

วิชาอภุพฺพทตฺตประวัติ

ธรรมศึกษา ชั้นโท

ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช ๒๕๕๗

วิชา อนุพุทธประวัติ ธรรมศึกษา ชั้นโท

๑. พระอัญญาโกณฑัญญะ

พระอัญญาโกณฑัญญะ เป็นบุตรของพราหมณ์มหาศาล ผู้มีลูกศิษย์จำนวนมากในบ้านชื่อโทณวัตร ไม่ไกลจากกรุงกบิลพัสดุ์ เดิมชื่อว่า โกณฑัญญะ เมื่อเจริญวัยได้ศึกษาจบไตรเพทและรู้ตำราทำนายลักษณะ เป็น ๑ ในจำนวนพราหมณ์ ๘ คน ที่ได้ทำนายเจ้าชายสิทธัตถะว่าจะเสด็จออกทรงผนวชแล้วตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าเป็นศาสดาเอกในโลก

เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะประสูติได้ ๕ วัน พระเจ้าสุทโธทนะได้เชิญพราหมณ์ ๑๐๘ คน มารับประทานอาหาร เพื่อเป็นมงคลและทำนายลักษณะพระราชโอรสตามราชประเพณีแล้ว ได้คัดเลือกพราหมณ์ ๘ คน จากจำนวน ๑๐๘ คนนั้น ให้เป็นผู้ทำนายลักษณะพระราชกุมารโกณฑัญญะซึ่งเป็นพราหมณ์หนุ่มที่สุด ได้รับคัดเลือกอยู่ในจำนวน ๘ คนนั้นด้วย พราหมณ์ ๗ คน ได้ทำนายพระราชกุมารว่า มีคติ ๒ อย่าง คือ

๑. ถ้าอยู่ครองเรือน จะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ

๒. ถ้าเสด็จออกผนวช จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า เป็นศาสดาเอกในโลก

ฝ่ายโกณฑัญญพราหมณ์ มีความมั่นใจในตำราทำนายลักษณะของตน ได้ทำนายไว้อย่างเดียวว่า พระราชกุมารจะเสด็จออกทรงผนวชและจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า เป็นศาสดาเอกในโลกแน่นอน ตั้งแต่นั้นมา โกณฑัญญพราหมณ์ได้ตั้งใจไว้ว่า ถ้าตนยังมีชีวิตอยู่ เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกบวชเมื่อไรจะออกบวชตาม ต่อมา เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกทรงผนวชและบำเพ็ญทุกรกิริยาอยู่ ทานทราบข้าว จึงได้ชักชวนพราหมณ์อีก ๔ คน คือ ๑. วปัษะ ๒. ภัททิยะ ๓. มหานามะ ๔. อัสสชิ ซึ่งเป็นบุตรชายของพราหมณ์ที่ได้รับเชิญไปรับประทานอาหารในพระราชพิธีทำนายพระลักษณะของพระกุมารทั้งสิ้น รวมเป็น ๕ คนด้วยกัน เรียกว่า ปัญจวัคคีย์ แปลว่า กลุ่มคน ๕ คน ได้ติดตามรับใช้ใกล้ชิดด้วยคิดว่า ถ้าพระองค์ได้บรรลุธรรมพิเศษแล้ว จะได้เทศนาสั่งสอนพวกตนให้ได้บรรลุธรรมนั้นบ้าง แต่พอเห็นพระสิทธัตถะเลิกบำเพ็ญทุกรกิริยา ก็หมดความเลื่อมใส พาเพื่อนทั้งหมดไปอยู่ที่ป่าอสิปตมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี

ครั้นพระสิทธัตถโพรหัสต์ได้ตรัสรู้แล้ว เสด็จไปสู่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ทรงแสดง
อัมมจักกัปปวัตตนสูตร อันเป็นปฐมเทศนาแก่ปัญจวัคคีย์ โภณทัตถุญะได้ธรรมจักขุ คือ ดวงตา
เห็นธรรมตามที่เป็นจริงว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่ง มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งหมด มีความดับ
เป็นธรรมดา

ท่านได้บรรลุโสดาปัตติผล เพราะเกิดธรรมจักขุนี้ พระพุทธองค์ทรงทราบ จึงทรง
แปลงพระอุทานว่า อญญาสิ วต โภ โภณทัตถุญะ อญญาสิ วต โภ โภณทัตถุญะ แปลว่า โภณทัตถุญะ
ได้รู้แล้วหนอ ๆ เพราะอาศัยคำว่า อญญาสิ ท่านจึงได้คำนำหน้านาม ว่า **อัญญาโภณทัตถุญะ**

เมื่ออัญญาโภณทัตถุญะได้เห็นธรรม บรรลุธรรม รู้ธรรม หหมดความสงสัยในคำสอน
ของพระพุทธเจ้าแล้ว จึงได้ทูลขออุปสมบทว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์พึงได้อุปสมบท
ในสำนักของพระผู้มีพระภาค พระพุทธองค์ได้ตรัสว่า เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรา
กล่าวไว้ดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด การอุปสมบทอย่างนี้
เรียกว่า **เอหิภิกขุอุปสัมปทา** ท่านได้เป็นภิกษุรูปแรกในพระพุทธศาสนา

ครั้นพระพุทธองค์ทรงสั่งสอนปัญจวัคคีย์อีก ๔ ท่านให้ได้ดวงตาเห็นธรรม คือบรรลุ
โสดาบันแล้ว ทรงประทานอุปสมบทด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทาเช่นเดียวกัน วันหนึ่งตรัสเรียก
ทั้ง ๕ รูปมาตรัสสอนว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เป็น
อนัตตา ไม่ใช่เป็นอัตตา เพราะถ้าเป็นอัตตาแล้วไซ้ ก็จะไม่เป็นไปเพื่ออาหาร (เจ็บป่วย)
และต้องได้ตามปรารถนาว่า ขอจงเป็นอย่างนี้ จงอย่าเป็นอย่างนั้น แต่เพราะทั้ง ๕ นั้น
เป็นอนัตตา ใคร ๆ จึงไม่ได้ตามปรารถนาของตนว่า ขอจงเป็นอย่างนี้ จงอย่าเป็นอย่างนั้น
ทั้ง ๕ รูป ได้เห็นด้วยปัญญาตามความเป็นจริงว่า รูป เวทนา สัญญา สังขาร และ
วิญญาณ ทุกชนิดไม่ใช่ของเรา เราไม่ใช่สิ่งนั้น และสิ่งนั้นก็ไม่ใช่ตัวของเรา จึงเบื่อหน่าย
ในรูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เมื่อเบื่อหน่ายย่อมคลายกำหนัด ครั้นคลาย
กำหนัด ย่อมหลุดพ้น ทั้ง ๕ รูปจึงได้บรรลุอรหัตผล พระธรรมเทศนานี้ ชื่อว่า **อนัตตลักขณสูตร**

พระอัญญาโภณทัตถุญะ เป็นกำลังสำคัญรูปหนึ่งในการช่วยประกาศพระศาสนา
เพราะอยู่ในจำนวนพระอรหันต์ ๖๐ รูป ที่พระพุทธเจ้าทรงส่งไปประกาศพระศาสนา
ครั้งแรกด้วยพระพุทธดำรัสว่า **ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงเที่ยวจาริกไปเพื่อ
ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่มหาชน เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล
เพื่อความสุข แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย**

ผลงานที่สำคัญ คือ ท่านได้นำพาบุตรของนางมันตานี น้องสาวของท่าน ชื่อนายปุณณะ ได้บวชในพระพุทธศาสนาและเป็นการสำคัญในการช่วยประกาศพระศาสนา มีกุลบุตรบวชในสำนักของท่านจำนวนมาก

พระอัญญาโกณฑัญญะ ได้รับการยกย่องว่า **เป็นเอตทัคคะผู้ยอดเยี่ยมกว่าภิกษุทั้งหลายด้านรัตติยญ** ผู้รู้ราตรีนาน หมายความว่า รู้เรื่องที่ล่วงเลยมานานนั่นเอง

พระอัญญาโกณฑัญญะ มีอายุมากย่างเข้าสู่วัยชรา วาระสุดท้ายก็ดับขันธเข้าสู่ นิพพานก่อนพระพุทธเจ้า ที่ริมฝั่งสระบัวมณฑากินี ซึ่งเป็นที่อยู่ของโขลงช้างฉันทันต์ ในป่าหิมพานต์

๒. พระอรุเวลกัสสปะ และน้อง ๆ

พระอรุเวลกัสสปะ เกิดในตระกูลพราหมณ์กัสสปโคตร มีน้องชาย ๒ คน ชื่อนทีกัสสปะ และคยากัสสปะ เมื่อเจริญวัยท่านได้เรียนจบไตรเพท ตามลัทธิและประเพณีของพราหมณ์

ท่านอรุเวลกัสสปะ มีบริวาร ๕๐๐ คน พาน้องชาย ๒ คน และบริวาร รวมทั้งหมด ๑,๐๐๐ คน ออกบวชเป็นชฎิล ตั้งอาศรมอยู่ที่ตำบลอรุเวลา แคว้นมคธ จึงได้ชื่อว่าอรุเวลกัสสปะ บำเพ็ญพรตด้วยการบูชาไฟ

พระพุทธเจ้าทรงดำริว่า ควรจะนำอรุเวลกัสสปะผู้มีอายุมาก เป็นที่นับถือของมหาชน มาเป็นกำลังในการประกาศพระศาสนาที่แคว้นมคธ เพราะท่านเป็นที่นับถือของชนในแคว้นนั้น มาช้านาน จึงเสด็จพระองค์เดียวไปยังอรุเวลานิคม ตรัสขอพำนักอาศัยในอาศรมของ อรุเวลกัสสปชฎิล แรก ๆ ไม่ยอมให้ทรงพำนัก แต่ถูกพระพุทธเจ้าทรงทรมานด้วยอภินิหารต่าง ๆ เห็นว่าลัทธิของตนไม่มีสาระก็เกิดความสลดใจละลัทธิที่ตนเสีย พากันลอยบริวารแห่ง ชฎิลในแม่น้ำแล้วทูลขอบวชพร้อมทั้งบริวาร ๕๐๐ คน

เมื่ออรุเวลกัสสปะพร้อมทั้งบริวาร ลอยบริวารและเครื่องบูชาไฟไปในแม่น้ำ น้องชาย ทั้งสองเห็นเช่นนั้น กลัวว่าจะมีภัยเกิดกับพี่ชายจึงพากันมาดู พอทราบเรื่องราวความเป็นไปต่าง ๆ จึงขอบวชในสำนักของพระพุทธเจ้า พร้อมกับบริวารทั้งหมด พระพุทธเจ้าทรงประทาน เอหิภิกขุอุปสัมปทาให้ แล้วทรงพาภิกษุ ๑,๐๐๓ รูปนั้น เสด็จไปยังตำบลคยาสีสะ ประทับนั่งบนแผ่นหิน ทรงให้ภิกษุทั้งหมดนั้นดำรงอยู่ในอิริยาบถด้วย **อาทิตตปริยายเทศนา** ใจความย่อแห่งอาทิตตปริยายเทศนาว่า **ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจเป็นของร้อน ร้อนเพราะอะไรร้อน**

เพราะไฟคือราคะ ไฟคือโทสะ ไฟคือโมหะ ร้อนเพราะความเกิด เพราะความแก่ เพราะความตาย เพราะความเศร้าโศก เพราะความคร่ำครวญ เพราะความทุกข์ เพราะความโทมัส เพราะความคับแค้นใจ

พระอรุเวลกัสสปะเป็นกำลังสำคัญยิ่งในการประดิษฐานพระพุทธศาสนาในแคว้นมคธ ตามตำนานเล่าว่า พระพุทธเจ้าทรงพาภิกษุ ๑,๐๐๓ องค์นั้น เสด็จไปถึงเมืองราชคฤห์ ประทับที่สวนตาลหนุ่ม ชื่อลัฏฐิวัน พระเจ้าพิมพิสาร พระเจ้าแผ่นดินแคว้นมคธทรงทราบข่าว จึงพร้อมด้วยข้าราชการเสด็จพระราชดำเนินไปเฝ้า พระพุทธองค์ทอดพระเนตรเห็นข้าราชการของพระเจ้าพิมพิสาร มีกิริยาอาการไม่อ่อนน้อม จึงตรัสสั่งให้พระอรุเวลกัสสปะประกาศให้คนเหล่านั้นทราบว่า ลัทธิของท่านไม่มีแก่นสาร คนเหล่านั้นสิ้นความสงสัย ตั้งใจฟังพระเทศนาอนุพัฟฟิกาและอริยสัจ ๔ พอจบเทศนา พระเจ้าพิมพิสารพร้อมด้วยบริวาร ๑๑ ส่วน ได้ดวงตาเห็นธรรม คือบรรลุโสดาปัตติผล อีก ๑ ส่วน ดำรงอยู่ในสรณคัมภีร์

พระอรุเวลกัสสปะ เป็นผู้รู้จักเอาใจใส่บริษัท จึงทำให้มีคนเลื่อมใสศรัทธาในตัวท่านมาก มีบริวารมากถึง ๕๐๐ คน ฉะนั้น จึงได้รับการยกย่องว่า เป็นเอตทัคคะผู้ยอดเยี่ยมกว่าภิกษุทั้งหลายด้านผู้มีบริวารมาก ท่านดำรงชีพอยู่พอสมควรแก่กาลแล้ว ก็ดับขันธนิพพาน

๓. พระสารีบุตร

พระสารีบุตร เกิดในบ้านชื่อว่า นาลกะ หรือ นาลันทา ไม่ไกลจากกรุงราชคฤห์ บิดาชื่อว่า วังคันตพราหมณ์ มารดาชื่อว่า นางสารีพราหมณ์ เดิมชื่อว่า อุปติสสะ เมื่อมาบวชในพระพุทธศาสนา เพื่อนพรหมจารีเรียกท่านว่า พระสารีบุตร เพราะเป็นบุตรนางสารี

อุปติสสมานพนั้น เป็นบุตรแห่งสกุลผู้บริบูรณ์โดยโภคสมบัติและบริวาร ได้เรียนรู้ศิลปศาสตร์ เป็นมิตรชอบพอกันกับโกลิตมานพ โมคคัลลาโคตร ผู้มีอายุรุ่นราวคราวเดียวกัน บุตรแห่งสกุลผู้มั่งคั่งเหมือนกัน สองสหายนั้น ไปเที่ยวดูการแสดงมหรสพในกรุงราชคฤห์เป็นประจำ เมื่อดูอยู่นั้น ย่อมรำเริงในเวลาควรรำเริง สลดใจในเวลาควรสลดใจ ให้รางวัลในเวลาควรให้ วันหนึ่ง เขาทั้งสอง ก็ชวนกันไปดูมหรสพเหมือนอย่างวันก่อน แต่ไม่รำเริงเหมือนในวันก่อน ๆ โกลิตะจึงถามอุปติสสะว่า ดูท่านไม่สนุกเหมือนในวันอื่น วันนี้ดูใจเศร้า ท่านเป็นอย่างไรหรือ อุปติสสะตอบว่า อะไรที่ควรดูในการแสดงนี้มีหรือ คนเหล่านี้ทั้งหมดยังไม่ทันถึง ๑๐๐ ปี ก็จะไม่มีเหลือ จะล่วงไปหมด ดูการมหรสพไม่มีประโยชน์อะไร ควรชวนหาธรรมเครื่องพ้นดีกว่า ช้านั่งคิดอยู่อย่างนี้ ส่วนเจ้าเล่า เป็นอย่างไร โกลิตะกล่าวว่า ข้าก็คิด

เหมือนอย่างนั้น สองสหายนั้น มีความเห็นร่วมกันอย่างนั้นแล้ว จึงพาบริวารไปขอบวชอยู่ในสำนักของสัทธชัยปริพาชก เรียนลัทธิสมัยของอาจารย์ได้ทั้งหมดแล้ว ท่านจึงให้เป็นผู้ช่วยสั่งสอนหมู่ศิษย์ต่อไป สองสหายนั้น ก็ปฏิเสธเพราะยังไม่มั่นใจในลัทธิของอาจารย์ จึงนัดหมายกันว่าใครได้โมกขธรรมก่อนจงบอกแก่กัน

ครั้นพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้แล้ว ทรงแสดงธรรมสั่งสอนประชุมชนประกาศพระศาสนาเสด็จมาถึงกรุงราชคฤห์ ประทับอยู่ ณ วัดเวฬุวัน วันหนึ่ง พระอัสสชิ ผู้นับเข้าในพระปัญจวัคคีย์ผู้ที่พระพุทธเจ้าทรงส่งให้จาริกไปประกาศพระพุทธศาสนากลับมาเฝ้า เข้าไปบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์ อุปติสสปริพาชก เดินมาจากสำนักของปริพาชกได้เห็นท่านมีอาการน่าเลื่อมใสจะก้าวไป ถอยกลับ เหลียวซ้ายแลขวา คู้แขน เหยียดแขนเรียบงามทุกอิริยาบถ ทอดจักษุแต่พอประมาณ มีอาการแปลกจากบรรพชิตในครั้งนั้น อยากจะทราบความว่าใครเป็นศาสดาของท่าน แต่ยังไม่อาจถามได้ ด้วยเห็นว่า เป็นกาลไม่ควร ท่านยังเที่ยวไปบิณฑบาตอยู่ จึงติดตามไปข้างหลัง ครั้นเห็นท่านกลับจากบิณฑบาตแล้ว จึงเข้าไปใกล้ พุดปราศรัยแล้วถามว่าผู้มีอายุ อินทรีย์ของท่านหมดจดผ่องใส ท่านบวชอุทิศใคร ใครเป็นศาสดาผู้สอนของท่าน ท่านชอบใจธรรมของใคร พระเถระตอบว่า ผู้มีอายุ เราบวชอุทิศพระมหาสมณะ ผู้เป็นโอรส ศากยราชออกจากศากยสกุล ท่านนั้นเป็นศาสดาของเรา เราชอบใจธรรมของท่านนั้น ปริพาชกถามต่อไปว่า พระศาสดาของท่านสั่งสอนอย่างไร พระเถระตอบว่า ผู้มีอายุ เราเป็นผู้ใหม่บวชยังไม่นาน พึงมายังพระธรรมวินัยนี้ ไม่อาจแสดงธรรมแก่ท่านโดยกว้างขวาง เราจะกล่าวความแก่ท่านแต่โดยย่อพอรู้ความ ปริพาชกจึงขอให้ท่านแสดงตามความสามารถ จะน้อยหรือมากก็ตาม พระอัสสชิ จึงกล่าวคาถาว่า

ธรรมเหล่าใด มีเหตุเป็นแดนเกิด พระตถาคต ตรัสเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น และเหตุแห่งความดับของธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณะมีปกติตรัสอย่างนี้

อุปติสสปริพาชกได้ฟังเพียง ๒ บทเท่านั้นก็ดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล แล้วถามพระเถระว่า พระศาสดาของเราประทับอยู่ที่ไหน พระเถระตอบว่า ผู้มีอายุ พระศาสดาประทับอยู่ที่วัดเวฬุวัน ปริพาชกกล่าวว่า ถ้าอย่างนั้น พระผู้เป็นเจ้าไปก่อนเถิด กระผมจะกลับไปบอกสหาย จะพากันไปเฝ้าพระศาสดา ครั้นพระเถระไปแล้ว ก็กลับมาสำนักของปริพาชก บอกข่าวที่ได้ไปพบพระอัสสชิให้โกณฑปริพาชกทราบ แล้วแสดงธรรมนั้นให้ฟัง โกณฑปริพาชกก็ได้ดวงตาเห็นธรรมเหมือนอุปติสสะ แล้วชวนกันไปเฝ้าพระพุทธเจ้า แต่พากัน

ไปลาสัญญาชัยผู้เป็นอาจารย์เดิมก่อน ท่านสัญญาชัยบริพาชกห้ามไว้และอ้อนวอนให้อยู่ช่วยสอนศิษย์หลายครั้ง แต่สองสหายนั้นก็ไม่ฟังพาบริวารไปวัดเวฬุวันเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ทูลขออุปสมบท พระองค์ทรงอนุญาตให้เป็นภิกษุด้วยกันทั้งสิ้น

ในภิกษุเหล่านั้น ภิกษุผู้เป็นบริวารได้สำเร็จจอร์หัตผลก่อน ฝ่ายพระโมคคัลลานะอุปสมบทได้ ๗ วัน จึงได้สำเร็จจอร์หัตผล

ฝ่ายพระสารีบุตรหลังจากบวชแล้วได้ ๑๕ วัน เข้าไปอาศัยอยู่ในถ้ำสุกรขาตาแห่งเดียวกับพระพุทธเจ้า ขณะถวายนานพัตเพื่อปรนนิบัติอยู่ พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมชื่อว่า **เวทนาปริคคหสูตร** แก่ทิฆนขปริพาชกผู้เป็นหลานชายของท่าน ท่านได้ส่งญาณไปตามกระแสแห่งพระธรรมก็ได้บรรลุจอร์หัตผล เหมือนกับผู้บริโภคอาหารที่เขาตัดให้คนอื่น ส่วนทิฆนขปริพาชก เป็นแต่ได้ดวงตาเห็นธรรม ลั่นความเคลือบแคลงสงสัยในพระพุทธศาสนา ทูลสรรเสริญพระธรรมเทศนาและแสดงตนเป็นอุบาสก

พระสารีบุตรนั้นเป็นผู้มีปัญญาเฉลียวฉลาด ได้เป็นกำลังสำคัญของพระพุทธเจ้าในการสอนเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระองค์ทรงยกย่องว่า **เป็นเอตทัคคะผู้ยอดเยี่ยมกว่าภิกษุทั้งหลายด้านมีปัญญามาก** เป็นผู้สามารถแสดงธรรมจักรและอริยสัจ ๔ ให้กว้างขวางพิสดารเหมือนกับพระองค์ ถ้ามีภิกษุมาทูลลาจะเที่ยวจาริกไปทางไกลมักตรัสให้ไปลาพระสารีบุตรก่อนเพื่อท่านจะได้สั่งสอนเธอทั้งหลาย เช่นครั้งหนึ่ง พระพุทธเจ้าประทับอยู่เมืองเทวทหะ ภิกษุเป็นอันมากเข้าไปเฝ้าพระองค์ ทูลลาจะไปปัจฉาภูมิขบถ พระองค์ตรัสถามว่า ท่านทั้งหลายบอกสารีบุตรแล้วหรือ ภิกษุเหล่านั้นทูลว่า ยังไม่ได้บอก จึงตรัสสั่งให้ไปลาพระสารีบุตรแล้วทรงยกย่องว่า พระสารีบุตรเป็นผู้มีปัญญามาก อนุเคราะห์เพื่อนบรรพชิต ภิกษุเหล่านั้นก็ไปลาตามรับสั่ง

พระพุทธเจ้าตรัสยกย่องพระสารีบุตรเป็นคู่กับพระโมคคัลลานะ ดังตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายคบกับสารีบุตรและโมคคัลลานะเถิด เธอเป็นผู้มีปัญญามาก อนุเคราะห์สพรหมจารีเพื่อนบรรพชิตทั้งหลาย สารีบุตรเปรียบเหมือนมารดาผู้ให้เกิด โมคคัลลานะเปรียบเหมือนนางนมผู้เลี้ยงทารกที่เกิดแล้วนั้น สารีบุตรยอมแนะนำให้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผล โมคคัลลานะยอมแนะนำให้ตั้งอยู่ในคุณเบื้องบนที่สูงกว่านั้น

มีคำเรียกยกย่องพระสารีบุตรอีกอย่างหนึ่งว่า **พระธรรมเสนาบดี** นี่เป็นคำเลียนแบบมาจากคำเรียกแม่ทัพ ดังจะกลับความให้ตรงกันข้ามกองทัพอันทำยุทธยกไปถึงไหน ย่อมแผ่อนัตถะถึงนั้น กองพระสงฆ์ผู้ประกาศพระศาสนา ได้ชื่อว่าธรรมเสนา กองทัพฝ่ายธรรมหรือ

ประกาศธรรมจาริกไปถึงไหน ย่อมแผ่हितสุขถึงนั้น พระพุทธเจ้าเป็นจอมธรรมเสนา เรียกว่า พระธรรมราชา พระสารีบุตรเป็นกำลังสำคัญของพระพุทธเจ้า ในภาระธุระนี้ ได้สมญาว่า พระธรรมเสนาบดี นายทัพฝ่ายธรรม

พระสารีบุตรนั้น ปรากฏโดยความเป็นผู้กตัญญู ท่านได้ฟังธรรมที่พระอัสสชิแสดง ได้ธรรมจักขุแล้ว มาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา ดังกล่าวแล้วในหนหลัง ตั้งแต่นั้นมา ท่านนับถือพระอัสสชิเป็นอาจารย์ มีเรื่องเล่าว่า พระอัสสชิอยู่ในทิศใด เมื่อท่านจะนอน ท่านจะนมัสการไปทางทิศนั้นก่อนและนอนหันศีรษะไปทางทิศนั้น ภิกษุผู้ไม่รู้เรื่อง ย่อมสำคัญว่า ท่านนอนน้อมทิศตามลัทธิของพวกมิถิลาทิฏฐิ ความทราบถึงพระพุทธเจ้า ตรัสแก่ว่า ท่านมิได้นอนน้อมทิศ ท่านนมัสการพระอัสสชิผู้เป็นอาจารย์ แล้วประทานพระพุทธานุศาสนีว่า พุทธมามกะ รู้แจ้งธรรมอันพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแสดงแล้วจากท่านผู้ใด ควรนมัสการท่านผู้นั้น โดยเคารพ เหมือนพราหมณ์บูชาญอันเนื่องด้วยเพลิง

อีกเรื่องหนึ่งว่า มีพราหมณ์ผู้หนึ่ง ชื่อราธะ ประราธนาจะอุปสมบท แต่เพราะเป็นผู้ชราเกินไป ภิกษุทั้งหลายไม่รับอุปสมบทให้ ราธะเสียใจ เพราะไม่ได้สมปรารถนา มีร่างกายชุบชืดผิวพรรณไม่สดใส พระพุทธเจ้าทอดพระเนตรเห็นผิดปกติไป ตรัสถามทราบความแล้ว ตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า มีใครระลึกถึงอุปการะของราธะได้บ้าง พระสารีบุตรกราบทูลว่า ท่านระลึกได้อยู่ ครั้งหนึ่ง ท่านเข้าไปบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์ ราธะได้ถวายภิกษาแก่ท่านทัพพีหนึ่ง พระพุทธเจ้าตรัสสรรเสริญว่า ท่านเป็นผู้กตัญญูตัก อุปการะเพียงเท่านี้ ก็ยังจำได้ไม่ลืม จึงตรัสให้ท่านรับบรรพชาอุปสมบทราธพราหมณ์

ท่านบวชได้ ๔๕ พรรษา ทูลลาพระพุทธเจ้าไปโปรดมารดาที่บ้านเกิด ให้มารดาได้บรรลुโสดาปัตติผลแล้ว ไกลรุ่งวันเพ็ญเดือน ๑๒ ก็ดับขันธนิพพาน รุ่งขึ้น พระจุนทะน้องชาย ได้ทำฌาปนกิจ เก็บอัฐิธาตุไปถวายพระพุทธเจ้า ณ วัดพระเชตวัน กรุงสาวัตถี ทรงโปรดให้ก่อพระเจดีย์บรรจุอัฐิธาตุไว้ ณ ที่นั้น

๔. พระโมคคัลลานะ

พระโมคคัลลานะ เป็นบุตรพราหมณ์ผู้เป็นนายบ้านของตระกูลโมคคัลลานะและนางโมคคัลลี ชื่อนี้ น่าจะเรียกตามสกุล เกิดในบ้านโกลิตคาม ไม่ไกลจากกรุงราชคฤห์ มีระยะทางพอไปมาถึงกันกับบ้านสกุลแห่งพระสารีบุตร เดิมท่านชื่อ โกลิตะ มาก่อน อีกอย่างหนึ่งเขาเรียกตามโคตรว่า โมคคัลลานะ เมื่อท่านมาอุปสมบทในพระธรรมวินัยนี้แล้ว เขาเรียก

ท่านว่า โมคคัลลานะ ชื่อเดียว จำเดิมแต่ยังเยาว์จนเจริญวัยได้เป็นมิตรผู้ชอบกันกับพระสารีบุตร มีอายุรุ่นราวคราวเดียวกัน มีสกุลเสมอกัน ได้ศึกษาศิลปศาสตร์ด้วยกันมา ได้ออกบวชเป็นปริพาชกด้วยกัน ได้เข้าอุปสมบทในพระธรรมวินัยนี้ด้วยกัน

จำเดิมแต่ท่านได้อุปสมบทในพระธรรมวินัยนี้ได้ ๗ วัน ไปทำความเพียรอยู่ที่บ้านกัลลวาลมุตตคาม แคว้นมคธ อ่อนใจนั่งโง่งมอยู่ พระพุทธเจ้าเสด็จไปที่นั่น ทรงแสดงอุบายสำหรับระงับความโง่งม ๘ อย่าง คือ

โมคคัลลานะ เมื่อท่านมีสัญญาอย่างไร ความง่วงนั้นย่อมครอบงำได้ ทำควรทำในใจถึงสัญญานั้นให้มาก ข้อนีจะเป็นเหตุที่ทำให้ท่านละความง่วงนั้นได้

ถ้ายังละไม่ได้แต่นั้นท่านควรตรีกตรองพิจารณาถึงธรรมที่ตัวได้ฟังแล้วและได้เรียนแล้วอย่างไร ด้วยน้ำใจของตัว ข้อนีจะเป็นเหตุที่ทำให้ท่านละความง่วงนั้นได้

ถ้ายังละไม่ได้ ท่านควรสาธยายธรรมที่ตัวได้ฟังแล้วและได้เรียนแล้วอย่างไรโดยพิสดาร ข้อนีจะเป็นเหตุที่ทำให้ท่านละความง่วงนั้นได้

ถ้ายังละไม่ได้ แต่นั้นท่านควรยอนช่องหูทั้งสองข้างและลูบตัวด้วยฝ่ามือ ข้อนีจะเป็นเหตุที่ทำให้ท่านละความง่วงนั้นได้

ถ้ายังละไม่ได้ แต่นั้นท่านควรลุกขึ้นยืนแล้วลูบนัยน์ตาด้วยน้ำเหลียวดูทิศทั้งหลาย แหงนดูดาวนักษัตรฤกษ์ ข้อนีจะเป็นเหตุที่ทำให้ท่านละความง่วงนั้นได้

ถ้ายังละไม่ได้แต่นั้นท่านควรทำในใจถึงอาโลกสัญญาคือความสำคัญในแสงสว่างตั้งความสำคัญว่ากลางวันไว้ในจิตให้เหมือนกันทั้งกลางวันกลางคืนมีใจเปิดเผยฉะนี้ไม่มีอะไรหุ้มห่อทำจิตอันมีแสงสว่างให้เกิด ข้อนีจะเป็นเหตุที่ทำให้ท่านละความง่วงนั้นได้

ถ้ายังละไม่ได้ แต่นั้นท่านควรอธิฐานจงกรมกำหนดหมายเดินทางกลับไปกลับมา ส้ารวมอินทรีย์มีจิตไม่คิดไปภายนอก ข้อนีจะเป็นเหตุที่ทำให้ท่านละความง่วงนั้นได้

ถ้ายังละไม่ได้ แต่นั้นท่านควรสำเร็จสี่หยา คือนอนตะแคงข้างขวา ซ้อนเท้าเหลื่อมเท้า มีสติสัมปชัญญะ ทำความหมายในอันจะลุกขึ้นไว้ในใจ พอท่านตื่นแล้วรีบลุกขึ้นด้วยความตั้งใจว่า เราจักไม่ประกอบสุขในการนอน เราจักไม่ประกอบสุขในการเอนข้าง (เอนหลัง) เราจัก ไม่ประกอบสุขในการเคลิ้มหลับ โมคคัลลานะ ท่านควรสำเหนียกใจอย่างนี้แล

อนึ่ง โมคคัลลานะ ท่านควรสำเหนียกใจอย่างนี้ว่า เราจักไม่ชูงวง (คือถือตัว) เข้าไปสู่ตระกูล เพราะว่า ถ้าภิกษุชูงวงเข้าไปสู่ตระกูล ถ้ากิจการในตระกูลนั้นมีอยู่ ซึ่งเป็นเหตุที่มนุษย์จะไม่นึกถึงภิกษุผู้มาแล้ว ภิกษุก็จะคิดเห็นว่าเดี๋ยวนี้ใครหนอ ยุยงให้เราแตกจาก

ตระกูลนี้ เดียวนี้ดูมนุษย์พวกนี้มีอาการอดทนระอาใจในเรา เพราะไม่ได้อะไร เธอก็จะมีความเก้อ ครั้นเก้อก็จะเกิดความคิดฟุ้งซ่าน ครั้นคิดฟุ้งซ่านแล้ว ก็จะเกิดความไม่สำรวม ครั้นไม่สำรวมแล้ว จิตก็จะห่างจากสมาธิ

อนึ่ง ท่านควรสำเหนียกใจอย่างนี้ว่า เราจักไม่พูดคำซึ่งเป็นเหตุเถียงกัน ถือผิดต่อกัน ดังนี้ เพราะว่าเมื่อคำซึ่งเป็นเหตุเถียงกันถือผิดต่อกันมีขึ้น ก็จำจะต้องหวังความพุดมากเมื่อความพุดมากมีขึ้น ก็จะเกิดความคิดฟุ้งซ่าน ครั้นคิดฟุ้งซ่านแล้วก็จะเกิดความไม่สำรวม ครั้นไม่สำรวมแล้ว จิตก็จะห่างจากสมาธิ อนึ่ง โมคคัลลานะ เราสรรเสริญความไม่คลุกคลีด้วยประการทั้งปวง แต่มิใช่ว่าจะไม่สรรเสริญความคลุกคลีด้วยประการทั้งปวง (เมื่อไร) คือเราไม่สรรเสริญความคลุกคลีด้วยหมู่ชนทั้งคฤหัสถ์บรรพชิตก็แต่ว่าเสนาสนะที่นอนที่นั่ง อันใดเจียบเสียงที่จะอื้ออิงปราศจากลมแต่คนเดินเข้าออก ควรเป็นที่ประกอบกิจของผู้ต้องการที่สงบ ควรเป็นที่หลีกออกเร้นอยู่ตามสมณวิสัยเราสรรเสริญความคลุกคลีด้วยเสนาสนะเห็นปานนั้น

เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสสอนอย่างนี้แล้ว พระโมคคัลลานะกราบทูลถามว่า โดยย่อด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่าไร ภิกษุชื่อว่าน่อมไปแล้วในธรรมที่สิ้นตัณหา มีความสำเร็จล่วงส่วน เกษมจากโยคธรรมล่วงส่วน เป็นพรหมจารีบุคคลล่วงส่วน มีที่สุดล่วงส่วน ประเสริฐสุดกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า โมคคัลลานะ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ได้สดับว่า บรรดาธรรมทั้งปวงไม่ควรยึดมั่น ครั้นได้สดับดังนี้แล้ว เธอทราบธรรมทั้งปวงชัดด้วยปัญญา อันยัง ครั้นทราบธรรมทั้งปวงชัดด้วยปัญญาอันยงนั้นแล้ว ย่อมกำหนดรู้ธรรมทั้งปวง ครั้นกำหนดรู้ธรรมทั้งปวงดังนั้นแล้ว เธอได้เสวยเวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นสุขก็ดี ทุกข์ก็ดี มิใช่ทุกข์มิใช่สุขก็ดี เธอพิจารณาเห็นว่าไม่เที่ยง พิจารณาเห็นด้วยปัญญาเป็นเครื่องหน่าย เป็นเครื่องดับ เป็นเครื่องสละคืนในเวทนาทั้งหลายนั้น เมื่อพิจารณาเห็นดังนั้น ย่อมไม่ยึดมั่นสิ่งอะไร ๆ ในโลก เมื่อไม่ยึดมั่น ย่อมไม่สะดุ้งหวาดหวั่น เมื่อไม่สะดุ้งหวาดหวั่น ย่อมดับกิเลสให้สงบจำเพาะตน และทราบชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์ได้อยู่จบแล้ว กิจที่จำต้องทำได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นที่ต้องทำอย่างนี้อีกมิได้มี โดยย่อด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่านี้ ภิกษุชื่อว่า น่อมไปแล้วในธรรมที่สิ้นตัณหา มีความสำเร็จล่วงส่วน เกษมจากโยคธรรมล่วงส่วน เป็นพรหมจารีบุคคลล่วงส่วน มีที่สุดล่วงส่วน ประเสริฐสุดกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย พระโมคคัลลานะ ปฏิบัติตามพระพุทธโอวาทที่พระพุทธองค์ทรงสั่งสอน ก็ได้สำเร็จจอร์หัตผลในวันนั้น

พระพุทธเจ้า ทรงยกย่องพระโมคคัลลานะเป็นคู่กับพระสารีบุตรในอันอุปการะภิกษุผู้เข้ามาอุปสมบทใหม่ในพระธรรมวินัย อีกประการหนึ่งทรงยกย่องพระโมคคัลลานะว่า **เป็นเอตทัคคะผู้ยอดเยี่ยมกว่าภิกษุทั้งหลายด้านมีฤทธิ์มาก** ฤทธิ์นี้หมายถึงเอาคุณสมบัติเป็นเครื่องสำเร็จแห่งความปรารถนา สำเร็จด้วยความอธิษฐาน คือ ตั้งมั่นแห่งจิต ผลที่สำเร็จด้วยอำนาจฤทธิ์นั้น ท่านแสดงล้วนแต่พันวิสัยของมนุษย์ สามารถจาริกเที่ยวไปในสวรรค์ งามเทวบุตรบ้าง เทวธิดาบ้าง ถึงความได้สมบัติในที่นั้นด้วยกรรมอะไร ได้รับบอกแล้วกลับมาเล่าในมนุษยโลก อีกทางหนึ่ง เทียวจาริกไปในเปตโลกหรือในนิริยาบาย พบสัตว์ได้เสวยทุกขมีประการต่าง ๆ งามถึงกรรมที่ได้ทำในหนหลัง ได้ความแล้ว นำมาเล่าในมนุษยโลก อีกประการหนึ่ง พระพุทธเจ้าโปรดเวไนยนิกรแต่ถ้าเป็นผู้ดูร้าย จะต้องทรมานให้สิ้นพยศ ก่อนตรัสใช้พระโมคคัลลานะให้เป็นผู้ทรมาน

พระโมคคัลลานะ สามารถชี้แจงสั่งสอนบริษัทให้เห็นบาปบุญคุณโทษโดยประจักษ์ชัดแก่ใจ ดุจว่าได้ไปเห็นมาต่อตาแล้วนำมาบอกเล่า การทรมานเวไนยผู้มีทิฏฐิมานะให้ละพยศ จัดว่าเป็นอสาธณคุณ ไม่มีแก่พระสาวกทั่วไป การที่พระพุทธเจ้าทรงยกย่องพระโมคคัลลานะว่า เป็นเอตทัคคะในฝ่ายสาวกผู้มีฤทธิ์นั้น ประมวลเข้ากับการที่ทรงยกย่องพระสารีบุตรว่า เป็นเอตทัคคะในฝ่ายภิกษุผู้มีปัญญา พระโมคคัลลานะ เป็นกำลังสำคัญของพระพุทธเจ้าในอันยังการที่ทรงพระพุทธดำริไว้ให้สำเร็จ พระพุทธเจ้าได้สาวกผู้มีปัญญาเป็นผู้ช่วยดำริการ และได้สาวกผู้สามารถยังการธุระที่ดำริแล้วนั้นให้สำเร็จ

พระโมคคัลลานะนั้น เข้าใจในนวกรรมด้วย พระพุทธเจ้าจึงได้โปรดให้เป็นนวกัมมาธิญ्ञายี คือดูแลการก่อสร้างวัดบุพพาราม ณ กรุงสาวัตถี ที่นางวิสาขาสร้าง

พระโมคคัลลานะ นิพพานก่อนพระพุทธเจ้า มีเรื่องเล่าว่า ถูกผู้ร้ายฆ่า ในคราวที่พระเถระอยู่ ณ ตำบลกาฬสัลา แคว้นมคธ พวกเดียรธีย์ปรึกษากันว่า พระโมคคัลลานะเป็นกำลังใหญ่ของพระสมณโคดม สามารถนำชาวในสวรรค์และนรกมาแจ้งแก่มนุษย์ชักนำให้เลื่อมใส ถ้ากำจัดพระโมคคัลลานะเสียได้แล้ว ลัทธิฝ่ายตนจะรุ่งเรืองขึ้น จึงจ้างผู้ร้ายให้ลอบฆ่าพระโมคคัลลานะ ใน ๒ คราวแรกพระโมคคัลลานะหนีไปได้ ผู้ร้ายทำอันตรายไม่ได้ ในคราวที่ ๓ ท่านพิจารณาเห็นกรรมตามทัน จึงไม่หนี ผู้ร้ายทุบตีจนกระดูกแตก สำคัญว่าถึงมรณะแล้ว นำสรีระไปซ่อนไว้ในพุ่มไม้แห่งหนึ่งแล้วหนีไป ท่านยังไม่ถึงมรณะ เยียวยาอัมพาตด้วยกำลังฌานไปเฝ้าพระพุทธเจ้าทูลลาแล้วจึงกลับมานิพพาน ณ ที่เดิม ในวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ หลังพระสารีบุตรครึ่งเดือน

พระพุทธเจ้าได้เสด็จไปทำฌาปนกิจแล้ว รับสั่งให้เก็บอัฐิธาตุไปก่อเจดีย์บรรจุไว้ใกล้
ซุ้มประตูวัดเวฬุวัน กรุงราชคฤห์

๕. พระมหากัสสปะ

พระมหากัสสปะ เดิมชื่อว่า ปิปpli เรียกชื่อตามโคตรว่า กัสสปะ พระมหากัสสปะ
เป็นบุตรพราหมณ์มหาศาล บิดาและมารดาจึงต้องการผู้สืบเชื้อสายวงศ์ตระกูล ได้จัดการ
ให้แต่งงานกับหญิงสาวธิดาพราหมณ์ชื่อภัททกาปิลานี ในขณะที่ท่านมีอายุได้ ๒๐ ปี
นางภัททกาปิลานี มีอายุได้ ๑๖ ปี แต่เพราะทั้งคู่จุติมาจากพรหมโลก และบำเพ็ญ
เนกขัมมบารมีมา จึงไม่ยินดีเรื่องกามารมณ์ เห็นโทษของการครองเรือนว่า ต้องคอยเป็นผู้รับ
บาปจากการกระทำของผู้อื่น ในที่สุด ทั้งสองได้ตัดสินใจออกบวชโดยการยกทรัพย์สมบัติ
ทั้งหมดให้แก่ญาติและบริวาร พวกเขาได้ไปซื้อผ้ากาสาหวัดสีต่างฝ่ายต่างปลงผม ไม่เห็น
แก่กันเสร็จแล้วครองผ้ากาสาหวัดสีสะพายบาตรเดินลงจากปราสาทไปอย่างไม่มี ความอาลัย
เมื่อปิปpliและภัททกาปิลานีเดินทางไปด้วยกันได้ระยะหนึ่งแล้วปรึกษากันว่าการปฏิบัติ
เช่นนี้ ทำให้ผู้พบเห็นติเตียนได้ เป็นการไม่สมควร จึงได้แยกทางกัน นางภัททกาปิลานีไปถึง
สำนักนางภิกษุณีแห่งหนึ่ง แล้วบวชเป็นภิกษุณี ภายหลังได้บรรลุอรหัตผล

วันหนึ่ง ท่านปิปpli ได้พบพระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่ใต้ร่มไทรเรียกว่าพทุตตกนิโครธ
ในระหว่างกรุงราชคฤห์และเมืองนาลันทาต่อกัน มีความเลื่อมใส รับเอาพระพุทธเจ้าเป็น
ศาสดาของตน พระองค์ทรงรับเป็นภิกษุในพระวินัยนี้ แล้วประทานโอวาท ๓ ข้อว่า

กัสสปะ ท่านพึงศึกษาว่า เราจะเข้าไปตั้งความละอายและความเกรงไว้ในภิกษุ ทั้งที่
เป็นผู้เฒ่า ทั้งที่เป็นผู้ใหม่ ทั้งที่เป็นกลางเป็นอย่างแรงกล้า ดังนี้ข้อหนึ่ง

เราจะพึงธรรมอันใดอันหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยกุศล เราจะเงี่ยหล่งฟังธรรมนั้น พิจารณา
เนื้อความ ดังนี้ข้อหนึ่ง

เราจะไม่ละสติที่ไปในกาย คือพิจารณาร่างกายเป็นอารมณ์ ดังนี้ข้อหนึ่ง

ครั้นพระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนพระมหากัสสปะอย่างนี้แล้ว เสด็จหลีกไป

พระมหากัสสปะได้ฟังพุทธโอวาททรงสั่งสอนแล้ว บำเพ็ญเพียรไม่ช้านัก ในวันที่ ๘
แต่อุปสมบท ได้สำเร็จพระอรหันต์

พระมหากัสสปะนั้น โดยปกติถือธุดงค์ ๓ อย่าง คือ ๑ ถือบถผ้าบังสุกุลจีวรเป็นวัตร ๒ ถือบถยวบิณฑบาตเป็นวัตร ๓ ถือบถอยู่ป่าเป็นวัตร พระพุทธเจ้าทรงยกย่องว่า **เป็นเอตทัคคะผู้ยอดเยี่ยมกว่าภิกษุทั้งหลายด้านผู้ทรงธุดงค์** ครั้งหนึ่ง ท่านเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าที่เวฬุวัน พระองค์ตรัสแก่ท่านว่า กัสสปะเดี๋ยวนี้ท่านแก่แล้ว ผ้าปานบังสุกุลจีวรเครื่องนุ่งห่มของท่านนี้หนักรัก ท่านจงทรงจีวรที่ท่านคฤหบดีถวายเถิด จงฉันโภชนะในที่นิมนต์เถิด และจงอยู่ในที่ใกล้เราเถิด ท่านทูลว่า ท่านเคยอยู่ในป่า เทียบบิณฑบาต ทรงผ้าบังสุกุลจีวร ใช้แต่ผ้า ๓ ผืน มีความปรารถนาล้นด้วยสันโดษ ชอบเจียบสัจด์ ไม่ชอบประคนด้วยหมู่ ปรารถนาความเพียรและพูดสรรเสริญคุณเช่นนั้นมานานแล้ว พระพุทธเจ้าตรัสถามว่า กัสสปะท่านเห็นประโยชน์อะไร จึงประพฤติตนเช่นนั้น และสรรเสริญความเป็นเช่นนั้น ท่านทูลว่า เห็นอำนาจประโยชน์ ๒ อย่าง คือ การอยู่เป็นสุขในบัดนี้ของตนด้วย อนุเคราะห์ประชุมชนในภายหลังด้วย ประชุมชนในภายหลังทราบว่า สาวกของพระพุทธเจ้า ท่านประพฤติตนอย่างนั้น จะถึงทิฏฐานุกติ ปฏิบัติตามที่ตนได้เห็นได้ยิน ความปฏิบัตินั้น จะเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขแก่เขาสืบกาลนาน พระพุทธเจ้าประทานสาธุการว่า ดีละ ดีละ กัสสปะ ท่านปฏิบัติเพื่อประโยชน์และสุขแก่ชนเป็นอันมาก ท่านจงทรงผ้าบังสุกุลจีวรของท่านเถิด จงเทียบบิณฑบาตเถิด จงอยู่ในป่าเถิด

นอกจากนี้ พระมหากัสสปะ ยังมีคุณธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงยกย่องอีกหลายอย่าง คือ ทรงเปลี่ยนสังฆาฏิกันใช้ โดยตรัสว่า มีธรรมเป็นเครื่องเสมอกัน และสรรเสริญว่าเป็นผู้มักน้อย สันโดษ ภิกษุอื่น ๆ ควรถือเป็นตัวอย่าง กัสสปะประพฤติตนเป็นคนใหม่ ไม่คะนอง วาจาใจในบังสุกุลเป็นนิตยจิตไม่ข้องในสกลนั้น ๆ เพิกเฉย ตั้งจิตเป็นกลาง กัสสปะมีจิตประกอบไปด้วยเมตตา กรุณา แสดงธรรมแก่ผู้อื่น ทรงสั่งสอนภิกษุอื่นให้ประพฤติดี โดยทรงยกเอาพระมหากัสสปะเป็นตัวอย่าง

ในคราวที่พระพุทธเจ้าปรินิพพาน ท่านพำนักอยู่ที่นครปาวา หาได้ตามเสด็จจาริกด้วยไม่ ท่านระลึกถึงพระพุทธเจ้า เดินทางมาจากนครปาวากับบิรवार พักอยู่ตามทาง พบชีวกผู้หนึ่งเดินสวนทางมา ถ้ามหาแห่งพระพุทธเจ้า ได้รับบอกว่าปรินิพพานเสียแล้วได้ ๗ วัน ในพวกภิกษุผู้บิรवार จำพวกที่ยังตัดอาลัยมิได้ ก็ร้องไห้รำพันถึง จำพวกที่ตัดอาลัยได้แล้ว ก็ปลงธรรมสังเวช มีอุทกขรรพจิต คือ ภิกษুবวชตอนแก่รูปหนึ่ง ชื่อสุภทัช กล่าวห้ามภิกษุทั้งหลายว่า อย่าเศร้าโศกร้องไห้เลย พระศาสดาปรินิพพานเสียได้เป็นดีพระองค์ยังทรงพระชนม์อยู่ ย่อมรับสั่งห้ามไม่ให้ทำการบางอย่าง และให้ทำการบางอย่าง ที่ไม่พอใจเรา

ตั้งแต่นี้ต่อไป เราพ้นแล้วจากผู้บังคับ ประณายจะทำการใด ไม่ทำก็ได้ พระมหากัสสปะรำพึงว่า เพียงพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วได้ ๗ วันเท่านั้นเอง ยังมีภิกษุผู้ไม่หนักในพระสัทธรรม กล่าวถ้อยจ้วงจาบได้ถึงเพียงนี้ กาลนานล่วงไปไกล จะมีสักเพียงไร ท่านใส่ใจคำของ พระสุภัททพุทฺธมบรรพชิตไว้แล้ว ให้โอวาทแก่ภิกษุสงฆ์สมควรแก่เรื่องแล้ว พาบริวารเดินทางต่อ ถึงกุสินารานครตอนบ่ายวันถวายพระเพลิง ท่านได้ถวายบังคมพระพุทธสรีระ

พระมหากัสสปะ เป็นพระสังฆเถระอยู่ในเวลานั้น พอถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระแล้วได้ ๗ วัน ท่านประชุมสงฆ์เล่าถึงกาลที่ท่านเดินทางมาจากปาวานครเพื่อจะเฝ้าพระพุทธเจ้า ได้ทราบข่าวปรินิพพานในกลางทาง มีพระภิกษุบางพวกร้องให้อาลัยถึง ภัททพุทฺธมบรรพชิต กล่าวห้ามด้วยคำอย่างไร และท่านรำพึงเห็นอย่างไร ยกเรื่องนี้ขึ้นเป็นเหตุชักชวนภิกษุสงฆ์ เพื่อทำสังคายนา รวบรวมพระธรรมวินัย ตั้งไว้เป็นแบบฉบับ เพื่อสมกับพระพุทธพจน์ที่ได้ประทานไว้เมื่อครั้งปรินิพพานว่า ธรรมก็ดี วินัยก็ดี อย่างไรก็ดี อันเราแสดงไว้แล้ว ได้บัญญัติไว้แล้ว ธรรมวินัยนั้นจักเป็นศาสดาของท่านทั้งหลาย ในเมื่อเราล่วงไปแล้ว พระสงฆ์เห็นชอบตามคำแนะนำของท่าน มอบธุระให้ท่านเป็นผู้เลือกภิกษุทั้งหลาย ผู้สามารถจะทำการสังคายนา

พระเถระจึงได้คัดเลือกรวมพระอรหันต์ ๕๐๐ องค์ ร้อยกรองพระธรรมวินัย ที่ถ้า สัตตบรรณคณาแห่งเวภารบรรพต กรุงราชคฤห์ ได้พระอุบาลีเป็นผู้วิสัชนาพระวินัย ได้พระอานนท์ เป็นผู้วิสัชนาพระสูตร พระอภิธรรม โดยมีพระเจ้าอชาตศัตรูเป็นศาสนูปถัมภ์ ทำอยู่ ๗ เดือน จึงเสร็จ แล้วอยู่ประจำที่วัดเวฬุวัน ปฏิบัติธรรมอยู่เป็นนิตย์ ดับขันธนิพพานระหว่างกลาง กุกกุฏสัมปาทบรรพตทั้ง ๓ ลูก ในกรุงราชคฤห์ นับอายุท่านได้ประมาณ ๑๒๐ ปี

๖. พระมหากัจจายนะ

พระมหากัจจายนะ เป็นบุตรของพราหมณ์บุโรหิตกัจจายนโคตรของพระเจ้า จันตปัชโชติ ในกรุงอุชเชนี เดิมชื่อว่า กัญจนะ เพราะมีผิวกายเหมือนทองคำ แต่คนทั่วไป เรียกตามโคตรว่า กัจจายนะหรือกัจจายนะ เมื่อเจริญวัยได้ศึกษาจบไตรเพท ได้รับตำแหน่ง บุโรหิตแทนบิดา

ในคราวพุทฺธูปาทกาล พระเจ้าจันตปัชโชติ ได้ทรงสดับว่า พระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว ทรงสั่งสอนประชุมชน ธรรมที่ทรงแสดงนั้น เป็นธรรมอันแท้จริง ให้สำเร็จประโยชน์ แก่ผู้ปฏิบัติตาม มีพระราชประสงค์ใคร่ที่จะเชิญเสด็จพระพุทธเจ้ามาประกาศพระศาสนา ที่กรุงอุชเชนี จึงตรัสกัจจายนบุโรหิตไปเชิญเสด็จ กัจจายนบุโรหิตทูลลาจะบวชด้วย ครั้นทรง

อนุญาตแล้ว ออกจากกรุงอุชเชนีพร้อมด้วยบริวาร ๗ คน มาถึงที่ประทับของพระพุทธเจ้าแล้ว เข้าไปเฝ้า ได้ฟังพระธรรมเทศนา บรรลอรหัตผลพร้อมทั้ง ๘ คนแล้ว ทูลขออุปสมบท พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้เป็นภิกษุ ท่านทูลเชิญเสด็จไปกรุงอุชเชนี ตามพระราชประสงค์ของพระเจ้าจันทปัชชิตี พระพุทธเจ้ารับสั่งว่า ท่านไปเองเถิด เมื่อท่านไปแล้ว พระเจ้าแผ่นดินจักรทงเลื่อมใส ท่านถวายบังคมลา พาภิกษุบริวาร ๗ รูป กลับไปกรุงอุชเชนี ประกาศพระพุทธศาสนาให้พระเจ้าจันทปัชชิตีและชาวพระนครเลื่อมใสแล้ว กลับมาสำนักพระพุทธเจ้า

พระมหากัจจายนะนั้น เป็นผู้ฉลาดในการอธิบายความแห่งคำที่ย่อให้พิสดาร พระพุทธเจ้าทรงยกย่องว่า **เป็นเอตทัคคะผู้ยอดเยี่ยมกว่าภิกษุทั้งหลายด้านผู้อธิบายความย่อให้พิสดาร** วันหนึ่ง พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมว่า ผู้มีปัญญา ไม่ควรตามคิดถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว ไม่ควรจزمุ่งหมายสิ่งที่ยังมาไม่ถึง เพราะว่าสิ่งที่ล่วงไปแล้ว สิ่งนั้นก็เสียแล้ว สิ่งใดยังมาไม่ถึงแล้ว สิ่งนั้นก็ยังไม่ได้มาถึง ผู้ใดเห็นแจ้งในพระธรรมที่เกิดขึ้นจำเพราะหน้าในที่นั้น ๆ ในกาลนั้น ๆ ไม่อ่อนแอ ไม่คลอนแคลน ครั้นรู้ธรรมนั้นแล้วพึงให้ธรรมนั้นเจริญเนื่อง ๆ ความเพียรควรทำเสียในวันนี้แล ใครเล่าจะพึงรู้ว่า ความตายจะมีต่อพรุ่งนี้ เพราะว่าความผิดเพี้ยนต่อมฤตยูราชที่มีเสนาใหญ่ ไม่มีเลย ผู้รู้ที่เป็นคนสงบระงับ ย่อมกล่าวสรรเสริญ ผู้มีความเพียร ไม่เกียจคร้านทั้งกลางวันกลางคืน อยู่ด้วยความไม่ประมาท อย่างนี้ว่า ผู้มีราตรีเดียวเจริญ ครั้นตรัสอย่างนี้แล้ว เสด็จลุกเข้าวิหารที่ประทับ ภิกษุทั้งหลายไม่ได้ช่องเพื่อจะกราบทูลถามความแห่งคำที่ตรัสโดยย่อให้เข้าใจกว้างขวาง เห็นความสามารถของพระกัจจายนะ จึงไปหา อาราธนาให้ท่านอธิบาย ท่านอธิบายให้ภิกษุเหล่านั้นฟังโดยพิสดาร แล้วกล่าวว่า ถ้าท่านทั้งหลายไม่เข้าใจ ก็จงเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ทูลถามความนั้นเถิด พระองค์ทรงแก้อย่างไร จงจำไว้อย่างนั้นเถิด ภิกษุเหล่านั้น ลาพระกัจจายนะกลับมา เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ทูลถามความนั้นให้ทรงทราบ พระองค์ตรัสสรรเสริญพระกัจจายนะว่า ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็คงแก้เหมือนกัจจายนะแก้แล้วอย่างนั้น ความของธรรมที่เราแสดงแล้วโดยย่อนั้น อย่างนั้นท่านทั้งปวงจำไว้เถิด พระกัจจายนะเป็นผู้ฉลาดในการอธิบายคำที่ย่อให้กว้างขวาง พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญในทางนั้น มีดังนี้เป็นตัวอย่าง ครั้งหนึ่ง พระกัจจายนะ อยู่ ณ เขาโกรก คือ มีทางขึ้นด้านหนึ่ง อีกด้านหนึ่งเป็นโกรก อีกนัยหนึ่งว่าอยู่ ณ ภูเขาชื่อปวัตตะ แขวงเมืองกุรุขระ ในวันตีชนบท อุบาสกคนหนึ่งชื่อ โสณกุฎทิกณะผู้อุปฐากของท่านปรารภนาจะบวช ได้อ้อนวอนขอให้ท่านสงเคราะห์เนื่อง ๆ มาในที่สุดท่านรับบรรพชาให้ ในครั้งนั้นพระพุทธเจ้าประทานพุทธาอนุญาต ให้พระสงฆ์เป็นเจ้าหน้าทีรับอุปสมบทคนผู้ขอเข้าคณะแล้ว สงฆ์มี

จำนวนภิกษุ ๑๐ รูป ที่เรียกว่า ทสวรรณ จึงให้อุปสมบทได้ ในวันดีทักขิณชนบทมีภิกษุ น้อยกว่า พระมหากัจจายนะจะชวนภิกษุเข้าเป็นสงฆ์ทสวรรณอุปสมบทโสภณสามเณรได้ ต้องใช้เวลาถึงสามปี ด้วยเหตุนี้ เมื่อพระโสณะลาเพื่อจะไปเฝ้าพระพุทธเจ้าผู้เสด็จประทับอยู่ ณ กรุงสาวัตถีในเวลานั้น ท่านสั่งให้ไปถวายบังคม และให้กราบทูลถึงการปฏิบัติพระวินัย บางอย่าง อันไม่สะดวกแก่ภิกษุผู้อยู่ในชนบท มีการอุปสมบทนั้นดังกล่าไปแล้วเป็นต้น พระพุทธองค์ได้ทรงทราบจากพระโสณะแล้ว ได้ทรงอนุญาตผ่อนปรนในข้ออุปสมบทไม่ สะดวกนั้น ประทานพระพุทธาณุญาตว่า ให้พระสงฆ์มีจำนวน ๕ รูป ทำการอุปสมบทกุลบุตร ในปัจฉิมตชนบทได้ นอกจากนี้ ท่านได้ทูลขอพระพุทธาณุญาตให้ทรงแก้ไขพระพุทธรูปบัญญัติ บางข้อซึ่งขัดต่อภูมิประเทศ เช่น

ขอให้ทรงอนุญาตรองเท้าเป็นชั้น ๆ ในปัจฉิมตชนบทได้

ขอให้ทรงอนุญาตการอาบน้ำเป็นนิตยในปัจฉิมตชนบทได้

ขอให้ทรงอนุญาตเครื่องลาดที่ทำด้วยหนังสัตว์ในปัจฉิมตชนบทได้

ขอให้ตรัสบอกวิธีปฏิบัติในจีวรที่เขาหลับหลัง (ผ้าถึงมือจึงถือว่าได้รับ)

พระมหากัจจายนะ เป็นผู้มึนรูปร่าง มีผิวเหลือง ผิดจากที่เข้าใจกันว่าอ้วนล่ำ เนื่องด้วยรูปสมบัติของท่าน มีเรื่องเล่าว่า เศรษฐีบุตรเมืองโสเรยยะ เห็นท่านแล้ว นึกด้วย อกุศลจิตว่า ถ้าได้มีภรรยาอุปอย่างท่านจะดีนักหนา ด้วยอำนาจบาปนั้น เพศแห่งเศรษฐีบุตร นั้นกลับเป็นสตรี ได้ความอาลัยเป็นอย่างยิ่ง ต่อได้ขอขมาท่านแล้ว เพศจึงกลับเป็นบุรุษ ตามเดิม

เมื่อพระพุทธเจ้า เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว พระมหากัจจายนะ อยู่ที่ป่าไม้คุนธรา แขวงมธูราชธานี พระเจ้ามธูราชบุตร เสด็จเข้าไปหาตริสถามถึงเรื่องที่พวกพราหมณ์เล่า ลือกันว่า วรรณะพราหมณ์ประเสริฐที่สุด วรรณะอื่นเลว วรรณะพราหมณ์ขาว วรรณะอื่นดำ วรรณะพราหมณ์เป็นบุตรของพระพรหม เกิดจากปากพระพรหม พระพรหมสร้างสรรค์ เป็นทายาทของพระพรหม

พระเถระตอบว่า นั่นเป็นเพียงคำโฆษณาเท่านั้น แล้วได้อธิบายให้พระเจ้ามธูราช- อวันตีบุตรยอมรับว่า วรรณะทั้ง ๔ เสมอกันหมดตามความจริง ๕ ประการ คือ

๑. ในวรรณะ ๔ เหล่านี้ วรรณะเหล่าใด เป็นผู้มั่งมี วรรณะเดียวกันและวรรณะอื่น ย่อมเข้าเป็นเสวกของวรรณะนั้น

๒. วรรณะใด ประพฤติกุศลกรรมบถ เบื้องหน้าแต่มรณะ วรรณะนั้น ย่อมเข้าสู่ อบายเสมอกันหมด ไม่มีพิเศษ

๓. วรรณะใด ประพฤติกุศลกรรมบถ เบื้องหน้าแต่มรณะ วรรณะนั้น ย่อมเข้าถึง สุตติโลกสวรรค์เหมือนกันหมด

๔. วรรณะใด ทำโจรกรรม ทำปรทริกกรรม วรรณะนั้นต้องรับราชอาญาเหมือนกันหมด ไม่มียกเว้น

๕. วรรณะใด ออกบวช ตั้งอยู่ในศีลธรรม วรรณะนั้นย่อมได้รับความนับถือ และ ได้รับบำรุง และได้รับการคุ้มครองรักษาเสมอกันหมด

พระเจ้ามธุราช ตรัสสรรเสริญธรรมภาสิตของพระเถระ แล้วแสดงพระองค์เป็น อุบาสก ถึงพระเถระ พระธรรม และพระสงฆ์เป็นสรณะ ท่านทูลห้ามว่า อย่าถึงท่านเป็น สรณะเลย จงถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะของท่านเถิด พระเจ้ามธุราชตรัสถามว่า เดียวนี้ พระพุทธเจ้านั้น เสด็จอยู่ ณ ที่ไหน ท่านทูลว่า พระพุทธเจ้าปรินิพพานเสียแล้ว พระเจ้ามธุราช ตรัสว่า ถ้าพระองค์ได้ทรงสดับว่า พระพุทธเจ้าเสด็จอยู่ในที่ใด แม้ไกลเท่าไกล ก็จะไปเฝ้าให้ จงได้ แต่พระพุทธเจ้าปรินิพพานเสียแล้ว พระองค์ขอถึงพระพุทธเจ้า แม้ปรินิพพานแล้วนั้น พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นสรณะ

ท่านดำรงชนมายุสังขารอยู่สมควรแก่กาลเวลา ก็ดับขันธนิพพาน

๗. พระอานนท์

พระอานนท์ เป็นพระราชโอรสของพระเจ้าสุกโกธนะ พระกนิษฐภคินีของพระเจ้า สุทโธทนะ พระมารดาพระนามว่า พระนางกิสสาโคตมี มีศักดิ์เป็นพระอนุชาของพระพุทธเจ้า ประสูติที่กรุงกบิลพัสดุ์ เป็นสหชาติกับพระพุทธเจ้า

พระอานนท์เถระเป็นเจ้าชายเชื้อสายศากยะ ได้รับการเลี้ยงดูและการศึกษาอย่างดี เป็นสหายสนิทของเจ้าชายภัททิยะ เจ้าชายอนรุทธะ เจ้าชายภคคุ เจ้าชายกิมพิละ และ เจ้าชายเทวทัต เมื่อพระพุทธเจ้าได้ทรงสละราชสมบัติ เสด็จออกผนวชและสำเร็จเป็น พระพุทธเจ้า เสด็จไปโปรดพระพุทธบิดาและพระประยูรญาติ ณ กรุงกบิลพัสดุ์ ในพรรษา ที่ ๕ ขณะที่พระพุทธองค์ประทับอยู่ที่กรุงกบิลพัสดุ์มีพระญาติหลายองค์ออกผนวชตามเหลือ แต่กุมารเหล่านี้ คือ พระมหานามะ พระอนรุทธ พระภัททิยะ พระภคคุ พระกิมพิละ พระอานนท์ และพระเทวทัต เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จจากกรุงกบิลพัสดุ์ พวกศากยะได้

วิพากษ์วิจารณ์กันว่า พวกตนได้ให้โอรสของตน ๆ ซึ่งเป็นเพื่อนเล่นของเจ้าชายสิทธัตถะ ในคราวพิธีชานพระนาม ออกผนวชตามเสด็จ แต่พระกุมารเหล่านี้เห็นที่จะไม่ใช่พระญาติ กับพระพุทธเจ้าจึงไม่ออกผนวชตาม พระมหานามะได้สดับคำวิพากษ์วิจารณ์ ทรงรู้สึกละอาย จึงปรึกษาพระอนุรุธะว่า ต้องออกบวชคนหนึ่ง ในที่สุดอนุรุธะ ออกผนวช จึงไปทูลลา พระมารดา พระมารดาไม่อนุญาต ท่านทูลอ้อนวอนจนพระมารดาทรงอนุญาต แต่ทรงมี เงื่อนไขว่หากพระเจ้าภัททิยศากยราชออกผนวชด้วย จึงทรงอนุญาต อนุรุธะพยายาม ชักชวนพระเจ้าภัททิยะจนตกลงพระทัยออกผนวช ต่อมาท่านชักชวนกุมารอีก ๕ องค์ มีพระอานนท์ เป็นต้น รวมทั้งอุบาลีอุษามาลา ตามเสด็จพระพุทธองค์ไปเพื่อขอบรรพชา อุปสมบท ได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าที่อนุปิยอัมพวัน เขตอนุปิยนคม แคว้นมัลละ

พระอานนท์เถระบวชไม่นาน ได้ฟังธรรมจากท่านพระปทุมมมณีนตานีบุตรก็บรรลु พระโสดาปัตติผล ยังไม่บรรลุพระอรหัตผล

ในช่วงปฐมโพธิกาล หลังจากตรัสรู้แล้ว ๒๐ พรรชานั้น ยังไม่มีพระภิกษุใดปฏิบัติ รับใช้พระพุทธองค์เป็นประจำ มีแต่พระภิกษุผลัดเปลี่ยนวาระกันปฏิบัติ เช่น พระนาคสมาละ พระนาคิตะ พระอุปวาณะ พระสาครตะ และพระเมฆิยะ เป็นต้น บางคราวการผลัดเปลี่ยน บกพร่อง องค์ที่ปฏิบัติอยู่ออกไปแต่ต้ององค์ใหม่ยังไม่มาแทน ทำให้พระพุทธองค์ต้องประทับ อยู่ตามลำพังขาดผู้ปฏิบัติ บางครั้งพระภิกษุผู้ปฏิบัติก็อดดึงขัดรับสั่งของพระพุทธองค์ เช่น ครั้งหนึ่ง เป็นวาระของพระนาคสมาลเถระ ท่านได้เสด็จตามพระพุทธองค์ไปทางไกล พอถึง ทาง ๒ แพร่ง พระเถระทราบทูลว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ขอพระองค์เสด็จไปทางนี้เถิด พระเจ้าข้า พระพุทธองค์ตรัสว่า อย่าเลยนาคสมาละ ไปอีกทางหนึ่งจะดีกว่า พระนาคสมาละ ไม่ยอมเชื่อฟังพระดำรัส ขอแยกทางกับพระพุทธองค์ ทำท่าจะวางบาตรและจีวรของ พระพุทธองค์ที่พื้นดิน พระพุทธองค์จึงตรัสว่า นาคสมาละ เธอจงส่งบาตรและจีวรมาให้ ตถาคตเถิด พระนาคสมาละ ถวายบาตรและจีวรแด่พระพุทธองค์แล้วแยกทางเดินไปตามที่ ตนต้องการไปได้ไม่ไกลนักก็ถูกพวกโจรทำร้ายจนศีรษะแตกแล้วแย่งชิงเอาบาตรและจีวรไป ทั้งที่เลือดอาบหน้ารีบกลับมาเฝ้าพระพุทธเจ้า กราบทูลเล่าเรื่องให้ทรงทราบ พระพุทธองค์ จึงตรัสว่า อย่าเสียใจไปเลย นาคสมาละ ตถาคตห้ามเธอก็เพราะเหตุนี้ พระพุทธองค์ได้รับความลำบากพระวรกายเพราะถูกปล่อยไว้ให้ประทับอยู่ตามลำพังหลายครั้ง จึงมีพระดำรัส รับสั่งให้พระภิกษุสงฆ์เลือกสรรภิกษุทำหน้าที่ปฏิบัติพระองค์เป็นพระประจำ ภิกษุทั้งหลาย

มีฉันทามติมอบหมายให้พระอานนท์เถระรับหน้าที่เป็นพุทธอุปัฏฐากตลอดกาลเป็นนิตย์ ด้วยเห็นว่าท่านเป็นผู้มีสติปัญญา ขยัน อดทน รอบคอบ และเป็นพระญาติใกล้ชิดย่อมจะทราบพระอัธยาศัยเป็นอย่างดี

แต่ก่อนที่พระเถระจะตอบรับทำหน้าที่เป็นพุทธอุปัฏฐากนั้น ท่านได้กราบทูลขอพร ๘ ประการ ดังนี้

ขออย่าประทานจีวรอันประณีตแก่ข้าพระองค์

ขออย่าประทานบิณฑบาตอันประณีตแก่ข้าพระองค์

ขอได้โปรดอย่าให้ข้าพระองค์อยู่ในที่ประทับของพระองค์

ขอได้โปรดอย่าพาข้าพระองค์ไปในที่นิมนต์

ขอพระองค์จงเสด็จไปสู่ที่นิมนต์ที่ข้าพระองค์รับไว้

ขอให้ข้าพระองค์พาบริษัทที่มาจากแดนไกลเข้าเฝ้าพระพุทธองค์ได้ในขณะที่มาถึง

ถ้าข้าพระองค์เกิดความสงสัยขึ้นเมื่อใด ขอให้ข้าพระองค์เข้าเฝ้าทูลถามความสงสัยได้เมื่อนั้น

ถ้าพระองค์แสดงพระธรรมเทศนาเรื่องใดที่ลับหลังข้าพระองค์ ขอได้โปรดตรัสพระธรรมเทศนาเรื่องนั้นแก่ข้าพระองค์อีกครั้ง

พระพุทธเจ้า ได้สดับคำกราบทูลขอพรของพระอานนท์เถระแล้ว ได้ตรัสถามถึงคุณและโทษของพร ๘ ประการว่า

ดูก่อนอานนท์ เธอเห็นคุณและโทษอย่างไร จึงขออย่างนั้น พระอานนท์เถระกราบทูลว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ถ้าข้าพระองค์ไม่ได้รับพรข้อที่ ๑-๔ ข้างต้น ก็จะมีคนพูดติฉินนินทาได้ว่า พระอานนท์ปฏิบัติบำรุงอุปัฏฐากพระพุทธเจ้า จึงได้ลาภสักการะมากมายอย่างนี้ การปฏิบัติอุปัฏฐากมิได้หนักหนาอะไรเลย ถ้าข้าพระองค์ไม่ได้รับพรข้อที่ ๕-๗ จะมีคนพูดได้อีกว่า พระอานนท์ จะบำรุงอุปัฏฐากพระพุทธเจ้าไปทำไม แม้กิจเพียงเท่านี้ พระพุทธองค์ก็ไม่ทรงอนุเคราะห์ อนึ่ง โดยเฉพาะถ้าข้าพระองค์ไม่ได้รับพรข้อสุดท้ายแล้ว หากมีผู้มาถามธรรมข้อนี้พระพุทธองค์แสดงที่ไหน ถ้าข้าพระองค์ไม่ทราบ เขาก็จะตำหนิได้ว่า พระอานนท์ติดตามพระพุทธเจ้าไปทุกหนแห่ง ดุจเงาตามตัว แต่เหตุไฉนจึงไม่รู้แม้แต่เรื่องเพียงเท่านี้

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เห็นคุณและโทษ ดังกล่าวมานี้ จึงได้กราบทูลขอพรทั้ง ๘ ประการนั้น พระเจ้าข้า

พระพุทธเจ้า เมื่อได้สดับคำชี้แจงของพระอานนท์แล้ว จึงประทานสาธุการและ
ประทานอนุญาตให้ตามที่ขอทุกประการ ตั้งแต่นั้นมาพระเถระก็ปฏิบัติหน้าที่บำรุงอุปัฏฐาก
พระพุทธองค์ตลอดมาตราบเท่าถึงเสด็จเข้าสู่นิพพาน

พระเถระได้ปฏิบัติหน้าที่อุปัฏฐากพระพุทธเจ้าด้วยความอุสาหะมิได้บกพร่อง อีกทั้ง
มีความจงรักภักดีเป็นอย่างยิ่ง แม้แต่ชีวิตของตนก็ยอมสละแทนพระพุทธองค์ได้ เช่น ในคราวที่
พระเทวทัตยุยงให้พระเจ้าอชาตศัตรูปล่อยช้างนาฬาคีรี ด้วยหวังจะให้ทำอันตรายพระพุทธองค์
ขณะเสด็จออกบิณฑบาต ในกรุงราชคฤห์ ในขณะที่ช้างนาฬาคีรีวิ่งตรงเข้ามาหาพระพุทธองค์นั้น
พระอานนท์เถระผู้เปี่ยมล้นด้วยความกตัญญูและความจงรักภักดี ได้ยอมมอบกายถวายชีวิต
เป็นพุทธบูชา ออกไปยืนขวางหน้าช้างไว้ หวังจะให้ทำอันตรายตนแทน แต่พระพุทธองค์ได้
ทรงแผ่เมตตาไปยังช้างนาฬาคีรี ด้วยอำนาจแห่งพระเมตตาบารมี ทำให้ช้างสร้างเมฆมรด
พยสลดความดุร้าย ยอมมอบถวายบังคมพระพุทธองค์ แล้วลุกขึ้นเดินกลับเข้าสู่โรงช้าง
ด้วยอาการอันสงบ

พระอานนท์เถระ ได้ปฏิบัติพระพุทธองค์อย่างใกล้ชิด มิได้ประมาทพลาดพลั้ง
ได้ฟังพระธรรมเทศนาทั้งที่แสดงแก่ตนและผู้อื่น ทั้งที่แสดงต่อหน้าและลับหลัง อีกทั้งท่าน
เป็นผู้มีสติปัญญาทรงจำไว้ได้มาก จึงเป็นผู้ฉลาดในการแสดงธรรม พระพุทธเจ้าทรงยกย่อง
ท่านในตำแหน่ง**เอตทัคคะผู้ยอดเยี่ยมกว่าภิกษุทั้งหลายถึง ๕ ด้าน** คือ

เป็นพหูสูต (ทรงจำพุทธวจนะได้มากที่สุด)

เป็นผู้มีสติ

เป็นผู้มีคติ (แนวในการจำพุทธวจนะ)

เป็นผู้มีอิติ (ความเพียร)

เป็นพุทธอุปัฏฐาก

ในกาลที่พระพุทธองค์ใกล้เสด็จดับขันธปรินิพพาน พระอานนท์เถระ มีความน้อยเนื้อ
ต่ำใจที่ตนยังเป็นเพียงพระอริยบุคคลชั้นพระโสดาบัน อีกทั้งพระบรมครูก็จะเสด็จเข้าสู่
พระปรินิพพานในอีกไม่ช้านี้ จึงหลีกออกไปยืนร้องไห้แต่เพียงผู้เดียวข้างนอก พระพุทธองค์
รับสั่งให้ภิกษุไปเรียกเธอมาแล้วตรัสเตือนเธอให้คลายทุกข์โศกเศร้าพร้อมตรัสพยากรณ์ว่า อานนท์
เธอจะได้บรรลुเป็นพระอรหันต์ ในวันที่ทำปฐมสังคายนา

เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้ว พระมหากัสสปเถระได้นัดประชุม
พระอรหันต์ชีณาสพ จำนวน ๕๐๐ รูป เพื่อทำปฐมสังคายนา โดยมอบให้พระอานนท์รับ

หน้าที่วิเศษนาพระสูตรและพระอภิธรรม แต่เนื่องจากพระอานนท์ยังเป็นเพียงพระโสดาบัน ท่านจึงเร่งทำความเพียรอย่างหนัก แต่ก็ยังไม่สำเร็จ เกิดความอ่อนเพลีย ท่านปรารถนาที่จะพักผ่อนอิริยาบถสักครู่ จึงเอนกายลงบนเตียง ในขณะที่เท้าพ้นจากพื้นศิระกะกำลังจะถึงหมอน ท่านก็สำเร็จเป็นพระอรหันต์ในระหว่างอิริยาบถทั้ง ๔ คือ ไม่ได้อยู่ในอิริยาบถอย่างหนึ่งอย่างใด คือ อิริยาบถยืน เดิน นั่ง หรือนอน นับว่าท่านบรรลุเป็นพระอรหันต์แปลกกว่าพระเถระรูปอื่น ๆ

พระอานนท์ ดำรงอายุสังขารอยู่นานถึง ๑๒๐ ปี พิจารณาเห็นว่าสมควรที่จะนิพพานได้แล้วท่านจึงเชิญพระญาติทั้งฝ่ายศากยและฝ่ายโกลิยะ ไปที่ริมฝั่งแม่น้ำโรหิณี ซึ่งกั้นเขตแดนระหว่างกรุงกบิลพัสดุ์และกรุงเทวทหะ ก่อนที่จะนิพพาน ท่านเหาะขึ้นไปบนอากาศ ได้แสดงธรรมสั่งสอนเทวดาและพระประยูรญาติทั้งสองฝ่ายตลอดทั้งพุทธบริษัทอื่น ๆ เมื่อจบพระธรรมเทศนาแล้วท่านได้ตั้งสัตยาธิษฐานว่า

เมื่ออาตมานิพพานแล้ว ขอให้อัฐิธาตุของอาตมานี้แยกออกเป็น ๒ ส่วน จงตกลงที่ฝั่งกบิลพัสดุ์ของพระประยูรญาติฝ่ายศากยวงศ์ส่วนหนึ่ง และจงตกที่ฝั่งเทวทหะของพระประยูรญาติฝ่ายโกลิยวงศ์ส่วนหนึ่ง เพื่อป้องกันมิให้พระประยูรญาติทั้งสองฝ่ายทะเลาะวิวาทกันเพราะแย่งพระธาตุ

ครั้นอธิษฐานเสร็จแล้วก็เสด็จดับขันธนิพพาน ณ เบื้องบนอากาศ ในท่ามกลางแม่น้ำโรหิณีนั่น เติโชธาตุก็เกิดขึ้น เสาธรีระของท่านเหลือแต่กระดูกและแยกออกเป็น ๒ ส่วน แล้วตกบนพื้นดินของ ๒ ฝั่งแม่น้ำโรหิณีนั่น สมดังที่ท่านอธิษฐานไว้ทุกประการ ท่านได้ชื่อว่า เป็นพุทธสาวกที่ได้บรรลุกิเลสนิพพานและขันธนิพพานแปลกกว่าพระสาวกรูปอื่น ๆ

๘. พระอุบาลี

พระอุบาลี เป็นบุตรช่างกลบก (ช่างตัดผม) ในกรุงกบิลพัสดุ์ ได้เป็นที่เลื่อมใสเจริญพระหฤทัยแห่งเจ้าในศากยวงศ์ ๕ พระองค์ คือ ภัททิยราชา อนรุทธะ อานันทะ ภัคคุ กิมพิละ ก็ได้รับตำแหน่งเป็นนายภูษามาลาแห่งเจ้าศากยวงศ์เหล่านั้น

เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรดพระประยูรญาติที่กรุงกบิลพัสดุ์ตามคำทูลอาราธนาของพระกาฬทายีเถระ เหล่าชัตติยกุมารในแต่ละสาขาของศากยวงศ์ออกบรรพชาจึงออกจากกรุงกบิลพัสดุ์โดยกระบวนพยุหยาตราเหมือนเสด็จประพาสอุทยาน อุบาลีภูษามาลาตามเสด็จในฐานะมหาดเล็กคนสนิท

ครั้นถึงพรหมแดนอื่นเจ้าชายทั้งหมดสั่งให้กระบวนตามเสด็จกลับทรงดำเนินไปตามลำพัง ๖ พระองค์พร้อมด้วยอุบาสีเมื่อเห็นว่าไปไกลแล้ว ทั้ง ๖ จึงส่งอุบาสีภูษามาลากลับและทรงเปลี่ยนเครื่องประดับออกเอาภูษาห่อมอบให้อุบาสีเพื่อใช้เป็นทรัพย์สินเลี้ยงชีพ

อุบาสีภูษามาลาเดินทางกลับพร้อมห่อเครื่องประดับที่ได้รับ เมื่อเดินมาสักระยะหนึ่งนึกคิดว่า ถ้ากลับไปเจ้าศากยะในกรุงกบิลพัสดุ์จะคิดว่าเราลวงเจ้าชายมาประหารชิงเอาเครื่องประดับตกแต่ง อนึ่ง ศากยะ ทั้ง ๖ ยังทรงผนวชได้ ทำไมเราจึงจะบวชบ้างไม่ได้ จึงแก้ห่อผ้าเครื่องประดับแขวนไว้บนต้นไม้พูดว่า ของนี้เราสละ ใครเห็นก็จงนำไป แล้วเดินกลับไปเฝ้า เหล่าศากยกุมารทอดพระเนตรเห็นอุบาสีเดินกลับมาจึงรับสั่งถาม อุบาสีก็เล่าเรื่องราวให้ทราบ เหล่าชัตติยกุมารจึงพาอุบาสีเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้ากราบทูลขอบวช ทรงขอให้พระพุทธองค์บวชให้นายอุบาสีก่อน เพื่อต้องการลดมานะความถือตัวของตนเองที่เป็นกษัตริย์เมื่อบวชหลังอุบาสีต้องทำความเคารพผู้ที่บวชก่อน แม้ผู้นั้นเคยเป็นมหาเดลีกรับใช้มาก็ตาม พระพุทธเจ้าโปรดให้อุบาสีได้บวชก่อนด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา จากนั้นทรงให้ศากยกุมารผนวช

พระอุบาสินั้น ครั้นบวชแล้ว เรียนกรรมฐานในสำนักพระพุทธเจ้าทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระองค์จงทรงอนุญาตให้ข้าพระองค์อยู่ป่า พระพุทธองค์ตรัสว่า ดูก่อนภิกษุ เมื่ออยู่ป่า ธุระอย่างเดียวนั่นจะเจริญองกาม แต่เมื่ออยู่ในสำนักของเรา ทั้งวิปัสสนาธุระและคันถธุระจะบริบูรณ์ พระอุบาสินั้นรับพระดำรัสของพระพุทธเจ้าแล้ว กระทำวิปัสสนากรรมฐานไม่นานก็ได้บรรลุพระอรหันต์

ท่านพระอุบาสีเถระเรียนพระวินัยปิฎก จากพระโอษฐ์ของพระพุทธเจ้าโดยตรง จึงมีความชำนาญพระวินัยได้วินิจฉัยเรื่องภารุกัจฉะ เรื่องอชชุกะ และเรื่องกุมารกัสสปะถูกต้องตามพระวินัย เป็นเหตุให้พระพุทธเจ้าประทานสาธุการ และทรงถือเรื่องนั้นเป็นอัตถุปปัตติเหตุ (ต้นเรื่อง) ได้ทรงแต่งตั้งท่านไว้ในตำแหน่ง **เอตทัคคะว่าเป็นยอดเยี่ยมกว่าภิกษุทั้งหลายด้านวินัยธร (ผู้ทรงพระวินัย)**

ในคัมภีร์อรรถกถามีประวัติของท่านว่าในอดีตท่านเกิดเป็นพราหมณ์ชื่อสุชาติ ในนครหังสวดี สละมทรัพย์ไว้ ๘๐ โกฏิ มีความรู้อย่างยิ่ง มหาชนต่างนับถือ แต่ท่านเองไม่นับถือผู้ใดด้วย สมัยนั้น ยังไม่มีพระพุทธเจ้า เวลานั้น ท่านมีมานะกระด้างไม่เห็นผู้ที่ควรบูชา ต่อมาเมื่อพระพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตตระ เสด็จอุบัติขึ้นในโลก เสด็จเข้ามายังนครหังสวดี เพื่อแสดงธรรมโปรดพุทธบิดา มหาชนหลั่งไหลมาฟังธรรมเป็นบริเวณประมาณ ๑ โยชน์

ดาบสชื่อสุนันทะได้สร้างปะรำดอกไม้ขึ้นบังแสงแดด เพื่อมหาชนตลอดทั้งพุทธบริษัท เมื่อพระพุทธเจ้าทรงประกาศอริยสัจ ๔ บริษัทแสนโกฏิได้บรรลุธรรม พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมตลอด ๗ วัน ๗ คืน วันที่ ๘ ทรงพยากรณ์สุนันทดาบสว่า ในแสนกัปนับจากนี้ไป จะมีพระศาสดาเสด็จอุบัติขึ้นในโลก สมภพในราชตระกูลพระเจ้าโอกกากราช พระนามว่าโคตม ดาบสนี้จะเกิดเป็นพุทธสาวกนามว่าอุบาลีและจะได้เป็นเอตทัคคะยิ่งกว่าสาวกอื่น

ท่านฟังพระดำรัสของพระพุทธองค์ปรารภนาได้ตำแหน่งผู้เป็นเลิศในพระวินัย ท่านจึงซื้อสวนชื่อโสมณะ ด้านหน้าพระนครด้วยทรัพย์แสนหนึ่ง สร้างวัดถวายพระพุทธเจ้า ท่านสร้างเรือนยอดปราสาท มณฑป ถ้ำ คูหา และที่งกรรม สร้างเรือนอบกาย โรงไฟ โรงเก็บน้ำและห้องอาบน้ำถวายพระภิกษุสงฆ์ ถวายปัจจัย คือ ตัง เตียง ภาชนะเครื่องใช้สอยและยา ประจำวัดทุกอย่าง ให้สร้างกำแพงอย่างมั่นคงสร้างที่อยู่อาศัยให้ท่านผู้มีจิตสงบ ผู้คงที่ไว้ในสังฆาราม ด้วยทรัพย์จำนวนแสนหนึ่ง รวมเป็นสองแสน เมื่อสร้างเรียบร้อย นิมนต์พระพุทธเจ้าให้เสด็จมาเพื่อถวายพระอาราม เมื่อถึงเวลาพระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระชีนาสพหนึ่งพันเสด็จเข้าไปสู่อารามท่านถวายภัตตาหารได้ทูลถวายอารามพระพุทธเจ้าครั้งทรงรับสังฆาราม ทรงอนุโมทนาและทรงพยากรณ์พราหมณ์

ในกัปที่สองหลังภัทรกัปนี้ไปท่านเกิดเป็นโอรสของพระเจ้าอัญชเสผู้มีพระเดชานุภาพยิ่งใหญ่ พระนามว่าจันทะ เจ้าชายเป็นคนกระตือรือร้น แข็งกร้าว ถือตัว มัวเมาในชาติตระกูล ยศ และโภคะ วันหนึ่งเสด็จประพาสอุทยานนอกพระนคร ทรงช้างชื่อว่าสิริกะ แวดล้อมด้วยกองทัพไพร่พลและบริวาร ในระหว่างทางที่จะไปนั้น ท่านพบพระปัจเจกพุทธเจ้าพระนามว่าเทวละทรงดำเนินผ่านหน้าช้างไป ท่านไล่ช้างล่งเกินพระปัจเจกพุทธเจ้า ด้วยพระบารมีของพระปัจเจกพุทธเจ้า ช้างพระที่นั่งกลับแสดงอาการโกรธและไม่ยอมย่างเท้า ยืนหยุดนิ่งเมื่อเห็นช้างไม่พอใจ พาลโกรธเบียดเบียนพระปัจเจกพุทธเจ้าแล้วไปยังพระอุทยานไม่พบความสำราญ ณ ที่นั้น เหมือนคนถูกไฟไหม้ศีรษะ ถูกความกระวนกระวายแผดเผา เหมือนปลาติดเบ็ด พื้นแผ่นดินเหมือนไฟลุกไปทั่ว เมื่อภัยเกิดขึ้นอย่างนี้ท่านจึงเข้าไปเฝ้าพระราชาบิดาเล่าเรื่องให้ฟัง

พระเจ้าอัญชเสได้ฟังทรงตกพระทัยตรัสว่า เพราะไม่เคารพต่อพระปัจเจกพุทธเจ้า พวกเราจะพินาศกันทั้งหมด จะให้พระปัจเจกพุทธมนีอดโทษ ภายใน ๗ วัน แวนแคว้นของเราจะพินาศหมด ท่านจึงเข้าไปเฝ้าพระปัจเจกพุทธเจ้าขอขมา พระปัจเจกพุทธเจ้าก็ทรงยกโทษให้ ด้วยผลกรรมนี้ ท่านต้องเกิดมาในตระกูลต่ำในปัจจุบันชาติ

เมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว ๓ เดือน พระอุบาลีได้รับสมมติจากสงฆ์มีพระมหา-
กัสสปะเป็นประธาน ให้เป็นผู้วิสันหาพระวินัยปิฎก ในครั้งทำปฐมสังคายนา
ท่านดำรงขนมายุสังขารอยู่พอสมควรแก่กาลเวลาแล้ว ก็ดับขันธนิพพาน

๙. พระสิวลี

พระสิวลี เป็นพระโอรสของพระนางสุปปวาสา ผู้เป็นพระราชธิดาของพระเจ้า
กรุงโกลิเยะ จำเดิมแต่ปฏิสนธิในครรภ์ของพระมารดานานถึง ๗ ปี ๗ เดือน ๗ วัน ก็ได้ทำ
พระมารดาให้ลำบาก แต่กลับทำพระมารดาให้สมบูรณ์ด้วยลาภสักการะด้วยอำนาจพุทธานุภาพ
เมื่อครบกำหนดจึงประสูติโดยง่าย เหมือนน้ำไหลออกจากหม้อน้ำ

สาเหตุที่พระสิวลีอยู่ในครรภ์นานถึง ๗ ปี ๗ เดือน ๗ วัน เป็นเพราะบุรพกรรม
ในอดีตของท่าน มีเรื่องเล่าว่า ครั้งหนึ่ง ท่านเคยเป็นกษัตริย์ ยกกองทัพไปล้อมเมืองหนึ่งไว้
นานถึง ๗ ปี ๗ เดือน ๗ วัน ในกาลนั้น พระนางสุปปวาสา เป็นพระชนนี ให้โอรสของพระองค์
กักประตูไม่ให้ชาวพระนครออกได้ ชาวพระนครจึงฆ่าพระราชธิดาของตนแล้วถวายเป็น
ด้วยกรรมนั้นตามให้ผลในชาตินี้ พระนางสุปปวาสาผู้มารดา ขณะที่ทรงพระครรภ์แก่ คิดขึ้น
ได้ว่า พระพุทธเจ้าแสดงธรรมเพื่อละทุกข์ได้ พระสงฆ์ปฏิบัติเพื่อละทุกข์ได้พระนิพพานเป็นสุข

พระนางปรารถนาจะถวายทานก่อนที่จะถึงกต จึงส่งพระสวามี
ไปเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อไปกราบทูลเรื่องนี้แล้วนิมนต์พระพุทธเจ้า พร้อมกับกำชับว่า ถ้าพระองค์
ตรัสคำใด ขอให้ตั้งใจจดจำคำนั้นให้ดีแล้วกลับมาบอกพระนาง พระสวามีจึงเดินทางไปแล้ว
กราบทูลข่าวแด่พระพุทธองค์ พระพุทธเจ้าตรัสว่า ขอพระนางสุปปวาสาโกลิยธิดา จงมีความสุข
จงมีความสุขสบาย ไม่มีโรค จงคลอดบุตรที่หาโรคมิได้เกิด พระสวามีได้ยินดังนั้น จึงถวายบังคม
พระศาสดา ทรงมุ่นหน้าเสด็จกลับพระราชนิเวศน์

ในเวลาเมื่อพระพุทธเจ้าตรัสเสร็จ พระกุมารก็คลอดจากพระครรภ์ของพระนาง
สุปปวาสาอย่างสะดวก เหล่าพระญาติและบริวารที่นั่งล้อมอยู่เริ่มหัวเราะ ทั้งที่หน้ามอง
ด้วยน้ำตา มหาชนยินดีแล้ว ร่าเริงแล้ว ได้กราบทูลข่าวที่น่ายินดีแด่พระราชบิดาที่กำลังเสด็จกลับ
พระราชบิดาเห็นอาการของชนเหล่านั้นก็ทราบว่ พระดำรัสที่พระพุทธเจ้าตรัสเห็นและเป็น
ผลแล้ว จึงเล่าเรื่องของพระพุทธเจ้านั้นแด่พระราชธิดา การประสูติของทารก ได้ดับจิตที่
เร้าร้อนของพระประยูรญาติทั้งหมด เพราะฉะนั้น พระประยูรญาติจึงเฉลิมพระนามของ
กุมารนั้นว่า **สิวลี**

เมื่อพระนางมีพระวรกายแข็งแรงดีแล้ว มีพระประสงค์ที่จะถวายมหาทานติดต่อกันเป็นเวลา ๗ วัน จึงแจ้งความประสงค์แก่พระสวามีให้กราบทูลอาราธนาพระพุทธเจ้า พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์มารับมหาทานอาหารบิณฑบาตในพระราชนิเวศน์ตลอด ๗ วัน ในวันถวายมหาทานนั้น สิวลิกุมาร มีพระวรกายเข้มแข็งดุจกุมารผู้มีพระชนม์ ๗ พรรษา ได้ช่วยพระบิดาและพระมารดาจัดแจงกิจต่าง ๆ มีการนำธมกรก (กระบอกกรองน้ำ) มากรองน้ำดื่มและอังคาสพระพุทธเจ้าและหมู่พระภิกษุสงฆ์ ในขณะที่สิวลิกุมารช่วยพระบิดาและพระมารดาอยู่นั้น ท่านพระสารีบุตรเถระได้สังเกตดูอยู่ตลอดเวลาและเกิดความรู้สึกพอใจในพระราชา कुमारน้อยเป็นอย่างมาก ครั้นถึงวันที่ ๗ ซึ่งเป็นวันสุดท้าย พระเถระได้สนทนากับสิวลิกุมาร แล้วชักชวนให้มาบวชสิวลิกุมาร ผู้มีจิตน้อมไปในการบวชอยู่แล้ว เมื่อพระเถระชักชวน จึงกราบทูลขออนุญาตจากพระบิดาและพระมารดา เมื่อได้รับอนุญาตแล้วจึงติดตามพระเถระไปยังพระอาราม พระสารีบุตรเถระ ผู้รับภาระเป็นพระอุปัชฌาย์ได้สอนพระกรรมฐานเบื้องต้น คือ ตจปัญจกกรรมฐานทั้ง ๕ ได้แก่ เกสา(ผม) โลมา (ขน) นขา (เล็บ) ทันตา (ฟัน) ตโจ (หนัง) ให้พิจารณาของทั้ง ๕ เหล่านี้ว่า เป็นของไม่งาม เป็นของสกปรก ไม่ควรเข้าไปยึดติดหลงใหลในสิ่งเหล่านี้ สิวลิกุมารได้สดับพระกรรมฐานนั้นแล้วนำไปพิจารณา ในขณะที่จรวดมิตโกนเพื่อโกนผมครั้งแรกนั้นท่านได้บรรลुเป็นพระโสดาบัน จรดครั้งที่ ๒ ท่านได้บรรลुเป็นพระสกทาคามี จรดมิตโกนลงครั้งที่ ๓ ท่านได้บรรลुเป็นอนาคามี และเมื่อโกนผมเสร็จท่านได้บรรลुเป็นพระอรหันต์

ในเวลาต่อมา พระพุทธเจ้าได้เสด็จไปยังเมืองสาวัตถี พระสิวลีเถระถวายอภิวาทแล้วกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์จะทดลองบุญของข้าพระองค์ ขอพระองค์จงมอบภิกษุ ๕๐๐ รูปแก่ข้าพระองค์ พระพุทธเจ้าตรัสสั่งว่า จงรับไปเถิดสิวลีท่านพาภิกษุ ๕๐๐ รูป แล้วเดินทางบ่ายหน้าไปสู่หิมวันตประเทศ ผ่านดงที่เทวดาสงอยู่ที่ดินไทรที่เห็นเป็นครั้งแรก เทวดานั้นได้ถวายทานตลอด ๗ วัน เทวดาทั้งหลายได้ถวายทานทุก ๆ ๗ วัน ในสถานที่ทั่ว ๆ ไป ที่ท่านเห็นต่างกรรมต่างวาระกันดังนี้ คือ

ท่านเห็นต้นไทรเป็นครั้งแรก เห็นภูเขาชื่อว่าปัญทวะเป็นครั้งที่ ๒ เห็นแม่น้ำจिरวิติเป็นครั้งที่ ๓ เห็นแม่น้ำวรสาครเป็นครั้งที่ ๔ เห็นภูเขาหิมวันต์เป็นครั้งที่ ๕ ถึงป่าฉัททันต์เป็นครั้งที่ ๖ ถึงภูเขาคันธมาทน์เป็นครั้งที่ ๗ และพบพระเวรตะ เป็นครั้งที่ ๘

ประชาชนทั้งหลาย ได้ถวายทานในที่ทุกแห่งตลอด ๗ วันเท่านั้น ก็ในบรรดา ๗ วัน นาคทัตตเทวราช ที่ภูเขาคันธมาทน์ ได้ถวายบิณฑบาตชนิดน้ำนม (ชีรบิณฑบาต) สลับวันกับ

ถวายบิณฑบาตชนิดเนยใส (สัปปีบิณฑบาต) วันเว้นวัน ลำดับนั้นภิกษุสงฆ์ จึงถามท่าน
เทวราชว่า ของที่ท่านนำมาถวายนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร ในเมื่อแม่โคนมที่เขารีดนมถวาย
แต่เทวราชนี้ก็ได้ปรากฏ การบีบทำนํ้านมสัสมก็ได้ปรากฏ นาคทัตตเทวราช ตอบว่า นี่เป็น
อาณิสสแห่งการถวายสลากภัตตรํานํมในกาลแห่งพระกัสสปทศพล

ต่อมา พระพุทธเจ้าทรงอ้างเหตุแห่งการที่พระขทิรวนิยเถระจัดการต้อนรับให้เป็น
อัฐูปปัตติเหตุ (เหตุเกิดแห่งเรื่อง) ในการที่ทรงแต่งตั้งพระสิวลีเถระไว้ในตำแหน่งแห่งภิกษุ
ผู้เลิศในบรรดาภิกษุผู้เลิศด้วยลาภและเลิศด้วยศรัทธาทั้งหลาย ในศาสนาของพระองค์ในเรื่องนี้
มีเหตุเกิดขึ้นอย่างนี้

ในสมัยหนึ่ง พระขทิรวนิยเรวตเถระ ซึ่งเป็นน้องชายของพระสารีบุตรได้เห็นการ
แต่งงานที่บิดามารดาจัดการให้มาขอบวชในสำนักพระภิกษุ ซึ่งมีภิกษุอยู่ประมาณ ๓๐ รูป
เหล่าพระภิกษุสอบถามดู ทราบว่าเป็นน้องชายของพระสารีบุตรที่ท่านได้เคยแจ้งไว้ก่อนว่า
ถ้าน้องชายมาขอบวช ก็อนุญาตให้บวชได้ จึงได้ทำการบวชให้แล้วส่งข่าวมายังท่านพระสารีบุตร

ครั้งนั้น เมื่อพระสารีบุตรทราบข่าวดังนั้น จึงกราบทูลพระพุทธเจ้าเพื่อขอไปเยี่ยม
พระพุทธเจ้า ทรงทราบว่า พระเรวตะ เริ่มทำความเพียรเจริญวิปัสสนา จึงทรงห้ามพระสารี
บุตรถึง ๒ ครั้ง ในครั้งที่ ๓ เมื่อพระสารีบุตรทูลอ่อนวอนอีก ทรงทราบว่า พระเรวตะบรรล
อรหัตผลแล้วจึงทรงอนุญาต และตรัสว่าจะทรงไปด้วยพร้อมเหล่าพระสาวกอื่น

พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่เป็นบริวารก็ได้เสด็จออกไปด้วยพระประสงค์
จะไปเยี่ยมพระเรวตะ ครั้นเดินทางมาถึง ณ ที่แห่งหนึ่ง ซึ่งเป็นหนทาง ๒ แพร่ง

พระอานนเถระกราบทูลถามพระพุทธองค์ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ตรงนี้มีหนทาง
๒ แพร่ง ภิกษุสงฆ์จะไปทางไหน พระเจ้าข้า

พระพุทธเจ้า ตรัสถามว่า อานนทหนทางไหนเป็นหนทางตรง พระอานนทกราบทูลว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หนทางตรงมีระยะประมาณ ๓๐ โยชน์ แต่เป็นหนทางที่มีอมนุษย์
ส่วนหนทางอ้อมมีระยะทาง ๖๐ โยชน์ เป็นหนทางสะดวกปลอดภัยหาภิกษาได้ง่าย

พระพุทธเจ้าตรัสว่า อานนท สิวลีได้มาพร้อมกับพวกเรามิใช่หรือ

พระอานนท กราบทูลว่า ใช่ พระสิวลีมาแล้วพระเจ้าข้า

พระพุทธเจ้าตรัสว่า ถ้าอย่างนั้น พระสงฆ์จงไปตามเส้นทางตรงนั้นแหละ เราจะได้
ทดลองบุญของพระสิวลี

พระพุทธเจ้ามีพระภิกษุสงฆ์เป็นบริวาร เสด็จขึ้นสู่เส้นทาง ๓๐ โยชน์เพื่อจะทรงทดลองบุญของพระสิวลีเถระ

จำเดิมแต่ที่ได้เสด็จไปตามหนทาง หมู่เทวดาได้เนรมิตพระนครในทุก ๆ โยชน์ ช่วยกันจัดแจงพระวิหารเพื่อเป็นที่ประทับและที่อยู่แต่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข พวกเทวดา ได้ถือข้าวยาตุงและของเคี้ยวเป็นต้น ไปเที่ยวถามอยู่ว่า พระผู้เป็นเจ้าของสิวลีไปไหน ดังนี้แล้ว จึงไปหาพระเถระ พระเถระจึงให้นำเอาสักการะและสัมนานะเหล่านั้นไปถวายพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์พร้อมทั้งบริวารเสวยบุญของพระสิวลีเถระผู้เดียว ได้เสด็จไปตลอดทางกันดารประมาณ ๓๐ โยชน์

ฝ่ายพระเวตเถระ ทราบการเสด็จมาของพระพุทธเจ้า จึงเนรมิตพระคันธกุฎีเพื่อพระพุทธองค์ นิรมิตเรือนยอด ๕๐๐ ที่จงกรม ๕๐๐ ที่พักกลางคืนและที่พักกลางวัน ๕๐๐ พระพุทธเจ้าประทับอยู่ในสำนักของพระเวตเถระนั้นสิ้นกาลประมาณเดือนหนึ่ง แม้ประทับอยู่ในที่นั้น ก็เสวยบุญของพระสิวลีนั่นเอง แม้พระพุทธองค์พาภิกษุสงฆ์ไปก็เสวยบุญของพระสิวลีเถระตลอดกาลประมาณเดือนหนึ่งนั้นแลอีก เสด็จเข้าไปสู่บุพพารามตามลำดับ

ในกาลต่อมา พระพุทธเจ้าประทับนั่งในท่ามกลางหมู่พระอริยเจ้าแล้วทรงสถาปนาพระเถระนั้นไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย **พระสิวลีเป็นผู้เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้มีลาภ**

ด้วยอำนาจบุญที่ท่านพระสิวลี ได้บำเพ็ญสั่งสมอบรมมาตั้งแต่อดีตชาติ เป็นปัจจัยส่งผลให้ท่านเจริญด้วยลาภสักการะ โดยมีเทพดา นาค ครุฑ และมนุษย์ทั้งหลาย นำมาถวายมิได้ขาดตกบกพร่องไม่ว่าท่านจะอยู่ในที่ใด ๆ ในป่า ในบ้าน ในน้ำ หรือบนบก เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ พระพุทธองค์จึงทรงประกาศให้ปรากฏในหมู่พุทธบริษัท ตรีสยกองท่านในตำแหน่งเอตทัคคะเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายในทางผู้มีลาภมาก นับว่าท่านพระสิวลีเถระเป็นพระมหาสาวกอีกรูปหนึ่งที่ได้ช่วยกิจการพระศาสนา แบ่งเบาภาระของพระพุทธเจ้าเป็นอย่างมาก ท่านดำรงอายุสังขารโดยสมควรแก่กาลเวลาแล้วก็ดับขันธนิพพาน

๑๐. พระราหุล

พระราหุล เป็นโอรสของ **เจ้าชายสิทธัตถะ** กับ **พระนางพิมพา** (ยโสธรา) พระราชนัดดาของ **พระเจ้าสุทโธทนะ** ผู้ครองกรุงกบิลพัสดุ์

เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว เสด็จมาเทศนาโปรด พระประยูรญาติ ประทับอยู่ที่นิโครธาราม และได้เสด็จไปที่พระราชนิเวศน์ของพระนางพิมพา พระนางได้ส่งพระราหุลกุมารผู้เป็นพระโอรสออกมา ให้ทูลขอราชสมบัติ พระพุทธเจ้า ทรงดำริว่า สมบัติทั้งหลายที่จะถาวรมั่นคงและประเสริฐกว่าอริยทรัพย์มิได้มี เราควรจะให้ สมบัติคืออริยทรัพย์แก่ราหุล จึงเสด็จกลับไปยังนิโครธาราม ราหุลกุมารตามเสด็จไปด้วย พระพุทธเจ้าจึงตรัสสั่งพระสารีบุตรว่า จงบวชให้ราหุลเถิด พระเถระรับพุทธบัญชา แต่ว่า พระกุมารนั้นยังเล็กเกินไป อายุได้ ๗ ขวบ ไม่ควรที่จะเป็นสงฆ์ พระเถระจึงทูลถามพระพุทธรองค์ ถึงวิธีบวช พระพุทธรองค์ตรัสให้ใช้วิธีติสฺรณคณูปสัมปทา เปล่งวาจาถึงพระรัตนตรัย ให้พระกุมารบวช วิธีนี้ได้ใช้กันสืบมาถึงทุกวันนี้ เรียกว่าบวชเณร

พระราหุลนี้ ได้เป็นสามเณรรูปแรกในพระพุทธศาสนา ครั้นเวลาพ้นอายุกาลครบ ๒๐ ปี จึงอุปสมบทด้วยวิธีญัตติจตุตถกรรม

ในสมัยเป็นสามเณร ท่านสนใจใคร่ศึกษาพระธรรมวินัย ลูกขึ้นแต่เช้า เอามือทั้งสอง กอบทรายได้เต็ม แล้วตั้งความปรารถนาว่า ขอให้ตนได้รับโอวาทจากพระพุทธเจ้าหรือ พระอุปัชฌาย์อาจารย์ จดจำ และเข้าใจให้ได้จำนวนเท่าเม็ดทรายในกอบนี้

วันหนึ่ง ท่านอยู่ในสวนมะม่วงแห่งหนึ่ง พระพุทธเจ้าเสด็จเข้าไปหา แล้วตรัส **จูฬราหุลโฉวาทสูตร** แสดงโทษของการกล่าวมุสา อุปมาเปรียบกับน้ำที่ทรงคว่ำขันเททิ้งไปว่า ผู้ที่กล่าวมุสาทิ้งที่รู้แกลใจ ความเป็นสมณะของเขาก็ไม่ต่างอะไรกับน้ำในขันนี้แล้วทรงชี้ให้เห็นว่า ไม่มีบาปกรรมอะไรที่ผู้หมดความละอายใจกล่าวเท็จ ทั้ง ๆ ที่รู้จะทำไม่ได้

ต่อมาได้ฟัง**มหาราหุลโฉวาทสูตร**ใจความว่า ให้พิจารณาร่างกายให้เห็นเป็นธาตุ ๕ ประการ คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม อากาศ ตัดความยึดถือว่า นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่ได้เป็นนั่น นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา แล้วตรัสสอนให้อบรมจิต คิดให้เหมือนกับธาตุแต่ละอย่างว่าแม้จะมีสิ่ง ที่น่าปรารถนาหรือไม่น่าปรารถนาถูกต้อง ก็ไม่มีอาการพอใจรักใคร่ หรือเบื่อหน่ายเกลียดชัง

สุดท้าย ทรงสอนให้เจริญเมตตาภาวนาเพื่อละพยาบาท เจริญกรุณาภาวนาเพื่อ ละวิหิงสา เจริญมุทิตาภาวนาเพื่อละความริษยา เจริญอุเบกขาภาวนาเพื่อละความขัดใจ เจริญอสุภภาวนาเพื่อละราคะ เจริญอนิจจสัญญาภาวนาเพื่อละอัสมิมานะ ท่านได้พยายาม ฝึกใจไปตามนั้น ในที่สุดได้สำเร็จอรหัตผล

พระราชกุลเถระนี้ เป็นผู้ใคร่ในการศึกษาดังได้กล่าวมาแล้ว เพราะฉะนั้น ท่านจึงได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่า **เป็นเอตทัคคะ ผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย ผู้ใคร่ในการศึกษา** ท่านดำรงขนมายุสังขารอยู่โดยควรแก่กาลเวลา ก็ดับขันธนิพพาน

๑๑. พระมหาปชาบดีโคตมีเถรี

มหาปชาบดีโคตมีเถรี เป็นพระธิดาของ**พระเจ้าอัญชนะกับพระนางยโสธรา** ใน**กรุงเทวทหะ** เดิมพระนามว่าโคตมี เป็นพระกนิษฐภคินี (น้องสาว) ของพระนางสิริมหามายา เมื่อพระนางสิริมหามายาทิวงคตแล้ว ได้รับการสถาปนาไว้ในตำแหน่งพระอัครมเหสี มีพระโอรสชื่อ **พระนันทะ** พระธิดาชื่อ **รูปนันทา** ทรงมอบให้นางสนมเลี้ยงดู ส่วนพระนางคอยเลี้ยงดูเจ้าชายสิทธัตถะราชกุมาร

ครั้นเมื่อพระบรมโพธิสัตว์เสด็จออกทรงผนวช ได้บรรลुพระสัพพัญญุตญาณแล้ว เสด็จไปโปรดพระประยูรญาติ ณ กรุงกบิลพัสดุ์ เสด็จเข้าไปบิณฑบาตในพระนคร และทรงแสดงธรรมกถาโปรดพระเจ้าสุทโธทนะพุทธบิดา ในระหว่างถนน ให้ดำรงอริยมุขีชั้นโสดาบัน ครั้นวันที่ ๒ เสด็จเข้าไปรับอาหารบิณฑบาตในพระราชานิเวศน์ ทรงแสดงธรรมโปรดพระพุทธบิดา และพระน้านาง ยังพระบิดาให้ดำรงอยู่ในพระสกทาคามี ยังพระน้านางให้บรรลุพระโสดาบัน และในวันรุ่งขึ้น ทรงแสดงมหาปาลชาดกโปรดพระเจ้าสุทโธทนะ พอบจบลงพระพุทธบิดาทรงบรรลุเป็นพระอริยบุคคลชั้นพระอนาคามี

ในวันที่ ๔ แห่งการเสด็จโปรดพระประยูรญาติ พระพุทธองค์เสด็จไปในพิธีอวาทมงคลอภิเชกสมรสันนทกุมารพระอนุชาต่างพระมารดากับพระนางชนบทกัลยาณี เมื่อเสร็จพิธีอวาทมงคล พระพุทธองค์ได้นำนันทกุมาร ไปบวชในวันนั้น ครั้นถึงวันที่ ๗ แห่งการเสด็จกรุงกบิลพัสดุ์ ได้ทรงพาราหุลกุมารออกบวชเป็นสามเณรอีก จึงยังความเศร้าโศกให้บังเกิดแก่พระเจ้าสุทโธทนะยิ่งนัก เพราะเกรงว่าจะขาดรัชทายาทสืบสันตติวงศ์ ครั้นกาลต่อมาพระเจ้าสุทโธทนะได้บรรลุพระอรหัตผลแล้วเข้าสู่निพพาน

ครั้นนั้น พระนางมหาปชาบดีเกิดว่าเหว่พระหฤทัย ปรารถนาจะทรงผนวช ก็ประจวบเกิดเหตุที่ชาวพระนครทั้ง ๒ คือ เมืองกบิลพัสดุ์กับเมืองโกลิยะทะเลาะกัน ในเรื่องการแข่งขันน้ำในแม่น้ำโรहिณีที่ไหลผ่านระหว่างพระนครทั้งสองจนถึงขั้นจะรบกัน พระพุทธเจ้าจึงได้เสด็จไปเทศนาอัตตทัตถสจฺจสูตรโปรดพระญาติในระหว่างเมืองทั้งสองให้เข้าใจกัน พระญาติทั้งหลายทรงเลื่อมใสแล้ว จึงได้มอบถวายพระกุมารฝ่ายละ ๒๕๐ องค์ให้บวชตาม

เสด็จพระพุทธเจ้า ครั้นเมื่อบวชแล้ว พระชายาของท่านเหล่านั้น ก็ได้ส่งข่าวไปยังพระภิกษุหนุ่มเหล่านั้น ทำให้ท่านเหล่านั้นเกิดความไม่ยินดีในเพศสมณะ พระพุทธเจ้าทรงทราบว่า ภิกษุเหล่านั้นเกิดความเบื่อหน่ายในสมณะวิสัย จึงทรงนำภิกษุหนุ่ม ๕๐๐ รูป เหล่านั้นไปสู่สระชื่อว่ากุณ्डาละ ประทับนั่งบนแผ่นหินที่เคยประทับนั่งในครั้งที่พระองค์เสวยพระชาติเป็นนกकुเหว่า ทรงเทศนาด้วยเรื่องกุณ्डาลชาดก เพื่อบรรเทาความไม่ยินดีของภิกษุเหล่านั้น พอจบเทศนา พระภิกษุหนุ่มเหล่านั้นทั้งหมด ดำรงอยู่ในโศดาปัตติผล แล้วทรงนำกลับมาสู่ป่ามหาวันอีกครั้งหนึ่งทรงกระทำพระภิกษุเหล่านั้นให้ดำรงอยู่ในอรหัตผล

ฝ่ายพระชายาของพระภิกษุเหล่านั้น เมื่อได้ส่งข่าวไปเพื่อจะดูใจพระภิกษุเหล่านั้น ว่ายังปรารถนาในเพศคฤหัสถ์หรือไม่ ก็ได้รับคำตอบว่า พวกเราไม่ปรารถนาที่จะครองเรือน พระนางเหล่านั้นทรงดำริว่า เมื่อเป็นอย่างนั้น ก็ไม่มีประโยชน์อันใดที่พวกเราจะกลับไปยังเรือน เราจะไปเข้าเฝ้าพระนางมหาปชาบดีเพื่อขออนุญาต แล้วจะออกบวช พระชายาทั้ง ๕๐๐ นาง จึงเข้าไปเฝ้าพระนางมหาปชาบดีทูลว่า ข้าแต่พระแม่เจ้า ขอพระแม่เจ้าโปรดอนุญาตให้หม่อมฉันทั้งหลายบวชเถิด

พระนางมหาปชาบดีเอง ก็ทรงปรารถนาที่จะออกบวชอยู่แล้วจึงได้พาสตรีเหล่านั้นไปเฝ้าพระพุทธเจ้า

โดยสมัยนั้น พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ นิโครธาราม เขตกรุงกบิลพัสดุ์ ในสักกะชนบท ครั้งนั้น พระนางมหาปชาบดีโคตมีเข้าไปเฝ้า ถวายบังคมแล้วได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ได้กราบทูลขอประทานวโรกาส พระพุทธเจ้าข้า ขอสตรีพึงได้ออกบวชเป็นบรรพชิตในพระธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว

พระพุทธเจ้าตรัสห้ามว่า อย่าเลย โคตมี เธออย่าชอบใจ การที่สตรีออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตในพระธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้วเลย

แม้ครั้งที่สองและครั้งที่สามที่พระนางทูลอ้อนวอนต่อพระพุทธเจ้า เพื่อทรงอนุญาตให้สตรีบวชได้ แต่พระพุทธองค์ก็ทรงห้ามเสียทั้งสามครั้ง

ครั้งนั้น พระนางมหาปชาบดีโคตมี ทรงน้อยพระทัยว่า พระพุทธเจ้าไม่ทรงอนุญาตให้สตรีออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตในพระธรรมวินัยที่พระองค์ประกาศแล้ว มีทุกข์เสียพระทัย มีพระพักตร์นองด้วยน้ำพระเนตร ทรงกันแสงพลาถถวายบังคมลา ทำประทักษิณแล้วเสด็จกลับไป

ครั้งนั้น พระพุทธเจ้าประทับอยู่ในกรุงกบิลพัสดุ์ตามพระพุทธานุชาภิรมย์แล้ว เสด็จหลีกจาริกไปโดยลำดับ ถึงพระนครเวสาลี ข้าว่า พระองค์ประทับอยู่ที่กุฎาคารศาลา ป่ามहांวันเขตพระนครเวสาลีนั้น

ครั้งนั้น พระนางมหาปชาบดีโคตมี ให้ปลงพระเกสา ทรงพระภูษาย้อมผาด พร้อมด้วยนางสาวกนิยามากด้วยกัน เสด็จตามพระพุทธองค์ไปทางพระนครเวสาลี เสด็จถึงเมืองเวสาลี กุฎาคารศาลา ป่ามहांวัน โดยลำดับ เวลานั้น พระนางมีพระบาททั้งสองพอง มีพระวรกายเกลือกกลั้วด้วยธุลี มีทุกข์ เสียพระทัย มีพระพักตร์นองด้วยน้ำพระเนตร ได้ประทับยืนกรรแสงอยู่ที่ซุ้มพระทวารภายนอก

ได้ยินว่า พระนางมหาปชาบดีได้มีความคิดอย่างนี้ว่า เรานี้ ทั้ง ๆ ที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงอนุญาตแล้ว ก็ถือเพศบรรพชิตด้วยตนเองทีเดียว ก็ความที่เราถือเพศบรรพชิตอย่างนี้ เกิดปรากฏเป็นที่ทราบไปทั่วชมพูทวีปแล้ว ถ้าพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้บวช ข้อนั้นจะเป็นการดี แต่ถ้าพระองค์ไม่ทรงอนุญาต จะมีความครหาอย่างใหญ่หลวง พระนางทรงปริวิตกอย่างนี้ จึงไม่อาจจะเข้าไปยังวิหาร ได้ยืนทรงกรรแสงอยู่

ท่านพระอานนท์ได้เห็นพระนางมหาปชาบดีโคตมี มีพระบาททั้งสองพอง มีพระวรกายเกลือกกลั้วด้วยธุลี มีทุกข์ เสียพระทัย มีพระพักตร์นองด้วยน้ำพระเนตร ประทับยืนกรรแสงอยู่ที่ซุ้มพระทวารภายนอก จึงถามถึงสาเหตุกับพระนาง

พระนางตอบว่า พระอานนท์เจ้าข้า เพราะพระพุทธเจ้าไม่ทรงอนุญาตให้สตรีออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต

พระอานนท์กล่าวว่า คูณโคตมี ถ้าเช่นนั้น พระนางจงรอลงอยู่ที่นี้แหละสักครู่หนึ่ง จนกว่าอาตมาจะทูลพระพุทธองค์ให้ทรงอนุญาตให้สตรีออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตได้

ครั้งนั้น พระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ถวายบังคม นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วกราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า พระนางมหาปชาบดีโคตมี มีพระบาททั้ง ๒ พอง มีพระวรกายเกลือกกลั้วด้วยธุลี มีทุกข์ เสียพระทัย มีพระพักตร์นองด้วยน้ำพระเนตร ประทับยืนกรรแสงอยู่ที่ซุ้มพระทวารภายนอก ด้วยน้อยพระทัยว่า พระองค์ไม่ทรงอนุญาตให้สตรีออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตในพระธรรมวินัยที่พระองค์ประกาศแล้ว ขอประทานวโรกาส ขอสตรีสามารถออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตได้เถิด พระพุทธเจ้าข้า

พระพุทธเจ้าตรัสห้ามว่า อย่าเลย อานนท์ เธออย่าขอบใจการที่สตรีออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศแล้วเลย

แม้ครั้งที่สองและครั้งที่สามที่ท่านพระอานนท์ได้กราบทูลอ่อนวอนต่อพระพุทธเจ้า แต่พระองค์ก็ยังทรงห้ามเสียทั้งสามครั้ง

ลำดับนั้น ท่านพระอานนท์ได้มีความคิดดังนี้ว่า พระพุทธเจ้าไม่ทรงอนุญาตให้ มาตุคามออกบวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัยที่พระองค์ทรงประกาศแล้ว ฉะนั้น เราพึงทูลขอ พระองค์ให้มาตุคามออกบวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัยที่พระองค์ทรงประกาศแล้วโดย ปรียายอื่น

พระอานนท์จึงได้ทูลถามพระพุทธเจ้าว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มาตุคามออกบวช เป็นบรรพชิตในธรรมวินัยที่พระองค์ทรงประกาศแล้ว สามารถจะทำให้แจ้งซึ่งพระโสดาปัตติผล สกทาคามีผล อนาคามีผล หรืออรหัตผลได้หรือไม่ พระเจ้าข้า

พระพุทธเจ้าตรัสว่า ดูกรอานนท์ มาตุคามออกบวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัย ที่ตถาคตประกาศแล้ว สามารถทำให้แจ้งแม้พระโสดาปัตติผล สกทาคามีผล อนาคามีผล หรืออรหัตผลได้

พระอานนท์เถระทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า ถ้าสตรีออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ในพระธรรมวินัยที่พระองค์ประกาศแล้ว สามารถเพื่อทำให้แจ้งแม้ซึ่งพระโสดาปัตติผล สกทาคามีผล อนาคามีผล หรืออรหัตผลได้ พระพุทธเจ้าข้า พระนางมหาปชาบดีโคตมี พระมาตุจฉาของพระองค์ ทรงมีอุปการะมาก ทรงประคับประคอง เลี้ยงดู ทรงถวายชีรธรา เมื่อพระชนนีสวรรคตได้ให้พระองค์เสวยชีรธรา ขอประทานวโรกาสขอสตรีพึงได้การออก จากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ในพระธรรมวินัยที่พระองค์ประกาศแล้ว พระพุทธเจ้าข้า

พระพุทธเจ้าตรัสว่า ดูกรอานนท์ ถ้ามหาปชาบดีโคตมี รับประพตติคุณธรรม ๘ ประการได้ คุณธรรม ๘ ประการนี้แหละ เป็นอุปสมบทของพระนาง คือ

๑. ภิกษุณีแม้อุปสมบทแล้วได้ ๑๐๐ พรรษา ก็พึงเคารพกราบไหว้พระภิกษุ แม้อุปสมบทได้วันเดียว

๒. ภิกษุณี จะอยู่จำพรรษาในอาวาสที่ไม่มีภิกษุณีนั่นไม่ได้ ต้องอยู่ในอาวาสที่มีพระภิกษุ

๓. ภิกษุณี จะต้องทำอุโบสถกรรมและรับฟังโอวาทจากสำนักภิกษุสงฆ์ทุกกึ่งเดือน

๔. ภิกษุณี อยู่จำพรรษาแล้ว วันออกพรรษาต้องทำปวารณาในสำนักสงฆ์ทั้งสองฝ่าย (ภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์)

๕. ภิกษุณี ถ้าต้องอาบัติสังฆาทิเสส อยู่ปริวาสกรรม ต้องประพตติมานันต์ในสงฆ์ สองฝ่าย

๖. ภิกษุณี ต้องอุปสมบทในสำนักสงฆ์สองฝ่าย หลังจากเป็นนางสิกขมานา รักษาสิกขาบท ๖ ประการ คือ ๑. เว้นจากการฆ่าสัตว์ ๒. เว้นจากการลักขโมย ๓. เว้นจากการประพฤติดิฉิพรหมจรรย์ ๔. เว้นจากการพูดเท็จ ๕. เว้นจากการดื่มสุราเมรัยและของมึนเมา ๖. เว้นจากการรับประทานอาหารในเวลาวิกาล ทั้ง ๖ ประการนี้มีให้ขาดตกบกพร่องเป็นเวลา ๒ ปี ถ้าบกพร่องในระหว่าง ๒ ปี ต้องเริ่มปฏิบัติใหม่

๗. ภิกษุณี จะกล่าวอภิกโกสกา คือ คำบริภาษภิกษุ ด้วยอาการอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้

๘. ภิกษุณี ตั้งแต่วันอุปสมบทเป็นต้นไป ฟังฟังโอวาทจากภิกษุเพียงฝ่ายเดียว จะให้โอวาทภิกษุณีได้

พระเถระจดจำนำเอาครุธรรมทั้ง ๘ ประการนี้มาแจ้งแก่พระนางมหาปชาบดีโคตมี พระน้านางได้สดับแล้ว มีพระทัยผ่องใสโสมนัส ยอมรับปฏิบัติได้ทุกประการ พระพุทธร่องค์จึงทรงประทานการอุปสมบทให้แก่พระน้านางสมเจตนาพร้อมศากยชัตติยานารีที่ติดตามมาด้วยทั้งหมด เมื่อพระนางมหาปชาบดีโคตมี ได้อุปสมบทเสร็จแล้ว เรียนพระกัมมัฏฐานในสำนักพระพุทธเจ้า อุตส่าห์บำเพ็ญเพียรด้วยความไม่ประมาทไม่นานนักก็ได้บรรลุพระอรหัตผล พร้อมด้วยภิกษุณีบริวารทั้ง ๕๐๐ รูป และได้บำเพ็ญกิจพระศาสนาเต็มกำลังความสามารถ

ลำดับต่อมา เมื่อพระพุทธเจ้าประทับ ณ วัดพระเชตุวัน ทรงสถาปนาภิกษุณีในตำแหน่งเอตทัคคะหลายตำแหน่ง พระพุทธร่องค์ทรงพิจารณาเห็นว่า พระนางมหาปชาบดีโคตมีเป็นผู้มีวิยวุฒิสูง คือรู้กาลนาน มีประสบการณ์มาก รู้เหตุการณ์ต่าง ๆ มาตั้งแต่ต้น จึงทรงสถาปนาพระนางในตำแหน่งเอตทัคคะ เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลาย ในฝ่าย ผู้รัตัญญ คือรู้ราตรีนาน

พระนางทรงพระชนมายุสังขารอยู่โดยสมควรแก่กาล ก็ดับขันธนิพพาน

๑๒. พระเขมาเถรี

พระเขมาเถรี เป็นพระราชธิดาของพระเจ้าสาครราช ผู้ครองสาครนคร ในแคว้นมัททรัฐ ทรงพระสิริโฉมงดงาม มีผิวพรรณดั่งสีทองเลื่อมเรืองเป็นเงาดั่งแว่นกยูง พระประยูรญาติได้ให้พระนามว่า **เขมา** เมื่อเข้าสู่วัยสาว ได้อภิเษกสมรสเป็นพระมเหสีของพระเจ้าพิมพิสาร แห่งนครราชคฤห์ แคว้นมคธ เพราะพระนางทรงมีพระสิริโฉมงามมาก จึงเป็นที่โปรดปรานของพระเจ้าพิมพิสารเป็นอย่างยิ่ง

ในระยะแรกท่านมิได้สนพระทัยในพระพุทธศาสนานัก ทั้งที่พระเจ้าพิมพิสาร ทรงอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี คือ ได้ทรงถวายพระราชอุทยานเวฬุวันให้เป็นวัดแห่งแรกในพระพุทธศาสนา และได้ทรงถวายปัจจัยอุปถัมภ์ภิกษุสงฆ์ ณ วัดเวฬุวันอยู่เป็นประจำ ในเวลาที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ วัดเวฬุวัน กรุงราชคฤห์ ท่านได้ทรงทราบว่ พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมเรื่องโทษเกี่ยวกับร่างกาย จึงทรงเกรงว่าถ้าท่านเสด็จไปเฝ้า พระพุทธองค์อาจจะทรงชี้โทษเกี่ยวกับพระรูปโฉมของท่านก็ได้ จึงไม่ยอมเสด็จไปเฝ้า พระพุทธองค์เลย แม้แต่วัดเวฬุวันที่พระเจ้าพิมพิสารทรงสร้าง ท่านก็ได้เสด็จไปดู พระเจ้าพิมพิสารจึงทรงพระดำริว่า เราเป็นอัครอุปัฏฐากของพระพุทธเจ้า แต่อัครมเหสีของ อริยสาวกเช่นเรานี้จะไม่ไปเฝ้าพระพุทธองค์ ข้อนี้นี้เราไม่ชอบใจเลย พระองค์จึงทรงหาอุบายที่จะให้ไปเฝ้าพระพุทธเจ้า และฟังธรรมเทศนาของพระพุทธองค์ให้ได้ ในที่สุดทรงมีพระบัญชาให้กวีแต่งเพลงพรรณนาความงามวัดเวฬุวันราชอุทยานด้วยถ้อยคำอันไพเราะ ชวนคิด ชวนฝันของวัดเวฬุวันราชอุทยาน แล้วรับสั่งให้นำไปขับร้องใกล้ ๆ ที่พระนางประทับ ก็มี พระประสงค์จะเสด็จไปชม จึงเข้าไปกราบทูลพระเจ้าพิมพิสาร ซึ่งพระองค์ก็ทรงยินดีให้เสด็จ ไปตามพระประสงค์ เมื่อพระนางเข้ามาได้เสด็จชมพระราชอุทยานจนสิ้นวันแล้ว ใคร่เสด็จกลับ พวกราชบุรุษทั้งหลายได้นำท่านไปยังสำนักของพระพุทธเจ้า ทั้ง ๆ ที่ท่านไม่พอพระทัยเลย พระพุทธเจ้าทอดพระเนตรเห็นพระนางเข้ามา กำลังเสด็จมาเฝ้า เพื่อที่จะให้ท่านคลายความ ยึดถือในความงาม ทรงเนรมิตนางเทพอัปสรนางหนึ่งยืนถือพัดก้านใบตาลถวายงานพัดให้ พระองค์อยู่เบื้องหลัง ซึ่งมีความงดงามยิ่งกว่า พระนางเข้ามาจึงตะลึงในความงามของนางเทพ อัปสรแล้ว ถึงกับตกพระทัย โดยมีได้สนพระทัยในพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า และทรง ดำริว่า แยมแล้วสิเรา สตรีที่งามปานเทพอัปสรเห็นปานนี้ยืนอยู่ใกล้ ๆ พระพุทธเจ้า แม้เราจะ เป็นปริจาริกา หญิงรับใช้ของนาง ก็ยังไม่คู่ควรเลย เพราะเหตุไร เราจึงเป็นผู้ตกอยู่ในอำนาจ จิตคิดชั่วหลงมัวเมาอยู่ในรูปเช่นนี้หนอ เมื่อได้สดับพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าว่า เธอจง ดูร่างกายอันอาดูร ไม่สะอาด เน่าเปื่อย ไหลเข้า ไหลออก ที่คนโง่ปรารถนา กันนัก พระพุทธเจ้า จึงทรงบันดาลให้พระนางเข้ามาทอดพระเนตรเห็นรูปสตรีนั้นเปลี่ยนแปลงไปตามลำดับ ให้มี วัยสูงอายุนั้น ๆ จนแก่ชรา มีหนังเหี่ยวเหี่ยว ผมหงอก ผันหัก แก่หง่อมแล้วล้มถึงถึงแก่กรรม พร้อมกับพัดใบตาลนั้น เหลือแต่กระดูกในที่สุด พระนางเข้ามาทอดพระเนตรเห็นความเป็น เช่นนั้น ทรงเห็นความไม่มีแก่นสารของรูปสตรีนั้น จึงทรงได้คิด คลายความยึดติดในความงาม จึงดำริว่า สรีระที่สวยงามเห็นปานนี้ยังถึงกลับความวิบัติได้ แม้พระสรีระของเราก็น่าจะมีคติ

เป็นไปอย่างนี้เหมือนกัน ขณะที่พระนางเขมา กำลังมีพระครรภ์อย่างนี้อยู่นั้น พระพุทธองค์ ได้ตรัสพระคาถาภาษิตว่า

ชนเหล่าใดถูกราชยะยอมแล้ว ตกไปในกระแสน้ำระคะ เหมือนแมลงมุตกไปในข่ายใย ที่ตนทำเอง เมื่อชนเหล่านั้นตัดกระแสน้ำนั้นได้ โดยไม่มีเยื่อใยแล้วละกามสุขเสียได้ ย่อมออกบวช

เมื่อจบพระพุทธดำรัสคาถาภาษิตแล้ว พระนางเขมาส่งญาณไปตามกระแส พระธรรมเทศนา ก็ตรัสชาตความรักได้เด็ดขาด บรรลุอรหัตผลเป็นพระอรหันต์ พร้อมด้วย ปฏิสัมภีทาทั้งหลายในอริยาบทที่ประทับยืนนั่นเอง

พระเจ้าพิมพิสาร ได้เสด็จพระราชดำเนินไปตามพระนางเขมา แต่เมื่อไปถึง พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสบอกกับพระเจ้าพิมพิสารว่า บัดนี้พระนางเขมาไม่อาจจะครองเพศ ฆราวาสได้อีกแล้ว เพราะได้สำเร็จอรหัตผลแล้ว เมื่อพระเจ้าพิมพิสารทรงทราบดังนั้นจึง อนุโมทนาสาธุการ

พระพุทธองค์ตรัสว่า เอहि ภิกขุ (เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด) เมื่อนั้นพระนางเขมา ได้สามจีวรทิพย์ซึ่งลอยมาในอากาศ พร้อมบริวารทั้งหลายในทันที

พระเขมาเถรี เป็นผู้ชำนาญในฤทธิ์ทิพโสธธาตุดุและเจโตปริยญาณ รู้ชัดบุพเพนิวาสญาณ ชำระทิพจักขุให้บริสุทธิ์ มีอัสวะทั้งปวงหมดสิ้นแล้ว บัดนี้ภพใหม่ไม่มีอีก ญาณอันบริสุทธิ์ ในอรรถ ธรรม นิรุตติ ปฏิภาณ เกิดขึ้นแล้วเป็นผู้ฉลาดในวิสุทธิทั้งหลายคล่องแคล่วในกถาวัตถุ รู้จักนัยแห่งอภิธรรม ถึงความชำนาญในศาสนา ภายหลัง พระเจ้าพิมพิสาร ตรัสถามปัญหา ละเอียดโนโตรณวัตถุ ได้วิสาขนาโดยควรแก่กถา

ครั้งนั้น พระเจ้าพิมพิสารเสด็จเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าแล้ว ทูลสอบถามปัญหาเหล่านั้น พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์เป็นอย่างเดียวกันกับพระเถรีวิสาขนาแล้ว พระพุทธเจ้าประทับนั่ง ท่ามกลางหมู่พระอริยะ ณ วัดพระเชตวัน เมื่อทรงสถาปนาภิกษุณีทั้งหลายไว้ในตำแหน่ง ตามลำดับ ก็ทรงสถาปนาพระเขมาเถรีไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ เพราะเป็นผู้มีปัญญามากและเป็นอัครสาวิกาฝ่ายขวา ดังความในพระสูตรว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เขมาเป็นเลิศภิกษุณีสาวิกาของเราผู้มีปัญญามาก

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าแม้ออกบวช ก็ขอจงเป็นเช่นเขมาภิกษุณีและอุบลวรรณา ภิกษุณีเถิด

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุณีผู้เป็นสาวิกาของเรา เขมาภิกษุณีและอุบลวรรณาภิกษุณี เป็นดุษฎีประมาณเช่นนี้

วันหนึ่งพระเถรีนั่งพักกลางวันอยู่ ณ โคนต้นไม้ต้นหนึ่ง มารผู้มีบาปแปลงกายเป็นชายหนุ่มเข้าไปหา เพื่อประเล้าประโลมด้วยกามทั้งหลาย ก็กล่าวคาถาว่า

แม่นางเขมาเอ๋ย เจ้าก็สาวสคราญ เราก็นุ่มแน่น มาสิ เรามาร่วมอภิรมย์กัน ด้วยดนตรีเครื่อง ๕ นะแม่นาง

พระเขมาเถรี ฟังคำนั้นแล้ว เพื่อประกาศความที่ตนหมดความกำหนดในกามทั้งปวง ๑ ความที่ผู้นั้นเป็นมาร ๑ ความไม่เลื่อมใสที่มีกำลังของตนในเหล่าสัตว์ผู้ยึดมั่นในอัตตา ๑ และความที่ตนทำกิจเสร็จแล้ว ๑ จึงกล่าวคาถาเหล่านี้ว่า

เรา อิตถัดเอี่ยมระอาด้วยกายอันเปื่อยเน่า กระสับกระส่าย มีอันจะแตกพังไปนี้อยู่ เราถอนกามตัณหาได้แล้ว กามทั้งหลาย มีอุปมาด้วยหอกและหลาว มีขันธทั้งหลายเป็นเชิงรองสับ บัดนี้ ความยินดีในกามที่ท่านพูดถึงไม่มีแก่เราแล้ว เรากำจัดความเพิลิตเพลินในกามทั้งปวงแล้ว ทำลายกองแห่งความมืด (อวิชชา) เสียแล้ว ดูก่อนมารใจบาป ท่านจงรู้ อย่างนี้ ตัวท่านถูกเรากำจัดแล้ว พวกคนเขลา ไม่รู้ตามความเป็นจริง พวกเขานอบน้อมดวงดาวทั้งหลาย บำเรอไฟอยู่ในป่าคือลัทธิ สำคัญว่าเป็นความบริสุทธิ์ ส่วนเรานอบน้อมเฉพาะพระพุทธรเจ้าผู้เป็นอุดมบุรุษ จึงพ้นแล้วจากทุกข์ทั้งปวง ชื่อว่าทำตามคำสอนของพระศาสดา พระเขมาเถรี เมื่อพระพุทธรเจ้าประทับอยู่ ณ ภูฏาคารศาลา ปามหาวัน กรุงเวสาลี ท่านเองก็พำนักอยู่ ณ สำนักภิกษุณี กรุงเวสาลี ครั้งนั้น พระเขมาเถรี ผู้เป็นบริวารของพระมหาปชาบดีโคตมีเถรี ได้มีความปริวิตกว่า พระมหาปชาบดีจะนิพพาน จึงได้เข้าหาพระมหาเถรี แล้วทูลว่า ข้าแต่พระแม่เจ้า ถ้าพระแม่เจ้าขอบใจกาลนิพพานอันเกษมอันยิ่งไซ้ร้ ถึงข้าพเจ้าทั้งหลายก็จะนิพพานกันหมด ก่อนที่พระพุทธรเจ้าจะทรงอนุญาต พวกข้าพเจ้าได้ออกจากเรือนจากภพพร้อมด้วยพระแม่เจ้า ก็จะไปสู่นิพพานบุรี อันยอดเยี่ยมพร้อม ๆ กันกับพระแม่เจ้า ข้าพเจ้าทั้งหลายก็จะไปพร้อมกับพระแม่เจ้าเหมือนกัน พระมหาปชาบดีโคตมีได้ตรัสว่า เมื่อท่านทั้งจะไปนิพพาน เราจะว่าอะไรเล่า

หลังจากนั้น พระเขมาเถรีและภิกษุณีรวมได้ ๕๐๐ รูป ได้ตามพระมหาปชาบดีโคตมีไปพระวิหาร ขอให้พระพุทธรเจ้าทรงอนุญาตแล้วอำลาพระเถระทั้งหลาย และเพื่อนพรหมจารีทุกรูปซึ่งเป็นที่เจริญใจของตน แล้วมานิพพาน ณ ภูฏาคารศาลา ปามหาวัน กรุงเวสาลี

๑๓. พระอุบลวรรณาเถรี

พระอุบลวรรณาเถรี เป็นธิดาของเศรษฐีในกรุงสาวัตถี ได้ชื่อว่าอุบลวรรณา เพราะมีผิวพรรณงามเหมือนสีกลีบดอกบัวเขียว

นางเคยตั้งความปรารถนาไว้แทบบาทมูลของพระปทุมุตระพุทธเจ้าแล้วสั่งสมบุญมานาน มาในชาตินี้จึงสวยงามสง่า เป็นที่หมายตาของพระราชา มหาเศรษฐี คฤหบดี และหนุ่มทั่วไป

เมื่อนางเจริญวัยเข้าสู่วัยสาว นอกจากจะมีผิวงามแล้ว รูปร่างลักษณะยังงดงามยิ่งสุดเท่าที่จะหาหญิงอื่นทัดเทียมได้ จึงเป็นที่หมายปองต้องการของพระราชาและมหาเศรษฐีทั่วทั้งชมพูทวีป ซึ่งต่างก็ส่งเครื่องบรรณาการอันมีค่าไปมอบให้พร้อมกับส่วยอภิชะสมรสด้วย

ฝ่ายเศรษฐีผู้บิดาของนางรู้สึกลำบากใจด้วยคิดว่า เราไม่สามารถที่จะรักษาน้ำใจของคนทั้งหมดเหล่านี้ได้ เราควรจะหาอุบายทางออกสักอย่างหนึ่ง แล้วจึงเรียกลูกสาวมาถามว่า แม่อุบลวรรณา เจ้าจะสามารถบวชได้ไหม นางได้ฟังคำของบิดาแล้วรู้สึกร้อนทั่วสรรพางค์กายเหมือนกับมีคนเอาน้ำมันที่เคียวให้เดือด ๑๐๐ ครั้ง รัตลงบนศีรษะ ด้วยว่านางได้สั่งสมบุญมาแต่อดีตชาติและการเกิดในชาตินี้ ก็เป็นชาติสุดท้าย ดังนั้น จึงรับคำของบิดาด้วยความปีติยินดีเป็นอย่างยิ่ง

เศรษฐีผู้บิดาจึงพานางไปยังสำนักของภิกษุสงฆ์ แล้วให้บวชเป็นที่เรียบร้อย เมื่อนางอุบลวรรณาบวชได้ไม่นาน ก็ถึงวาระที่จะต้องไปทำความสะอาดโรงอุโบสถ เธอได้จุดประทีปเพื่อให้มีแสงสว่างแล้วกวาดโรงอุโบสถ เห็นเปลวไฟที่ดวงประทีปแล้วยึดถือเอาเป็นนิมิต ขณะยืนอยู่นั้นได้เข้าฌานมีเตโชกสิณเป็นอารมณ์ แล้วกระทำฌานนั้นให้เป็นฐานเจริญวิปัสสนา ก็ได้บรรลุอรหัตผล พร้อมด้วยปฏิสัมภิทาและอภิญญาทั้งหลาย ณ ที่นั้นนั่นเอง

ก็พระเถรี ในคราวที่พระพุทธรูปเจ้า เสด็จเข้าไปยังโคนต้นมะม่วงของนายคณทะเพื่อทรงกระทำยมกปาฏิหาริย์ ไกล่ประตูกองสาวัตถี ได้เข้าเฝ้าพระพุทธรูปเจ้า ถวายบังคมแล้วก็กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์จะกระทำปาฏิหาริย์ ถ้าหากว่า พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตแล้วจะบั่นลือสี่หนาท

พระพุทธรูปเจ้าทรงทำเหตุนี้ให้เป็นอัตถูปัตติเหตุ ประทับนั่งท่ามกลางบริษัทพระอริยะ ณ วัดพระเชตะวัน ทรงสถาปนาพระภิกษุณีทั้งหลายไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะตามลำดับ จึงทรงสถาปนาพระเถรีรูปนี้ไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ เป็นเลิศของเหล่าภิกษุณีผู้มีฤทธิ์และเป็นอัครสาวิกาเบื้องซ้าย ดังความในพระสูตรว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ถ้าแม้ออกบวชก็ขอจงเป็นเช่นเขมาภิกษุณีและอุบลวรรณาภิกษุณีเถิด

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บรรดาภิกษุณีผู้เป็นสาวิกาของเรา เขมาภิกษุณีและอุบลวรรณาภิกษุณี เป็นประมาณเช่นนี้

พระอุบลวรรณาเถรีนั้น ยับยั้งด้วยสุขในฉันท สุขในผล และสุขในนิพพาน วันหนึ่งพิจารณาถึงโทษ ความเศร้าหมองของกามทั้งหลาย เมื่อกล่าวย้าคาถาที่เห็นโทษของกาม พระเถรีเกิดความสลดใจ เฉพาะการอยู่ร่วมสามีระหว่างมารดากับธิดา จึงได้กล่าว ๓ คาถาที่ว่า

เราทั้งสองคือมารดาและธิดาเป็นหญิงร่วมสามีกัน เรานั้นมีความสลดใจ ขนลุก ที่ไม่เคยมี น่าตำหนิจริง ๆ กามทั้งหลาย ไม่สะอาด กลิ่นเหม็น มีหนามมาก ที่เราทั้งสองคือมารดากับธิดา เป็นภริยาร่วมสามีกัน เรานั้น เห็นโทษในกามคุณทั้งหลาย เห็นเนกขัมมะ การบวชเป็นทางเกษมปลอดภัย จึงออกจากเรือน บวชไม่มีเรือน

เล่ากันว่า ในอดีตชาติได้เกิดเป็นภริยาของพ่อค้าคนหนึ่ง ในกรุงสวตถิ ตั้งครรภ์ขึ้นในเวลาใกล้รุ่ง นางก็ไม่รู้เรื่องการตั้งครรภ์นั้น พอสว่างพ่อค้าก็บรรทุกสินค้าลงในเกวียนเดินทางมุ่งไปในเวลาล่วง ครรภ์ของนางก็เติบโตจนแก่เต็มที

ครั้งนั้น แม่ผัวพูดกับนางว่า ลูกชายเราก็จากไปเสียนานและเจ้าก็มีครรภ์ เจ้าไปทำชั่วมาหรือ นางกล่าวว่า นอกจากลูกชายของแม่ ข้าพเจ้าก็ไม่รู้จักชายอื่น

แม่ผัวฟังนางแล้วไม่เชื่อ จึงขับไล่นางออกไปจากเรือน นางก็ไปตามหาสามี ไปถึงกรุงราชคฤห์ตามลำดับ ขณะนั้นลมกัมมฆวตก็ปั่นป่วน นางก็เข้าไปยังศาลาหลังหนึ่ง ใกล้ ๆ ทาง แล้วจึงคลอดลูก นางคลอดลูกชายคล้ายรูปทอง ให้นอนบนศาลาอนาถา แล้วออกไปหาน้ำล้างนอกศาลา

ขณะนั้น นายกองเกวียนคนหนึ่ง เป็นคนไม่มีลูก เดินทางทางนั้น คิดว่าทารกของหญิงไม่มีสามี ควรเป็นลูกของเรา จึงเอาทารกนั้นมอมไว้ในมือนางนม

ต่อมา มารดาของทารก ทำกิจเรื่องน้ำแล้วกลับมา ไม่เห็นลูกก็เศร้าโศกร่ำครวญ ไม่เข้าไปกรุงราชคฤห์แต่เดินทางต่อไป หัวหน้าโจรคนหนึ่ง พบนางในระหว่างเกิดจิตปฏิสัมพัทธ์ จึงเอานางเป็นภริยาของตน นางอยู่ในเรือนโจรนั้น ก็คลอดลูกหญิงออกมาคนหนึ่ง วันหนึ่งนางยืนอุ้มลูกหญิงอยู่ทะเลาะกับสามีก็โยนลูกลงเตียง ศีรษะของเด็กหญิงแตกหน่อยหนึ่ง

ต่อมา นางกลัวสามี ก็กลับไปกรุงราชคฤห์ท่องเที่ยวไปตามอำเภอใจ ลูกชายของนางโตเป็นหนุ่มไม่รู้ว่าตนเป็นมารดา ก็เอามารดาเป็นภริยาของตน

ต่อมา เขาไม่รู้ว่าลูกสาวหัวหน้าโจรนั้นเป็นน้องสาวก็แต่งงานนำมาเรือน เขานำมารดา และน้องสาวมาเป็นภริยาของตนอยู่กันมาอย่างนี้ ด้วยเหตุนั้น คนแม่ทั้งสองนั้นจึงอยู่กันอย่างพร้อมเพรียง

ต่อมาวันหนึ่ง มารดาแก้มวยผมของลูกสาวหาหา เห็นแผลเป็นศีรษะคิดว่าหญิง คนนี้คงเป็นลูกสาวเราแน่แล้วก็ถาม เกิดความสนใจจึงไปสำนักภิกษุณีแล้วบวช ก็พระเถรีนี้ กล่าวคำคาถาที่หญิงนั้นกล่าวไว้แล้วเหล่านั้น โดยเห็นโทษในกามทั้งหลาย

เมื่อพระเถรีสำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้ว ได้เที่ยวจาริกไปยังชนบทต่าง ๆ แล้วกลับมา พักที่ป่าอันธวัณ สมัยนั้น พระพุทธเจ้า ยังมีได้ทรงบัญญัติห้ามภิกษุณีอยู่ในป่าเพียงลำพัง ประชาชนได้ช่วยกันปลูกกระท่อมไว้ป่าพร้อมทั้งเตียงตั้งกันมานานแล้วถวายเป็นที่พักแก่พระเถรี

ฝ่ายนั้นทมาณพ ผู้เป็นลูกชายของลุงของพระเถรีนั้น มีจิตหลงรักนางตั้งแต่มิได้บวช เมื่อทราบข่าวว่าพระเถรีมาพักที่ป่าอันธวัณใกล้เมืองสาวัตถี จึงได้โอกาสขณะเข้าไปปิตตบาต ในเมืองสาวัตถีนั้น ได้เข้าไปในกระท่อม หลบซ่อนตัวอยู่ใต้เตียง เมื่อพระเถรีกลับมาแล้ว เข้าไปในกระท่อมปิดประตูแล้วนั่งลงบนเตียง ขณะที่สายตายังไม่ปรับเข้ากับคามมืดในกระท่อม นั้นทมาณพก็ออกจากใต้เตียง ตรงเข้าปลุกปล้ำข่มขืนพระเถรีถึงแม้พระเถรีจะร้องห้ามว่า เจ้าคนพาล เจ้าอย่าพินาศดิบหายเลย เจ้าคนพาลเจ้าอย่าพินาศดิบหายเลย นั้นทมาณพ ก็ไม่ยอมเชื่อฟัง ได้ทำการข่มขืนพระเถรีสมปรารถนาแล้วก็หลีกหนีไป พอเขาหลบหนีไปได้ไม่ไกล แผ่นดินใหญ่มีอาการประหนึ่งว่าไม่สามารถรองรับน้ำหนักของเขาเอาไว้ได้ จึงอ่อนตัวยุบลง นั้นทมาณพก็จมตึงลงในแผ่นดิน ไปเกิดในอเวจีมหานรก ฝ่ายพระอุบลวรรณาเถรี ก็มีได้ ปิดบังเรื่องราวที่เกิดขึ้น ได้บอกแจ้งเหตุที่เกิดขึ้นกับตนนั้นแก่นางภิกษุณีทั้งหลาย ต่อจากนั้น เรื่องราวของพระเถรีก็ทราบถึงพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ได้ตรัสพระคาถาภาษิตว่า **คนพาล ย่อมร่ำเรงยินดีในบาปกรรมลามกที่ตนกระทำประดุจว่า ตีมน้ำผึ้งที่มีรสหวานจนกว่า บาปกรรมนั้นจะให้ผล จึงจะได้ประสบกับความทุกข์ เพราะกรรมนั้น**

เมื่อกาลเวลาล่วงไป ภิกษุทั้งหลายสนทนากันในโรงธรรมเกี่ยวกับเหตุการณ์ของ พระอุบลวรรณาเถรี นั้นว่า ท่านทั้งหลาย เห็นที่พระชีนาสพทั้งหลาย คงจะยังมีความยินดี ในกามสุข คงจะยังพอใจในการเสพกาม ก็ทำไมจะไม่เสพเล่า เพราะท่านเหล่านั้น มิใช่ไม้ผุ มิใช่จอมปลวก อีกทั้งเนื้อหนังร่างกายทั่วทั้งสรีระก็ยังคงสดอยู่ ดังนั้น แม้จะเป็นพระชีนาสพ ก็ชื่อว่ายังยินดีในการเสพกาม

พระพุทธเจ้าเสด็จมาแล้วตรัสถาม ทรงทราบเนื้อความที่พวกภิกษุเหล่านั้นสนทนากันแล้วตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย พระชินาสพทั้งหลายนั้นไม่ยินดีในกามสุข ไม่เสพกามเปรียบเสมือนหยาดน้ำตกลงในใบบัวแล้วไม่ติดอยู่ ย่อมกลิ้งตกลงไป และเหมือนกับเม็ดพันธุ์ฝักกาด ย่อมไม่ติดตั้งอยู่บนปลายเหล็กแหลม ฉันทิ ชื่นชื่อว่ากามก็ย่อมไม่ซึมซาบ ไม่ติดอยู่ในจิตของพระชินาสพ ฉันทิ

ต่อมาพระพุทธเจ้า ทรงพิจารณาเห็นภัยอันจะเกิดแก่กุลธิดาผู้เข้ามาบวชแล้วพักอาศัยอยู่ในป่า อาจจะถูกคนพาลลามกเบียดเบียนประทุษร้าย ทำอันตรายต่อพรหมจรรย์ได้ จึงรับสั่งให้เชิญพระเจ้าปเสนทิโกศลมาเฝ้า ตรัสให้ทราบพระดำริแล้ว ขอให้สร้างที่อยู่อาศัยเพื่อนางภิกษุณีสงฆ์ในที่บริเวณใกล้ ๆ พระนคร และตั้งแต่นั้นมาภิกษุณีก็มีอาวาสอยู่ในเมืองเท่านั้น

พระอุบลวรรณาเถรี ดำรงขนมาয়สังขารอยู่สมควรแก่กาล ก็ดับขันธนิพพาน

๑๔. พระปฐาจาราเถรี

พระปฐาจาราเถรี เป็นธิดาของมหาเศรษฐีในเมืองสัทธิตี เมื่ออายุย่างได้ ๑๖ ปีเป็นหญิงมีความงดงามมาก บิดามารดาทะนุถนอมห่วงใยให้อยู่บนปราสาท ชั้น ๗ เพื่อป้องกันการคบหากับชายหนุ่ม

แม้กระนั้น เพราะนางเป็นหญิงโลเลในบุรุษ จึงได้คบหาเป็นภรรยาคนรับใช้ในบ้านของตน ต่อมาบิดามารดาของนางได้ตกลงยกนางให้แก่ชายคนหนึ่ง ที่มีชาติสกุลและทรัพย์เสมอกัน เมื่อใกล้กำหนดวันวิวาห์ นางได้พุดกับคนรับใช้ผู้เป็นสามีว่า

ได้ทราบว่า บิดามารดาได้ยกฉันให้กับลูกชายสกุลโน้น ต่อไปท่านก็จะไม่ได้พบกับฉันอีก ถ้าท่านรักฉันจริง ก็จงพาฉันหนีไปจากที่นี่แล้วไปอยู่ร่วมกันที่อื่นเถิด เมื่อตกลงนัดหมายกันเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ชายคนรับใช้ผู้เปลี่ยนฐานะมาเป็นสามีนั่น ได้ไปรออยู่ข้างนอก แล้วนางก็หนีบิดามารดาออกจากบ้าน ไปร่วมครองรักครองเรือนกันในบ้านตำบลหนึ่งซึ่งไม่มีใครรู้จัก ช่วยกันทำไร่ ไถนา เข้าป่าเก็บผักหักฟันหาเลี้ยงกันไปตามอัธยาศัย นางต้องดักน้ำด่าข้าว หุงต้มด้วยมือของตนเอง ได้รับความทุกข์ยากแสนสาหัส เพราะตนไม่เคยทำมาก่อน

กาลเวลาผ่านไป นางได้ตั้งครรภ์บุตรคนแรก เมื่อครรภ์แก่ขึ้น จึงอ้อนวอนสามีให้พานางกลับไปยังบ้านของบิดามารดาเพื่อคลอดบุตร เพราะการคลอดบุตรในที่ไกลจากบิดามารดาและญาตินั้นเป็นอันตราย แต่สามีของนางก็ไม่กล้าพากลับไปเพราะเกรงว่าจะถูก

ลงโทษอย่างรุนแรง จึงพยายามพูดจาหน่วงเหนี่ยวไว้ จนนางเห็นว่าสามีไม่พาไปแน่ วันหนึ่งเมื่อสามีออกไปทำงานนอกบ้านจึงสั่งเพื่อนบ้านใกล้เคียงกันให้บอกกับสามีด้วยว่า นางไปบ้านของบิดามารดาแล้วก็ออกเดินทางไปตามลำพัง

เมื่อสามีกลับมา ทราบความจากเพื่อนบ้านแล้ว ด้วยความห่วงใยภรรยาจึงรีบออกติดตามไปทันพบนางในระหว่างทาง แม้จะอ่อนวอนอย่างไรนางก็ไม่ยอมกลับ ทันใดนั้นลมกัมมฆาตคือ อาการเจ็บท้องใกล้คลอดก็เกิดขึ้นแก่นาง จึงพากันเข้าไปใต้ร่มริมทาง นางนอนกลิ้งเกลือกทรมานทุรายเจ็บปวดทุกข์ทรมานอย่างหนัก ในที่สุดก็คลอดบุตรออกมาด้วยความยากลำบากเมื่อคลอดบุตรโดยปลอดภัยแล้ว ก็ปรึกษากันว่า กิจที่ต้องการไปคลอดที่เรือนของบิดามารดานั้นก็สำเร็จแล้ว จะเดินทางต่อไปก็ไม่มีประโยชน์จึงพากันกลับบ้านเรือนของตนอยู่รวมกันต่อไป

ต่อมาไม่นานนัก นางก็ตั้งครรภ์อีก เมื่อครรภ์แก่ขึ้นตามลำดับ นางจึงอ่อนวอนสามีเหมือนครั้งก่อน แต่สามีก็ยังคงไม่ยินยอมเช่นเดิม นางจึงอุ้มลูกคนแรกหนีออกจากบ้านไปแม้สามีจะตามมาทันชักชวนให้กลับก็ไม่ยอมกลับ จึงเดินทางร่วมกันไป เมื่อเดินทางมาได้อีกไม่ไกลนัก เกิดลมพายุพัดอย่างแรงและฝนก็ตกลงมาอย่างหนัก พร้อมกันนั้นนางก็เจ็บท้องใกล้จะคลอดขึ้นมาอีก จึงพากันแหวะลงข้างทาง ฝ่ายสามีได้ไปหาตัดกิ่งไม้เพื่อมาทำเป็นที่กำบังลมและฝนแต่เคราะห์ร้าย ถูกงูพิษกัดตายในป่านั้น นางทั้งเจ็บท้องทั้งหนาวเย็น ลมฝนก็ยังคงตกลงมาอย่างหนัก สามีก็หายไปไม่กลับมา ในที่สุดนางก็คลอดบุตรคนที่สองอย่างน่าสังเวช

บุตรของนางทั้งสองคนทนกำลังลมและฝนไม่ไหว ต่างก็ร้องไห้กันเสียงดังลั่นแข่งกับลมฝน นางต้องเอาบุตรทั้งสองมาอยู่ใต้ท้อง โดยใช้มือและเข่ายันบนพื้นดินในท่าคลานได้รับทุกขเวทนาอย่างมหันต์ที่สุดจะรำพันได้ เมื่อรุ่งอรุณแล้วสามีก็ยังไม่กลับมา จึงอุ้มบุตรคนเล็กซึ่งเนื้อหนังยังแดง ๆ อยู่ จูงบุตรคนโตออกตามหาสามี เห็นสามีนอนตายอยู่ข้างจอมปลวก จึงร้องไห้รำพันว่าสามีตายก็เพราะนางเป็นเหตุ เมื่อสามีตายแล้ว ครั้นจะกลับไปที่บ้านทุ่งนา ก็ไม่มีประโยชน์ จึงตัดสินใจไปหาบิดามารดาของตนที่เมืองสาวัตถี โดยอุ้มบุตรคนเล็ก และจูงบุตรคนโตเดินไปด้วยความทุลักทุเล เพราะความเหนื่อยอ่อนอย่างหนักดูน่าสังเวชยิ่งนัก

นางเดินทางมาถึงริมฝั่งแม่น้ำอจิรวดี มีน้ำเกือบเต็มฝั่งเนื่องจากฝนตกหนักเมื่อคืนที่ผ่านมา นางไม่สามารถจะนำบุตรน้อยทั้งสองข้ามแม่น้ำไปพร้อมกันได้ เพราะนางเองก็ว่ายน้ำไม่เป็น แต่อาศัยที่น้ำไม่ลึกนักพอที่เดินลุยข้ามไปได้ จึงสั่งให้บุตรคนโตรออยู่ก่อนแล้วอุ้มบุตรคนเล็กข้ามแม่น้ำไปยังอีกฝั่งหนึ่ง เมื่อถึงฝั่งแล้วได้นำไปม้ามาปูลองพื้นให้บุตรคนเล็กนอนที่

ชายหาดแล้วกลับไปรับบุตรคนโต ด้วยความห่วงใยบุตรคนเล็ก นางจึงเดินพลางหันกลับมาดูบุตรคนเล็กพลาง ขณะที่มาถึงกลางแม่น้ำนั้น มีนกเหยี่ยวตัวหนึ่งบินวนไปมาอยู่บนอากาศ มันเห็นเด็กน้อยนอนอยู่มีลักษณะเหมือนก้อนเนื้อ จึงบินโฉบลงมาแล้วฉีดยาเอาเด็กน้อยไป นางตกใจสุดขีดไม่รู้จะทำอย่างไรได้ จึงได้แต่โบกมือร้องไล่เหยี่ยวไป แต่ก็ไม่เป็นผล เหยี่ยวพาบุตรน้อยของนางไปเป็นอาหาร ส่วนบุตรคนโตยืนรอแม่อยู่อีกฝั่งหนึ่ง เห็นแม่โบกมือทั้งสองตะโกนร้องอยู่กลางแม่น้ำ ก็เข้าใจว่าแม่เรียกให้ตามลงไป จึงวิ่งลงไปในน้ำด้วยความไร้เดียงสา ถูกกระแสน้ำพัดพาจมหายไป

เมื่อสามีและบุตรน้อยทั้งสองตายจากนางไปหมดแล้ว เหลือแต่นางคนเดียวจึงเดินทางมุ่งหน้าสู่บ้านเรือนของบิดามารดา ทั้งหิวทั้งเหนื่อยล้า ได้รับความบอบช้ำทั้งร่างกายและจิตใจ รู้สึกเศร้าโศกเสียใจสุดประมาณพลางเดินบนรำพึงรำพันไปว่า

บุตรคนหนึ่งของเราถูกเหยี่ยวฉีดยาเอาไป บุตรอีกคนหนึ่งถูกน้ำพัดไป สามีก็ตายในป่าเปลี่ยว

นางเดินไปก็บ่นไป แต่ก็ยังพอมีสติอยู่บ้างได้ พบชายคนหนึ่งเดินสวนทางมา สอบถามทราบว่ามีมาจากเมืองสาวตลิ่ง จึงถามถึงบิดามารดาของตนที่อยู่ในเมืองนั้น ชายคนนั้นตอบว่า

น้องหญิง เมื่อคืนนี้เกิดลมพายุและฝนตกอย่างหนัก เศรษฐีสองสามีภรรยาและลูกชายอีกคนหนึ่ง ถูกปราสาทของตนพังล้มทับตายพร้อมกันทั้งครอบครัวเธอ จงมองดูควันไฟที่เห็นอยู่โน่น ประชาชนร่วมกันทำการเผาทั้ง ๓ พ่อ แม่ และลูกบนเชิงตะกองเดียวกัน

นางปฎิภาณ พอชายคนนั้นกล่าวจบลงแล้ว ก็ขาดสติสัมปชัญญะไม่รู้สึกรู้ว่าผ้าถุงผ้าห่มที่นางสวมใส่อยู่หลุดลุ่ยลงไป เดินเปลือยกาย เป็นคนวิกลจริต ร้องไห้บนเพ้อรำพันคร่ำครวญว่า บุตรสองคนของเราตายแล้ว สามีของเราก็ตายที่ทางเปลี่ยว มารดาบิดาและพี่ชายของเราก็ตายบนเชิงตะกองเดียวกัน

นางเดินไปบ่นไปอย่างนี้ คนทั่วไปเห็นแล้วคิดว่า นางเป็นบ้า พากันขำขันปาดด้วยก้อนดินบ้าง ไรย์ฝุ่นลงบนศีรษะนางบ้าง และนางยังคงเดินต่อเรื่อยไปอย่างไร้จุดหมายปลายทาง

พระพุทธเจ้าประทับนั่งแสดงธรรมอยู่ท่ามกลางบริษัท ๔ ในวัดพระเชตุวันได้ทอดพระเนตรเห็นนางบำเพ็ญบารมีมานานแสนกลับ สมบูรณ์ด้วยอภินิหารเดินมาอยู่

ได้ยินว่า ในกาลแห่งพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่าปทุมุตระ นางปฎิภาณนั้นเห็นพระเถรีผู้ทรงวินัยรูปหนึ่งอันพระปทุมุตตรพุทธเจ้าทรงตั้งไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ จึงทำคุณความดีแล้วตั้งความปรารถนาไว้ว่า **แม่หม่อมฉันพึงได้ตำแหน่งเอตทัคคะ ผู้เลิศกว่าพระเถรี**

ผู้ทรงวินัยรูปหนึ่งในสำนักของพระพุทธเจ้าเช่นกับพระองค์ พระปทุมุตตรพุทธเจ้าทรงเล็งอนาคตญาณไป ก็ทรงทราบความปรารถนาจะสำเร็จจึงทรงพยากรณ์ว่า

ในอนาคตกาล หญิงผู้นี้จะเป็นผู้เลิศกว่าพระเถรีผู้ทรงวินัยทั้งหลาย มีพระนามว่า ปฏาจารา ในพระศาสนาของพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าทรงเห็นพระนางผู้มีความปรารถนาตั้งไว้แล้วอย่างนั้น ผู้สมบูรณ์ด้วยอภินิหารกำลังเดินมาแต่ไกล ทรงดำริว่า

วันนี้ ผู้อื่นชื่อว่าสามารถจะเป็นที่พึ่งของหญิงผู้นี้ได้ ไม่มี จึงทรงบันดาลให้นางเดินป่วยหน้ามาสู่วัดพระเชตวัน

พวกพุทธบริษัทเห็นนางแล้วจึงกล่าวว่า ท่านทั้งหลายอย่าให้หญิงบ้านี้มาที่นี่เลย

พระพุทธเจ้าตรัสว่า พวกท่านจงหลีกเลี่ยงไป อย่าห้ามเธอ นางกลับได้สติด้วยพุทธานุภาพ ในขณะนั้นเอง นางก็รู้ตัวว่าไม่มีผ้านุ่งห่ม เกิดละอาย จึงนั่งกระโห้งลง อุบาสกคนหนึ่งก็โยนผ้าให้นางนุ่งห่ม นางเข้าไปกราบถวายบังคมพระพุทธเจ้าที่พระบาทแล้วกราบทูลเคราะห์กรรมของตนให้ทรงทราบโดยลำดับ พระพุทธองค์ได้ตรัสว่า

แม่น้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ ก็ยังน้อยกว่าน้ำตาของคนที่ถูกความทุกข์ความเศร้าโศกครอบงำ ปฏาจารา เพราะเหตุไร เธอจึงยังประมาทอยู่

ปฏาจารา ฟังพระดำรัสแล้วก็คลายความเศร้าโศกลง พระพุทธเจ้า ทรงทราบว่านางหายจากความเศร้าโศกลงแล้วจึงตรัสต่อไปว่า

ปฏาจารา ขึ้นชื่อว่าบุตรสุดที่รัก ไม่อาจเป็นที่พึ่ง เป็นที่ต้านทาน หรือเป็นที่ป้องกันแก่ผู้ไปสู่ปรโลกได้ บุตรเหล่านั้น ถึงจะมีอยู่ก็เหมือนไม่มี ส่วนผู้รู้ทั้งหลาย รักษาศีลให้บริสุทธิ์แล้วควรชำระทางไปสู่พระนิพพานของตนเท่านั้น

ในกาลจบเทศนา นางปฏาจาราเผากิเลสมีประมาณเท่าฝุ่นในแผ่นดินใหญ่แล้ว ตั้งอยู่ในพระโสดาปัตติผล ขนแม้เหล่าอื่นเป็นอันมาก บรรลุอริยผลทั้งหลาย มีพระโสดาปัตติผลเป็นต้น

ฝ่ายนางปฏาจาราเป็นพระโสดาบันแล้ว ทูลขอบวช พระพุทธเจ้าส่งนางไปยังสำนักของพวกภิกษุณีให้บวชแล้ว นางได้บวชแล้วปรากฏชื่อว่า ปฏาจารา

วันหนึ่ง นางกำลังเอาภาชนะตักน้ำล้างเท้า เท้าลง น้ำนั้นไหลไปหน่อยหนึ่งแล้วก็ขาด ครั้งที่ ๒ น้ำที่นางเทลง ได้ไหลไปไกลกว่านั้น ครั้งที่ ๓ น้ำที่นางเทลง ได้ไหลไปไกลกว่านั้น ด้วยประการฉะนี้ นางถือเอาน้ำนั้นเป็นอารมณ์ กำหนดด้วยทั้ง ๓ แล้วคิดว่า

สัตว์เหล่านี้ตายเสียในปฐมวัยก็มี เหมือนน้ำที่เราเทลงครั้งแรก ตายเสียในมัชฌิมวัยก็มี เหมือนน้ำที่เราเทลงในครั้งที่ ๒ ไหลไปไกลกว่านั้น ตายเสียในปัจฉิมวัยก็มี เหมือนน้ำที่เราเทลงครั้งที่ ๓ ไหลไปไกลแมกว่านั้น

พระพุทธเจ้าประทับในพระคันธกุฎี ทรงแผ่พระรัศมีไป เป็นดั่งประทับยืนตรัสอยู่ เฉพาะหน้าของนาง ตรัสว่า

ปฏาจารา ข้อนั้นอย่างนั้น ด้วยความเป็นอยู่วันเดียวก็ดี ขณะเดียวก็ดี ของผู้เห็นความเกิดขึ้นและความเสื่อมแห่งปัญจขันธ์เหล่านั้น ประเสริฐกว่าความเป็นอยู่ ๑๐๐ ปีของผู้ไม่เห็นความเกิดขึ้นหรือเสื่อมแห่งปัญจขันธ์ ดังนี้แล้ว เมื่อจะทรงสืบอนุสนธิแสดงธรรมจึงตรัสคานี้ว่า

ก็ผู้ใด ไม่เห็นความเกิดขึ้นและความเสื่อมอยู่ พึงเป็นอยู่ ๑๐๐ ปี ความเป็นอยู่วันเดียวของผู้เห็นความเกิดและความเสื่อม ประเสริฐกว่าความเป็นอยู่ของผู้นั้น

นางครั้นบวชแล้วไม่นานก็บรรลุอรหัตผล เรียนพุทธวจนะ เป็นผู้ข้าของข่านาญ ในพระวินัยปิฎก

ภายหลัง พระพุทธเจ้าประทับนั่ง ณ วัดพระเชตวัน เมื่อทรงสถาปนาเหล่าภิกษุณีไว้ในตำแหน่งต่าง ๆ ตามลำดับ จึงทรงสถาปนาพระปฏาจาราเถรีไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ เป็นเลิศกว่าพวกภิกษุณีสาวิกาผู้ทรงวินัย

๑๕. พระกิสาคอตมิเถรี

พระกิสาคอตมิเถรี ถือกำเนิดในสกุลคนเชื้อใจ ในกรุงสาวัตถี บิดามารดาตั้งชื่อให้นางว่าโคตมิ แต่เพราะนางเป็นผู้มีรูปร่างผอมบาง คนทั่วไปจึงพากันเรียกนางว่ากิสาคอตมิ

ในกรุงสาวัตถีนั้น มีเศรษฐีคนหนึ่งมีทรัพย์สินเงินทองมากมายถึง ๔๐ โกฏิ แต่ต่อมาทรัพย์เหล่านั้นกลายสภาพเป็นถ่านไปทั้งหมด เศรษฐีจึงเกิดความเสียดาย เศร้าโศกเสียใจ กินไม่ได้นอนไม่หลับ ร่างกายซูบผอมไปจากเดิม มีสหายคนหนึ่งมาเย้ยเยียน ได้ทราบสาเหตุความทุกข์ของเศรษฐีแล้ว จึงแนะนำที่จะให้ถ่านเหล่านั้นกลับมาเป็นเงินเป็นทองดังเดิมว่า แนะนำสหาย ท่านจงนำถ่านทั้งหมดนี้ออกไปวางที่ริมถนนในตลาด ทำที่ประหนึ่งว่านำสินค้าออกมาขาย ถ้ามีคนผ่านไปผ่านมาพูดว่า คนอื่น ๆ เขาขายผ้า ขายน้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย เป็นต้น แต่ท่านกลับ เอาเงินเอาทองมานั่งขาย ถ้าคนที่พูดนั้นเป็นหญิงสาว ท่านก็จงสู่ขอนางมาเป็นสะใภ้ แล้วมอบทรัพย์ทั้งหมดนั้นให้แก่เธอ ท่านก็จงอาศัยเลี้ยงชีพอยู่กับเธอ นั้น แต่ถ้าคนที่พูดเป็นชายหนุ่ม ท่านก็จงยกธิดาให้แก่เขา แล้วมอบทรัพย์ทั้งหมดให้แก่เขาโดยท่านเองเดียวกัน

เศรษฐีได้ฟังสหายแนะนำแล้วเห็นชอบ จึงทำตามสหายแนะนำทุกอย่าง ประชาชนที่ผ่านไปผ่านมาต่างก็พูดกันว่า คนอื่น ๆ เขาขายผ้า ขายน้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย เป็นต้น แต่ท่านกลับมานั่งขายถ่าน เศรษฐีตอบว่า ก็เรามีถ่านอย่างเดียว สิ่งอื่น ๆ เราไม่มี

วันนั้น นางกิสาคอติมี เดินเข้าไปทำธุระในตลาด เห็นเศรษฐีแล้วนึกประหลาดใจ จึงถามว่า คุณพ่อ คนอื่น ๆ เขาขายผ้า ขายน้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย เป็นต้น แต่ทำไมคุณพ่อกลับนำเงินทองมาขายถ่าน เศรษฐีกล่าวว่า เงินทองที่ไหนกันแม่หนู

คุณพ่อ ก็ที่กองอยู่นี่ไง พูดแล้วนางก็กอบให้เศรษฐีดู ทันใดนั้น เศรษฐีก็เห็นถ่านในกำมือของนางกลายเป็นเงินเป็นทองจริง ๆ

จากนั้น เศรษฐีได้สอบถามถึงสถานที่อยู่และตระกูลของนางแล้ว ได้สว่นางมาทำพิธีอาวาหมงคลกับบุตรชายของตน แล้วมอบทรัพย์ ๔๐ โกฏินั้นให้แก่นาง ทรัพย์เหล่านั้นก็กลับเป็นเงินเป็นทองดังเดิม

สมัยต่อมานางตั้งครรภ์ โดยกาลล่วงไป ๑๐ เดือน นางได้คลอดบุตรคนหนึ่ง ในครั้งนั้นชนทั้งหลายได้ทำความยกย่องนาง ครั้นเมื่อบุตรของนางตั้งอยู่ในวัยพอจะวิ่งไปวิ่งมาเล่นได้ก็มาตายเสีย ความเศร้าโศกได้เกิดขึ้นแก่นาง

นางห้ามพวกชนที่จะนำบุตรนั้นไปเผา เพราะไม่เคยเห็นความตาย จึงอุ้มใส่สะเอว เทียวเดินไปตามบ้านเรือนในพระนครแล้วพูดว่า ขอพวกท่านจงให้ยาแก่บุตรเราด้วยเถิด

เมื่อนางเทียวถามว่า ท่านทั้งหลายรู้จักยาเพื่อรักษาบุตรของฉันทบ้างไหมหนอ

คนทั้งหลายพูดกับนางว่า แม่ เจ้าเป็นบ้าไปแล้วหรือ เจ้าเทียวถามถึงยาเพื่อรักษาบุตรที่ตายแล้ว

พวกคนทั้งหลายต่างก็พากันกระทำการเย้ยหยันว่า ยาสำหรับคนตายแล้ว ท่านเคยเห็นที่ไหนบ้าง แต่นางมิได้เข้าใจความหมายแห่งคำพูดของพวกเขາเลย

ที่นั่น บุรุษผู้เป็นบัณฑิตคนหนึ่ง เห็นนางแล้วคิดว่า หญิงนี้จะคลอดบุตรคนแรก ยังไม่เคยเห็นความตาย เราควรเป็นที่พึ่งของหญิงนี้ จึงกล่าวว่า แม่ ฉันทไม่รู้จักยา แต่ฉันทรู้จักคนผู้รู้ยา

นางกิสาคอติมี ถามว่า ใครรู้ พ่อ บัณฑิตตอบว่า แม่ พระพุทธเจ้าทรงทราบ จงไปทูลถามพระพุทธองค์เถิด นางกล่าวว่า พ่อ ฉันทจะไป จะทูลถาม แล้วเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ถวายบังคมแล้วยืนอยู่ ณ ที่สุดข้างหนึ่ง ทูลถามว่า

ทราบว่ พระองค์ทรงทราบยาเพื่อบุตรของหม่อมฉันทหรือ พระเจ้าข้า

พระศาสดาตรัสว่า ไซ้ เรารู้
 นางก็สาโคตมีทูลถามว่า ได้อะไร จึงควร
 พระศาสดา ตรัสว่า ได้เมล็ดพันธุ์ผักกาดสักหยิบมือหนึ่ง ควร
 นางก็สาโคตมีทูลถามต่อไปว่า ได้ พระเจ้าข้า แต่ได้ในเรือนใคร จึงควร
 พระศาสดาตรัสว่า บุตรหรือธิดาไร ๆ ในเรือนของผู้ใด ไม่เคยตาย ได้ในเรือนของผู้นั้น
 จึงควร

นางทูลรับว่า ดีละ พระเจ้าข้า แล้วถวายบังคมพระพุทธรเจ้า อัมมบุตรเข้าสวดแล้ว
 เข้าไปภายในบ้าน ยืนที่ประตูเรือนหลังแรกกล่าวว่า เมล็ดพันธุ์ผักกาดในเรือนนี้ มีบ้างไหม
 ทราบว่านั่นเป็นยาเพื่อบุตรของฉัน

เมื่อเขาตอบว่า มี จึงกล่าวว่า ถ้าอย่างนั้นจงให้เถิด เมื่อคนเหล่านั้นนำเมล็ดพันธุ์
 ผักกาดมาให้ จึงถามว่า ในเรือนนี้ เคยมีบุตรหรือธิดาตายบ้างหรือไม่เล่า แม่

เมื่อเขาตอบว่า พุดอะไรอย่างนั้น แม่ คนเป็นมีไม่มาก คนตายนั้นแหละมาก

นางจึงกล่าวว่า ถ้าอย่างนั้น จึ่งรับเมล็ดพันธุ์ผักกาดของท่านคืนไปเถิด นั่นไม่เป็นยา
 เพื่อบุตรของฉัน แล้วได้ให้เมล็ดพันธุ์ผักกาดคืนไปก็เที่ยวถามโดยทำนองนี้ ตั้งแต่เรือนหลังต้น
 ไปเรื่อย

จนถึงเย็น นางหาเมล็ดพันธุ์ผักกาดจากเรือนที่ไม่เคยมีบุตรธิดาที่ตายลงไม่ได้แม้แต่
 หลังหนึ่ง จึงได้ความว่า โอ กรรมหนัก เราได้ทำความสำคัญว่า บุตรของเราเท่านั้นที่ตาย ก็ใน
 บ้านทั้งสิ้น คนที่ตายเท่านั้นมากกว่าคนเป็น

ดังนี้ จึ่งได้ทำความสังเวชใจ แล้วจึงออกไปภายนอกพระนครนั้น ไปยังป่าช้าผิติด
 เอามือจับบุตรแล้วพุดว่า แน่ลูกน้อย แม่คิดว่า ความตายนี้เกิดขึ้นแก่เจ้าเท่านั้น แต่ว่าความ
 ตายนี้ไม่มีแก่เจ้าคนเดียว นี่เป็นธรรมดาไม่มีแก่มหาชนทั่วไป ดังนี้แล้ว จึ่งทิ้งบุตรในป่าช้าผิติด
 แล้วกล่าวคำนี้นี้ว่า

**ธรรมนี้แหละคือความไม่เที่ยง มิใช่ธรรมของชาวบ้าน มิใช่ธรรมของนิคม
 ทั้งมิใช่ธรรมสกุลเดียวด้วย แต่เป็นธรรมของโลกทั้งหมด พร้อมทั้งเทวโลก**

เมื่อนางคิดอยู่อย่างนี้ หัวใจที่อ่อนด้วยความรักบุตร ได้ถึงความแข็งแล้ว นางทิ้งบุตร
 ไว้ในป่า ไปยังสำนักพระพุทธรเจ้า ถวายบังคมแล้ว ได้ยิน ณ ที่สุดข้างหนึ่ง

ลำดับนั้น พระพุทธรเจ้าตรัสถามนางว่า เธอได้เมล็ดพันธุ์ผักกาดประมาณหยิบมือหนึ่ง
 แล้วหรือ

นางกีสาคโคตมีทูลว่า ไม่ได้ พระเจ้าข้า เพราะในบ้านทั้งสิ้น คนตายนั้นแหละมากกว่าคนเป็น

ลำดับนั้น พระศาสดาตรัสว่า เธอเข้าใจว่า บุตรของเราเท่านั้นตาย ความตายนั้นเป็นธรรมยั่งยืนสำหรับสัตว์ทั้งหลาย ด้วยว่า มัจจุราช ฆตคร่าสัตว์ทั้งหมด ผู้มีอภัยภัยยังไม่เต็มเปี่ยมนั้นแหละลงในสมุทร คืออบาย ดุจห้วงน้ำใหญ่ฉะนั้น

เมื่อจะทรงแสดงธรรมจริงตรัสพระศาสดานี้ว่า

มฤตยู ย่อมนำพาชนผู้มีมาในบุตรและสัตว์ของเลี้ยง ผู้มีใจชานไปในอารมณ์ต่าง ๆ ไป ดุจห้วงน้ำใหญ่พัดพาบ้านผู้หลับไหลไป ฉะนั้น

ในกาลจบคาถา นางกีสาคโคตมีดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล แม้ชนเหล่าอื่นเป็นอันมาก บรรลุผลทั้งหลาย มีพระโสดาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้

ฝ่ายนางกีสาคโคตมีนั้น ทูลขอบวชในพระพุทธศาสนาแล้ว กระทำประทักษิณพระพุทธเจ้า ๓ ครั้ง ถวายบังคมแล้วไปยังสำนักภิกษุณี นางได้บวชแล้วปรากฏชื่อว่า กีสาคโคตมีเถรี

วันหนึ่งนางถึงวาระในโรงอุโบสถ นั่งตามประทีปเห็นเปลวประทีปลุกโพล่งขึ้นและหริ่ง ได้ถือเป็นอารมณ์ว่า

สัตว์เหล่านี้ก็อย่างนั้นเหมือนกัน เกิดขึ้นและดับไป ดังเปลวประทีป ผู้ถึงพระนิพพานไม่ปรากฏอย่างนั้น

พระพุทธเจ้าประทับนั่งในพระคันธกุฎี ทรงแผ่พระรัศมีไป ดุจประทับนั่งตรัสตรงหน้านางตรัสว่า

อย่างนั้นแหละ โคตมี สัตว์เหล่านั้น ย่อมเกิดและดับเหมือนเปลวประทีป ถึงพระนิพพานแล้วย่อมไม่ปรากฏอย่างนั้น ความเป็นอยู่แม้เพียงขณะเดียวของผู้เห็นพระนิพพานประเสริฐกว่าความเป็นอยู่ ๑๐๐ ปี ของผู้ไม่เห็นพระนิพพานอย่างนั้น ดังนี้แล เมื่อจะทรงสืบนุสนธิแสดงธรรม จึงตรัสพระศาสดานี้ว่า

ก็ผู้ใดไม่เห็นอมตบท พึงมีชีวิตอยู่ตั้ง ๑๐๐ ปี ชีวิตของผู้เห็นอมตบทเพียงวันเดียว ยังประเสริฐกว่า ดังนี้

จบพระคาถา นางก็บรรลุนิพพาน เป็นผู้เคร่งครัดยิ่งในการใช้สอยบริวาร ห่มจีวรประกอบด้วยความปอน ๓ อย่างเที่ยวไป

ต่อมา พระพุทธเจ้าประทับนั่งในวัดพระเชตวัน เมื่อทรงสถาปนาเหล่าภิกษุณีไว้ในตำแหน่งต่าง ๆ ตามลำดับ จึงทรงสถาปนาพระเถรีนี้ไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะ เป็นเลิศกว่าพวกภิกษุณีสาวิกา ผู้ทรงจีวรเศร้าหมอง

๑๖. บัณฑิตสามเณร

ในอดีตกาล **บัณฑิตสามเณร** เกิดเป็นชายเฉลียวใจ ชื่อมหาทศคตะ ด้วยอานิสงส์แห่งทาน มีการถวายภัตตาหารประกอบด้วยรสปลาตะเพียนเป็นต้นแด่พระกัสสปพุทธเจ้า พระเจ้าแผ่นดินได้พระราชทานทรัพย์สมบัติมากมาย และสถาปนาเขาไว้ในตำแหน่งเศรษฐีอย่างเป็นทางการ แม้เบื้องหน้าแต่นั้น เขาดำรงอยู่ บำเพ็ญบุญจนตลอดอายุ ในที่สุดอายุได้บังเกิดในเทวโลกเสวยทิพย์สมบัติสิ้นพุทธันดรหนึ่ง ในพุทธรูปบาทกาลนี้ จุตินั้นแล้วถือปฏิสนธิในท้องธิดาคนโตในตระกูลอุปัฏฐากของพระสารีบุตรเถระ ในกรุงสาวัตถี

ครั้งนั้น มารดาบิดาของนางรู้ว่านางตั้งครรภ์ จึงได้ให้เครื่องบริหารครรภ์ โดยสมัยอื่นนางเกิดแพ้ท้องเห็นปานนี้ว่า โอ้ เราพึงถวายทานแก่ภิกษุ ๕๐๐ รูป ตั้งต้นแต่พระธรรมเสนาบดี ด้วยรสปลาตะเพียนแล้วนุ่งผ้าย้อมน้ำฝาดนั่งในที่สุดอาสนะ บริโภคภัตที่เป็นเดนของภิกษุเหล่านั้น

นางบอกแก่มารดาบิดาแล้วก็ได้กระทำตามประสงค์ ความแพ้ท้องระงับไปแล้ว

ต่อมา ในงานมงคล ๗ ครั้งแม่อื่นจากนี้ มารดาบิดาของนางเลี้ยงภิกษุ ๕๐๐ รูป มีพระธรรมเสนาบดีเถระเป็นประมุข ด้วยรสปลาตะเพียนเหมือนกัน

ก็ในวันตั้งชื่อ เมื่อมารดาของเด็กนั้นกล่าวว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอท่านจงให้สักขาบททั้งหลายแก่ทาสของท่านเถิด

พระเถระถามว่า เด็กนี้ชื่ออะไร

มารดาของเด็กตอบว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ คนเงอะงะในเรือนนี้ แม้พวกพุดไม่ได้เรื่องก็กลับเป็นผู้ฉลาดตั้งแต่กาลที่เด็กนี้ถือปฏิสนธิในท้อง เพราะฉะนั้น บุตรของดิฉันควรมีชื่อว่า **หนูบัณฑิต** เถิด

พระเถระได้ให้สักขาบททั้งหลายแล้ว ก็ตั้งแต่วันที่หนูบัณฑิตเกิดมา ความคิดเกิดขึ้นแก่มารดาของเขาว่า เราจะไม่ทำลายอัยยาศัยของบุตรเรา ในเวลาที่เขาอายุได้ ๗ ขวบ เขากล่าวกับมารดาว่า ผมขอบวชในสำนักพระเถระ นางกล่าวว่า ได้ พ่อคุณ แม่ได้นึกไว้เสมออย่างนี้ว่า จะไม่ทำลายอัยยาศัยของเจ้า ดังนี้แล้วจึงนิมนต์พระเถระให้ฉันแล้วกล่าวว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ทาสของท่านอยากจะบวช ดิฉันจะนำเด็กนี้ไปวิหารในเวลาเย็น ส่งพระเถระไปแล้ว ให้หมู่ญาติประชุมกัน กล่าวว่า พวกข้าพเจ้าจะทำสักการะที่ควรทำแก่บุตรของข้าพเจ้าในเวลาเป็นคฤหัสถ์ ในวันที่นี้ทีเดียว ดังนี้แล้ว ก็ให้ทำสักการะมากมาย พาหนูบัณฑิตนั้นไปสู่วิหาร ได้มอบถวายแก่พระเถระว่า ขอท่านจงให้เด็กนี้บวชเถิด เจ้าข้า

พระเถระบอกความที่การบวชเป็นกิจทำได้ยากแล้ว เมื่อได้รับการรับรองว่า ผมจะทำตามโอวาทของท่านขอรับ จึงกล่าวว่า ถ้าอย่างนั้น จงมาเถิด ชุบผมให้เปียกแล้วบอก**ตบปัญจกัมมัญฐาน**ให้บวชแล้ว

แม้มารดาบิดาของบัณฑิตสามเณรนั้นอยู่ในวิหารสี่วัน ถวายทานแก่ภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ด้วยรสปลาตะเพียนอย่างเดียว ในวันที่ ๗ เวลาเย็นจึงได้ไปเฝ้า

ในวันที่ ๘ พระเถระเมื่อจะไปภายในบ้าน พาสามเณรนั้นไป ไม่ได้ไปกับหมู่ภิกษุ เพราะเหตุไร

เพราะว่า การห่มจีวรและถือบาตรหรืออริยาบถของเธอยังไม่น่าเลื่อมใสก่อน อีกอย่างหนึ่ง วัตรที่พึงทำในวิหารของพระเถระยังมีอยู่

อนึ่ง พระเถระ เมื่อภิกษุสงฆ์เข้าไปภายในบ้านแล้ว เทียวไปทั่ววิหาร กวาดสถานที่ที่ยังไม่ได้กวาด ตั้งน้ำฉันทน้ำใช้ไว้ภายในภาชนะที่ว่างเปล่า เก็บเตียงตั้งเป็นต้นที่ยังเก็บไว้ไม่เรียบร้อยแล้ว จึงเข้าไปบ้านภายหลัง อีกอย่างหนึ่ง ท่านคิดว่า พวกเดียรฉัตรเข้าไปยังวิหารว่างแล้ว อย่าได้พูดว่า ดูเถิด ที่นั่งของพวกสาวกพระสมณโคดม ดังนี้แล้ว จึงได้จัดแจงวิหารทั้งสิ้น เข้าไปบ้านภายหลัง เพราะฉะนั้น แม้ในวันนั้น พระเถระให้สามเณรถือบาตรและจีวร เข้าไปบ้านสายหน่อย

บัณฑิตสามเณรได้ไปบิณฑบาตกับพระสารีบุตรเถระ ระหว่างทางเห็นคนชักน้ำจากเหมือง เกิดสงสัยจึงถามว่า **น้ำมีจิตใจหรือไม่** พระเถระตอบว่า **น้ำไม่มีจิตใจ** สามเณรจึงคิดว่า เมื่อคนสามารถชักน้ำซึ่งไม่มีจิตใจไปสู่ที่ที่ตนเองต้องการได้ แต่เหตุใดจึงไม่สามารถบังคับจิตให้อยู่ในอำนาจได้

เดินต่อไป ได้เห็นคนกำลังถากไม้ทำเกวียนอยู่ ถึงถามว่า **ไม้นั้นมีจิตใจหรือไม่** เมื่อพระเถระตอบว่า **ไม้มไม่มีจิตใจ** สามเณรจึงคิดว่า คนสามารถนำท่อนไม้ที่ไม่มีจิตใจมาทำเป็นล้อได้ แต่ทำไมไม่สามารถบังคับจิตให้อยู่ในอำนาจได้

เดินต่อไป ได้เห็นคนกำลังใช้ไฟลนลูกศรเพื่อจะดัดให้ตรงจึงถามว่า **ลูกศรนั้นมีจิตใจหรือไม่** เมื่อพระเถระตอบว่า **ลูกศรไม่มีจิตใจ** สามเณรจึงคิดว่า คนสามารถดัดลูกศรให้ตรงได้ แต่ทำไมไม่สามารถบังคับจิตให้อยู่ในอำนาจได้

ทันใดนั้น สามเณรได้เกิดความคิดที่จะปฏิบัติธรรมขึ้น จึงได้ขอพระเถระนำอาหารมาฝากตนด้วย พระเถระได้รับปากและมอบลูกตาล (กุญแจ) ให้พร้อมกับสั่งให้ไปปฏิบัติธรรมในห้องของท่าน สามเณรได้ทำตามทุกอย่างและก็เริ่มบำเพ็ญสมณธรรม

ครั้งนั้น ที่ประทับนั่งของท้าวสักกะ แสดงอาการร้อนด้วยเดชแห่งคุณของสามเณร ท้าวเธอใคร่ครวญว่า มีเหตุอะไรกันหนอ ทรงดำริได้ว่า บัณฑิตสามเณรถวายบาตรและจีวรแก่พระอุปัชฌาย์แล้วกลับด้วยตั้งใจว่า จะทำสมณธรรม แม้เราก็คควรไปในที่นั่น ดังนี้แล้วตรัสเรียกท้าวมหาราชทั้ง ๔ มา ตรัสว่า พวกท่านจงไปเล่นก่ที่บินจ่อแจอยู่ในป่าใกล้วิหารให้หนีไป แล้วยึดอารักขาไว้โดยรอบ ตรัสกับจันทเทพบุตรว่า ท่านจงรั้งมณฑลพระจันทร์ไว้ ตรัสกับสุริยเทพบุตรว่า ท่านจงดูรั้งมณฑลพระอาทิตย์ไว้ ดังนี้แล้ว พระองค์เองได้เสด็จไปประทับยืนยึดอารักขาอยู่ที่สายยูในพระวิหาร แม้เสียงแห่งใบไม้แกกก็มีได้มี จิตของสามเณรได้อารมณ์เป็นหนึ่ง เธอพิจารณาอัฐภาพแล้วบรรลุผล ๓ อย่างในระหว่างภัตินั่นเอง

ฝ่ายพระเถระคิดว่า สามเณรนั่งในวิหาร เราอาจจะได้โกษณะที่สมประสงค์แก่เธอ ในสกุลชื่อนั้น ดังนี้แล้ว จึงได้ไปสู่ตระกูลอุปัฏฐากซึ่งประกอบด้วยความรักและเคารพตระกูลหนึ่ง

ก็ในวันนั้น มนุษย์ทั้งหลายในตระกูลนั้น ได้ปลาทะเพียนหลายตัว นั่งดูการมาแห่งพระเถระอยู่ พวกเขาเห็นพระเถระกำลังมาจึงกล่าวว่า ท่านขอรับ ท่านมาที่นี่ ทำกรรมเจริญแล้วนิมนต์ให้เข้าไปข้างใน ถวายข้าวยาคุและของควรเคี้ยวเป็นต้นแล้ว ได้ถวายบิณฑบาตด้วยรสปลาทะเพียน พระเถระแสดงอาการจะนำไป พวกมนุษย์เรียนว่า นิมนต์ฉันเถิดขอรับ ได้เท่าจะได้แม้ภัดสำหรับจะนำไป ในเวลาเสร็จภักติกิจของพระเถระ ได้เอาภาชนะประกอบด้วยรสปลาทะเพียนใส่เต็มบาตรถวาย พระเถระคิดว่า สามเณรของเราหิวแล้วจึงได้รับไป

แม้พระพุทธเจ้า ในวันนั้นเสวยแต่เช้า เสด็จไปวิหารใคร่ครวญว่า บัณฑิตสามเณรให้บาตรและจีวรแก่พระอุปัชฌาย์แล้วกลับไปด้วยตั้งใจว่าจะทำสมณธรรมกิจแห่งบรรพชิตของเธอ จะสำเร็จหรือไม่ ทรงทราบว่ สามเณรบรรลุผล ๓ อย่างแล้ว จึงทรงพิจารณาว่า อุปนิสัยแห่งอรรถผลจะมีหรือไม่มี ทรงเห็นว่า มี แล้วทรงใคร่ครวญว่า เธอจะบรรลุอรหัตผลก่อนภัตหรือไม่ได้ทรงทราบว่า บรรลุ

ลำดับนั้น พระองค์ได้มีความปริวิตกอย่างนี้ว่า สารีบุตรถือภัตเพื่อสามเณรรับมา เธอจะพึงทำอันตรายแก่สามเณรนั้นได้ เราจะนั่งถือเอาอารักขาที่ชุ่มประตุ ที่นั้นจะถามปัญหา ๔ ข้อ เมื่อเธอแก้อยู่ สามเณรจะบรรลุอรหัตผลพร้อมด้วยปฏิสัมภิทา ดังนี้แล้ว จึงเสด็จไปจากวิหาร ประทับยืนอยู่ที่ชุ่มประตุ ตรัสถามปัญหา ๔ ข้อกับพระเถระผู้มาถึงแล้ว

เมื่อพระเถระแก้ปัญหทั้ง ๔ ข้อเหล่านี้เรียบร้อยแล้ว สามเณรก็ได้บรรลุอรหัตผลพร้อมด้วยปฏิสัมภิทา ฝ่ายพระพุทธเจ้าตรัสกับพระเถระว่า ไปเถิด สารีบุตร จงให้ภัดแก่

สามเณรของเธอ พระเถระไปเคาะประตูแล้ว สามเณรออกมาต้อนรับจากมือพระเถระวางไว ณ ส่วนข้างหนึ่ง จึงเอาพัดก้านตาลพัดพระเถระ

ลำดับนั้น พระเถระกล่าวว่า สามเณร จงทำภักติกเสียเถิด

สามเณรเรียนถามว่า ก็ใต้เท้าเล่า ขอรับ

พระเถระกล่าวว่า เราทำภักติกเสร็จแล้ว เธอจงทำเถิด

เด็กอายุ ๗ ขวบบวชแล้ว ในวันที่ ๘ บรรลุอรหัตผล เป็นเหมือนดอกปทุมที่แย้มแล้ว ในขณะนั้น ได้นั่งพิจารณาที่เป็นที่ใสภัต ทำภักติกแล้ว

ในขณะที่เธอล้างบาตรเก็บไว้ จันทเทพบุตรปล่อยมณฑลพระจันทร์ สุริยเทพบุตร ปล่อยมณฑลพระอาทิตย์ ทำวมหาราชทั้ง ๔ เลิกอารักขาทั้ง ๔ ทิศ ทำวสัฏกเทวราช เลิกอารักขาที่สายยู พระอาทิตย์ เคลื่อนคล้อยไปแล้วจากที่ท่ามกลาง

ภิกษุทั้งหลายโพนทะนาว่า เมา บ่ายเกินประมาณแล้ว พระอาทิตย์เคลื่อนคล้อยไป จากที่ท่ามกลาง ก็สามเณรฉันเสร็จเดี๋ยวนี้เอง นี่เรื่องอะไรกันหนอ

พระพุทเจ้าทรงทราบความเป็นไปนั้นแล้วเสด็จมา ตรัสถามว่า ภิกษุทั้งหลายพวกเธอ พุดอะไรกัน

พวกภิกษุกราบทูลว่า เรื่องชื่อนี้ พระเจ้าข้า

พระพุทเจ้าตรัสว่า อย่างนั้น ภิกษุทั้งหลาย ในเวลาผู้มีบุญทำสมณธรรม จันทเทพบุตร อนุมณฑลพระจันทร์รั้งไว้ สุริยเทพบุตรอนุมณฑลพระอาทิตย์รั้งไว้ ทำวมหาราชทั้ง ๔ ถือ อารักขาทั้ง ๔ ทิศ ในป่าไถลวิหาร ทำวสัฏกเทวราชเสด็จมายึดอารักขาที่สายยู ถึงเราผู้มี ความชวนชวายน้อยด้วยนึกเสียวว่า เป็นพระพุทเจ้า ก็ไม่อาจจะนั่งอยู่ได้ ยังได้ไปยึดอารักขา เพื่อบุตรของเรา ที่ซุ่มประตู แล้วตรัสต่อไปว่า วันนี้บัณฑิตสามเณรเห็นคนไข่น้ำไปจากเมือง ช่างศรกำลังดัดลูกศรให้ตรง และช่างถากกำลังถากไม้แล้ว ถือเอาเหตุเท่านั้นให้เป็นอารมณ์ ทรมานตนบรรลุอรหัตผลแล้ว ดังนี้

๑๗. สังกิจจสามเณร

สังกิจจสามเณร เป็นบุตรของเศรษฐีชาวเมืองสาวัตถีคนหนึ่ง ในขณะที่อยู่ในห้อง มารดานั่นเอง มารดาได้เสียชีวิตลง ญาติพี่น้องจึงนำนางไปเผา ในขณะที่ไฟกำลังไหม้ร่างกาย ของนางอยู่นั้น เป็นอัศจรรย์ที่ไฟไม่ไหม้ส่วนท้อง พวกสัปเหร่อได้ใช้หลาวเหล็กแทงส่วน ท้องที่ไฟไหม้ขึ้นเสร็จแล้วก็กลับด้วยถ่านเพลิง ปลายหลาวเหล็กได้ไปกระทบที่หางตาของ

ทารกนั้นพอดี พอกลบถ่านเพลิงเข้ากับส่วนที่ยังไม่ไหม้แล้วก็พากันกลับบ้านด้วยหวังว่าพรุ่งนี้ค่อยมาดับไฟเก็บอัฐิ ไฟได้ไหม้ร่างกายของมารดาจนหมดสิ้น เว้นไว้เฉพาะทารกน้อยเท่านั้นที่รอดชีวิตอยู่ได้อย่างปาฏิหาริย์เหมือนกับนอนอยู่ในกลีบบัว ไฟไม่ได้ทำอันตรายใด ๆ เลยที่เป็นเช่นนั้น เพราะผู้ที่เกิดในภพสุดท้าย ถ้ายังไม่บรรลुพระอรหันต์แล้ว อะไรก็ไม่สามารถทำให้เสียชีวิตได้

เช้าวันรุ่งขึ้น พวกสัปเหร่อมาดับไฟเห็นเด็กเพศชายนอนอยู่โดยปราศจากอันตรายก็อัศจรรย์ใจ อุ้มกลับบ้านไปให้พวกหมอทำนายชีวิตดู หมอทำนายไว้ ๒ ด้านคือ ถ้าเด็กอยู่ครองเรือน พวกเครือญาติ ๗ ชั่วโคตรจะไม่ยากจน ถ้าออกบวชจะมีพระ ๕๐๐ รูป เป็นบริวารแวดล้อม พวกญาติจึงตั้งชื่อให้ว่า**สังกัจจะ** เพราะทางตาเป็นแผลเนื่องจากถูกหลาวเหล็ก

สังกัจจุมารมีอายุได้ ๗ ขวบ เมื่อทราบประวัติของตนเองจากปากของเด็กเพื่อนบ้านก็ปรารถนาจะบวช พวกญาติจึงพาไปขอบวชในสำนักพระสารีบุตร ในวันบวช พระเถระให้ตบปัญจกัมมัฏฐานแล้วให้บวช สามเณรได้บรรลุอรหัตผล พร้อมด้วยปฏิสัมภิทา ในขณะที่ปลงผมเสร็จนั่นเอง

สมัยนั้น มีกุลบุตรชาวเมืองสาวัตถีประมาณ ๓๐ คน ได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าแล้วมีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาจึงขอบวช เมื่อบวชได้ ๕ พรรษา เรียนวิปัสสนากัมมัฏฐานจากพระพุทธเจ้าแล้ว มีความประสงค์จะพากันไปปฏิบัติธรรม ณ ป่าแห่งหนึ่ง จึงพากันมาทูลลาพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์เห็นภัยอย่างหนึ่งจะเกิดแก่ภิกษุเหล่านี้ เกรงว่าจะไม่บรรลุธรรม มีสังกัจจสามเณรเท่านั้นที่จะช่วยเหลือพระเหล่านั้นได้ พระองค์จึงรับสั่งให้ภิกษุเหล่านั้นไปอำลาพระสารีบุตรก่อนแล้วค่อยไป

พวกภิกษุได้ไปลาพระสารีบุตร พระเถระทราบความนัยจึงเอ่ยปากมอบสังกัจจสามเณรให้ไปด้วย พวกภิกษุปฏิเสธเกรงว่าจะเป็นภาระไม่มีเวลาปฏิบัติธรรม พระเถระจึงบอกให้ทราบว่า สามเณรนี้จะไม่เป็นภาระแก่พวกเธอ พวกเธอต่างหากจะเป็นภาระแก่สามเณร พระพุทธเจ้าทรงทราบเรื่องนี้ดีจึงส่งพวกเธอมาลาเรา เมื่อเป็นเช่นนี้ พวกภิกษุจึงจำเป็นต้องพาสามเณรไปด้วย รวมกันเป็น ๓๑ รูป อำลาพระเถระแล้วก็ออกเดินทางไป

เดินทางถึงหมู่บ้านแห่งหนึ่ง พวกชาวบ้านมีความเลื่อมใสศรัทธา จึงนิมนต์ให้อยู่จำพรรษาพร้อมรับปากจะพากันอุปถัมภ์บำรุงตลอดพรรษา พวกภิกษุเหล่านั้นจึงรับนิมนต์

ในวันเข้าพรรษา พวกภิกษุได้ตั้งตาคิกันไว้ว่า ยกเว้นเวลาเข้าบิณฑบาตและเวลาเย็นบำรุงพระเถระเท่านั้น เวลาที่เหลือให้ปฏิบัติธรรมห้ามอยู่ด้วยกัน ๒ รูป ต้องบรรลุธรรม

ให้ได้ภายในพรรษานี้ ถ้ารูปใดไม่สบายพึงตีระฆังบอก พวกเราจะมาปรุงยาถวาย เมื่อทำกติกาดตกลงกันอย่างนี้แล้ว ก็แยกย้ายกันไปปฏิบัติธรรม

ต่อมาวันหนึ่ง มีชายยากไร้คนหนึ่ง หนีภัยแล้งมาจากต่างเมืองหวังจะไปขอพึ่งพาลูกสาวอีกเมืองหนึ่ง เดินผ่านมาถึงหมู่บ้านนั้นด้วยอาการอดโรย ขณะนั้นพวกพระภิกษุได้กลับมาจากบิณฑบาตกำลังจะฉันเช้า พอดีพบเข้าจึงสอบถาม เมื่อทราบเรื่องแล้วเกิดความสงสารเขาที่ไม่ได้กินข้าวมาหลายวันแล้ว จึงบอกให้ไปหาใบไม้มาจะแบ่งอาหารให้

ธรรมเนียมของพระสงฆ์อย่างหนึ่งก็คือ ภิกษุเมื่อจะให้อาหารแก่ผู้มาในเวลาฉันไม่ให้อาหารที่เป็นยอด พึงให้มากบ้างน้อยบ้าง เท่ากับส่วนที่จะฉันเอง

ชายยากไร้หลังกินข้าวอิ่มแล้วก็สอบถามพวกท่านว่า

มีกิณิมนต์หรือไร พระคุณเจ้าจึงได้อาหารมากมายขนาดนี้

ไม่มีหรอกโยม เป็นเรื่องปกติของที่นี่ พวกภิกษุตอบ

เขาคิดว่า เราทำงานแทบตายก็ไม่ได้กินอาหารดีเช่นนี้ จะไปอยู่ทำไมที่อื่น อยู่อาศัยกับพระพวกนี้ สบายดีกว่า จึงขออาศัยอยู่ทำวัตรปฏิบัติอุปัฏฐากพระสงฆ์ด้วย พวกพระภิกษุก็นุญาติ เขาขยันทำงานช่วยเหลือพระภิกษุเหล่านั้นเป็นอย่างดี

เวลาผ่านไป ๒ เดือน ชายยากไร้นั้นอยู่สุขสบายดีตลอดมา ต่อมาคิดถึงลูกสาวจึงแอบหนีออกจากที่พักสงฆ์ไปโดยไม่บอกกล่าวอำลาแก่ผู้ใด เพราะเกรงว่าพระสงฆ์จะไม่อนุญาต

หนทางที่ชายยากไร้นั้นไปจะต้องผ่านดงใหญ่แห่งหนึ่ง ในดงนั้นมีโจร ๕๐๐ คน ได้บนบานเทวดาว่าจะถวายพลีกรรมในวันที่ ๗ พอดี เมื่อชายยากไร้นั้นเดินผ่านเข้าไปกลางดงก็ถูกพวกโจรจับตัวมัดไว้เตรียมที่จะทำพิธีพลีกรรมแก่เทวดา

เขาตกใจกลัวตาย ได้ร้องขอชีวิตไว้และเสนอว่า เขาเป็นคนยากไร้ เทวดาอาจจะไม่ชอบใจ พวกภิกษุเป็นผู้มีศีลสูงส่ง เทวดาท่านคงจะชอบใจ ไปจับพวกภิกษุมาทำพลีกรรมจะดีกว่า พวกโจรเห็นดีด้วยจึงให้เขาพาไปที่พักสงฆ์

เขาได้พาพวกโจรไปที่สำนักสงฆ์แล้วตีระฆัง พวกภิกษุเมื่อได้ยินเสียงระฆังเข้าใจว่ามีภิกษุไม่สบายก็มารวมกันที่ศาลา หัวหน้าโจรจึงประกาศให้ทราบว่าการภิกษุ ๑ รูป เพื่อไปทำพลีกรรม

พระทั้ง ๓๐ รูป ต่างอาสาไปตายทั้งสิ้น ตกลงกันไม่ได้ สักกิจจสามเณรจึงขออาสาไปเอง พวกภิกษุไม่ยอม เพราะสามเณรเป็นลูกศิษย์ของพระสารีบุตรฝากมา เกรงว่าพระเถระจะติเตียนได้ สามเณรจึงบอกให้ทราบว่พระพุทเจ้าและพระอุปัชฌาย์ให้ตนมาก็เพื่อมาแก้ปัญหานี้เอง จึงยกมือไหว้พวกภิกษุ เดินตามพวกโจรไป

พวกภิกษุซึ่งยังเป็นปุถุชนต่างก็ร้องให้สงสารสามเณรพร้อมกับกำชับหัวหน้าโจรว่า ในช่วงที่พวกท่านเตรียมสิ่งของ ขอให้นำสามเณรไปไว้ที่อื่นก่อน สามเณรจะกลัว

หัวหน้าโจรได้นำสามเณรไปที่ดงนั้นแล้วทำตามพวกภิกษุสั่งไว้ เมื่อเตรียมทุกอย่างเสร็จแล้ว หัวหน้าโจรได้ถือดาบเดินเข้าไปหาสามเณรหวังจะตัดคอ สามเณรได้นั่งเข้าฌานนิ่งอยู่ พอไปถึงหัวหน้าโจรก็พินลงเต็มแรงปรากฏว่าดาบงอ เขาเข้าใจว่าพินไม่ดี จึงยกดาบขึ้นพินใหม่ ปรากฏว่าดาบพับม้วนจนถึงด้าม

หน้าโจรเห็นปาฏิหาริย์เช่นนี้เกิดอัศจรรย์ใจยิ่งนักคิดว่า ดาบเราพินหินยังขาด แต่บัดนี้ ไดงอพับดงใบตาล ดาบนี้ไม่มีจิตใจยังรู้คุณของสามเณร เรามีจิตใจยังไม่สำนึกเสียอีก

ได้ทั้งดาบลงดินแล้วคุกเข่าลงกราบสามเณรพร้อมถามว่า เณรน้อย คนเป็นพินเห็นพวกผมแล้วต้องตัวสั่นวิ่งหนีไป แต่สำหรับท่านแล้วแม้เพียงความสะดุ้งแห่งจิตก็มีได้มีเลยหน้าตาก็ผุดผ่องแจ่มใส ทำไมท่านจึงไม่ร้องขอชีวิตเล่า

สามเณรออกจากฌานแล้วแสดงธรรมแก่หัวหน้าโจรว่า โยม ธรรมดาอัตภาพของพระอรหันต์ เป็นเหมือนของหนักวางอยู่บนศิระะ พระอรหันต์เมื่ออัตภาพนี้แตกไปย่อมยินดี พระอรหันต์จึงไม่กลัวตาย ทุกข์ทางใจย่อมไม่มีแก่พระอรหันต์ ผู้ไม่มีความห่วงใย ผู้ก้าวล่วงทุกอย่างได้แล้ว หัวหน้าโจรพอได้ฟังคำสามเณรแล้ว พร้อมลูกน้องทั้งหมดได้ไหว้สามเณรแล้วขอบวช

สามเณรได้ตัดผมและชายผ้าด้วยดาบของโจรเหล่านั้นแล้วให้บวชเป็นสามเณร ถือศีล ๑๐ เสร็จแล้วได้พาสามเณรเหล่านั้นกลับไปยังที่พักสงฆ์ ให้พวกภิกษุทราบความปลอดภัยของตน แล้วได้อำลาพวกภิกษุพาสามเณรเหล่านั้นไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าได้แสดงธรรมเทศนาว่า ผู้มีศีลแม้มีชีวิตอยู่เพียงวันเดียว ยังประเสริฐกว่าการทำโจรกรรม ไม่มีศีล มีชีวิตอยู่ตั้ง ๑๐๐ ปี ในเวลาจบพระธรรมเทศนา สามเณรเหล่านั้นได้บรรลुพระอรหันต์ทั้งหมด

๑๘. สุขสามเณร

ในอดีตกาล **สุขสามเณร** เกิดเป็นคนบ้านนอก มีฐานะยากจน ครั้งหนึ่งได้เห็น เศรษฐีคนหนึ่ง ชื่อ คันธะ กำลังบริโภคอาหารอันมีรสเลิศ แวดล้อมด้วยหญิงนักฟ้อนรำ ก็อยากจะบริโภคและแวดล้อมด้วยหญิงนักฟ้อนรำอย่างนั้นบ้าง เมื่อได้โอกาสจึงเล่าความคิดของตนให้เศรษฐีฟัง เศรษฐีได้ฟังดังนั้นก็ยินดีและจัดการให้ แต่มีข้อแม้ว่าเขาจะต้องรับจ้างทำงานในเรือนเศรษฐีเป็นเวลา ๓ ปี จึงจะได้อาหารอันมีรสเลิศอย่างนั้นหนึ่งถาด พร้อมทั้งแวดล้อมด้วยหญิงนักฟ้อนรำ เขาตกลงตามเงื่อนไขที่เศรษฐียื่นเสนอ จึงไปสู่เรือนของเศรษฐี ด้วยหมายใจว่า จะทำการรับจ้างตลอด ๓ ปี เพื่อประโยชน์แก่ถาดอาหารถาดหนึ่ง เขาเมื่อทำการรับจ้างได้ทำกิจทุกอย่างโดยเรียบร้อย การงานที่ควรทำในบ้าน ในป่า กลางวัน กลางคืน ได้ปรากฏว่า เขาทำเสร็จเรียบร้อย

เมื่อมหาชนเรียกเขาว่า **นายภัตตมตติกะ** คำนั้นได้ปรากฏไปทั่วพระนคร กาลต่อมา เมื่อวันรับจ้างของนายภัตตมตติกะครบบริบูรณ์แล้ว พ่อครัวเรียนให้เศรษฐีทราบ ว่า นาย วันรับจ้างของนายภัตตมตติกะครบบริบูรณ์แล้ว เขาทำการรับจ้างอยู่ตลอด ๓ ปี ทำกรรมยากที่คนอื่นจะทำได้แล้ว การงานแม้สักอย่างหนึ่งก็ไม่เคยเสียหาย

ครั้งนั้น ท่านเศรษฐีได้ส่งจ่ายทรัพย์ ๓ พัน แก่พ่อครัวนั้น คือ สองพันเพื่อประโยชน์แก่อาหารเย็นและอาหารเช้าของตน พันหนึ่งเพื่อประโยชน์แก่อาหารเช้าของนายภัตตมตติกะนั้น แล้วสั่งคนใช้ว่า วันนี้ พวกเจ้าจงทำการบริหารที่พึงทำแก่เรา แก่นายภัตตมตติกะนั้นเถิด เมื่อได้เวลาอาหารเช้า พวกนักฟ้อนได้ยินล้อมนายภัตตมตติกะนั้น พวกคนใช้ยกถาดอาหารถาดหนึ่งตั้งไว้ข้างหน้าของนายภัตตมตติกะนั้นแล้ว

ครั้งนั้น ในขณะที่นายภัตตมตติกะล้างมือ พระปัจเจกพุทธเจ้าองค์หนึ่งที่ภูเขาคันธมาถน์ ออกจากสมาบัติในวันที่ ๗ แล้ว ใคร่ครวญอยู่ว่า วันนี้ เราจะไปเพื่อประโยชน์แก่ภิกขาจารในที่ไหนหนอ ก็ได้เห็นนายภัตตมตติกะแล้ว ครั้งนั้น ท่านพิจารณาต่อไปอีกว่า นายภัตตมตติกะนี้ทำการรับจ้างถึง ๓ ปี จึงได้ถาดอาหาร ศรัทธาของเขามีหรือไม่หนอ ใคร่ครวญไปก็ทราบได้ว่า ศรัทธาของเขามีอยู่ คิดไปอีกว่า คนบางพวกถึงมีศรัทธาก็ไม่อาจเพื่อทำการสงเคราะห์ให้นายภัตตมตติกะนี้อาจหรือไม่หนอเพื่อจะทำการสงเคราะห์เรา ก็รู้ว่า นายภัตตมตติกะอาจทีเดียว ทั้งจะได้มหาสมบัติเพราะอาศัยเหตุคือการสงเคราะห์แก่เราด้วย ดังนั้นแล้ว จึงห่มจีวร ถือบาตร เหาะขึ้นสู่เวหาสไปโดยระหว่างบริษัท แสดงตนยืนอยู่ข้างหน้าหน้านายภัตตมตติกะนั้น

นายภัตตมตติกะเห็นพระปัจเจกพุทธเจ้า คิดว่า เราได้ทำการรับจ้างในเรือนคนอื่นถึง ๓ ปี ก็เพื่อประโยชน์แก่ถาดอาหารถาดเดียว เพราะความที่เราไม่ได้ให้ทานในกาลก่อน บัดนี้ อาหารนี้ของเราพึงรักษาเราก็เพียงวันหนึ่งคืนหนึ่ง ถ้าเราถวายอาหารนั้นแก่พระคุณเจ้า อาหารจะรักษาเราไว้มิใช่พันโกฏิก็ลပ်เดียว เราจะถวายอาหารนั้นแก่พระคุณเจ้า

นายภัตตมตติกะนั้นทำการรับจ้างตลอด ๓ ปี ได้ถาดอาหารแล้ว ไม่ทันวางอาหาร แม้ก้อนเดียวในปากเพื่อบรรเทาความอยากได้ ยกถาดอาหารขึ้นเดินไปสู่สำนักของ พระปัจเจกพุทธเจ้า ให้ถาดในมือของคนอื่นแล้ว ไหว้ด้วยเบญจางคประดิษฐ์ เอามือซ้ายจับ ถาดอาหาร เอามือขวาเกลี่ยอาหารลงในบาตรของพระปัจเจกพุทธเจ้า

พระปัจเจกพุทธเจ้าได้เอามือปิดบาตรเสียในเวลาที่ยังเหลืออยู่กึ่งหนึ่ง

ครั้งนั้น นายภัตตมตติกะนั้นเรียนท่านว่า ท่านขอรับ อาหารส่วนเดียวเท่านั้นผมไม่ อาจเพื่อจะแบ่งเป็น ๒ ส่วนได้ ท่านอย่าสงเคราะห์ผมในโลกนี้เลย ขอจงทำการสงเคราะห์ ในปรโลกเถิด ผมจะถวายทั้งหมดทีเดียว ไม่ให้เหลือ

จริงอยู่ ท่านที่บุคคลถวายไม่เหลือไว้เพื่อตนแม้แต่เล็กน้อยหนึ่ง ชื่อว่าท่านไม่มีส่วนเหลือ ท่านนั้นย่อมมีผลมาก นายภัตตมตติกะนั้น เมื่อทำอย่างนั้นจึงได้ถวายหมด ไหว้อีกแล้ว เรียนว่า ท่านขอรับ ผมอาศัยถาดอาหารถาดเดียว ต้องทำการรับจ้างในเรือนของคนอื่นถึง ๓ ปี ได้เสวยทุกข์แล้ว บัดนี้ ขอความสุขขมีแก่กระผมในที่ที่บังเกิดแล้วเถิด **ขอกระผมพึงมีส่วน แห่งธรรมที่ท่านเห็นแล้วเถิด**

พระปัจเจกพุทธเจ้ากล่าวว่า ขอจงสมคิดเหมือนแก้วสารพัดนึก ความดำริอันให้ ความใคร่ทุกอย่างจงบริบูรณ์แก่ท่าน เหมือนพระจันทร์ในวันเพ็ญฉะนั้น

เมื่อจะทำอนุโมทนา จึงกล่าวว่า

สิ่งที่ท่านมุ่งหมายแล้ว จงสำเร็จพลันทีเดียว ความดำริทั้งปวง จงเต็มเหมือน พระจันทร์เพ็ญ **สิ่งที่ท่านมุ่งหมายแล้ว จงสำเร็จพลันทีเดียว ความดำริทั้งปวง จงเต็ม เหมือนแก้วมณีโชติรส ฉะนั้น**

ในกาลต่อมา แม้พระราชาทรงสดับกรรมที่นายภัตตมตติกะนี้ทำแล้ว จึงได้รับสั่งให้เรียก เข้ามาเฝ้า แล้วพระราชทานทรัพย์ให้พันหนึ่ง ทรงรับส่วนบุญ ทรงพอพระทัย พระราชทาน โภคะเป็นอันมาก แล้วก็ได้พระราชทานตำแหน่งเศรษฐีให้ เขาได้มีชื่อว่า ภัตตมตติเศรษฐี ภัตตมตติเศรษฐีนั้นเป็นสหายกับคันธเศรษฐี กินดื่มร่วมกัน ดำรงอยู่ตลอดอายุแล้ว จุติจาก อตภาพนั้นแล้ว ได้บังเกิดในเทวโลก เสวยสมบัติอันเป็นทิพย์ ๑ พุทธันดร

ในพุทธรูปบาทกาลนี้ ได้ถือปฏิสนธิในตระกูลอุปัฏฐากของพระสารีบุตรเถระ ในเมืองสาวัตถี ครั้งนั้น มารดาของทารกนั้นได้ครรภ์บริหารแล้ว โดยล่วงไป ๒-๓ วัน ก็เกิดแพ้ท้องว่า โอหนอ เราถวายโภชนะมีรส ๑๐๐ ชนิดแก่พระสารีบุตรเถระพร้อมด้วยภิกษุ ๕๐๐ รูป นุ่งผ้า ย้อมผาดแล้ว ถือขันทองนั่งอยู่ ณ ท้ายอาสนะ พึ่งบริโภคอาหารที่เหลือเดนของภิกษุทั้งหลาย นั้น ดังนี้แล้ว ทำตามความคิดนั้น บรรเทาความแพ้ท้องแล้ว

นางแม่ในกาลมงคลอื่น ๆ ถวายทานอย่างนั้นเหมือนกัน คลอดบุตรแล้ว ในวันตั้งชื่อ จึงเรียนพระเถระว่า จงให้สักขาบทแก่ลูกชายของฉันทเถิด ท่านผู้เจริญ

พระเถระถามว่า เด็กนั้นชื่อไร

เมื่อมารดาของเด็กเรียนว่า ท่านผู้เจริญ จำเดิมแต่ลูกชายของฉันทถือปฏิสนธิ ขึ้นชื่อว่าทุกข์ ไม่เคยมีแก่ใครในเรือนนี้ เพราะฉะนั้น คำว่า สุขกุมาร นั้นแล ควรเป็นชื่อของเด็กนั้น จึงถือเอาคำนั้น เป็นชื่อของเด็กนั้น ได้ให้สักขาบทแล้ว

ในกาลนั้น ความคิดได้เกิดแก่มารดาของเด็กนั้นอย่างนี้ว่า เราจะไม่ทำลายอสังขยของลูกชายเรา แม้ในกาลมงคลทั้งหลาย มีมงคลเจาะหูเป็นต้น นางก็ได้ถวายทานอย่างนั้นเหมือนกัน

ฝ่ายกุมาร ในเวลามีอายุ ๗ ขวบ ก็พูดว่า คุณแม่ ผมอยากออกบวชในสำนักของพระเถระ นางตอบว่า ดีละ พ่อแม่จะไม่ทำลายอสังขยของเจ้า ดังนี้แล้ว จึงนิมนต์พระเถระให้ท่านฉันทแล้ว ก็เรียนว่า ท่านผู้เจริญ ลูกชายของฉันทอยากบวช ในเวลาเย็น จะนำเด็กนี้ไปสู่วิหาร ส่งพระเถระไปแล้ว ให้ประชุมพวกญาติ กล่าววาทะว่า ในเวลาที่ลูกชายของฉันทเป็นคฤหัสถ์ พวกเราทำกิจที่ควรทำในวันนี้แหละ ดังนี้แล้ว จึงแต่งตัวลูกชายนำไปวิหาร ด้วยสิริโสภาคอันใหญ่ แล้วมอบถวายแก่พระเถระ

ฝ่ายพระเถระกล่าวกับสุขกุมารนั้นว่า พ่อ ธรรมดาการบวช ทำได้โดยยาก เจ้าอาจเพื่ออภิมรรหรือ เมื่อสุขกุมารตอบว่า ผมทำตามโอวาทของท่าน ขอรับ จึงให้กำมัญฐานให้บวชแล้ว

แม้มารดาบิดาของสุขกุมารนั้น เมื่อทำสักการะในการบวช ก็ถวายโภชนะมีรส ๑๐๐ ชนิดแก่ภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประธานในภายในวิหารนั้นเองตลอด ๗ วัน ในเวลาเย็นจึงได้ไปสู่เรือนของตน

ในวันที่ ๘ พระสารีบุตรเถระ เมื่อภิกษุสงฆ์เข้าไปสู่บ้านเพื่อบิณฑบาต ทำกิจที่ควรทำในวิหารแล้ว จึงให้สามเณรถือบาตรและจีวร เข้าไปสู่บ้านเพื่อบิณฑบาต

ขณะเดินไปนั้น ทั้งสองพระเถระและสามเณรก็ได้ไปพบชาวนากำลังไข่น้ำเข้านา ไปพบช่างสรกำลังตัดลูกศร และไปพบช่างถากกำลังถากไม้เพื่อทำล้อเกวียนเป็นต้น เมื่อเห็นบุคคลทำสิ่งเหล่านี้ สุขสามเณรได้เรียนถามพระสารีบุตรว่า สิ่งของที่ไม่มีชีวิตทั้งหลาย คนสามารถทำให้เป็นไปตามปรารถนาได้ใช่หรือไม่ เมื่อพระเถระตอบว่าใช่ สุขสามเณรก็เกิดความคิดว่า หากเป็นเช่นนั้นจริง ก็ไม่มีเหตุผลอะไรที่คนเราถึงจะไม่สามารถฝึกจิตจนได้สมาธิ และปัญญา สุขสามเณรจึงลาพระสารีบุตรเดินทางกลับวัดก่อน

ครั้งนั้น พระเถระให้ลูกกุญแจแก่สามเณรแล้ว ก็เข้าบ้านเพื่อบิณฑบาต สามเณรนั้น ไปวิหารแล้ว เปิดห้องของพระเถระเข้าไป ปิดประตู นั่งห้อยญาณลงในกายของตน

ด้วยเดชแห่งคุณของสามเณรนั้น อาสนะของท้าวสักกะแสดงอาการร้อน ท้าวสักกะพิจารณาเห็นว่า นี่เหตุอะไรหนอ เห็นสามเณรแล้ว ทรงดำริว่า สุขสามเณรถวายจีวรแก่ อุปัชฌาย์แล้ว กลับวิหารด้วยคิดว่า จะทำสมณธรรม ควรที่เราจะไปในที่นั้น จึงรับสั่งให้เรียก ท้าวมหาราชทั้ง ๔ แล้วทรงส่งไปด้วยคำรัสสั่งว่า พ่อทั้งหลาย พวกท่านจงไป จงเล่นก่ที่มี เสียงเป็นโทษใกล้ป่าแห่งวิหารให้หนีไป

ท้าวมหาราชทั้งหลาย กระทำตามนั้นแล้ว ก็พากันรักษาอยู่โดยรอบ

ท้าวสักกะทรงบังคับพระจันทร์และพระอาทิตย์ว่า พวกท่านจงยี่ดวิมานของตนๆ หยุดก่อน แม้พระจันทร์และพระอาทิตย์ก็กระทำตามนั้น

แม้ท้าวสักกะเอง ก็ทรงรักษาอยู่ที่สายยู วิหารสงบเงียบ ปราศจากเสียง

สามเณรเจริญวิปัสสนาด้วยจิตมีอารมณ์เป็นหนึ่ง บรรลุมรรคและผล ๓ แล้ว

พระเถระอันสามเณรกล่าวว่า ท่านพึงนำโกชนะมีรส ๑๐๐ ชนิดมา ดังนี้แล้ว ก็คิดว่า อันเราอาจเพื่อได้ในตระกูลของใครหนอ พิจารณาดูอยู่ ก็เห็นตระกูลอุปัชฌาภผู้สมบูรณ์ด้วย อหยาตัยตระกูลหนึ่ง จึงไปในตระกูลนั้น อันชนเหล่านั้นมีใจยินดีว่า ท่านผู้เจริญ ความดีอัน ท่านผู้มาในที่นี้ในวันนี้กระทำแล้ว รับบาตรนิมนต์ให้นั่ง ถวายยาคุและของขบฉัน อันเขาเชิญ กล่าวธรรมชั่วเวลาภัต จึงกล่าวสาราณียธรรมกถาแก่ชนเหล่านั้น กำหนดกาล ยังเทศนา ให้จบแล้ว

คราวนั้น ชนทั้งหลายจึงถวายโกชนะมีรส ๑๐๐ ชนิดแก่พระเถระ เห็นพระเถระรับ โกชนะแล้วประสงค์จะกลับ จึงเรียนว่า ฉันทเกิดขอรับ พวกผมถวายโกชนะแม่อื่นอีก ให้พระเถระ ฉันทแล้ว ก็ถวายจนเต็มบาตรอีก

พระเถระรับโภชนะแล้วก็รีบไปวิหาร ด้วยคิดว่า สามเณรของเราคงหิว

วันนั้น พระพุทธเจ้าเสด็จออกประทับนั่งในพระคันธกุฎีแต่เช้าตรู่ ทรงรำพึงว่า วันนี้ สุขสามเณรส่งบาตรและจีวรของอุปัชฌาย์แล้ว กลับไปแล้วตั้งใจว่า จะทำสมณธรรม กิจของเธอสำเร็จแล้วหรือ พระองค์ทรงเห็นความที่มรรคผลทั้ง ๓ อันสามเณรบรรลุแล้ว จึงทรงพิจารณาเมื่อยิ่งขึ้นไปว่า สุขสามเณรนี้อาจใหม่หนอ เพื่อบรรลุพระอรหัตผลในวันนี้ ส่วนพระสารีบุตรรับภัตแล้ว ก็รีบออกด้วยคิดว่า สามเณรของเราคงหิว ถ้าเมื่อสามเณรยังไม่บรรลุอรหัตผล พระสารีบุตรนำภัตมาก่อน อันตรายก็จะมีแก่สามเณรนี้ ควรเราไปยึดอารักขาอยู่ที่ซุ้มประตู

ครั้นทรงดำริแล้ว จึงเสด็จออกจากคันธกุฎี ประทับยืนยึดอารักขาอยู่ที่ซุ้มประตู ฝ่ายพระเถระก็นำภัตมา ครั้นนั้น พระพุทธองค์ตรัสถามปัญหา ๔ ข้อกับพระเถระนั้น

ในที่สุดแห่งการวิชันาปัญหา สามเณรก็บรรลุอรหัตผล

พระพุทธเจ้าตรัสเรียกพระเถระมาแล้ว ตรัสว่า สารีบุตรจงไปเถิด จงให้ภัตแก่สามเณรของเธอ พระเถระไปถึงแล้วจึงเคาะประตู สามเณรออกมาทำวัตรแก่อุปัชฌาย์แล้ว

เมื่อพระเถระบอกว่า จงทำภัตกิจ ก็รู้ว่าพระเถระไม่มีความต้องการด้วยภัต เป็นเด็กมีอายุ ๗ ขวบ บรรลุพระอรหัตผลในขณะนั้นนั่นเอง ตรวจตราดูที่นั่งอันต่ำ ทำภัตกิจแล้ว ก็ล้างบาตร

ในกาลนั้น ท้าวมหาราช ๔ องค์ ก็พากันเลิกการรักษា ถึงพระจันทร์พระอาทิตย์ก็พลอยวิมาน แม้ท้าวสักกะก็ทรงเลิกอารักขาที่สายยู พระอาทิตย์ปรากฏคล้อยเลยท่ามกลางฟ้าไปแล้ว

ภิกษุทั้งหลายพากันพูดว่า กาลเย็นปรากฏ สามเณรพึงทำภัตกิจเสร็จเรียบร้อยแล้ว ทำไมหนอ วันนี้เวลาเช้าจึงมาก เวลาเย็นจึงน้อย

พระพุทธเจ้าเสด็จมาตรัสถามว่า ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ เธอทั้งหลายนั่งประชุมกันด้วยเรื่องอะไรหนอ เมื่อภิกษุทั้งหลายทูลว่า พระเจ้าข้า วันนี้ เวลาเช้ามาก เวลาเย็นน้อย สามเณรพึงฉันภัตเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็แลเป็นไฉน พระอาทิตย์จึงปรากฏคล้อยเคลื่อนท่ามกลางฟ้าไป จึงตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ในเวลาทำสมณธรรมของผู้มีบุญทั้งหลาย ย่อมเป็นเช่นนั้น ก็ในวันนี้ ท้าวมหาราช ๔ องค์ยึดอารักขาไว้โดยรอบ พระจันทร์และพระอาทิตย์ได้ยิดวิมานหยุดอยู่ ท้าวสักกะทรงยึดอารักขาที่สายยู ถึงเราก็คงยึดอารักขาอยู่ที่ซุ้มประตู

วันนี้ สุขสามเณรเห็นคนไข่น้ำเข้าเหมือง ช่างครดัดครให้ตรง ช่างถาก ถากทัพ
สัมภาระทั้งหลาย มีล้อเป็นต้นแล้ว ผีกตบ บรรลุอรหัตผลแล้ว ดังนี้

๑๙. วนวาสีตีสสามเณร

ในอดีตกาล วนวาสีตีสสามเณร เกิดเป็น สหายของวังคันตพราหมณ์ ผู้บิดาของ
พระสารีบุตรเถระ ชื่อ มหาเสนพราหมณ์ อยู่ในเมืองราชคฤห์ วันหนึ่ง พระสารีบุตรเถระ
เที่ยวบิณฑบาต ได้ไปยังประตูเรือนของพราหมณ์นั้น เพื่ออนุเคราะห์เขา

แต่พราหมณ์นั้นมีสมบัติหมดเสียแล้ว กลับเป็นคนยากจน เขาคิดว่า บุตรของเรา
เพื่อเที่ยวบิณฑบาตที่ประตูเรือนของเรา แต่เราเป็นคนยากจน บุตรของเราเห็นจะไม่ทราบ
ความที่เราเป็นคนยากจน ไทธรรมอะไร ๆ ของเราก็น่าจะมี เมื่อไม่อาจจะเผชิญหน้าพระเถระ
นั้นได้จึงหลบเสีย ถึงในวันอื่น แม้พระเถระได้ไปอีก พราหมณ์ก็ได้หลบเสียอย่างนั้นเหมือนกัน
เขาคิดอยู่ว่า เราได้อะไร ๆ แล้วนั้นแหละจะถวาย แต่ก็ไม่ได้อะไร ๆ

ภายหลังวันหนึ่ง เขาได้ถาดเต็มด้วยข้าวปายาสพร้อมกับผ้าสาฎกเนื้อหยาบ ในที่
บอกลัทธิของพราหมณ์แห่งหนึ่ง ถูไปถึงเรือน นึกถึงพระเถระขึ้นได้ว่า การที่เราถวาย
บิณฑบาตนี้แก่พระเถระ ควร

ในขณะนั้นนั่นเอง แม้พระเถระเข้ามาน ออกจากสมบัติแล้ว เห็นพราหมณ์นั้น
คิดว่า พราหมณ์ได้ไถธรรมแล้ว หวังอยู่ซึ่งการมาของเรา การที่เราไปในที่นั้น ควร ดังนี้แล้ว
จึงห่มผ้าสังฆาฏิ ถือบาตร แสดงตนยืนอยู่ที่ประตูเรือนของพราหมณ์นั้น พอเห็นพระเถระ
เท่านั้น จิตของพราหมณ์เลื่อมใสแล้ว

ลำดับนั้น เขาเข้าไปหาพระเถระ ไหว้แล้ว ทำปฏิสันถาร นิมนต์ให้นั่งภายในเรือน
ถือถาดอันเต็มด้วยข้าวปายาส เกลี้ยลงในบาตรของพระเถระ พระเถระรับกึ่งหนึ่งแล้วจึงเอา
มือปิดบาตร

ที่นั่น พราหมณ์กล่าวกับพระเถระว่า ท่านผู้เจริญ ข้าวปายาสนี้สักว่าเป็นส่วนของ
คนเดียวเท่านั้น ขอท่านจงทำความสงเคราะห์ในปรโลกแก่กระผมเถิด อย่าทำความสงเคราะห์
ในโลกนี้เลย กระผมปรารถนาถวายไม่ให้เหลือทีเดียว ดังนี้แล้ว จึงเกลี้ยลงทั้งหมด พระเถระ
ฉันในที่นั้นนั่นเอง ครั้นในเวลาเสร็จภัตติกะ เขาถวายผ้าสาฎกแก่นั้นแก่พระเถระ ไหว้แล้ว
กล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญ ขอให้กระผมพึงบรรลุธรรมที่ท่านเห็นแล้วเหมือนกัน

พระเถระทำอนุโมทนาแก่พราหมณ์นั้นว่า จงสำเร็จอย่างนั้น พราหมณ์ ลูกขึ้นจาก อาสนะหลีกไป เพื่อยจาริกโดยลำดับ ได้ถึงวัดพระเชตวันแล้ว

ก็ทานที่บุคคลถวายแล้วในคราวที่ตนตกยาก ย่อมทำผู้ถวายให้ร่ำเรงอย่างยิ่ง เพราะฉะนั้น แม้พราหมณ์ถวายทานนั้นแล้ว มีจิตเลื่อมใส เกิดโสมนัสแล้ว ได้ทำความสึเนหา มีประมาณยิ่งในพระเถระ ด้วยความสึเนหาในพระเถระ พราหมณ์นั้นทำกาละแล้ว ถือปฏิสันธิ ในสกุลอุปัฏฐากของพระเถระในเมืองสาวัตถี

ก็ในขณะนั้น มารดาของเขายกแก่สามีว่า สัตว์เกิดในครรภ์ตั้งขึ้นในท้องของฉัน สามีได้ให้เครื่องบริหารครรภ์แก่มารดาของทารกนั้นแล้ว เมื่อนางเว้นการบริโภคอาหารวัตถุ มีของร้อนจัด เย็นนัก และเปรี้ยวนัก เป็นต้น รักษาครรภ์อยู่โดยสบาย ความแพ้อท้องเห็น ปานนี้เกิดขึ้นว่า ไฉนหนอ เราพึงนิมนต์ภิกษุ ๕๐๐ รูป มีพระสารีบุตรเถระเป็นประธานให้นั่ง ในเรือน ถวายข้าวปายาสเจือด้วยน้ำมันล้วน แม้ตนเองนุ่งห่มผ้ากาสาละ ถือขันทอง นั่งใน ที่สุดแห่งอาสนะ แล้วบริโภคข้าวปายาสอันเป็นเดนของภิกษุประมาณเท่านี้

ได้ยินว่า ความแพ้อท้องในเพราะการนุ่งห่มผ้ากาสาละนั้นของนาง ได้เป็นบุรพนิมิต แห่งการบรรพชาในพระพุทธศาสนาของบุตรในท้อง

ลำดับนั้น พกญาติของนางคิดว่า ความแพ้อท้องของธิดาพวกเราประกอบด้วยธรรม ดังนี้แล้ว จึงถวายข้าวปายาสเจือด้วยน้ำมันล้วน แก่ภิกษุ ๕๐๐ รูป มีพระสารีบุตรเถระเป็น ประธาน แม่นางก็นุ่งผ้ากาสาละผืนหนึ่ง ห่มผืนหนึ่ง ถือขันทองนั่งในที่ที่สุดแห่งอาสนะ บริโภค ข้าวปายาสอันเป็นเดนของภิกษุความแพ้อท้องสงบแล้ว

ในมงคลที่เขากระทำแล้วในระหว่าง ๆ แก่นางนั้น ตลอดเวลาสัตว์เกิดในครรภ์ ตลอดกัฏฐิ ในมงคลที่เขากระทำแก่นางผู้คลอดบุตร โดยล่วงไป ๑๐ เดือนกัฏฐิ พกญาติก็ได้ ถวายข้าวปายาสเจือด้วยน้ำมันน้อยแก่ภิกษุประมาณ ๕๐๐ รูป มีพระสารีบุตรเถระเป็นประธาน เหมือนกัน

ได้ยินว่า นี่เป็นผลแห่งข้าวปายาสที่ทารกถวายแล้วในเวลาที่ดินเป็นพราหมณ์ ในกาลก่อน

ก็ในวันมงคลที่พกญาติกระทำในวันที่ทารกเกิด พกญาติให้ทารกนั้นอาบน้ำแต่ เข้าตรู ประดับแล้วให้นอนเบื่องบนผ้ากัมพลมีค่าแสนหนึ่ง บนที่นอนอันมีสิริ

ทารกนั้นนอนอยู่บนผ้ากัมพล แลดูพระเถระแล้ว คิดว่า พระเถระนี้เป็นบูรพาจารย์ของเรา เราได้สมบัตินี้เพราะอาศัยพระเถระนี้ การที่เราทำการบริจาคอย่างหนึ่งแก่ท่านผู้นี้ควร อันญาตินำไปเพื่อประโยชน์แก่การรับสิกขาบท ได้อาณัติก้อยเกี่ยวผ้ากัมพลนั้นยึดไว้

ครั้งนั้น ญาติทั้งหลายของทารกนั้นคิดว่า ผ้ากัมพลคล้องที่นิ้วมือแล้ว จึงปรารถจะนำออก ทารกนั้นร้องให้ พวกญาติกล่าวว่า ขอพวกท่านจงหลีกเลี่ยงไปเถิด ท่านทั้งหลายอย่ายังทารกให้ร้องให้เลย ดังนี้แล้ว จึงนำไปพร้อมกับผ้ากัมพล ในเวลาให้พระเถระ ทารกนั้นชักนิ้วมือออกจากผ้ากัมพล ให้ผ้ากัมพลตกลง ณ ที่ใกล้เท้าของพระเถระ

ลำดับนั้น พวกญาติไม่กล่าวว่า เด็กเล็กไม่รู้กระทำให้แล้ว กล่าวว่า ท่านเจ้าข้า ผ้าอันบุตรของพวกข้าพเจ้าถวายแล้ว จงเป็นอันบริจาคแล้วเถิด ดังนี้แล้ว กล่าวต่อไปว่า ท่านเจ้าข้า ขอพระผู้เป็นเจ้าจงให้สิกขาบทแก่ทาสของท่าน ผู้ทำการบูชาด้วยผ้ากัมพลนั้นแหละ อันมีราคาแสนหนึ่ง

พระเถระถามว่า เด็กนี้ชื่ออะไร พวกญาติตอบว่า ชื่อเหมือนกับพระคุณเจ้า ขอรับ

พระเถระอุทานว่า นี่ชื่อ ติสสะ ได้ยินว่า พระเถระ ในเวลาเป็นคฤหัสถ์ ได้มีชื่อว่าอุปติสสมานพ แม้มารดาของเด็กนั้น ก็คิดว่า เราไม่ควรทำลายอธยาศัยของบุตร พวกญาติครั้งกระทำมกต่าง ๆ มีการตั้งชื่อ การบริโภคอาหาร การเจาะหู การนุ่งผ้า การโกนจุกของเด็กรนั้นก็ถวายข้าวมธุปายาสมีน้ำน้อยแก่ภิกษุประมาณ ๕๐๐ รูป มีพระสารีบุตรเถระเป็นประธาน

เด็กน้อยเจริญวัยแล้ว ในเวลาเมื่ออายุ ๗ ขวบ กล่าวกับมารดาว่า แม่ ฉันขอบวชในสำนักของพระเถระ มารดารู้ว่า ติสสะ ลูก เมื่อก่อนแม่ก็ได้หมายใจไว้ว่า เราไม่ควรทำลายอธยาศัยของลูก เจ้าจงบวชเถิดลูก ดังนี้แล้ว ให้คนนิมนต์พระเถระมา ถวายภิกษาแก่พระเถระแล้วกล่าวว่า ท่านเจ้าข้า ทาสของท่านกล่าวว่า ขอบวช พวกดิฉันจะพาทาสของท่านนี้ไปสู่วิหารในเวลาเย็นแล้วส่งพระเถระกลับไป ในเวลาเย็นพาบุตรไปสู่วิหารด้วยสักการะและสัมนานะเป็นอันมากแล้วก็มอบถวายพระเถระ

พระเถระกล่าวกับเด็กนั้นว่า ติสสะ ชื่อว่าการบวชเป็นของที่ทำได้ยาก เมื่อความต้องการด้วยของร้อนมืออยู่ ย่อมได้ของเย็น เมื่อความต้องการด้วยของเย็นมืออยู่ ย่อมได้ของร้อน ชื่อว่า นักบวชทั้งหลายย่อมเป็นอยู่โดยลำบาก ก็เธอเสวยความสุขมาแล้ว

ติสสะเรียนว่า ท่านขอรับ ผมสามารถทำได้ทุกอย่าง ตามที่ท่านบอกแล้ว พระเถระกล่าวว่า ติสสะ แล้วบอกตจปัญจกัมมัญฐาน ด้วยสามารถแห่งการกระทำไว้ในใจโดยความ

เป็นของปฏิภูลแก่เด็กนั้น ให้บวชแล้ว มารดาบิดาทำสักการะแก่บุตรผู้บวชแล้ว ได้ถวายข้าว มธุปายาสมีน้ำน้อยแก่ภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน ในวิหารนั้นเองสิ้น ๗ วัน ฝ่าย ภิกษุทั้งหลายโพนทนาว่า เราทั้งหลายไม่สามารถจะฉันข้าวมธุปายาสมีน้ำน้อยเป็นนิตย์ได้ มารดาบิดาแม่ของสามเณรนั้น ได้ไปสู่เรือนในเวลาเย็นในวันที่ ๗ ในวันที่ ๘ สามเณรเข้าไป บิณฑบาตกับภิกษุทั้งหลาย

เมื่อสามเณรน้อยอยู่ในวัดพระเชตวัน พวกเด็กที่เป็นญาติมาสู่สำนักพุดจาปราศรัย เนื่อง ๆ สามเณรคิดว่า เราเมื่ออยู่ในที่นี้ เด็กที่เป็นญาติมาพุดอยู่ ไม่อาจที่จะไม่พุดได้ ด้วยการ เน้นซ้ำ คือ การสนทนากับเด็กเหล่านี้ เราไม่อาจทำที่ฟังแก่ตนได้ ไฉนหนอ เราเรียนกัมมัฏฐาน ในสำนักของพระพุทธเจ้าแล้ว ฟังเข้าไปสู่ป่า

ติสสสามเณรเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ถวายบังคมแล้ว ทูลขอให้พระองค์ตรัสบอก กัมมัฏฐานจนถึงอรหัตผล ให้อุบัติขมาและแล้ว ถือบาตรและจีวรออกไปจากวิหาร คิดว่า ถ้าเราอยู่ในที่ใกล้ไซ้ พวกญาติจะร้องเรียกเราไป จึงได้ไปเส้นทางประมาณ ๑๒๐ โยชน์ ครั้งนั้น สามเณรเดินไปทางประตูบ้านแห่งหนึ่ง เห็นชายแก่คนหนึ่ง จึงถามว่า อุบาสก วิหารในป่า ของภิกษุทั้งหลายผู้อยู่ในประเทศนี้มีไหม

อุบาสกตอบว่า มี ขอรับ สามเณรกล่าวว่า ถ้าอย่างนั้น ขอท่านช่วยบอกทางแก่ฉัน ก็ความรักเพียงดังบุตรเกิดขึ้นแล้วแก่อุบาสก เพราะเห็นสามเณรนั้น ลำดับนั้น อุบาสก ยืนอยู่ในที่นั้นนั่นเอง ไม่บอกแก่สามเณร กล่าวว่า มาเถิดขอรับ ผมจะบอกแก่ท่าน ได้พา สามเณรไปแล้ว สามเณร เมื่อไปกับอุบาสกแก่นั้น เห็นประเทศ ๖ แห่ง ๕ แห่ง อันประดับ ด้วยดอกไม้และผลไม้ต่าง ๆ ในระหว่างทาง จึงถามว่า ประเทศนี้ชื่ออะไร อุบาสก

ฝ่ายอุบาสกนั้นบอกชื่อประเทศเหล่านั้นแก่สามเณร ถึงวิหารอันตั้งอยู่ในป่าแล้ว กล่าวว่า ท่านขอรับ ที่นี้เป็นที่สบาย ขอท่านจงอยู่ในที่นี้เถิด แล้วถามชื่อว่า ท่านชื่ออะไร ขอรับ เมื่อสามเณรบอกว่า ฉันชื่อวณาสีติสสะ อุบาสก จึงกล่าวว่า พຼຽงนี้ ท่านควรไปเที่ยว บิณฑบาตในบ้านของพวกกระผม แล้วกลับไปสู่บ้านของตน บอกแก่พวกมนุษย์ว่า สามเณร ชื่อวณาสีติสสะมาสู่วิหารแล้ว ขอท่านจงจัดแจงอาหารวัตถุมียาและภัตเป็นต้น เพื่อ สามเณรนั้น

ครั้งแรกทีเดียว สามเณรเป็นผู้ชื่อว่า ติสสะ แต่นั้นได้ชื่อ ๓ ชื่อเหล่านี้คือ บิณฑบาต ทายกติสสะ กัมพลทายกติสสะ วณาสีติสสะ ได้ชื่อ ๔ ชื่อภายในอายุ ๗ ปี รุ่งขึ้น สามเณร เข้าไปบิณฑบาตยังบ้านนั้นแต่เช้าตรู่ พวกมนุษย์ถวายภิกษา ให้อิ่มแล้ว สามเณรกล่าวว่า

ขอท่านทั้งหลายจงถึงซึ่งความสุข จงพ้นจากทุกข์เกิด แม้มनुษย์คนหนึ่งถวายภิกษาแก่สามเณรแล้ว ก็ไม่สามารถจะกลับไปยังเรือนได้อีก ทุกคนได้ยืนแลดูอยู่ แม้อสามเณรนั้นก็รับอาหารพอยังอัตภาพให้เป็นไปเพื่อตน ชาวบ้านทั้งล้นหมอบลง แพบเท้าของสามเณรแล้วกล่าวว่า ท่านเจ้าข้า เมื่อท่านอยู่ในที่นี้ตลอดไตรมาสนี้ พวกกระผมขอรับสละ ๓ ตั้งอยู่ในศีล ๕ จะทำอุโบสถกรรม ๘ ครั้งต่อเดือน ขอท่านจงให้ปฏิญญาแก่กระผมทั้งหลายเพื่อประโยชน์แห่งการอยู่ในที่นี้

สามเณรกำหนดอุปัชฌายะ จึงให้ปฏิญญาแก่นุษย์เหล่านั้น เทียบวิณฑบาตในบ้านนั้นเป็นประจำ ก็ในขณะที่เขาไหว้แล้ว ๆ กล่าวเฉพาะ ๒ บทว่า ขอท่านทั้งหลายจงถึงซึ่งความสุข จงพ้นจากทุกข์ ดังนี้แล้ว หลีกไป สามเณรให้เดือนที่ ๑ และเดือนที่ ๒ ล่วงไปแล้ว ณ ที่นั้นเมื่อเดือนที่ ๓ ล่วงไป ก็บรรลุลุทธิผลพร้อมด้วยปฐิสัมภิตา

ครั้นเวลาปวารณาออกพรรษาแล้ว พระอุปัชฌายะของสามเณรเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าถวายบังคมแล้ว กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์จะไปยังสำนักติสสสามเณร

พระพุทธเจ้าตรัสว่า ไปเถิด สารีบุตร

พระสารีบุตรเถระ เมื่อพาภิกษุประมาณ ๕๐๐ รูป ซึ่งเป็นบริวารของตนหลีกไปกล่าวว่า โมคคัลลานะผู้มีอายุ กระผมจะไปยังสำนักติสสสามเณร พระโมคคัลลานะเถระกล่าวว่า ท่านผู้มีอายุ แม้กระผมก็จะไปด้วย ดังนี้แล้ว ก็ออกไปพร้อมกับภิกษุประมาณ ๕๐๐ รูป

พระมหาสาวกทั้งปวง คือพระมหากัสสปเถระ พระอนรุทธเถระ พระอุบาลีเถระ พระปุนณเถระ เป็นต้น ออกไปพร้อมกับภิกษุประมาณรูปละ ๕๐๐ รูป โดยอุบายนั้นแล บริวารของพระมหาสาวกแม้นทั้งหมด ได้เป็นภิกษุประมาณ ๔ หมื่นรูป

พระพุทธเจ้าเสด็จไปเหมือนกัน เมื่อถึงป่าที่สามเณรพำนักอยู่ จึงเสด็จขึ้นบนยอดภูเขาแล้วตรัสถามสามเณรว่า เห็นอะไรบ้าง ได้รับคำตอบว่า เห็นมหาสมุทร ตรัสถามต่อว่า คิดอย่างไร ได้รับคำตอบว่า น้ำตาของคนเราที่ร้องไห้เมื่อถึงทุกข์ยังมากกว่าน้ำในมหาสมุทรทั้ง ๔ จึงตรัสว่า ถูกต้องแล้ว ติสสะ พระพุทธองค์ตรัสถามถึงที่พักอาศัยของสามเณรเมื่อทราบว่ายู่ที่เงื้อมเขา จึงตรัสถามสามเณรว่า เมื่ออยู่ที่เงื้อมเขาคิดอย่างไร สามเณรกราบทูลว่า สถานที่ที่สัตว์ไม่เคยตายไม่มีในโลก พระพุทธองค์จึงตรัสว่า ถูกต้องแล้ว ติสสะ ชื่อว่าสถานที่แห่งสัตว์เหล่านั้นผู้ที่ไม่นอนตายบนแผ่นดินไม่มี

ครั้นแล้ว พระพุทธเจ้าเสด็จหลีกไปพร้อมกับภิกษุสงฆ์ ส่วนนวนวาสีติสสสามเณรได้พำนักอยู่ในป่านั้นต่อไป

๒๐. สมนสามเณร

พระอนรุทธเถระ เป็น ๑ ใน ๘๐ พระอัครสาวกผู้ใหญ่ ที่ได้รับการยกย่องจาก พระพุทธเจ้าว่าเป็นเอตทัคคะ ผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย ผู้มีทิพยจักขุญาณ เป็นโอรสที่พระบิดา ถวายให้เป็นบิณฑาแต่เจ้าชายสิทธัตถะ ในคราวที่เจ้าชายสิทธัตถะประสูติ

ครั้งเมื่อพระบรมโพธิสัตว์ เสด็จออกทรงผนวชและตรัสรู้รัตนตรัยสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว อนรุทธะพร้อมกับพระโอรสของเจ้าศากยะห้าพระองค์ มีเจ้าภททียะเป็นประมุข เข้าไปเฝ้า พระศาสดาที่ อนุปิยอัมพวัน ทรงผนวชแล้ว

ก็ครั้งผนวชแล้ว พระอนรุทธะเป็นผู้ปฏิบัติชอบ ทำให้แจ้งวิชา ๓ โดยลำดับ นั่งอยู่ บนอาสนะเดียว สามารถเล็งดูโลกธาตุพັນหนึ่งได้ด้วยทิพยจักขุ คุจผลมะขามป้อมที่บุคคลวาง ไว้บนฝ่ามือฉะนั้น จึงเปล่งอุทานขึ้นว่า

เราย่อมระลึกได้ซึ่งบุพเพนิวาส ทิพยจักขุ เราก็จำระแล้ว

เราเป็นผู้ได้วิชา ๓ เป็นผู้ถึงฤทธิ์ คำสอนของพระพุทธเจ้า อันเราทำแล้ว

พิจารณาดูว่า เราทำกรรมอะไรหนอ จึงได้สมบัตินี้ ทราบได้ว่า เราได้ตั้งความปรารถนา ไว้แทบบาทมูลของพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่าปทุมุตระ ทราบต่อไปอีกว่า เราท่องเที่ยวอยู่ในสงสาร ในกาลชื่อนั้น ได้อาศัยสมณเศรษฐี ในเมืองพาราณสีเลี้ยงชีพ เป็นผู้ซื้อว่าอันนภาระ ดังนี้แล้ว กล่าวว่า

ในกาลก่อน เราเป็นผู้ซื้อว่าอันนภาระ เป็นคนเข็ญใจ ขนหย้า

เราถวายบิณฑบาตแก่พระอุปัฏฐกปัจเจกพุทธะ ผู้มียศ

ครั้งนั้น ท่านได้มีความปริวิตกว่า สมณเศรษฐีผู้เป็นสหายของเรา ได้กหาบณะแล้ว รับเอาส่วนบุญจากบิณฑบาตซึ่งเราถวายแก่พระอุปัฏฐกปัจเจกพุทธะในกาลนั้น บัดนี้ เกิดในที่ไหนหนอแล

ที่นั้น ท่านได้เล็งเห็นเศรษฐีนั้นว่า บ้านชื่อว่ามุนทนิคม มีอยู่ที่เชิงเขาใกล้ดงไฟไหม้ อุปาสกช้อมหามุนทะ ในมุนทนิคมนั้น มีบุตรสองคน คือมหาสุมนะและจุฬสุมนะ ในบุตรสองคนนั้น สมณเศรษฐีเกิดเป็นจุฬสุมนะ ก็ครั้งเห็นแล้ว คิดว่า เมื่อเราไปในที่นั้น อุปการะจะมีหรือไม่มีหนอ ท่านใคร่ครวญอยู่ได้เห็นเหตุนี้ว่า เมื่อเราไปในที่นั้น จุฬสุมนะนั้นมีอายุ ๗ ขวบเท่านั้นจะขอออกบวช และจะบรรลอรหัตผลในเวลาปลงผมเสร็จนั่นเอง

ก็แลท่านครั้นเห็นแล้ว เมื่อกาลฝนใกล้เข้ามา จึงไปทางอากาศลงที่ประตูบ้าน ส่วนมหาสมณทูบาสกเป็นผู้คุ้นเคยของพระเถระแม้ในกาลก่อนเหมือนกัน เขาเห็นพระเถระครองจีวรในเวลาบิณฑบาต จึงกล่าวกับมหาสมณะผู้บุตรว่า พ่อ พระผู้เป็นเจ้าอนุรุธเถระของเรามาแล้ว เจ้าจงไปรับบาตรของท่านให้ทันเวลาที่ใคร ๆ คนอื่นยังไม่รับบาตรของท่านไป พ่อจะให้เขาปูอาสนะไว้

มหาสมณะได้ทำอย่างนั้นแล้ว อุบาสกอังคาสพระเถระภายในเรือนโดยเคารพแล้ว รับปฏิญญาเพื่อต้องการแก่การอยู่จำพรรษาตลอดไตรมาส พระเถระรับนิมนต์แล้ว

ครั้งนั้น อุบาสกปฏิบัติพระเถระตลอดไตรมาส เป็นเหมือนปฏิบัติอยู่วันเดียว ในวันมหาปวารณา จึงนำไตรจีวรและอาหารวัตถุมีน้ำอ้อย น้ำมัน และข้าวสารเป็นต้นมาแล้ว วางไว้ใกล้เท้าของพระเถระ เรียนว่า ขอพระผู้เป็นเจ้าจงรับเถิด ขอรับ

พระเถระกล่าวว่า อย่าเลยอุบาสก ความต้องการด้วยวัตถุนี้ของฉัน ไม่มี

อุบาสกเรียนว่า ท่านผู้เจริญ นี่ชื่อว่า วัสสาวาสิกถา (คือลามอันเกิดแก่ผู้อยู่จำพรรษา) ขอพระผู้เป็นเจ้าจงรับวัตถุนั้นไว้เถิด

พระเถระกล่าวว่า ช่างเถิด อุบาสก

อุบาสกถามว่า ท่านยอมไม่รับเพื่ออะไร ขอรับ

พระเถระตอบว่า แม้สามเณรผู้เป็นกับปียการก ในสำนักของฉันก็ไม่มี

อุบาสกเรียนว่า ท่านผู้เจริญ ถ้าอย่างนั้น มหาสมณะผู้เป็นบุตรของกระผมจักเป็นสามเณร

พระเถระกล่าวว่า อุบาสก ความต้องการด้วยมหาสมณะของฉัน ก็ไม่มี

อุบาสกเรียนว่า ท่านผู้เจริญ ถ้าอย่างนั้น พระผู้เป็นเจ้าจงให้จูฬสมณะ บวชเถิด

พระเถระกล่าวว่า ดีละ แล้วให้จูฬสมณะบวช จูฬสมณะนั้นบรรลอรหัตต์ในเวลาปลงผมเสร็จนั่นเอง

พระเถระอยู่ในที่นั้นกับจูฬสมณสามเณรนั้นประมาณถึงเดือนแล้ว ลาภกญฺาติของเธอว่า พวกฉันจะเฝ้าพระพุทธเจ้า ดังนี้แล้วไปทางอากาศ ลงที่กระท่อมอันตั้งอยู่ในป่าในหิมวันตประเทศ

ดึกคืนนั้น ท่านพระอนุรุธเถระเกิดปวดท้องด้วยกำลังลมเสียดท้อง สามเณรจึงถามว่ากระผมควรจะทำยาเช่นไรดีขอรับ

พระเถระกล่าวว่า เอาเนยใสผสมกับน้ำจากสระอนดาตจึงจะหาย เธอถือเอาขวดน้ำนี้ไปใส่มาเถิด พญานาคที่อยู่ที่สระนั้นเป็นเพื่อนกับเรา เธอบอกเขาว่าฉันใช้ให้มาเอา เขาก็ถวาย ขอรับ

สามเณรรับมาแล้วเหาะไป พอถึงวันนั้นเป็นวันจัดงานเลี้ยงของพญานาคพоди และ นาคก็กำลังคูนางรำฟ้อนรำอย่างสบายอารมณ์ พอเห็นสามเณรเหาะข้ามหัวตัวเองไปก็โกรธ เพราะปกติพวกพญานาคนั้นขี้โกรธอยู่แล้ว จึงอยากลองฤทธิ์สามเณร จึงแผ่ขยายพังพานเจ็ด หัวของตัวเองปิดสระอนดาตกว้าง ๑๕๐ โยชน์จนหมด (๑ โยชน์ เท่ากับ ๑๖ กิโลเมตร) สามเณรรู้ว่านาคโกรธจึงกล่าวว่า

ดูก่อนท่านพญานาค อาตมา มาตักน้ำตามคำสั่งของอุปัชฌาย์ ขอตานจงให้น้ำแก อาตมาเถิด พญานาคกล่าวว่า แม่น้ำใหญ่มีตั้งห้าสาย ทำไมท่านไม่ไปเอา ทำไมต้องมาเอาที่นี่

สามเณรตอบว่า อาตมาต้องนำน้ำจากที่นี่ไปผสมยา อาการของอุปัชฌาย์จึงจะหาย ขอตานจงให้น้ำเถิด พญานาคกล่าวว่า ถ้าท่านมีปัญญาท่านก็เอาไปสิ

สามเณรรู้ว่าพญานาคโกรธและกลั่นแกล้ง จึงเข้าฌานแยกร่างไปหาทำวมหาพรหม ชั้นต่าง ๆ ๑๖ ชั้น ยกเว้นพรหมที่ไม่มีสัญญา (รูปร่าง) จากนั้นก็เชิญพรหมทั้งหมดมาดุศีกของ ตนเองและพญานาคที่หลังสระน้ำ สามเณรถามพญานาคอีกว่า

ท่านจะให้น้ำแกอาตมาได้หรือไม่

พญานาคตอบว่า ถ้าท่านมีปัญญาก็เอาไป

สามเณรเณรถามสามครั้งเพื่อยืนยันตามธรรมเนียม จึงเนรมิตร่างให้ใหญ่กว่าพรหม ที่มาประชุมกันทั้งหมดแล้วเอาเท้าเหยียบหัวพญานาคจากขนาด ๑๕๐ โยชน์ พญานาคถูกกด จนเหลือเท่าฝ่าเท้า จมลงไปใต้น้ำ เกลียวน้ำพุ่งขึ้นสูงจนเท่าลำตาลเจ็ดต้น สามเณรเอาขวด รองรับน้ำที่ตกลงมา เหล่าพรหมทั้งหลายสาธุการจนดังก้องไปทั่วบริเวณ พญานาคเห็นพรหม ก็รู้ว่าเรื่องของตนกระจายแน่ๆ จึงโกรธสามเณรยิ่งกว่าเดิมและเหาะตามสามเณรไป แต่เหาะ อย่างไรก็เหาะไม่ทัน สามเณรเหาะมาถึงและถวายน้ำแกพระเถระ พญานาคร้องห้ามว่า

อย่าฉันนะท่าน น้ำนี้ไม่สมควรจะฉัน สามเณรเรียนว่า ฉันเถอะขอรับ พญานาค อนุญาตแล้ว พระเถระรู้ว่าสามเณรใช้ฤทธิ์ปราบนาค จึงฉันน้ำผสมเนยใส อาพาธก็ระงับ แล้วถามพญานาคว่า ท่านมาทำไม

พญานาคตอบว่า กระผมจะฆ่าเณรนี้ ฉีกอก ควักหัวใจแล้วโยนไปภูเขาคิณณีนั่น

พระเถระกล่าวว่า มหาราช สามเณรมีอานุภาพมาก ท่านไม่สามารถสู้รบกับสามเณรได้ ควรให้สามเณรนั้นอดโทษแล้วกลับไปเสียเถิด พญานาคนั้นย่อมรู้อานุภาพของสามเณรได้ดี แต่ติดตามมาเพราะความละอาย

ลำดับนั้น พญานาคให้สามเณรนั้นอดโทษตามคำของพระเถระ ทำความชอบพอกัน ฉันทมิตรกับเธอ จึงกล่าวว่า จำเดิมแต่กาลนี้ เมื่อความต้องการด้วยน้ำในสระอนินดาตมีอยู่ กิจด้วยการมาแห่งพระผู้เป็นเจ้าย่อมไม่มี พระผู้เป็นเจ้าพึงส่งข่าวไปถึงข้าพเจ้า ข้าพเจ้าเอง จะนำน้ำมาถวาย ดังนี้แล้วหลีกไป แม้พระเถระก็พาสามเณรไปแล้ว

พระพุทธรเจ้าทรงทราบการมาแห่งพระเถระ ประทับนั่งทอดพระเนตรอยู่บนปราสาท ของมิกคารมารดา ถึงพวกภิกษุก็เห็นพระเถระซึ่งกำลังมา ลูกขึ้นต้อนรับ รับบาตรและจีวร

ครั้งนั้น ภิกษุบางพวกจับสามเณรที่ศีรษะบ้าง ที่หูทั้ง ๒ บ้าง ที่แขนบ้าง พลังเขย่า กล่าวว่า ไม่กระสันหรือ สามเณร

พระพุทธรเจ้าทอดพระเนตรเห็นกิริยาของภิกษุเหล่านั้นแล้ว ทรงดำริว่า กรรมของ ภิกษุเหล่านี้หยาบจริง ภิกษุเหล่านี้จับสามเณรเป็นดุจจับอสรพิษที่ค่อ พวกเธอหาอานุภาพ ของสามเณรไม่ วันนี้ การที่เราทำคุณของสุมนสามเณรให้ปรากฏ สมควรอยู่

แม้พระเถระก็มาถวายบังคมพระพุทธรเจ้า แล้วนั่ง

พระพุทธรเจ้าทรงทำปฏิสันถารกับท่านแล้ว ตรัสเรียกพระอานนทเถระมาว่า อานนท เรามีความประสงค์จะล้างเท้าทั้งสองด้วยน้ำในสระอนินดาต เธอจงให้หม้อแก่พวกสามเณร แล้วให้นำน้ำมาเถิด พระเถระให้สามเณรประมาณ ๕๐๐ ในวิหารประชุมกันแล้ว

บรรดาสามเณรเหล่านั้น สุมนสามเณรได้เป็นผู้ใหม่กว่าสามเณรทั้งหมด พระเถระ กล่าวกะสามเณรผู้แก่กว่าสามเณรทั้งหมดว่า สามเณร พระพุทธรเจ้ามีพระประสงค์จะทรงล้าง พระบาททั้งสองด้วยน้ำในสระอนินดาต เธอจงถือหม้อน้ำไปนำน้ำมาเถิด สามเณรนั้น ไม่ปรารถนา ด้วยกล่าวว่า กระผมไม่สามารถ ขอรับ พระเถระถามสามเณรทั้งหลายแม้ที่เหลือ โดยลำดับ แม้สามเณรเหล่านั้น ก็พูดปลื้มตัวทำนองเดียวกัน

ในที่สุด เมื่อวาระถึงแก่สุมนสามเณรเข้า พระเถระกล่าวว่า สามเณร พระพุทธรเจ้า มีพระประสงค์จะทรงล้างพระบาททั้งสองด้วยน้ำในสระอนินดาต ได้ยินว่า เธอจงถือเอาหม้อ ไปตักน้ำมา

สมณสามเณรเรียนว่า เมื่อพระพุทธเจ้าทรงให้นำมา กระผมจะนำมา ดังนี้แล้ว ถวายบังคมพระพุทธเจ้าแล้ว กราบพูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ได้ยินว่า พระองค์ให้ ข้าพระองค์นำน้ำมาจากสระอนินดาตหรือ พระเจ้าข้า

พระพุทธเจ้าตรัสว่า อย่างนั้น สมณะ

สมณสามเณรเอามือจับหม้อใหญ่ใบหนึ่ง ซึ่งจุน้ำได้ตั้ง ๖๐ หม้อ ในบรรดาหม้อ สำหรับเสนาสนะ ซึ่งเลี่ยมดาดด้วยทองแท่ง อันนางวิสาขาให้สร้างไว้ หิ้วไปด้วยคิดว่า ความต้องการของเราด้วยหม้อ อันเรายกขึ้นตั้งไว้บนจะยอยบ่านี้ ย่อมไม่มี เหาะขึ้นสู่เวหาส บ่ายหน้า ต่อหิมวันตประเทศ รีบไปแล้ว

นาคราชเห็นสามเณรซึ่งกำลังมาแต่ไกล จึงต้อนรับ แบกหม้อด้วยจะงอยบ่า กล่าวว่า ท่านเจ้าข้า เมื่อผู้รับใช้เช่นข้าพเจ้ามีอยู่ เพราะอะไร พระคุณเจ้าจึงมาเสียเอง เมื่อความต้องการน้ำมีอยู่ เหตุไร พระคุณเจ้าจึงไม่ส่งเพียงข้าวสาสน์มา ดังนี้แล้ว เอาหม้อตักน้ำ แบกเองกล่าวว่า นิมนต์พระผู้เป็นเจ้าล่งหน้าไปก่อนเถิดขอรับ ข้าพเจ้าเองจะนำไป

สามเณรกล่าวว่า มหาราช ท่านจงหยุด ข้าพเจ้าเองเป็นผู้อันพระพุทธเจ้าใช้มา ดังนี้ ให้พญานาคกลับแล้ว เอามือจับที่ขอบปากหม้อ เหาะมาทางอากาศ

ลำดับนั้น พระพุทธเจ้าทรงแลดูเธอซึ่งกำลังมา ตรัสเรียกพวกภิกษุมาแล้ว ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงดูการเยื้องกรายของสามเณร เธอย่อมงดงามดุจพระยาหงส์ ในอากาศฉะนั้น แม้สามเณรนั้นวางหม้อน้ำแล้ว ได้ถวายบังคมพระพุทธเจ้าแล้วยืนอยู่

ลำดับนั้น พระพุทธเจ้าตรัสถามเธอว่า สมณะ เธอมีอายุได้เท่าไร สามเณรกราบพูลว่า มีอายุ ๗ ขวบ พระเจ้าข้า พระพุทธเจ้าตรัสว่า สมณะ ถ้ากระนั้น ตั้งแต่วันนี้ เธอจงเป็นภิกษุเถิด ดังนี้แล้ว ได้ประทานทายัชชอุปสมบท

ได้ยินว่า สามเณรผู้มีอายุ ๗ ปี ๒ รูปเท่านั้น ได้อุปสมบท คือสมณสามเณรนี้รูปหนึ่ง โสปากสามเณร อีกรูปหนึ่ง

เมื่อสมณสามเณรนั้นอุปสมบทแล้วอย่างนั้น พวกภิกษุสนทนากันในโรงธรรมว่า ผู้มีอายุทั้งหลาย กรรมนี้ น่าอัศจรรย์ อานุภาพของสามเณรน้อย แม้เห็นปานนี้ก็มิได้ อานุภาพเห็นปานนี้ พวกเราไม่เคยเห็นแล้ว ในกาลก่อนแต่กาลนี้

พระพุทธเจ้าเสด็จมาแล้ว ตรัสถามว่า ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ พวกเธอนั่งสนทนากันด้วยเรื่องอะไรหนอ เมื่อพวกเธอกราบพูลว่า ด้วยเรื่องชื่อนี้ พระเจ้าข้า ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ในศาสนาของเรา บุคคลแม้เป็นเด็ก ปฏิบัติชอบแล้ว ย่อมได้สมบัติเห็นปานนี้เหมือนกัน

๒๑. อนาถบิณฑิกเศรษฐี

อนาถบิณฑิกเศรษฐี เกิดในตระกูลมหาเศรษฐี ในเมืองสาวัตถี บิดาชื่อว่า สุมนะมี ทรัพย์สมบัติมากมายมหาศาล เมื่อเกิดมาแล้วบรรดาหมู่ญาติได้ตั้งชื่อให้ว่า สุทัตตะ เป็นคน มีจิตเมตตาชอบทำบุญให้ทานแก่คนยากจนอนาถา

เมื่อบิดามารดาของท่านล่วงลับไปแล้ว ได้ดำรงตำแหน่งเศรษฐีแทน ให้ตั้งโรงงาน ที่หน้าบ้านแจกอาหารแก่คนยากจนทุกวัน จนกระทั่งประชาชนทั่วไปเรียกท่านตามลักษณะ นิสัยว่า อนาถบิณฑิกะ ซึ่งหมายถึง ผู้มีก้อนข้าวเพื่อคนอนาถา และได้เรียกกันต่อมา จนบางคน ก็ลืมชื่อเดิมของท่านไป ท่านอนาถบิณฑิกะ ทำการค้าขายระหว่างเมืองสาวัตถีกับเมืองราชคฤห์ เป็นประจำ จนมีความสนิทสนมคุ้นเคยกับเศรษฐีเมืองราชคฤห์ นามว่า ราชคหกะ และต่อมา เศรษฐีทั้งสองก็มีความเกี่ยวดองกันมากขึ้น โดยต่างฝ่ายก็ได้มีน้องสาวของกันและกันมาเป็น ภรรยา ดังนั้น เมื่ออนาถบิณฑิกะ นำสินค้ามาขายยังเมืองราชคฤห์ จึงได้มาพักอาศัยที่บ้าน ของราชคฤหเศรษฐีผู้ซึ่งมีฐานะเป็นทั้งน้องเขยและพี่เมียอยู่เป็นประจำ

อนาถบิณฑิกเศรษฐี ดำรงชีวิตอยู่ในเมืองสาวัตถี โดยมีได้ทราบข่าวเกี่ยวกับการเกิดขึ้น แห่งพระพุทธศาสนาเลย จวบจนวันหนึ่ง ท่านได้นำสินค้ามาขายในเมืองราชคฤห์ และได้เข้าพักในบ้านของราชคหเศรษฐีตามปกติ แต่ในวันนั้น เป็นวันที่ราชคหเศรษฐี ได้กราบทูล อารธนาพระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์เป็นจำนวนมากมาฉันภัตตาหารที่เรือนของตน ในวันรุ่งขึ้น

ราชคหเศรษฐีมัวยุ่งอยู่กับการสั่งงานแก่ข้าทาสบริวาร จึงไม่มีเวลามาปฏิสังขาร ต้อนรับ ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีเหมือนเช่นเคย เพียงแต่ได้ทักทายปราศรัยเล็กน้อยเท่านั้น แล้วก็สั่งงานต่อไป แม้ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ก็เกิดความสงสัยขึ้นเช่นกัน จึงคิดอยู่ในใจว่า

ราชคหเศรษฐี คงจะมีงานบุญอายุหรือไม้มักจะกราบทูลเชิญพระเจ้าพิมพิสาร เสด็จมายังเรือนของตนในวันพรุ่งนี้

เมื่อสั่งงานเสร็จเรียบร้อยแล้ว ราชคหเศรษฐี จึงได้มีเวลามาต้อนรับพูดคุยกับ อนาถบิณฑิกเศรษฐี และท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีก็ได้ไต่ถามข้อข้องใจสงสัยนั้น ซึ่งได้รับ คำตอบว่าที่มัวยุ่งอยู่กับการสั่งงานนั้นก็เพราะได้กราบทูลอารธนาพระพุทธเจ้าพร้อมด้วย พระภิกษุสงฆ์มาฉันภัตตาหารที่เรือนของตนในวันพรุ่งนี้

อนาถบิณฑิกเศรษฐี พอได้ฟังคำว่า พระพุทธเจ้าเท่านั้นเอง ก็รู้สึกแปลกประหลาดใจ จึงย้อนถามถึงสามครั้งเพื่อให้แน่ใจ เพราะคำว่า พระพุทธเจ้า นี่เป็นการยากยิ่งนักที่จะได้

ยินในโลกนี้ เมื่อราชคหเศรษฐีกล่าวยืนยันว่า ขณะนี้ พระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ เกิดขึ้นแล้วในโลก จึงเกิดปิติและศรัทธาเลื่อมใสอย่างแรงกล้า บรรดาจะไปเข้าเฝ้า พระพุทธองค์ในทันที แต่ราชคหเศรษฐีก็ยังยั้งไว้ว่ามีใช้เวลาแห่งการเข้าเฝ้า จึงรอรุ่งเช้า ก็รีบไปเข้าเฝ้าก่อนที่พระพุทธองค์จะเสด็จไปยังบ้านราชคหเศรษฐี ได้ฟังอนุพุทภิภาและ อริยสัจ ๔ จากพระพุทธเจ้าแล้ว ได้ดวงตาเห็นธรรมเป็นพระโสดาบันบุคคลในพระพุทธศาสนา ประกาศตนเป็นอุบาสก ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต

อนาถบิณฑิกเศรษฐี ได้ช่วยอังกาสถวายภัตตาหารแด่พระพุทธเจ้าและพระภิกษุสงฆ์ ครั้นเสร็จภัตกิจแล้ว ก็ได้กราบทูลอาราธนาพระพุทธเจ้าเพื่อเสด็จไปประกาศ พระศาสนาในเมืองสาวัตถี พร้อมทั้งกราบทูลว่า จะสร้างพระอารามถวายในเมืองสาวัตถีนั้น พระพุทธเจ้า ทรงรับอาราธนาตามคำกราบทูล

อนาถบิณฑิกเศรษฐี รู้สึกปลาบปลื้มปิติยินดีเป็นอย่างยิ่ง รีบเดินทางกลับสู่เมืองสาวัตถีโดยด่วน ในระหว่างทางจากเมืองราชคฤห์ถึงเมืองสาวัตถี ระยะทาง ๕๔ โยชน์ ได้บริจาคทรัพย์จำนวนมาก ให้สร้างวิหารที่ประทับเป็นที่พักทุก ๆ ระยะหนึ่งโยชน์ เมื่อถึงเมืองสาวัตถีแล้ว ได้ติดต่อขอซื้อที่ดินจากเจ้าชายเชตราชกุมาร โดยได้ตกลงราคาด้วยการนำเงิน ปูลาดให้เต็มพื้นที่ตามที่ต้องการ ปรากฏว่าเศรษฐีใช้เงินถึง ๒๗ โกฏิ เป็นค่าที่ดินและอีก ๒๗ โกฏิ เป็นค่าก่อสร้างพระคันธกุฎีที่ประทับของพระพุทธเจ้า และเสนาสนะสงฆ์ รวมเป็นเงินทั้งสิ้น ๕๔ โกฏิ แต่ยังขาดพื้นที่สร้างซุ้มประตูพระอาราม ขณะนั้น เจ้าชายเชตราชกุมาร ได้แสดงความประสงค์ขอเป็นผู้จัดสร้างถวาย โดยขอให้จารึกพระนามของพระองค์ที่ซุ้มประตูพระอาราม ดังนั้น พระอารามนี้จึงได้ชื่อว่า เชตวันาราม

เมื่อการก่อสร้างพระอารามเสร็จแล้ว ได้กราบทูลอาราธนาพระพุทธเจ้าพร้อมด้วย พระภิกษุสงฆ์เสด็จเข้าประทับจัดพิธีฉลองพระอารามอย่างมโหฬารนานถึง ๙ เดือนได้จัด ถวายอาหารบิณฑบาตอันประณีตแก่พระพุทเจ้าและพระภิกษุสงฆ์ เมื่อพิธีฉลองพระอาราม เสร็จสิ้นลงแล้วได้ กราบทูลอาราธนาพระภิกษุจำนวนประมาณ ๒,๐๐๐ รูป ไปฉันภัตตาหาร ที่บ้านของตนทุกวันตลอดกาล

สมัยหนึ่ง ท่านได้สิ้นเนื้อประดาตัว เพราะต้องเสียทรัพย์ไปครั้งใหญ่ถึง ๒ ครั้ง คือ พวกพ่อค้าผู้เป็นสหายได้ขอยืมเงินไป ๑๘ โกฏิแล้วไม่ใช้คืน ทรัพย์อีกส่วนหนึ่งซึ่งฝังไว้ที่ริมฝั่ง แม่น้ำ จำนวน ๑๘ โกฏิ ได้ถูกน้ำเซาะตลิ่งพัง ทรัพย์ก็ถูกน้ำพัดไปในมหาสมุทร แม้ท่านจะตก อับอย่างนี้ก็ตาม ท่านก็ยังคงให้ทานอยู่เสมอวันละ ๕๐๐ รูป เพียงแต่ภัตตาหารที่จัดถวาย

พระภิกษุสงฆ์ลดลงทั้งคุณภาพและปริมาณ จนที่สุดข้าวที่หุงถวายพระก็จำเป็นต้องใช้ข้าวปลายเกวียนกับข้าวที่เหลือเพียงน้ำผักเสี้ยนตอง ตนเองก็พลอยอดอยากลำบากไปด้วยถึงกระนั้น เศรษฐีก็ยังไม่ลดละการทำบุญถวายภัตตาหารแก่พระภิกษุสงฆ์ ได้แต่กราบเรียนให้พระภิกษุสงฆ์ทราบว่า ตนเองไม่สามารถจะจัดถวายอาหารอันประณีตมีรสเลิศเหมือนเมื่อก่อนได้ เพราะขาดปัจจัยที่จะจัดหา พระภิกษุสงฆ์ที่เป็นปุถุชนก็พากันไปรับอาหารบิณฑบาตที่ตระกูลอื่นที่ถวายอาหารมีรสเลิศกว่า

ในคราวที่ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ตกอับลงนั้น พระพุทธรองค์ได้เสด็จไปยังนครสาวัตถีอีกครั้งหนึ่ง เสด็จประทับ ณ วัดพระเชตุวัน เมื่อท่านเศรษฐีเข้าเฝ้าก็ตรัสถามว่า ในตระกูลของท่าน ยังมีการให้ทานอยู่หรือคะหบดี ท่านทูลตอบว่า ยังให้ทานอยู่ พระเจ้าข้า แต่ท่านนั้นเป็นของเศร้าหมอง เป็นปลายข้าว มีน้ำผักตองเป็นที่สอง

พระพุทธรองค์ตรัสว่า วัตถุที่ให้นั้น จะเศร้าหมอง หรือประณีตก็ตาม แต่ถ้าผู้ให้เทให้ ไม่เชื่อกรรมและผลของกรรม ท่านนั้นย่อมให้ผลไม่ดี แต่ถ้าผู้ให้ทาน ให้ด้วยความเคารพ ให้ด้วยความนอบน้อม ให้ด้วยมือของตนเอง ไม่ทิ้งให้เทให้ ให้เพราะเชื่อกรรมและผลของกรรม ท่านนั้นย่อมให้ผลดี

ขณะนั้น เทวดาคนหนึ่งผู้เป็นมิถิลาภิกษุ ซึ่งสิงสถิตอยู่ที่ซุ้มประตูบ้านของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ไม่เลื่อมใสพุทธศาสนา เบื่อระอาที่พระภิกษุสงฆ์เดินรอตซุ้มประตูเข้าออกทุกวัน เพราะในขณะที่ภิกษุสงฆ์เดินรอตซุ้มประตูนั้นตนไม่สามารถจะอยู่บนซุ้มประตูได้ เมื่อเห็นเศรษฐีกลับกลายมีฐานะยากจนลงเพราะทำบุญแก่พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา จึงปรากฏกายต่อหน้าท่านเศรษฐีกล่าวห้ามปรามให้เศรษฐีเลิกทำบุญเสียเถิด แล้วทรัพย์สินเงินทองก็จะเพิ่มพูนขึ้นเหมือนเดิม ท่านเศรษฐีจึงถามว่า ท่านเป็นใคร

เทวดาตอบว่า ข้าพเจ้าเป็นเทวดาผู้สิงสถิตอยู่ที่ซุ้มประตูเรือนของท่าน เศรษฐีจึงกล่าวว่า ดูก่อนเทวดาอันธพาล เราไม่ต้องการเห็น ไม่ต้องการฟังคำพูดของท่าน ขอท่านจงออกไปจากซุ้มประตูเรือนของเรา อย่ามาให้ข้าพเจ้าเห็นอีกเป็นอันขาด

เทวดาตกใจ ไม่สามารถจะอยู่ที่ซุ้มประตูเรือนของเศรษฐีได้อีกต่อไป กลายเป็นเทวดาไร้ที่สิงสถิต ได้รับความเดือดร้อนอย่างหนัก เข้าไปหาเทวดาผู้มีศักดิ์สูงกว่าตนให้ช่วยเหลือแต่ไม่มีเทวดาองค์ใดจะสามารถช่วยได้ เพียงแต่บอกอุบายให้ว่า ทรัพย์สินเก่าของเศรษฐีทั้งหมดมีจำนวน ๕๔ โกฏิ ซึ่งรวมทั้งทรัพย์สินที่ใส่ภาชนะฝังไว้ที่ริมฝั่งแม่น้ำถูกน้ำเซาะตลิ่งพังจมหายไปใต้น้ำ ท่านจงไปนำทรัพย์สินเหล่านั้นกลับคืนมามอบให้ท่านเศรษฐี แล้วท่านเศรษฐีก็จะหายโกรธยกโทษให้ และอนุญาตให้อยู่อาศัยที่ซุ้มประตูบ้านดังเดิมได้

เทวดาทำตามนั้น ได้นำทรัพย์เหล่านั้นมามอบให้เศรษฐีด้วยอำนาจฤทธิ์เทวดา เมื่อเศรษฐียกโทษให้แล้วได้อยู่ ณ สถานที่เดิมของตนสืบไป

อนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นต้นแบบการทำบุญอุทิศให้ผู้ตาย โดยปรารถนาเหตุเล็ก ๆ น้อย ๆ ขึ้นมาเป็นเรื่องทำบุญได้เสมอ เช่น วันหนึ่งหลานของท่านเล่นตุ๊กตาที่ทำจากแป้งแล้ว หล่นลงแตก หลานร้องไห้ด้วยความเสียดายตุ๊กตา เพราะไม่มีตุ๊กตาจะเล่น ท่านเศรษฐีได้ ปลอบโยนหลานว่า ไม่เป็นไร เราช่วยกันทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ตุ๊กตากันเถิด ปรากฏว่า หลานหยุดร้องไห้ รุ่งเช้า ท่านจึงพาหลานช่วยกันทำบุญเลี้ยงพระแล้วรวดน้ำอุทิศส่วนกุศล ไปให้ตุ๊กตาขาวการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ตุ๊กตาของท่านเศรษฐี แพร่ขยายไปอย่างรวดเร็ว ประชาชนชาวพุทธบริษัททั้งหลาย เห็นเป็นเรื่องแปลกและเป็นสิ่งที่ดีที่ควรกระทำ ดังนั้น เมื่อญาติผู้เป็นที่รักของตนตายลงก็พากันทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้เหมือนอย่างที่ท่านเศรษฐี กระทำนั้น และถือปฏิบัติกันอย่างแพร่หลายสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน

ตามปกติทุก ๆ วัน ภิกษุทั้งหมดผู้อยู่ในเมืองสาวัตถีจะรับนิมนต์เพื่อฉันภัตตาหาร ในบ้านของอนาถบิณฑิกเศรษฐี และในบ้านของนางวิสาขา ดังนั้น บุคคลอื่น ๆ ผู้ประสงค์จะ ถวายทานแก่ภิกษุสงฆ์ ก็ต้องมาขอโอกาสจากท่านทั้งสองนี้ เมื่อนิมนต์พระได้แล้วก็ต้องเชิญ ท่านทั้งสองนี้ไปเป็นประธานที่ปรึกษาด้วย ทั้งนี้ก็เพราะท่านทั้งสองทราบดีว่า ควรประกอบ ควรปรุงอาหารอย่างไรให้ต้องกับอัธยาศัยและวินัยของพระ ควรจัดสถานที่อย่างไรจึงจะ เหมาะสม นอกจากนี้ก็เพื่อเป็นสิริมงคลแก่เจ้าของบ้านเรือนที่จัดงานอีกด้วย ดังนั้น ท่านทั้งสองจึงไม่ค่อยมีเวลาอยู่ปฏิบัติเลี้ยงดูพระภิกษุที่นิมนต์มาฉันที่บ้านของตน นางวิสาขาจึงได้ มอบหมายภารกิจหน้าที่นี้แก่หลานสาวส่วนอนาถบิณฑิกเศรษฐี ได้มอบให้แก่ลูกสาวคนโต ชื่อว่า มหาสุภักทา นางได้ทำหน้าที่นี้อยู่ระยะหนึ่ง ได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าแล้วได้บรรลุ เป็นพระโสดาบัน ต่อมาได้แต่งงานแล้วก็ติดตามไปอยู่ในสกุลของสามีจากนั้นอนาถบิณฑิก เศรษฐีก็ได้มอบหมายให้ลูกสาวคนที่สองชื่อว่า จุลสุภักทา นางก็ทำหน้าที่แทนบิดาด้วยดี โดยตลอด และได้สำเร็จเป็นพระโสดาบันเช่นกันต่อจากนั้นไม่นาน นางก็ได้แยกไปอยู่กับ ครอบครัวของสกุลสามี อนาถบิณฑิกเศรษฐี จึงได้มอบหน้าที่ให้ลูกสาวคนเล็กชื่อว่า สุมณาเทวี กระทำแทนสืบมา

สุมณาเทวี ทำหน้าที่ด้วยความขยันขันแข็ง งานสำเร็จลงด้วยความเรียบร้อยทุกวัน ทั้ง ๆ ที่นางอายุยังน้อย จากการที่นางได้ทำบุญถวายภัตตาหาร แต่พระภิกษุสงฆ์และได้ฟัง ธรรมเป็นประจำ นางก็ได้บรรลุเป็นพระสกทาคามี แต่ต่อมานางได้ล้มป่วยลงมีอาการหนัก ใคร่อยากจะพบบิดา จึงให้คนไปเชิญบิดามา

ท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี พอได้ทราบว่าคุณสาวป่วยหนักก็รีบมาเยี่ยมโดยเร็ว พอมาถึง ได้ถามลูกสาวว่า แม่สุมนา เจ้าเป็นอะไร

อะไรเล่า น้องชาย ลูกสาวตอบ

เจ้าเพ้อหรือ แม่สุมนา บิดาถาม

ไม่เพ้อหรือ น้องชาย ลูกสาวตอบ

แม่สุมนา ถ้าอย่างนั้น เจ้ากลัวหรือ บิดาถาม

ไม่กลัวหรือ น้องชาย

นางสุมนาเทวี พูดโต้ตอบกับบิดาได้เพียงเท่านั้นก็ถึงแก่กรรม

อนาถปิณฑิกเศรษฐี แม้จะเป็นพระโสดาบัน ก็ไม่อาจจะกลั่นความเศร้าโศกเสียใจ เพราะการจากไปของธิดาได้ เมื่อเสร็จงานศพได้ร้องให้น้ำตานองหน้าไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ตรัสลอบว่า

อนาถปิณฑิกเศรษฐี ก็ความตายเป็นสิ่งเที่ยงแท้ของสรรพสัตว์มิใช่หรือ เหตุไฉนท่าน จึงร้องไห้อย่างนี้

อนาถปิณฑิกเศรษฐี กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ชื่อนั้นข้าพระองค์ทราบดี แต่นางสุมนาเทวีธิดาของข้าพระองค์ เมื่อใกล้เวลาจวนจะตาย นางไม่สามารถคุมสติได้เลย นางบ่นเพ้อจนกระทั่งตาย ข้าพระองค์โทมัสร้องไห้เพราะเหตุนี้ พระเจ้าข้าพร้อมทั้งได้ กราบทูลถ้อยคำที่นางสุมนาเทวีเรียนตนเองว่าน้องชาย ถวายให้พระพุทธองค์ทรงทราบ

พระพุทธเจ้าได้สดับแล้วตรัสว่า

ดูก่อนมหาเศรษฐี บุตรของท่านมิได้เพ้อหลงสติอย่างที่ท่านเข้าใจ แต่ที่นางเรียก ท่านว่าน้องชายนั้น ก็เพราะท่านเป็นน้องของนางจริง ๆ นางเป็นใหญ่กว่าท่านโดยมรรคและผล เพราะท่านเป็นเพียงพระโสดาบัน แต่ธิดาของท่านเป็นพระสกทาคามี เป็นอริยบุคคลสูงกว่าท่าน และบัดนี้ นางได้ไปเกิดเสวยสุขอยู่บนสวรรค์ชั้นดุสิตแล้ว นี่แหละคุณพบดี ธรรมดาบุคคล ไม่ว่าจะเป็นคนกุศลหรือบรรพชิตก็ตาม ถ้าอยู่ด้วยความไม่ประมาท ประพฤติดีปฏิบัติชอบ ก็ย่อมเสวยสุขเพลินทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

อนาถปิณฑิกเศรษฐี ได้ฟังพระพุทธดำรัสแล้วหายจากความเศร้าโศกเสียใจกลับ ได้รับความปิติเอิบอิ่มใจขึ้นมาแทน เมื่อครบแถมแล้ว ก็กราบทูลลากลับสู่เคหสถานของตน เพราะความที่อนาถปิณฑิกเศรษฐี เป็นผู้มีศรัทธามั่นคงไม่หวั่นไหว ผักเฝ้ในการทำบุญ

ให้ท่าน ไม่มีผู้ใดจะเปรียบเทียบกับได้ พระพุทธรองค์ยกย่องท่านในตำแหน่ง เอตทัคคะ เป็นผู้เลิศกว่าอุบาสกทั้งหลาย ในฝ่ายผู้เป็นทายก

๒๒. จิตตคฤหบดี

จิตตคฤหบดี เป็นบุตรใครไม่ปรากฏ แต่ท่านมีบุญได้ทำไว้ดีในปางก่อน ส่งผลให้ท่านหลายชาติ ตลอดถึงชาตินี้ ในวันท่านเกิด มีฝนดอกไม้ทิพย์ตกลงจากฟากฟ้ากองที่พื้นดินหนาขึ้นเพียงเข้าในเมืองมัจฉिकासถ

วันหนึ่งได้พบพระมหานามะ หนึ่งในหมู่ปัญจวัคคีย์ภิกษุ เทียบบิณฑบาตอยู่ในเมืองมัจฉिकासถ เกิดความเลื่อมใสในอิริยาบถ จึงนิมนต์ให้ฉันในบ้าน ได้ฟังธรรมกถาจากพระเถระแล้ว ได้บรรลุโสดาปัตติผล มีศรัทธามั่นคงไม่หวั่นไหว ได้หลั่งน้ำในมือพระเถระอุทิศถวายอัมพาฏกวันของตนให้เป็นสังฆาราม และต่อมาก็สร้างวิหารใหญ่มีประตูเปิดไว้รับพระสงฆ์มาจากทิศทั้ง ๔ มี พระสุธรรมเถระเป็นเจ้าอาวาส

โดยสมัยอื่น พระอัครสาวกทั้งสอง สดับกถาพรรณนาคุณของจิตตคฤหบดีแล้ว ใครจะทำความสงเคราะห์แก่คฤหบดีนั้น จึงได้ไปสู่มัจฉिकासถนคร จิตตคฤหบดีทราบการมาของพระอัครสาวกทั้งสองนั้น จึงไปต้อนรับสั่งทางประมาณกัณโชน พาพระอัครสาวกทั้งสองนั้นมาแล้ว นิมนต์ให้เข้าไปสู่วิหารของตน ทำอาคันตุกวัตรแล้วอ้อนวอนพระธรรมเสนาบดีว่า ท่านผู้เจริญ กระผมปรารถนาฟังธรรมกถาสักหน่อย

ครั้งนั้น พระเถระกล่าวกับเขาว่า อุบาสก อาตมะทั้งหลายเห็นเหนื่อยแล้วโดยทางไกล อนึ่ง ท่านจงฟังเพียงนิดหน่อยเถิด ดังนี้แล้ว ก็กล่าวธรรมกถาแก่เขา

คฤหบดีฟังธรรมกถาของพระเถระอยู่แล บรรลุอนุคามิผลแล้ว เขาไหว้พระอัครสาวกทั้งสองแล้วนิมนต์ว่า ท่านผู้เจริญ พຼຽນนี้ ขอท่านทั้งสองกับภิกษุ ๑,๐๐๐ รูป รับภิกษาที่เรือนกระผม แล้วจึงมานิมนต์พระสุธรรมเถระเจ้าอาวาสภายหลังว่า ท่านขอรับพຼຽນนี้ แม้ท่านก็ฟังมากับพระเถระทั้งหลาย

พระสุธรรมเถระนั้นก็โกรธว่า อุบาสกนี้ มานิมนต์เราภายหลัง จึงปฏิเสธ แม้อันคฤหบดีอ้อนวอนอยู่บ่อย ๆ ก็ปฏิเสธแล้วนั้นแหละ

ในวันรุ่งขึ้น จิตตคฤหบดีได้จัดแจงทานใหญ่ไว้ในที่อยู่ของตน ในเวลาใกล้รุ่ง ฝ่ายพระสุธรรมเถระก็คิดจะไปดูว่า พຼຽນนี้คฤหบดีจะจัดแจงสักการะ เพื่อพระอัครสาวกทั้งสองไว้เช่นไร รุ่งขึ้นจึงได้ถือบาตรและจีวรไปสู่เรือนของคฤหบดีนั้นแต่เช้าตรู่

เมื่อไปถึงเรือนคฤหบดีแล้ว แม้คฤหบดีจะกล่าวนิมนต์ให้นั่ง พระสุธรรมเถระนั้นก็ปฏิเสธว่า เราไม่นั่ง เราจะเที่ยวบิณฑบาต แล้วก็เที่ยวตรวจดูสักการะที่คฤหบดีเตรียมไว้เพื่อพระอัครสาวกทั้งสอง เมื่อเห็นแล้วก็ใคร่จะเสียดสีคฤหบดีโดยชาติ จึงกล่าวว่า คฤหบดีสักการะของท่านล้นเหลือ แต่ก็ขาดอยู่อย่างเดียวเท่านั้น

คฤหบดี อะไร ขอรับ

พระเถระ ตอบว่า "ขนมแดกเงา คฤหบดี

ครั้นพระเถระรุกรานคฤหบดีด้วยอุปมาต่าง ๆ แล้วกล่าวว่า คฤหบดี อาวาสนี้เป็นของท่าน เราจักหลีกเลี่ยง คฤหบดีจะห้ามถึง ๓ ครั้ง แต่พระเถระก็ไม่ฟัง หลีกไปสู่สำนักพระพุทเจ้ากราบทูลคำที่จิตตคฤหบดีและตนโต้เถียงกัน

พระพุทเจ้าตรัสว่า อุบาสกถูกเธอด่าด้วยคำเลว เป็นคนมีศรัทธาเลื่อมใส ดังนี้แล้วทรงปรับโทษแก่พระสุธรรมเถระนั้น แล้วรับสั่งให้ส่งลงปฏิสารณียกรรม (กรรมอันให้ระลึกถึงความผิด) แล้วส่งไปว่า เธอจงไป แล้วให้จิตตคฤหบดียกโทษเสีย

พระเถระไปในที่นั้นแล้ว กล่าวแสดงโทษของตน พร้อมกับขอให้คฤหบดียกโทษให้ แต่คฤหบดีนั้นปฏิเสธการยกโทษแก่พระเถระ ครั้นเมื่อไม่อาจให้คฤหบดีนั้นยกโทษให้ตนได้ พระเถระจึงกลับมาสู่สำนักพระพุทเจ้า

แม้พระพุทเจ้าก็ทรงทราบที่อุบาสกจักไม่ยกโทษแก่พระสุธรรมนั้น ทรงดำริว่า ภิกษุนี้ กระด้างเพราะมานะ จึงไม่ทรงบอกอุบายเพื่อให้คฤหบดียกโทษให้เลย ทรงส่งให้กลับไปใหม่ โดยประทานภิกษุผู้อนุทูตแก่เธอผู้นำมานะออกแล้วตรัสว่า เธอจงไปเถิดไปกับภิกษุนี้ จงให้อุบาสกยกโทษ ดังนี้แล้ว ตรัสว่า ธรรมดาสมณะไม่ควรทำมานะหรือริษยาว่า วิหารของเรา ที่อยู่ของเรา อุบาสกของเรา อุบาสิกาของเรา เพราะเมื่อสมณะทำอย่างนั้น เหล่ากิเลส มีริษยาและมานะเป็นต้น ย่อมเจริญ

เมื่อจะทรงแสดงธรรมต่อไป จึงตรัสพระคาถาเหล่านี้ว่า ภิกษุผู้พาล พึงปรารถนาความยกย่องอันไม่มีอยู่ ความแวดล้อมในภิกษุทั้งหลาย ความเป็นใหญ่ในอาวาส และการบูชาในตระกูลแห่งชนอื่น ความด่าริ ย่อมเกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้พาลว่า คฤหบดีและบรรพชิตทั้งสอง จงสำคัญกรรม อันเขาทำเสร็จแล้วเพราะอาศัยเราผู้เดียว จงเป็นไปในอำนาจของเราเท่านั้น ในกิจน้อยใหญ่ กิจไร ๆ ริษยาและมานะย่อมเจริญแก่เธอ ดังนี้

แม้พระสุธรรมเถระฟังพระโอวาทนี้แล้ว ถวายบังคมพระพุทธเจ้าลุกขึ้นจากอาสนะ กระทำประทักษิณแล้ว ไปกับภิกษุผู้เป็นอนุทูตนั้น แสดงอาบัติต่อหน้าอุบาสก ขออุบาสกให้ ยกโทษแล้ว พระสุธรรมเถระนั้นเมื่ออุบาสกยกโทษให้ด้วยการกล่าวว่า กระผมยกโทษให้ขอรับ ถ้าโทษของกระผมมี ขอท่านจงยกโทษแก่กระผม แล้วพระสุธรรมเถระก็ตั้งอยู่ในพระโอวาท ที่พระพุทธเจ้าประทานแล้ว ๒-๓ วันเท่านั้น ก็บรรลุพระอรหัตผล พร้อมด้วยปฏิสัมภิทา

ฝ่ายอุบาสกคิดว่า เรายังไม่ได้เฝ้าพระพุทธเจ้าเลย เมื่อบรรลุโสดาปัตติผลแล้ว ยังไม่ได้เฝ้าพระศาสดาเหมือนกัน เมื่อดำรงอยู่ในอนาคามีผล เราควรเฝ้าพระพุทธองค์ โดยแท้ แล้วให้เทียมเกวียน ๕๐๐ เล่มเต็มด้วยวัตถุ มีงา ข้าวสาร เนยใส น้ำอ้อย และผ้านุ่งห่ม เป็นต้น แล้วให้แจ้งแก่หมู่ภิกษุว่า พระผู้เป็นเจ้าทั้งหลาย รูปใด ประสงค์จะเฝ้าพระศาสดา เราก็จะไปเฝ้าพร้อมกัน จักไม่ลำบากด้วยบิณฑบาตเป็นต้น ดังนี้แล้ว ก็ให้แจ้งทั้งแก่หมู่ ภิกษุณี ทั้งแก่พวกอุบาสก ทั้งแก่พวกอุบาสิกา ภิกษุประมาณ ๕๐๐ รูป ภิกษุณีประมาณ ๕๐๐ รูป อุบาสกประมาณ ๕๐๐ คน อุบาสิกาประมาณ ๕๐๐ คน ออกไปกับคฤหบดีนั้น เขาเตรียมแล้วโดยประการที่จะไม่มีความบกพร่องสักน้อยหนึ่ง ด้วยข้าวยาคุและภัตเป็น ต้นในหนทาง ๓๐ โยชน์ เพื่อชนสามพันคน คือ เพื่อภิกษุเป็นต้นเหล่านั้น และเพื่อบริษัท ของตน

ฝ่ายเทวดาทั้งหลาย เมื่อทราบความที่อุบาสกนั้นออกเดินทางไปเฝ้าพระพุทธเจ้าแล้ว ก็ไปเนรมิตค่ายที่พักไว้ตามระยะทางทุก ๆ โยชน์ (๑๖ กิโลเมตร) แล้วบำรุงชนเหล่านั้นด้วย อาหารวัตถุ มีข้าวยาคุ ของควรเคี้ยว ภัตและน้ำดื่มเป็นต้น อันเป็นทิพย์ ความบกพร่องด้วย วัตถุอะไร ๆ มิได้เกิดขึ้นแก่ใคร ๆ

มหาชนอันเทวดาทั้งหลายบำรุงอยู่อย่างนั้น เดินทางได้วันละโยชน์ ๆ โดยเดือนหนึ่ง ก็ถึงเมืองสาวัตถี เกวียนทั้ง ๕๐๐ เล่ม ก็ยังเต็มบริบูรณ์เช่นเดิมนั้นแหละ คฤหบดีได้สละ บรรณาการที่พวกเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายนำมา

พระพุทธเจ้าตรัสกับพระอานนทเถระว่า อานนท ในเวลาบ่ายวันนี้ จิตตคฤหบดี พร้อมด้วยอุบาสก ๕๐๐ ผู้แวดล้อมอยู่ จักมาไหว้เรา

พระอานนท พระเจ้าข้า ก็ในกาลที่จิตตคฤหบดีนั้นถวายบังคมพระองค์ ปาฏิหาริย์ ไร ๆ จักมีหรือ

พระศาสดาตรัสว่า จักมี อานนท

อานนท์ทูลถามว่า ปาฏิหาริย์อะไร พระเจ้าข้า

พระพุทธเจ้าตรัสว่า ในกาลที่จิตตคฤหบดีมาไหว้เรา ฝนดอกไม้ทิพย์ ๕ สี จะตก โดยประมาณเพียงเขา ในบริเวณประมาณ ๘ กิรีส (ประมาณ ๕๐๐ เมตร)

ชาวเมือง เมื่อได้ฟังข่าวนั้นแล้วก็คิดว่า ได้ยินว่า จิตตคฤหบดีผู้มีบุญมากถึงอย่างนั้น จะมาถวายบังคม พระพุทธเจ้าในวันนี้ เขาว่าปาฏิหาริย์อย่างนี้จะเกิดขึ้น พวกเราจะได้เห็น ผู้มีบุญมากนั้น ดังนี้แล้วได้ถือเอาเครื่องบรรณาการไปยืนอยู่สองข้างทาง

ในกาลที่จิตตคฤหบดีมาใกล้วิหาร ภิกษุ ๕๐๐ รูป มาถึงก่อน จิตตคฤหบดีกล่าวกับ พวกอุบาสิกว่า ท่านทั้งหลาย จงตามมาข้างหลัง ส่วนตนกับอุบาสก ๕๐๐ ก็ได้ไปสู่สำนัก ของพระพุทธเจ้า ท่ามกลางสายตาของมหาชนทั้งหลาย ผู้เข้าเฝ้าอยู่ในที่เฉพาะพระพักตร์ ของพระพุทธเจ้า

จิตตคฤหบดีนั้นเข้าไปภายในพระพุทธรัศมี มีวรรณะ ๖ จับพระบาทพระพุทธเจ้าที่ ข้อถวายบังคมแล้วในขณะนั้น ฝนดอกไม้ทิพย์ก็ตกลงมา มหาชนเปล่งเสียงสาธุการขึ้นพร้อมกัน พระพุทธเจ้าจึงตรัสสพายนวิภังค์ โปรดคนเหล่านั้น

จิตตคฤหบดี อยู่ในสำนักพระพุทธเจ้าสิ้นเดือนหนึ่ง ได้นิมนต์ภิกษุสงฆ์ทั้งสิ้น มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน ให้นั่งในวิหารนั้นแหละ ถวายทานใหญ่แล้ว นิมนต์ภิกษุแม่ที่ มา พร้อมกับตนให้อยู่ภายในอารามนั้นแหละบำรุงแล้วไม่ต้องหิยอะไร ๆ ในเกวียนของตนแม้ สักวันหนึ่ง ได้ทำกิจทุกอย่างด้วยบรรณาการที่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายนำมาเท่านั้น

จิตตคฤหบดีนั้น ถวายบังคมพระพุทธเจ้าแล้วกราบทูลว่า พระเจ้าข้า ข้าพระองค์ มาด้วยตั้งใจว่า จะถวายทานแด่พระองค์ ได้พักอยู่ในระหว่างทางเดือนหนึ่ง และในที่นี้เวลา เดือนหนึ่งของข้าพระองค์ก็ได้ล่วงไปแล้ว สิ่งของที่ข้าพระองค์ตั้งใจจะนำมาถวายนั้น ข้าพระองค์ ยังมีได้ต้องนำออกมาถวายทานเลย ด้วยว่าของอะไร ๆ ที่ได้ถวายทานตลอดเวลาที่ผ่านมานี้ เป็นสิ่งของที่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายนำมาทั้งนั้น ข้าพระองค์นั้น แม้ถ้าจะอยู่ในที่นี่ไปอีก ตลอดปีหนึ่ง ก็จะได้โอกาสเพื่อจะถวายไทยธรรมของข้าพระองค์แน่แท้ ข้าพระองค์ ประารถาจักนำของในเกวียนออกถวายเป็นทานแล้วกลับไป ขอพระองค์ จงโปรดให้บอกที่ สำหรับเก็บของนั้นแก่ข้าพระองค์เถิด

พระพุทธเจ้า ตรัสกับพระอานนทเถระว่า อานนท์ เธอจงให้จัดที่แห่งหนึ่งให้ว่าง ให้แก่อุบาสก

พระเถระ ได้กระทำอย่างนั้นแล้ว ได้ยินว่า พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตกับปัญญมิ แก่จิตตคฤหบดีแล้ว

ฝ่ายอุบาสกกับชนทั้งสามพันคน ซึ่งมาพร้อมกับตน ก็เดินทางกลับด้วยเกวียนเปล่าแล้ว พวกเทวดาก็ได้เนรมิตรถณะ ๗ ประการบรรจุไว้เต็มเกวียนนั้น

ในครั้งนั้น พระอานนทเถระ ถวายบังคมพระพุทธเจ้าแล้วกราบทูลถามว่า สักการะที่เกิดขึ้นแก่คฤหบดีนั้น จะเกิดเฉพาะเมื่อคฤหบดีนั้นมาเฝ้าพระองค์เท่านั้น หรือแม้ไปในที่อื่น ก็เกิดขึ้นเหมือนกัน

พระพุทธเจ้า ตรัสว่า อานนท จิตตคฤหบดีนั้นมาสู่สำนักของเราก็คือ ไป ณ ที่อื่นก็ดี สักการะย่อมเกิดขึ้นทั้งนั้น เพราะอุบาสกนี้เป็นผู้มีศรัทธา เลื่อมใส มีศีลสมบูรณ์ อุบาสก เช่นนี้ ไปประเทศใด ๆ ลาภสักการะ ย่อมเกิดแก่เขาในประเทศนั้น ๆ ที่เดียว ดังนี้แล้ว ตรัสพระคาถาว่า **ผู้มีศรัทธา สมบูรณ์ด้วยศีล เพียบพร้อมด้วยยศ และโภคะ ย่อมคบ ประเทศใด ๆ ย่อมเป็นผู้อันเขาบูชาแล้ว ในประเทศนั้น ๆ ที่เดียว**

จิตตคฤหบดีได้เป็นผู้ที่เชี่ยวชาญในเรื่องการแสดงธรรม โดยมีเรื่องที่เป็นคำมูล ที่แสดงให้เห็นว่าท่านเชี่ยวชาญในเรื่องนั้นอยู่หลายเรื่อง เช่น

ท่านได้แสดงธรรมแก่ปัญหาที่เหล่าภิกษุที่อัมพวาฏการามได้สงสัยในเรื่อง ธรรมเหล่านี้ คือ สังโยชน์ก็ดี สังโยชนียธรรมก็ดี มีอรรถต่างกัน มีพยัญชนะต่างกันหรือว่ามีอรรถเหมือนกัน พยัญชนะเท่านั้นต่างกัน ซึ่งท่านก็ได้แสดงธรรมแก้ข้อสงสัยนั้นจนเป็นที่พอใจของพระสงฆ์ เหล่านั้น

อีกครั้งหนึ่งท่านได้แสดงธรรมโดยละเอียดในเรื่องที่พระกามภูอยู่ที่อัมพวาฏวัน ไกลรัวมาจฉนิกาสนต์ ได้ขอให้ท่านขยายความภาซิตที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้โดยย่อว่า

เธอจงดูรถอันไม่มีโทษ มีหลังคาขาว มีเพลเดียว ไม่มีทูกซ์ แล่นไปถึงที่หมาย ตัดกระแสนหาขาด ไม่มีกิเลสเครื่องผูกพัน ซึ่งคฤหบดีก็ได้ขยายให้พระกามภูฟังจน พระกามภูได้ชมเชย

ท่านได้แสดงธรรมแก่ปัญหาที่ท่านพระโคตมัตตะได้สงสัยในเรื่องธรรมเหล่านี้ คือ อัปมาณาเจโตวิมุตติ อาภิญญัญญาเจโตวิมุตติ สุญญตาเจโตวิมุตติ และอนิมิตตาเจโตวิมุตติ มีอรรถต่างกัน มีพยัญชนะต่างกัน หรือว่า มีอรรถเหมือนกัน ต่างกันแต่พยัญชนะเท่านั้น ซึ่งท่านก็ได้แสดงธรรมแก้ข้อสงสัยนั้นจนเป็นที่พอใจแก่ท่านพระโคตมัตตะ

ท่านคฤหบดีได้แสดงธรรมให้อุบลกัณฐะผู้สหายให้เลื่อมใสพระพุทธศาสนา จนขอบวช และต่อมาได้เป็นพระอรหันต์

ท่านคฤหบดีได้มีหนังสือพรรณนาพระพุทธคุณส่งไปให้อิสิตทัตตะผู้เป็นสหาย ที่ไม่เคยเห็นกันของตน จนอิสิตทัตตะเกิดความเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า บวชในสำนักของ พระมหากัจจายนเถระ ได้บำเพ็ญวิปัสสนาแล้ว ต่อกาลไม่นานนักก็ได้บรรลุพระอรหันต์

ต่อมาภายหลัง พระพุทธเจ้า เมื่อทรงสถาปนาเหล่าอุบาสกไว้ในตำแหน่งต่าง ๆ ตามลำดับ ทรงทำกาชาชื่อจิตตสังยุตให้เป็นอัฐอุปัติติ เหตุเกิดเรื่อง จึงทรงสถาปนาท่านไว้ใน ตำแหน่งเอตทัคคะเป็นเลิศกว่าพวกอุบาสก ผู้เป็นธรรมกถึก

๒๓. อัมมิกอุบาสก

ในเมืองสาวัตถี ได้มีอุบาสกผู้ปฏิบัติธรรมประมาณ ๕๐๐ คน บรรดาอุบาสกเหล่านั้น คนหนึ่ง ๆ มีอุบาสกเป็นบริวารคนละ ๕๐๐ อุบาสกที่เป็นหัวหน้าแห่งอุบาสกเหล่านั้นมีบุตร ๗ คน ธิดา ๗ คนบรรดาบุตรและธิดาเหล่านั้น คนหนึ่ง ๆ ได้มีสลาภยาคุ สลากภัต ปักขิกภัต สังฆภัต อุโปสถิกภัต อาคันตุภัต วัสสาวาสิกภัต อย่างละที่ ขนแม่เหล่านั้น ได้เป็นผู้ชื่อว่า อนุชาตบุตรด้วยกันทั้งหมดทีเดียว

เป็นอันว่า สลาภยาคุเป็นต้น ๑ ที่ คือ ของบุตร ๑๔ คน ของภรรยาหนึ่ง ของ อุบาสกหนึ่ง ย่อมเป็นไปอย่างนี้ เขาพร้อมทั้งบุตรและภรรยา ได้เป็นผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม มีความยินดีในอันจำแนกทาน ด้วยประการฉะนี้ ต่อมา ในกาลอื่น โรคเกิดขึ้นแก่เขา อายุ สังขารเสื่อมรอบแล้ว เขาใคร่จะสดับธรรมจึงส่ง (คน) ไปสู่สำนักพระศาสดา ด้วยกราบทูลว่า ขอพระองค์ได้โปรดส่งภิกษุ ๘ รูปหรือ ๑๖ รูป ประทานแก่ข้าพระองค์เถิด

พระศาสดาทรงส่งภิกษุทั้งหลายไป ภิกษุเหล่านั้นไปแล้วนั่งบนอาสนะที่ตบแต่งไว้ ล้อมเตียงของเขา อันเขากล่าวว่า ท่านผู้เจริญ การเห็นพระผู้เป็นเจ้าทั้งหลาย จักเป็นของ อันกระผมได้โดยยาก กระผมเป็นผู้ทุพพลภาพ ขอพระผู้เป็นเจ้าทั้งหลาย จงสาธยาย พระสูตร ๆ หนึ่ง โปรดกระผมเถิด

พวกภิกษุจึงถามว่า ท่านประสงค์จะฟังสูตรไหน อุบาสก

เขาเรียนว่า สติปัฏฐานสูตร ที่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ไม่ทรงละแล้ว

พระภิกษุก็เริ่มสวดสาธยายเรื่องสติปัฏฐาน ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับการพิจารณาตามเห็นกายในกาย เวทนาในเวทนา จิตในจิต ธรรมในธรรม แล้วก็ชี้บอกหนทางสายกลาง อันเป็นทางสายเอก ซึ่งเรียกว่า เอกายนมรรค เป็นเส้นทางแห่งความบริสุทธิ์ไปสู่พระนิพพาน

ในขณะที่พระภิกษูกำลังสวดสาธยายอยู่นั้น ได้มีชาวสวรรค์ทั้ง ๖ ชั้น ประดับเครื่องทรงอันเป็นทิพย์ พร้อมด้วยราชรถมารอยู่ เทวดาที่ยืนอยู่ตรงราชรถของชาวสวรรค์แต่ละชั้น ต่างก็เชื่อเชิญัมมิกอุบาสกให้ไปเป็นสหายของตน โดยบอกว่า ข้าพเจ้าจะนำท่านไปยังเทวโลกชั้นของข้าพเจ้า ท่านจงละภาชนะดินแล้วถือเอาภาชนะทองคำเถิด มาอยู่ร่วมกับข้าพเจ้าที่สวรรค์ชั้นนี้เถิด ชาวสวรรค์ทุกชั้นต่างก็เชื่อเชิญเขาให้เป็นสหายในชั้นของตน ๆ

ฝ่ายอุบาสกซึ่งเป็นผู้เคร่งครัดในธรรม เมื่อกำลังฟังธรรมอยู่ ก็ไม่อยากจะฟังธรรมหยุดชะงักไป จึงได้กล่าวกับเทวดาทั้งหลายว่า ขอท่านจงรอก่อน ๆ พระภิกษุซึ่งกำลังสวดสาธยายธรรมอยู่ เข้าใจว่าอุบาสกให้หยุด จึงได้หยุดสวดและปรึกษากันว่า คงไม่เป็นโอกาสเหมาะในการสาธยายธรรมเสียแล้ว ดังนั้น ลูกจากอาสนะแล้วเดินทางกลับวัด ฝ่ายบุตรและจิตาของเขานึกว่าพ่อห้ามพระสวดมนต์ก็รู้สึกเสียใจว่า เมื่อก่อนพ่อของเราเป็นผู้ไม่อึดในธรรม แต่ขณะนี้ถูกทุกขเวทนาครอบงำ จนกระทั่งเพื่อ ห้ามพระสวดมนต์ แล้วต่างก็ร้องไห้เสียใจ พอเวลาผ่านไปสักครู่หนึ่ง อุบาสกก็ถามลูก ๆ ว่า พระคุณเจ้าไปไหนหมดแล้ว

ลูกบอกว่า ก็พ่อนิมนต์พระมาแล้วก็ห้ามพระสวดมนต์เสียเอง พระท่านจึงกลับวัดหมดแล้ว

ัมมิกอุบาสกบอกว่า พ่อไม่ได้พูดกับพระ แต่พ่อพูดกับเทวดา เขาเอาราชรถมาเชิญให้พ่อกลับวิมาน พ่อจึงบอกให้เขารอก่อน พ่อจะฟังธรรม

บุตรก็ถามว่า ราชรถที่ไหนละพ่อ พวกผมไม่เห็นเลย

พ่อจึงบอกว่า ถ้าอย่างนั้น ลูกจงเอาดอกไม้มาร้อยเป็นพวงมาลัย แล้วถามลูกต่อว่า ลูกคิดว่าสวรรค์ชั้นไหนน่ารื่นรมย์ละ ลูก ๆ ก็บอกว่า ชั้นดุสิตซิพ่อ เพราะเป็นที่ประทับของพระโพธิสัตว์ทุกพระองค์ของพุทธมารดาและของพุทธบิดาเป็นที่รื่นรมย์สิพ่อ

ัมมิกอุบาสกจึงบอกว่า ถ้าอย่างนั้น เจ้าจงอธิษฐานจิตไปที่เทวดาชั้นดุสิต แล้วโยนพวงมาลัยขึ้นไปบนอากาศ

ลูก ๆ ได้โยนพวงมาลัยขึ้นไป พวงมาลัยก็ไปคล้องกับแฉกของราชรถชั้นดุสิต พวกลูก ๆ มองไม่เห็นราชรถ เห็นแต่พวงมาลัยลอยอยู่ในอากาศ มีแต่ัมมิกอุบาสกเห็นคนเดียว จึงบอกว่า ลูกเห็นพวงดอกไม้ที่ลอยอยู่นั้นไหม ลูกก็บอกว่า เห็นแต่พวงดอกไม้ ไม่เห็นรถ

ฝ่ายพ่อจึงกล่าวว่า ขณะนี้พวงดอกไม้ฉันนั้น ได้ห้อยอยู่ที่ราชรถซึ่งมาจากชั้นดุสิตแล้ว พ่อกำลังจะไปอยู่ภพดุสิต พวกเจ้าอย่าได้วิตกไปเลย ถ้าพวกเจ้ามีความปรารถนาจะไปอยู่ร่วมกับพ่อ ก็จงหมั่นทำบุญให้มาก ๆ อย่างที่พ่อได้ทำไว้แล้วเถิด

ธัมมิกอุบาสกกล่าวเสร็จแล้วก็ได้ทำกาละ คือ ถึงแก่กรรมลงในเวลานั้น ละจากอัตภาพมนุษย์ไปเป็นเทพบุตร มีกายทิพย์ที่สวยงาม สว่างไสว นั่งอยู่บนราชรถซึ่งมาจากชั้นดุสิต เหล่าเทวดาทั้งหลายก็นำเขาไปสู่วิมาน เป็นวิมานแก้ว มีความอลังการสวยงามมาก เต็มไปด้วยบริวาร เหล่าบริวารที่แวดล้อมเทพบุตรธัมมิกะ ต่างก็ปลื้มปิติดีใจ ที่นายของตนกลับมาสู่วิมานอย่างผู้มีชัยชนะ เต็มเปี่ยมด้วยบุญบารมี ต่างก็อนุโมทนาบุญกับท่านธัมมิกอุบาสก ที่ได้ทำบุญไว้ดีแล้ว

พระพุทธเจ้าตรัสถามภิกษุแม่เหล่านั้น ผู้มาถึงวิหารแล้วโดยลำดับว่า ภิกษุทั้งหลาย อุบาสกได้ฟังธรรมเทศนาแล้วหรือ

พวกภิกษุกราบทูลว่า ฟังแล้ว พระเจ้าข้า แต่อุบาสกได้ห้ามเสียในระหว่างนั้นแล้วว่า ขอท่านจงรอก่อน ลำดับนั้น บุตรและธิดาของอุบาสกคร่ำครวญกันแล้ว พวกข้าพระองค์ปรึกษากันว่า บัดนี้ ไม่เป็นโอกาส จึงลุดจากอาสนะออกมา

พระพุทธเจ้าตรัสว่าภิกษุทั้งหลาย อุบาสกนั้นหาได้กล่าวกับพวกเธอไม่ ก็เทวดาประดับรถ ๖ คัน นำมาจากเทวโลก ๖ ชั้น เชื้อเชิญอุบาสกนั้นแล้ว อุบาสกไม่ปรารถนาจะทำอันตรายแก่การแสดงธรรม จึงกล่าวกับเทวดาเหล่านั้น

พวกภิกษุกราบทูลว่า อย่างนั้นหรือ พระเจ้าข้า

พระพุทธเจ้าตรัสว่า อย่างนั้น ภิกษุทั้งหลาย

เมื่อพวกภิกษุกราบทูลถามว่า บัดนี้เขาเกิดแล้ว ณ ที่ไหน

ทรงตอบว่า ในภพดุสิต ภิกษุทั้งหลาย

พวกภิกษุทูลถามต่อไปว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อุบาสกนั้นเที่ยวชื่นชมในท่ามกลางญาติในโลกนี้แล้ว เกิดในฐานะเป็นที่ชื่นชมอีกหรือ

พระพุทธเจ้าตรัสว่า อย่างนั้น ภิกษุทั้งหลาย เพราะคนผู้ไม่ประมาทแล้วทั้งหลาย เป็นคฤหัสถ์ก็ตาม เป็นบรรพชิตก็ตาม ย่อมบันเทิงในที่ทั้งปวงทีเดียว ดังนี้แล้วตรัสพระคาถา
 นี้ว่า ผู้ทำบุญไว้แล้ว ย่อมบันเทิงในโลกนี้ ละไปแล้วก็ย่อมบันเทิง ย่อมบันเทิงในโลกทั้งสอง
 เขาเห็นความหมดจดแห่งกรรมของตน ย่อมบันเทิงเขาย่อมรื่นเริง

๒๔. วิสาขามหาอุบาสิกา

นางวิสาขา เกิดในตระกูลเศรษฐี ในเมืองภัททิยะ แคว้นอังคะ บิดาชื่อว่า ธัญชัย มารดาชื่อว่า สุมณาเทวี และปู่ชื่อ เมณฑกเศรษฐี ขณะที่เธอมีอายุ ๗ ขวบ เป็นที่รักดุจแก้วตา ดวงใจของเมณฑกเป็นผู้เป็นปู่ยี่งนัก

เมื่อเมณฑกเศรษฐีได้ทราบข่าวว่า พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์จำนวนมาก กำลังเสด็จมาสู่เมืองภัททิยะ จึงได้มอบหมายให้วิสาขาพร้อมด้วยบริวาร ออกไปรับเสด็จที่นอกเมือง ขณะที่พระพุทธองค์ประทับพักผ่อนพระอิริยาบถอยู่นั้น วิสาขาพร้อมด้วยบริวาร เข้าไปเฝ้ากราบถวายบังคมแล้วนั่ง ณ ที่สมควรแก่ตน พระพุทธองค์ทรงแสดงพระธรรมเทศนา ให้พวกเธอฟัง เมื่อจบลงก็ได้บรรลुเป็นพระโสดาบันด้วยกันทั้งหมด

ส่วนเมณฑกเศรษฐี เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จมาถึงแล้วจึงรีบเข้าไปเฝ้า ได้ฟังพระธรรมเทศนา ก็ได้บรรลुเป็นพระโสดาบันเช่นกัน แล้วกราบทูลอาราธนาพระพุทธเจ้าพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ที่ติดตามเสด็จทั้งหมดเข้าไปรับอาหารบิณฑบาต ณ ที่บ้านของตน ตลอดระยะเวลา ๑๕ วัน ที่ประทับอยู่ที่ภัททิยนครนั้น

พระเจ้าปเสนทิโกศลแห่งเมืองสาวัตถี และพระเจ้าพิมพิสารแห่งเมืองราชคฤห์ มีความเกี่ยวข้องกันโดยต่างก็ได้ภคินี (น้องสาว) ของกันและกันมาเป็นมเหสี แต่เนื่องจากในเมืองสาวัตถีของพระเจ้าปเสนทิโกศลนั้น ไม่มีเศรษฐีตระกูลใหญ่ ๆ ผู้มีทรัพย์สมบัติมาก และได้ทราบข่าวว่า ในเมืองราชคฤห์ของพระเจ้าพิมพิสารมีเศรษฐีผู้มีทรัพย์สมบัติมากอยู่ถึง ๕ คน

ดังนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศล จึงเสด็จมายังเมืองราชคฤห์ เข้าเฝ้าพระเจ้าพิมพิสาร แล้วแจ้งความประสงค์ที่มาในครั้งนี้ ก็เพื่อขอพระราชทานตระกูลเศรษฐีในเมืองราชคฤห์ไปอยู่ในเมืองสาวัตถีสักตระกูลหนึ่ง

พระเจ้าพิมพิสารได้สดับแล้วตอบว่า การโยกย้ายตระกูลใหญ่ ๆ เพียงหนึ่งตระกูล ก็เหมือนกับแผ่นดินทรุด แต่เพื่อรักษาสัมพันธไมตรีต่อกันไว้ หลังจากที่ได้ปรึกษากับอำมาตย์ทั้งหลายแล้ว เห็นพ้องต้องกันว่า สมควรยกตระกูลธัญชัยเศรษฐี ให้ไปอยู่เมืองสาวัตถีกับพระเจ้าปเสนทิโกศล

ธัญชัยเศรษฐี ได้ขนย้ายทรัพย์สมบัติพร้อมทั้งบริวารและสัตว์เลี้ยงทั้งหลาย เดินทางสู่พระนครสาวัตถีพร้อมกับพระเจ้าปเสนทิโกศล และเมื่อเดินทางเข้าเขตแคว้นของพระเจ้าปเสนทิโกศลแล้ว ขณะที่พักค้างแรมระหว่างทางก่อนเข้าเมือง เขาเห็นว่าภูมิประเทศ

บริเวณที่พักนั้นเป็นชัยภูมิเหมาะสมดี อีกทั้งตนเองก็มีบริวารติดตามมาเป็นจำนวนมาก ถ้าไปตั้งบ้านเรือนภายในเมืองก็จะคับแคบ จึงขออนุญาตพระเจ้าปเสนทิโกศลก่อตั้งบ้านเมืองที่นั่น และได้ชื่อว่าเมืองใหม่นี้ว่า สาเกต ซึ่งห่างจากเมืองสาวัตถี ๗ โยชน์

ในเมืองสาวัตถีนั้น มีเศรษฐีตระกูลหนึ่งเป็นที่รู้จักกันในชื่อว่า มิคารเศรษฐี มีบุตรชื่อว่าปุณณวัณณกุมาร เมื่อเจริญวัยสมควรที่จะมีภรรยาได้แล้ว บิดามารดาขอให้เขาแต่งงานเพื่อสืบทอดวงศ์ตระกูล แต่เขาเองไม่มีความประสงค์จะแต่ง เมื่อบิดามารดาบเร้ามากขึ้น จึงหาอุบายเลี่ยงโดยบอกแก่บิดามารดาว่า ถ้าได้หญิงที่มีความงามครบทั้ง ๕ อย่าง ซึ่งเรียกว่าเบญจกัลยาณีแล้วจึงจะยอมแต่งงาน

เบญจกัลยาณี ความงามของสตรี ๕ อย่าง คือ

๑. เกสกลยาณํ ผงาม คือ หญิงที่มีผมหยาวยาวถึงสะเอวแล้วปลายผมหงอนขึ้น
๒. มंसกลยาณํ เนืองาม คือ หญิงที่มีริมฝีปากแดงดุจผลตำลึงสุกและเรียบชิตสนิท
๓. อภุชิกกลยาณํ กระดุงาม คือ หญิงที่มีฟันสีขาวประดุจสังข์และเรียบเสมอกัน
๔. จวิกกลยาณํ ผิวงาม คือ หญิงที่มีผิวงามละเอียด ถ้าดำก็ดำดั่งดอกบัวเขียว ถ้าขาวก็ขาวดั่งดอกกระดี่
๕. วยกกลยาณํ วัยงาม คือ หญิงที่แม้จะคลอดบุตรถึง ๑๐ ครั้ง ก็ยังคงสภาพร่างกายสวยดุจตลอดครั้งเดียว

บิดามารดาเมื่อได้ฟังแล้ว จึงให้เชิญพราหมณ์ผู้เชี่ยวชาญในด้านอติถิลักษณะมาถามว่าหญิงผู้มีความงามดังกล่าวนี้มีหรือไม่ เมื่อพวกพราหมณ์ตอบว่ามี จึงส่งพราหมณ์เหล่านั้นออกเที่ยวแสวงหาตามเมืองต่าง ๆ พร้อมทั้งมอบพวงมาลัยและเครื่องทองหมั้นไปด้วย

พวกพราหมณ์เที่ยวแสวงหาไปตามเมืองต่าง ๆ ทั้งเมืองเล็กเมืองใหญ่ จนมาถึงเมืองสาเกต ได้พบนางวิสาขากับหญิงบริวารออกมาเที่ยวเล่นน้ำกันที่หน้าน้ำ ซึ่งมีลักษณะภายนอกถูกต้องตามตำราอติถิลักษณะ ๔ ประการ ขาดอีกอย่างเดียว ขณะนั้น ฝนตกลงมาอย่างหนัก หญิงบริวารทั้งหลายพากันวิ่งหลบหนีฝนเข้าไปในศาลา แต่นางวิสาขายังคงเดินด้วยอาการปกติ ทำให้พวกพราหมณ์ทั้งหลายรู้สึกแปลกใจ ประกอบกับต้องการจะเห็นลักษณะฟันของนางด้วย จึงถามว่า ทำไม เธอจึงไม่วิ่งหลบหนีฝนเหมือนกับหญิงอื่น ๆ นางวิสาขาทตอบว่า **ชน ๔ พวก เมื่อวิ่งจะดูไม่งาม ได้แก่**

๑. พระราชา ผู้ทรงประดับด้วยเครื่องอาภรณ์พร้อมสรรพ

๒. บรรพชิต ผู้ครองผ้ากาสาวพัสตร์

๓. สตรี ผู้เชื่อว่าเป็นหญิงทั้งหลาย (นอกจากจะดูไม่งามแล้วอาจเกิดอุบัติเหตุจนเสียโฉมหรือพิการ จะทำให้เสื่อมเสียและหมดคุณค่า)

๔. ข้างมงคล ตัวประดับด้วยเครื่องอาภรณ์สำหรับข้าง

พวกพราหมณ์ได้เห็นปัญญาอันฉลาดและคุณสมบัติเบญจกัลยาณี ครบทุกประการแล้ว จึงขอให้นางพาไปที่บ้านเพื่อทำการสู่ขอต่อพ่อแม่ตามประเพณี เมื่อสอบถามถึงชาติตระกูลและทรัพย์สินสมบัติก็ทราบว่ามีเสมอกัน จึงสวมพวงมาลัยทองให้นางวิสาชาเป็นการหมั้นหมายและกำหนดวันอวาทมงคล

ธัญชัยเศรษฐีได้สั่งให้ช่างทองทำเครื่องประดับ ชื่อ มหาลดาปสาธน์ เพื่อมอบให้แก่ลูกสาว ซึ่งเป็นเครื่องประดับชนิดพิเศษ เป็นชุดยาวติดต่อกันตั้งแต่ศีรษะจรดปลายเท้าประดับด้วยเงินทองและรัตนอันมีค่าถึง ๙ โกฏีกหาปณะ ค่าแรงฝีมือช่างอีก ๑ แสน เป็นเครื่องประดับที่หญิงอื่น ๆ ไม่สามารถจะประดับได้ เพราะมีน้ำหนักมาก นอกจากนี้ธัญชัยเศรษฐียังได้มอบทรัพย์สินเงินทองของใช้ต่าง ๆ รวมทั้งข้าทาสบริวารและฝูงโคอีกจำนวนมากมายมहाศาล อีกทั้งส่งกุฎุมพิดูมีความชำนาญพิเศษด้านต่าง ๆ ไปเป็นที่ปรึกษาดูแลประจำตัวอีก ๘ นายด้วย

ก่อนที่นางวิสาชาจะไปสู่ตระกูลของสามี ธัญชัยเศรษฐีได้อบรมมารยาทสมบัติของกุลสตรีผู้จะไปสู่ตระกูลของสามี โดยให้อวาท ๑๐ ประการ เป็นแนวปฏิบัติ คือ

โอวาทข้อที่ ๑ ไฟในอย่านำออก หมายความว่า อย่านำความไม่ดีของพ่อผัวแม่ผัว และสามีออกไปพูดให้คนภายนอกฟัง

โอวาทข้อที่ ๒ ไฟนอกอย่านำเข้า หมายความว่า เมื่อคนภายนอกตำหนิพ่อผัวแม่ผัว และสามีอย่างไร อย่านำมาพูดให้คนในบ้านฟัง

โอวาทข้อที่ ๓ ควรให้แก่คนที่ให้เท่านั้น หมายความว่า ควรให้แก่คนที่ยืมของไปแล้วแล้วนำมาส่งคืน

โอวาทข้อที่ ๔ ไม่ควรให้แก่คนที่ไม่ให้ หมายความว่า ไม่ควรให้แก่คนที่ยืมของไปแล้วแล้วไม่นำมาส่งคืน

โอวาทข้อที่ ๕ ควรให้ทั้งแก่คนที่ให้และไม่ให้ หมายความว่า เมื่อญาติมิตรผู้ยากจนมาขอความช่วยเหลือพึงพาอาศัย เมื่อให้ไปแล้วจะให้คืนหรือไม่ให้คืน ก็ควรให้

โอวาทข้อที่ ๖ พึงนั่งให้เป็นสุข หมายความว่า ไม่นั่งในที่กีดขวางพ่อผัว แม่ผัว และสามี

โอวาทข้อที่ ๗ พึงนอนให้เป็นสุข หมายความว่า ไม่ควรนอนก่อนพ่อผัว แม่ผัว และสามี

โอวาทข้อที่ ๘ พึงบริโภคให้เป็นสุข หมายความว่า ควรจัดให้พ่อผัว แม่ผัว และสามีบริโภคแล้ว ตนจึงบริโภคภายหลัง

โอวาทข้อที่ ๙ พึงบำเรอไฟ หมายความว่า ให้มีความสำนึกอยู่เสมอว่า พ่อผัว แม่ผัว และสามีเป็นเหมือนกองไฟ และพญานาคที่จะต้องบำรุงดูแล

โอวาทข้อที่ ๑๐ พึงนอบน้อมเทวดาภายใน หมายความว่า ให้มีความสำนึกอยู่เสมอว่าพ่อผัว แม่ผัว และสามีเป็นเหมือนเทวดาที่จะต้องให้ความนอบน้อม

เมื่อนางวิสาข่า เข้ามาสู่ตระกูลของสามีแล้ว เพราะความที่เป็นผู้ได้รับการอบรมสั่งสอนเป็นอย่างดีตั้งแต่วัยเด็ก และเป็นผู้มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด มีน้ำใจเจรจาไพเราะ ให้ความเคารพผู้ที่มียัยสูงกว่าตน จึงเป็นที่รักใคร่และชอบใจของคนทั่วไป ยกเว้นมีการเศรษฐกิจผู้เป็นบิดาของสามีซึ่งมีจิตฝักใฝ่ในนักบวชขอแจกชีเปลือย โดยให้ความเคารพนับถือว่าเป็นพระอรหันต์และนิมนต์ให้มาบริโภคโภชนาหารที่บ้านของตนแล้ว สั่งให้คนไปตามนางวิสาข่ามาไหว้พระอรหันต์ และให้มาช่วยจัดเลี้ยงอาหารแก่อแจกชีเปลือยเหล่านั้นด้วย

นางวิสาข่า ผู้เป็นอริยสาวิกาชั้นพระโสดาบัน พอได้ยินคำว่าพระอรหันต์ ก็รู้สึกปีติยินดี รีบมายังเรือนของมีการเศรษฐกิจ แต่พอได้เห็นแจกชีเปลือย ก็ตกใจ จึงกล่าวว่า ผู้ไม่มีความละอายเหล่านี้ จะเป็นพระอรหันต์ไม่ได้ พร้อมทั้งกล่าวติเตียนมีการเศรษฐกิจแล้วกลับที่อยู่ของตน ต่อมาอีกวันหนึ่ง ขณะที่มีการเศรษฐกิจกำลังบริโภคอาหารอยู่ โดยมีนางวิสาข่าคอยปรนนิบัติอยู่ใกล้ ๆ ได้มีพระเถระเที่ยวบิณฑบาตผ่านไปมา หยุดยืนที่หน้าบ้านของมีการเศรษฐกิจ นางวิสาข่าทราบดีว่า เศรษฐีแม้จะเห็นพระเถระแล้วก็ทำเป็นไม่เห็น นางจึงกล่าวกับพระเถระว่า นิมนต์พระคุณเจ้าไปข้างหน้าก่อนเถิด ท่านเศรษฐกิจกำลังบริโภคของเก่าอยู่

เศรษฐกิจ ได้ฟังดังนั้นแล้วจึงโกรธเป็นที่สุด หยุดบริโภคอาหารทันที แล้วสั่งให้บริวารจับและขับไล่นางวิสาข่าให้ออกจากบ้านไป แต่ก็ไม่มีใครกล้าเข้ามาจับ นางวิสาข่าขอชี้แจงแก่กุฎุมพิต์ ๘ จึงกล่าวกับเศรษฐกิจว่า เรื่องนี้นางวิสาข่าไม่มีความผิด

เมื่อมีการเศรษฐกิจ ฟังคำชี้แจงของลูกสะใภ้แล้วก็หายโกรธขัดเคือง และกล่าวขอโทษนางพร้อมทั้งอนุญาตให้นางนิมนต์พระพุทธรูปพร้อมด้วยพระภิกษุมารับอาหารบิณฑบาตในเรือนตน นางวิสาข่าจึงกล่าว คุณพ่อ ดิฉันยกโทษที่ควรยกให้แก่คุณพ่อ แต่ดิฉันเป็นธิดา

ของตระกูลผู้มีความเลื่อมใสอันไม่ถอยย่อในพระพุทธศาสนา พวกดิฉันเว้นภิกษุสงฆ์แล้ว เป็นอยู่ไม่ได้ หากให้ดิฉันได้มีโอกาสเพื่อบำรุงภิกษุสงฆ์ตามความพอใจของดิฉัน ดิฉันจึงจักอยู่ เศรษฐีกล่าวว่า แม่ เจ้าจงบำรุงพวกสมณะของเจ้า ตามความพอใจเถิด

นางวิสาขา ให้คนไปทูลนิมนต์พระทศพล แล้วเชิญเสด็จให้เข้าไปสู่ณเวศน์ในวันรุ่งขึ้น ฝ่ายพวกสมณะเปลือย เมื่อรู้ว่าพระศาสดาเสด็จไปยังเรือนของมิกคารเศรษฐี จึงไปนั่งล้อม เรือนไว้

ฝ่ายนางวิสาขาเมื่อถวายน้ำทักษิโณทกแล้วก็ส่งข่าวไปยังมิกคารเศรษฐีว่า ดิฉัน ตกแต่งเครื่องสักการะทั้งปวงไว้แล้ว เชิญพ่อผัวของดิฉันมาอังคาสพระทศพลเถิด ครั้นนั้น พวกอาชีวกห้ามมิกคารเศรษฐีผู้อยากจะทำว่า คุหบดี ท่านอย่าไปสู่สำนักของพระสมณโคดม เลย เศรษฐี ส่งข่าวไปว่า สะไขว่ของฉันทน์ จงอังคาสเองเถิด นางวิสาขาจึงอังคาสภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข เมื่อเสร็จกิจแล้ว ได้ส่งข่าวไปอีกว่า เชิญพ่อผัวของดิฉัน มาฟัง ธรรมเถิด เศรษฐีนั้นคิดว่า การไม่ไปคราวนี้ ไม่สมควรอย่างยิ่ง และเพราะความที่ตน อยากฟังธรรมด้วย จึงออกเดินทางไปยังเรือนของสะไขว่

ครานั้น พวกอาชีวกเห็นว่าห้ามมิกคารเศรษฐีไว้ไม่ได้แล้ว จึงกล่าวกะเศรษฐีที่กำลัง จะออกเดินทางว่า ถ้ากระนั้น ท่านเมื่อฟังธรรมของพระสมณโคดม จงนั่งฟังภายนอกมาน ดั่งนี้ แล้วจึงรีบล่องหน้าไปก่อนเศรษฐีนั้น แล้วก็ไปจัดแจงกันมานไว้เพื่อให้เศรษฐีนั้นนั่ง ภายนอกมานที่ตนกันไว้นั้น เศรษฐีเมื่อไปถึงก็นั่งอยู่ภายนอกมาน

พระศาสดา ตรัสว่า “ท่านจะนั่งนอกมานก็ตาม ที่ฝาเรือนคนอื่นก็ตาม ฟากภูเขาหิน ไน้ก็ตาม ฟากจักรวาลไน้ก็ตาม เราเชื่อว่าเป็นพระพุทธเจ้า ย่อมอาจจะให้ท่านได้ยินเสียง ของเราได้” ดั่งนี้แล้ว ทรงเริ่มอนุปพุททิภาเพื่อแสดงธรรม ดุจจับต้นหว้าใหญ่สั้น และดุจยัง ฝนคืออมตธรรมให้ตกอยู่

ก็เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงแสดงธรรมอยู่ คนผู้ยืนอยู่ข้างหน้าก็ตาม ข้างหลัง ก็ตาม อยู่เลยร้อยจักรวาล พันจักรวาลก็ตาม อยู่ในภพอกนิษฐ์ก็ตาม ย่อมกล่าวกันว่า “พระศาสดา ย่อมทอดพระเนตรดูเราคนเดียว ทรงแสดงธรรมโปรดเราคนเดียว แท้จริง พระศาสดาเป็นดุจทอดพระเนตรดูชนนั้น ๆ และเป็นดุจตรัสกับคนนั้น ๆ โดยเจาะจง”

นัยว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลาย อุปมาดังพระจันทร์ ย่อมปรากฏเหมือนประทับยืนอยู่ ตรงหน้าแห่งสัตว์ทั้งหลาย ผู้ยืนอยู่ในที่ใดที่หนึ่งเหมือนพระจันทร์ลอยอยู่แล้วในกลางหา

ย่อมปรากฏแก่ปวงสัตว์ว่า พระจันทร์อยู่บนศีรษะของเรา พระจันทร์อยู่บนศีรษะของเรา ฉะนั้น ได้ยินว่า นี่เป็นผลแห่งทานที่พระพุทธเจ้าทั้งหลาย ทรงตัดพระเศียรที่ประดับแล้ว ทรงควักพระเนตรที่หยอดดีแล้ว ทรงฆ่าและเนื้อหทัยแล้วทรงบริจาควาโรสเชนกับพระชาลี จิตาเชนกับนางกัณหาชينا ปชบาดีเชนกับนางมัทรี ให้แล้ว เพื่อเป็นทาสของผู้อื่น

ส่วนมิกคารเศรษฐีแม้จะหลบอยู่หลังม่านก็มีโอกาสได้ฟังธรรมด้วยจนจบ และได้สำเร็จเป็นพระโสดาบันบุคคล เป็นสัมมาทิฐิบุคคลตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา จึงได้ออกจากม่านตรงเข้าไปหานางวิสาขาใช้ปากดูดถันลูกสะใภ้และประกาศให้ได้ยินทั่วกัน ณ ที่นั้นว่า ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป ขอเธอจงเป็นมารดาของข้าพเจ้า และตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา นางวิสาขาก็ได้นามว่า มิกคารมารดา คนทั่วไปนิยมเรียกนางว่า วิสาขามิกคารมารดา

ในบรรดาอุบาสิกาทั้งหลาย นางวิสาขานับว่าเป็นผู้มีบุญสั่งสมมาตั้งแต่อดีตชาติมาเป็นพิเศษกว่าอุบาสิกาคนอื่น ๆ หลายประการ เช่น

๑. ลักษณะของผู้มีวัยงาม คือ แม้วนางจะมีอายุมาก มีลูกชาย-หญิง ถึง ๒๐ คน ลูกเหล่านั้นแต่งงานมีลูกอีกคนละ ๒๐ คน นางก็มีหลานนับได้ ๔๐๐ คน หลานเหล่านั้นแต่งงานมีลูกอีกคนละ ๒๐ คน นางวิสาขามีเหลนนับได้ ๘,๐๐๐ คน ดังนั้น คนจำนวน ๘,๔๒๐ คน มีต้นกำเนิดมาจากนางวิสาขา นางมีอายุยืน ได้เห็นหลาน ได้เห็นเหลนทุกคน แม้นางมีอายุถึง ๑๒๐ ปี แต่ขณะเมื่อนั่งอยู่ในกลุ่มลูก หลาน เหลน นางจะมีลักษณะวัยใกล้เคียงกับคนเหล่านั้น คนพวกอื่นจะไม่สามารถทราบได้ว่านางวิสาขาคือคนไหน แต่จะสังเกตได้เมื่อเวลาจะลุกขึ้นยืน ธรรมดาคนหนุ่มสาวจะลุกได้ทันที แต่สำหรับคนแก่จะต้องใช้มือยันพื้นช่วยพยุงกายและจะยกกันขึ้นก่อน นั้นแหละจึงจะทราบว่านางวิสาขาคือคนไหน

๒. นางมีกำลังมากเท่ากับช้าง ๕ เชือกรวมกัน ครั้งหนึ่ง พระราชามีพระประสงค์จะทดลองกำลังของนางจึงรับสั่งให้ปล่อยช้างพลายตัวที่มีกำลังมากเพื่อให้วิ่งชน นางวิสาขาเห็นช้างวิ่งตรงเข้ามา จึงคิดว่า ถ้ารับช้างนี้ด้วยมือข้างเดียวแล้วผลักไป ช้างก็จะเป็นอันตรายถึงชีวิต เราก็จะเป็นบาป ควรจะรักษาชีวิตช้างไว้จะดีกว่า นางจึงใช้นิ้วมือเพียงสองนิ้วจับช้างที่วิ่งแล้วเหวี่ยงไป ปรากฏว่าช้างถึงกับล้มกลิ้งแต่ไม่เป็นอันตราย

โดยปกติ นางวิสาขาจะไปวัดวันละ ๒ ครั้ง คือ เข้า-เย็น และเมื่อไปก็จะไม่ไปมือเปล่า ถ้าไปเวลาเช้าก็จะมีของเคี้ยวของฉันเป็นอาหารถวายพระ ถ้าไปเวลาเย็นก็จะถือน้ำปานะไปถวาย เพราะนางมีปกติทำอย่างนี้เป็นประจำ จนเป็นที่ทราบกันดีทั้งพระภิกษุสามเณรและ

อุบาสกอุบาสิกาทั้งหลาย แม้นางเองก็ไม่กล้าที่จะไปวัดด้วยมือเปล่า ๆ เพราะละอายที่พระภิกษุหนุ่มสามเณรน้อยต่างก็จะมองดูที่มีเอวว่านางถืออะไรมา และก่อนที่นางจะออกจากวัดกลับบ้าน นางจะเดินเยียมเยือนถามไถ่ความสุข ความทุกข์ และความประสงค์ของพระภิกษุสามเณร และเยียมภิกษุใช้จนทั่วถึงทุก ๆ รูปก่อนแล้วจึงกลับบ้าน

วันหนึ่ง เมื่อนางมาถึงวัด ได้ถอดเครื่องประดับมหาลดาปสาธน์ มอบให้หญิงสาวผู้ติดตามถือไว้ เมื่อเสร็จกิจการฟังธรรมและเยียมเยือนพระภิกษุสามเณรแล้ว ขณะเดินกลับบ้าน ได้บอกหญิงรับใช้ส่งเครื่องประดับให้ แต่หญิงรับใช้ลืมไว้ที่ศาลาฟังธรรม นางจึงให้กลับไปนำมา แต่สั่งว่า ถ้าพระอานนท์เก็บรักษาไว้ก็ไม่ต้องเอาคืนมา ให้มอบถวายท่านไป เพราะนางคิดว่าจะไม่ประดับเครื่องประดับที่พระคุณเจ้าถูกต้องสัมผัสแล้วซึ่งพระอานนท์ท่านก็มักจะเก็บรักษาของที่อุบาสกอุบาสิกาสืมไว้เสมอ และก็เป็นไปตามที่นางคิดไว้จริง ๆ แต่นางก็กลับคิดได้อีกว่า เครื่องประดับนี้ไม่มีประโยชน์แก่พระเถระ ดังนั้น นางจึงขอรับคืนมาแล้วนำมาขายในราคา ๙ โกฏิ กับ ๑ แสนกหาปณะ ตามราคาทุนที่ทำไว้ แต่ก็ไม่มีใครมีทรัพย์พอที่จะซื้อไว้ได้ จึงซื้อเอาไว้เองซึ่งการนำทรัพย์เท่าจำนวนนั้นมาซื้อที่ดินและวัสดุก่อสร้างดำเนินการสร้างวัด ถวายเป็นพระอารามประทับของพระพุทธเจ้า และเป็นที่อยู่อาศัยจำพรรษาของพระภิกษุสงฆ์สามเณร พระพุทธเจ้ารับสั่งให้พระมหาโมคคัลลานะ เป็นผู้อำนวยการดูแลการก่อสร้างซึ่งมีลักษณะเป็นปราสาท ๒ ชั้น มีห้องสำหรับพระภิกษุพักอาศัยชั้นละ ๕๐๐ ห้อง โดยใช้เวลาในการก่อสร้างถึง ๙ เดือน และเมื่อสำเร็จเรียบร้อยแล้วได้นามว่า วัดบุพพาราม

โดยปกติ นางวิสาขาจะกราบทูลอาราธนาพระพุทธองค์พร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์มาฉันภัตตาหารที่บ้านเป็นประจำ เมื่อการจัดเตรียมภัตตาหารเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็จะให้สาวใช้ไปกราบทูลอาราธนาพระพุทธองค์และพระภิกษุสงฆ์ให้เสด็จไปยังบ้านของนาง วันหนึ่งสาวใช้ได้มาตามปกติเหมือนทุกวันแต่วันนั้นมีฝนตกลงมา พระสงฆ์จึงพากันเปลือยกายอาบน้ำฝน เมื่อสาวใช้มาเห็นเข้าก็ตกใจ เพราะความที่ตนมีปัญญาน้อยคิดว่าเป็นนักบวชซีเปลือยจึงรีบกลับไปแจ้งแก่นางวิสาขาว่า

ข้าแต่พระแม่เจ้า วันนี้ที่วัดไม่มีพระอยู่เลย เห็นแต่ซีเปลือยแก้ผ้าอาบน้ำกันอยู่

นางวิสาขาได้ฟังคำบอกเล่าของสาวใช้แล้ว ด้วยความที่นางเป็นพระอริยบุคคลชั้นโสดาบัน เป็นมหาอุบาสิกา เป็นผู้ที่มีปัญญาศรัทธาเลื่อมใส มีความใกล้ชิดกับพระภิกษุสงฆ์

จึงทราบเหตุการณ์โดยตลอดว่า พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระภิกษุมียาสำหรับใช้สอยเพียง ๓ ผืน คือ ผ้าจีวรสำหรับห่ม ผ้าสังฆาฏิสำหรับห่มซ้อน และผ้าสบงสำหรับนุ่ง ดังนั้นเมื่อเวลาพระภิกษุจะอาบน้ำ จึงไม่มีผ้าสำหรับผลัด ก็จำเป็นต้องเปลือยกาย อาศัยเหตุนี้เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จประทับที่บ้านและเสร็จภารกิจแล้ว นางจึงได้เข้าไปกราบทูลขอพร เพื่อถวายผ้าอาบน้ำผืนแก่พระภิกษุสงฆ์ พระพุทธองค์ประทานอนุญาตตามที่ขอนั้น และนางเป็นบุคคลแรกที่ได้ถวายผ้าอาบน้ำผืนแก่พระภิกษุสงฆ์

นางวิสาขา ได้ชื่อว่าเป็นมหาอุบาสิกาผู้ยิ่งใหญ่ เป็นยอดแห่งอุปัฏฐายิกา ทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาด้วยวัตถุตุปัจจัยไทยทานต่าง ๆ ทั้งที่ถวายเป็นของสงฆ์ส่วนรวม และถวายเป็นของส่วนบุคคล คือแก่พระภิกษุแต่ละรูป ๆ การทำบุญของนางนับว่าครบถ้วนทุกประการตามหลักของบุญกิริยาวัตถุ ดังคำที่นางเปล่งอุทานในวันฉลองวัดบุพพาราม ที่นางสร้างถวายนั้นด้วยคำว่า

ความปรารถนาใด ๆ ที่เราตั้งไว้ในกาลก่อน ความปรารถนานั้น ๆ ทั้งหมดของเราได้สำเร็จเสร็จสิ้นสมบูรณ์ทุกประการแล้ว

ความปรารถนาเหล่านั้น คือ

๑. ความปรารถนาที่จะสร้างปราสาทด้วยปูนถวายเป็นวิหารทาน
๒. ความปรารถนาที่จะถวายเตียง ตั่ง พูก หมอน เป็นเสนาสนภณณ์
๓. ความปรารถนาที่จะถวายสลากภัตเป็นโภชนทาน
๔. ความปรารถนาที่จะถวายผ้ากาสาวพัสตร์ ผ้าเปลือกไม้ ผ้าฝ้าย เป็นจีวรทาน
๕. ความปรารถนาที่จะถวายเนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย เป็นเภสัชทาน

ความปรารถนาเหล่านั้นของนางวิสาขาสำเร็จครบถ้วนทุกประการ สร้างความเอิบอิ่มใจแก่นางยิ่งนักนางจึงเดินเวียนเทียนรอบปราสาทอันเป็นวิหารทานพร้อมทั้งเปล่งอุทานดังกล่าว พระภิกษุทั้งหลายได้เห็นกิริยาอาการของนางแล้ว ต่างก็รู้สึกประหลาดใจไม่ทราบว่าจะอะไรขึ้นกับนาง จึงพร้อมใจกันเข้าไปกราบทูลถามพระพุทธเจ้าว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ตั้งแต่ได้พบเห็นและรู้จักนางวิสาขาก็เป็นเวลานาน พวกข้าพระองค์ ไม่เคยเห็นนางขับร้องเพลงและแสดงอาการอย่างนี้มาก่อน แต่วันนี้นางอยู่ในท่ามกลางการแวดล้อมของบรรดาบุตรธิดาและหลาน ๆ ได้เดินเวียนรอบปราสาทและบ่นพึมพำคล้ายกับร้องเพลง เข้าใจว่าดีของนางคงจะกำเริบ หรือไม่นางก็คงจะเสียจริตไปแล้วหรืออย่างไรพระเจ้าข้า

พระพุทธองค์ตรัสแก่ภิกษุเหล่านั้นว่า ภิกษุทั้งหลาย ธิดาของเรามีได้ขับร้องเพลง หรือเสียจริตอย่างที่เราเห็นเข้าใจ แต่ที่ธิดาของเราเป็นอย่างนั้น ก็เพราะความปิตินดี ที่ความปรารถนาของตนที่ตั้งไว้นั้นสำเร็จลุล่วงสมบูรณ์ทุกประการ นางจึงเดินเปล่งอุทาน ออกมาด้วยความอึ้งอัมโม

ด้วยเหตุที่นางได้อุปถัมภ์บำรุงพระภิกษุสงฆ์ และได้ถวายวัตถุปัจจัยในระพุทธศาสนา เป็นจำนวนมาก ดังกล่าวมา พระพุทธเจ้าจึงได้ทรงประกาศยกย่องนางในตำแหน่งเอตทัคคะ เป็นผู้เลิศกว่าอุบาสิกาทั้งหลายในฝ่ายผู้เป็นทายิกา

๒๕. มัลลิกาเทวี

พระนางมัลลิกาเทวี เป็นพระอัครมเหสีของพระเจ้าปเสนทิโกศล ขณะนั้น นางมีอายุ ได้ ๑๖ ปี เป็นธิดาของนายมาลาการ หรือช่างดอกไม้ อาศัยอยู่ที่เมืองสาวัตถี แคว้นโกศล มีนามเดิมว่า สิริจิต นางเป็นผู้มีบุญมาก มีรูปร่างผิวพรรณงดงามรวมถึงเป็นผู้มีปัญญาเฉลียวฉลาด และมีความกตัญญูกตเวที ทุก ๆ วัน นางจะช่วยการงานของบิดาโดยไปเก็บดอกไม้มาให้บิดาทำพวงมาลัย

อยู่มาวันหนึ่ง นางได้นำเอาขนมถั่วใส่กระเช้าดอกไม้ ไปยังสวนดอกไม้ ได้พบพระพุทธเจ้ากับทั้งพระภิกษุสงฆ์ เสด็จเข้าไปบิณฑบาตในพระนคร ก็ดีใจ ได้เอาขนมเหล่านั้น ใส่ลงในบาตรของพระพุทธเจ้า เมื่อไหว้แล้ว ก็เกิดปิติมิพระพุทธเจ้าเป็นอารมณ์แล้วยืนนิ่งอยู่ เมื่อพระพุทธองค์ทอดพระเนตรแล้วก็ทรงแสดงอาการยิ้มให้ปรากฏ พระอานนท์จึงทูลถามถึงสาเหตุที่ทรงยิ้ม พระองค์ตรัสว่า อานนท์ กุมาริกานี้จะได้เป็นอัครมเหสีของพระราชาโกศลในวันนี้ ด้วยผลที่ถวายขนมถั่ว จากนั้นธิดาของช่างดอกไม้ไปถึงสวนดอกไม้ ร้องเพลงไปพลางเก็บดอกไม้ ขณะนั้นพระเจ้าปเสนทิโกศลสູ້รบพ่ายแพ้พระเจ้าอชาตศัตรู แล้วทรงม้าเสด็จหนีมาถึงสวนดอกไม้ ได้สดับเสียงเพลง ก็เกิดความพอพระทัยต่อเจ้าของเสียง เสด็จเข้าไปที่สวนดอกไม้สนทนาจนได้ความว่า กุมาริกานั้นยังไม่มีสามี จึงโปรดให้ขึ้นหลังม้า เข้าสู่พระนคร และโปรดให้พานางไปสู่เรือนตระกูล พอถึงเวลาเย็นก็โปรดให้มารับด้วยสักการะใหญ่ อภิเษกบนกองแก้วแล้วตั้งให้เป็นพระอัครมเหสี ด้วยความเป็นผู้มีปัญญาและความเฉลียวฉลาด ทำให้พระนางมัลลิกาทรงเป็นที่โปรดปรานของพระเจ้าปเสนทิโกศลเป็นอย่างมาก ได้ถวายทานที่ไม่มีใครเหมือน เรียกทานนี้ว่า อสทิสทาน

สมัยหนึ่ง เมื่อพระพุทธเจ้าทรงจาริกพร้อมทั้งพระภิกษุบริวารจำนวน ๕๐๐ รูป เสด็จเข้าไปถึงวัดพระเชตวัน เมืองสาวัตถี แคว้นโกศล พระเจ้าปเสนทิโกศลได้เข้าเฝ้า กราบทูลอาราธนาเพื่อจะถวายอาคันตุกทาน ในวันรุ่งขึ้น (อาคันตุกะ คือ ผู้มา) คือถวาย ทานแด่พระพุทธเจ้าและพระภิกษุสงฆ์ทั้งหมดที่ตามเสด็จมาด้วย แล้วตรัสเรียกขานนครว่า จงมาดูทานของเราเถิด เมื่อชาวบ้านได้เห็นทานของพระราชา ก็ได้อาราธนาพระพุทธเจ้า เพื่อเตรียมถวายทานบ้าง โดยถวายทานอันประณีตและมากยิ่งขึ้นกว่าพระราชา ชาวบ้านและ พระราชาทำสลับกันไปมา กลายเป็นการแข่งขันทำบุญไปโดยไม่รู้ตัว พระเจ้าปเสนทิโกศล ก็ไม่อาจจะหาของแปลก ๆ พิสดารกว่าชาวบ้าน เพราะว่าชาวบ้านมีมาก ย่อมหาของพิสดารกว่า เมื่อเป็นดังนี้ ทำให้เกิดความวิตกว่า จะทำอย่างไรจึงจะให้ทานได้แปลกและดีกว่าชาวบ้าน ทำให้พระเจ้าปเสนทิโกศลลุ่มพระทัยมาก เวลานั้นพระนางมัลลิกาได้มาเข้าเฝ้า พระราชา จึงตรัสถามขอความช่วยเหลือจากพระนาง พระนางมัลลิกาเห็นความต้องการที่จะถวายอสทิสทาน (ทานที่ไม่มีใครเหมือน) อยู่แล้ว เมื่อพระเจ้าปเสนทิโกศลมีพระประสงค์จะถวายทาน อันยิ่งกว่าชาวนคร จึงกราบทูลให้พระองค์รับสั่งทำดังนี้ คือ

๑) ให้ทำมณฑปด้วยไม้สาละไว้สำหรับพระสงฆ์ ๕๐๐ รูปนั่ง และใช้ไม้ขานางเอาไว้ง่ามขาทำเป็นโต๊ะ ส่วนพระที่เกินจาก ๕๐๐ รูปนั้น นั่งอยู่นอกวงเวียน

๒) ให้ทำเศวตฉัตร ๕๐๐ คัน

๓) ให้ใช้ช้าง ๕๐๐ เชือก ถือเศวตฉัตรกันอยู่เบื้องหลังพระภิกษุสงฆ์ ๕๐๐ รูป

๔) ให้ทำเรือที่ทำจากทองคำแท้ ๆ ๘ ลำ หรือ ๑๐ ลำ เรือเหล่านี้จะอยู่ท่ามกลางมณฑป

๕) ให้เจ้าหญิง ๑ องค์ นั่งบนของหอมท่ามกลางพระภิกษุ ๒ รูป และเจ้าหญิง ๑ องค์ จะถือพัดถวายแด่พระภิกษุ ๒ รูป ดังนั้น ภิกษุ ๕๐๐ รูป ก็มีเจ้าหญิง ๕๐๐ องค์

๖) เจ้าหญิงที่เหลือ จะทำของหอมที่บดแล้วไปใส่ในเรือท่ามกลางมณฑปทุก ๆ ลำ เจ้าหญิงบางพวกจะถือดอกอุบลเขียวหรือดอกบัวเขียวเคล้าของหอม เพื่อให้ภิกษุรับเอากลิ่นอบ (เจ้าหญิง ส่วนใหญ่จะเป็นธิดาของกษัตริย์ และเป็นธิดาของกษัตริย์ข้างเคียง คือ น้อง ๆ รองลงไป ซึ่งสมัยนั้น พระราชามีพระมเหสีถึง ๑๐๐ กว่าพระองค์ จึงไม่เป็นที่ประหลาดใจ หากว่าจะมีเจ้าหญิงถึง ๑,๐๐๐ กว่าพระองค์)

ทำเช่นนี้แล้ว ก็จะมีพระชนาชนชาวพระนคร เนื่องด้วยชาวพระนครไม่มีเจ้าหญิง ไม่มีเศวตฉัตร และไม่มีช้างมากเทียบกับพระราชาได้ เมื่อพระราชาได้สดับเช่นนั้นแล้ว ก็ทรงดีพระทัย รับสั่งให้ตามที่พระนางมัลลิกาเหวกราบทูลทุกประการ

เมื่อพระเจ้าปเสนทิโกศลรับสั่งให้จัดเตรียมทุกอย่างแล้ว ปรากฏว่านับช้างอย่างไร ก็ไม่พอสำหรับพระภิกษุ ๑ รูป กล่าวคือ ช้างมีมาก แต่ช้างเชือกนั้นมีไม่พอ จะเหลือก็แต่ช้างที่ดุร้าย พระราชาจึงตรัสแก่พระนางมัลลิกาให้ทราบความตลอดแล้ว ตรัสถามว่า จะทำอย่างไรดี เพราะพระองค์เกรงว่า ช้างดุร้ายจะเข้าทำร้ายพระสงฆ์ พระนางมัลลิกาได้กราบทูลว่า ทราบว่ามีช้างดุร้ายเชือกหนึ่งที่ถึงแม้จะดุร้าย ก็สามารถจะปราบได้ด้วยกำลังใจ เมื่อพระราชายังไม่ทรงทราบว่าทำได้อย่างไร นางจึงกราบทูลอีกว่า ให้ช้างที่ดุร้ายนั้นยืนใกล้ ๆ พระผู้เป็นเจ้า นามว่าองคุลิมาล เนื่องด้วยช้างเชือกนี้ เคยต่อสู้กับองคุลิมาลมาไม่ใช่น้อย แต่เวลานี้ท่านเป็นพระอรหันต์แล้ว ก็ได้อาศัยบารมีของท่านทำให้ลูกช้างอยู่ในอาการสงบ ใช้หางสอดเข้าไปในระหว่างขา ตั้งหูทั้งสองขึ้น ยืนหลับตาอยู่

มหาชนได้แลดูช้างที่ดุร้าย ยืนทรงเศวตฉัตรเพื่อพระองค์องคุลิมาลเถระ ก็มีความคิดว่า ช้างดุร้ายปานนั้น พระองค์องคุลิมาลเถระ ย่อมปราบพยศได้ เมื่อจัดเตรียมเรียบร้อยแล้ว พระราชาได้กราบทูลพระพุทธรูปเจ้าว่า หม่อมฉันขอถวายสิ่งของทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นเรือนทอง เตียง ตั้ง รวมทรัพย์ทั้งหมดที่พระราชทานถวายในวันเดียวถึง ๑๔ โกฏิ รวมทั้งเศวตฉัตรหนึ่ง บัลลังก์สำหรับนั่งหนึ่ง เชิงบาตรหนึ่ง ตั้งสำหรับ เช็ดเท้าหนึ่งซึ่งเป็นของมีราคาสูง ประมาณค่าไม่ได้ อสทิสถานเป็นทานอันยิ่งใหญ่ที่พระพุทธรูปองค์ตรัสว่า พระพุทธรูปเจ้า ๑ องค์ จะมีคนถวายอสทิสถานครั้งเดียวในชีวิต และคนที่ถวายอสทิสถานได้นั้น ต้องเป็นผู้หญิง

พระนางมัลลิกาเทวีนั้น ไม่มีพระราชโอรส เมื่อทรงพระครรภ์ใกล้คลอด พระเจ้าปเสนทิโกศลปรารถนาจะได้พระราชโอรส เมื่อประสูติแล้ว ปรากฏว่าเป็นพระราชธิดา ยิ่งความผิดหวังมาแต่พระเจ้าปเสนทิโกศลพระองค์จึงทรงเข้าเฝ้าพระพุทธรูปเจ้าเพื่อปรับทุกข์ พระองค์ตรัสปลอบพระทัยว่า พระโอรสหรือธิดานั้น ไม่สำคัญ เพศไม่ได้เป็นตัวบ่งบอกความแตกต่างในด้านความสามารถ สตรีที่มีความเฉลียวฉลาดประพฤตินิธรรม และเป็นมารดาของบุคคลสำคัญ ย่อมประเสริฐกว่าบุรุษ ด้วยพระดำรัสนี้ ยิ่งความพอพระทัยแก่พระเจ้าปเสนทิโกศลเป็นอย่างมาก

ครั้งหนึ่ง พระเจ้าปเสนทิโกศล ตรัสถามพระนางมัลลิกาเทวีว่า พระนางรักพระองค์หรือไม่รักมากเพียงใด พระนางมัลลิกาตอบว่า พระนางรักตนเองมากกว่าสิ่งใด เมื่อได้สดับ

เช่นนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลก็เกิดความน้อยพระทัย ทรงคิดว่า พระนางไม่ได้รักพระองค์ เสมอชีวิตนาง เมื่อได้โอกาส ได้กราบทูลพระพุทธเจ้าด้วยเรื่องนี้ พระพุทธองค์ตรัสว่า ที่พระนางมัลลิกาเทวีตอบมานั้น ถูกต้องแล้ว เพราะความรักทั้งหลายในโลกย่อมไม่มีความรักใด เทียมความรักที่มีต่อตนเองได้ พระนางมัลลิกาเทวีทรงยึดมั่นในสัจจะ ตรัสความจริงเช่นนี้แล้ว พระราชาควรจะชื่นชมยินดี พระเจ้าปเสนทิโกศลได้ฟังแล้วจึงคลายความน้อยพระทัยลง

ครั้นอยู่ต่อมา วันหนึ่ง พระนางมัลลิกาเทวี เสด็จเข้าไปยังชุมสำหรับสรณสนาน ทรงชำระพระโอษฐ์แล้ว ทรงน้อมพระสรีระลงปรารภเพื่อจะชำระพระขันธ์ มีสุนัขตัวโปรด ตัวหนึ่ง เข้าไปพร้อมกับพระนางที่เดียว มันเห็นพระนางน้อมลงเช่นนั้น จึงเริ่มจะทำ อสังกรรมสันถวะ มันเห็นพระนางทรงยินดีผัสสะของมัน จึงได้ประทับยืนอยู่ พระราชา ทรงทอดพระเนตรทางพระกลในปราสาทชั้นบน ทรงเห็นกิริยานั้น ในเวลาพระนางเสด็จ มาจากชุมน้ำนั้น จึงตรัสว่า หลึงถ้อย จงสืบหา เพราะเหตุไร เจ้าจึงได้ทำกรรมเห็นปานนี้

พระนางทูลว่า ผู้ใดผู้หนึ่งเข้าไปชุมน้ำนี้ ผู้เดียวเท่านั้น ก็ปรากฏเป็น ๒ คน แก่ผู้ที่ แลดูทางพระกลนี้ พระเจ้าข้า ถ้าพระองค์ไม่ทรงเชื่อหม่อมฉัน ขอเชิญพระองค์เสด็จเข้าไป ยังชุมน้ำนั้น หม่อมฉันจะแลดูพระองค์ทางพระกลนี้

พระราชาติดจะเขลา จึงทรงเชื่อถ้อยคำของพระนาง แล้วเสด็จเข้าไปยังชุมน้ำ ฝ่ายพระนางเทวินั้น ทรงยืนทอดพระเนตรอยู่ที่พระกล ทูลว่า มหาราชผู้มีเดชเขลา ชื่ออะไรนั้น พระองค์ทรงทำสันถวะกับนางแพะ แม้เมื่อพระราชาจะตรัสว่า นางผู้เจริญฉันมิได้ทำกรรม เห็นปานนั้น ก็ทูลว่า แม้หม่อมฉันเห็นเองหม่อมฉันจะเชื่อพระองค์ไม่ได้ พระราชทรงสดับ คำนั้นแล้ว ก็ทรงเชื่อว่า ผู้เข้าไปชุมน้ำนี้ ผู้เดียวเท่านั้น ก็ย่อมปรากฏเป็น ๒ คนแน่

พระนางมัลลิกา ทรงดำริว่า พระราชานี้ อันเราลงได้แล้ว ก็เพราะพระองค์โง่เขลา เราทำกรรมชั่วแล้ว ก็พระราชนี้ เรากล่าวตู่ด้วยคำไม่จริง แลแม้พระพุทธเจ้า จะทรงทราบ กรรมนี้ของเรา พระอัครสาวกทั้ง ๒ ก็ดี พระอสีติมหาสาวกก็ดี ย่อมทราบ ตายจริง เราทำ กรรมหนักแล้ว

ในเวลาจะสิ้นพระชนม์ พระนางมัลลิกานั้น มิได้ทรงนึกถึงการบริจาคใหญ่เห็นปานนั้น ทรงระลึกถึงกรรมอันลามกนั้นอย่างเดียว สิ้นพระชนม์แล้ว ก็บังเกิดในอเวจี ไหม้ในนรก ตลอด ๗ วันเท่านั้น ในวันที่ ๘ จุตินจากที่นั่นแล้ว เกิดในดุสิตภพ

เมื่อพระนางได้สิ้นพระชนม์ พระเจ้าปเสนทิโกศลได้ไปกราบทูลถามพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ทรงบันดาลด้วยฤทธิ์ให้พระเจ้าปเสนทิโกศลลืมที่ถามเรื่องพระนางมัลลิกาเทวี เพราะหากว่าพระเจ้าปเสนทิโกศลทราบว่า พระนางบังเกิดในอเวจีนรกก็จะไม่ยอมทำบุญ อีกต่อไป เพราะพระนางมัลลิกาเทวีนั่น ทำบุญไว้มากยังตกรอก พอผ่านไป ๗ วันแล้ว พระพุทธองค์ทรงคลายฤทธิ์ พระเจ้าปเสนทิโกศลก็ทรงถามว่า ณ เวลานี้ พระนางมัลลิกาเทวี ไปเกิดที่ไหน พระพุทธองค์ตรัสตอบว่า ณ เวลานี้พระนางไปบังเกิดในดุสิตภพ

พระเจ้าปเสนทิโกศล ได้ฟังพระพุทธดำรัสแล้ว ทรงหายจากความเศร้าโศกเสียใจ กลับได้รับความปีติเอิบอิ่มใจขึ้นมาแทน เมื่อครบแควเวลาแล้ว ก็กราบทูลลากลับสู่พระราชนิเวศน์

ศาสนพิธี ธรรมศึกษา ชั้นโท

บท

ศาสนพิธี แปลตามศัพท์ว่า พิธีทางศาสนา หมายถึง วิธี ระเบียบ แบบแผน หรือแบบอย่างที่ใช้ปฏิบัติทางศาสนา เมื่อนำมาใช้ในพระพุทธศาสนา จึงหมายถึง ระเบียบแบบแผน หรือแบบอย่างที่ยึดปฏิบัติในพระพุทธศาสนา

ศาสนพิธี เป็นสิ่งที่มีอยู่ในทุกศาสนา แต่มีความแตกต่างกันไปตามความเชื่อและคำสอนของศาสนาหรือลัทธินั้น ๆ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายหลัง เมื่อมีศาสนาเกิดขึ้นแล้ว จึงมีพิธีกรรมต่าง ๆ เกิดขึ้นตามมา เมื่อศาสนานั้น ๆ มีผู้นับถือมากขึ้น พิธีกรรมชนิดเดียวกัน อาจมีการปฏิบัติเหมือนกันบ้าง แตกต่างกันไปบ้างในศาสนิกชนต่างกลุ่มต่างพื้นที่ ต่อมา นักปราชญ์ทางศาสนานั้น ๆ จึงได้วางระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติพิธีกรรมแต่ละพิธีไว้เป็นแบบอย่าง เพื่อให้การปฏิบัติพิธีกรรมเรื่องนั้น ๆ เป็นไปในทางเดียวกัน เรียกชื่อว่า ศาสนพิธี ท่านผู้รู้บางท่านเปรียบพิธีกรรมหรือศาสนพิธีว่าเป็นเหมือนเปลือก หรือกระพี้ที่ห่อหุ้มแก่นของต้นไม้ คือ แก่นแท้ของศาสนาไว้ แต่ความจริงทั้งสองส่วนนี้จะต้องอาศัยกันและกัน กล่าวคือ หากไม่มีแก่นแท้ของศาสนา ศาสนพิธีก็อยู่ได้ไม่นาน หรือหากมีเฉพาะแก่นแท้ของศาสนา แต่ไม่มีศาสนพิธี แก่นแท้ของศาสนาที่อยู่ได้ไม่นาน เช่นเดียวกับต้นไม้ที่มีแต่เปลือก ไม่มีแก่น หรือมีแต่แก่น ไม่มีเปลือก ฉะนั้น ปัจจุบันได้มีจุดหักเหในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา อาจทำให้ผู้ที่ยังไม่เข้าใจแก่นแท้ของหลักธรรมไปยึดถือว่า ศาสนพิธีนั้น คือแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา ซึ่งนับว่าเป็นอันตรายอย่างยิ่งต่อพระพุทธศาสนา ดังนั้น จึงต้องศึกษาทำความเข้าใจให้ถูกต้องว่า อะไรคือเปลือก อะไรคือแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา เพื่อจะได้ปฏิบัติได้อย่างถูกต้องตามความมุ่งหมายของหลักธรรมคำสอน

องค์ประกอบของศาสนา

ศาสนา แปลว่า คำสอน หมายถึง หลักธรรมคำสอนของศาสดาผู้ก่อตั้งศาสนานั้น ๆ รวมทั้งหลักธรรมคำสอนของศาสนาที่ไม่มีศาสดาผู้ก่อตั้ง ศาสนาโดยทั่วไป มีองค์ประกอบที่สำคัญ ๕ ประการ คือ

๑. ศาสดา ผู้ก่อตั้งศาสนา ศาสนาที่มีผู้นับถือมากเป็นที่รู้จักกันดีในประเทศไทย และได้รับการรับรองจากทางราชการ คือ ศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม ลิกซ์หรือซิกซ์ ล้วนมี ศาสดาผู้ก่อตั้งศาสนาทั้งสิ้น ยกเว้นศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเท่านั้น ไม่มีศาสดาผู้ก่อตั้ง เป็น ศาสนาที่นับถือสืบต่อกันมาแต่โบราณ

๒. ศาสนธรรม หลักธรรมคำสอน ที่ศาสดาประกาศเผยแผ่แก่ชาวโลก

๓. ศาสนิกหรือสาวก คือ ผู้รับฟังหลักธรรมคำสั่งสอนที่ศาสดาประกาศแล้ว มีศรัทธา เลื่อมใสและปฏิบัติตาม

๔. ศาสนสถานหรือศาสนวัตถุ คือ สถานที่ใช้ประกอบพิธีของศาสนานั้น ๆ หรือ รูปเคารพของศาสนา เป็นต้น

๕. ศาสนพิธี คือ พิธีกรรมทางศาสนาซึ่งแตกต่างกันไปตามความเชื่อในหลักธรรม คำสอน

ประโยชน์ของศาสนพิธี

ศาสนพิธี แม้จะได้รับการเปรียบเทียบกับเป็นเพียงเปลือกหรือกระพี้ของศาสนาก็ตาม แต่ศาสนพิธีที่ปฏิบัติได้ถูกต้อง เรียบร้อย มีประโยชน์ทั้งแก่ศาสนาและผู้ปฏิบัติ คือ

๑. ทำให้พิธีมีความถูกต้องเรียบร้อยงดงาม สำเร็จประโยชน์ตามวัตถุประสงค์
๒. เพิ่มความศรัทธาปสาทะ ความเชื่อความเลื่อมใสแก่ผู้พบเห็น
๓. เป็นเครื่องแสดงเกียรติยศของเจ้าภาพและผู้ร่วมพิธี
๔. เป็นการรักษาวินัยธรรมประเพณีที่ดีงามของชาติไว้

บทที่ ๑

พิธีบำเพ็ญกุศลในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ทุกศาสนาล้วนมีวันสำคัญ เพื่อระลึกเหตุการณ์สำคัญที่เคยเกิดขึ้นแก่ศาสนา ผู้ก่อตั้ง และเกี่ยวเนื่องในพิธีกรรมหรือกิจกรรมที่เหล่าศาสนิกชนของศาสนานั้น ๆ จัดขึ้นในโอกาสต่าง ๆ

พระพุทธศาสนาก็เช่นเดียวกัน มีวันสำคัญที่กำหนดขึ้นสำหรับให้พุทธศาสนิกชน ปฏิบัติ เพื่อน้อมรำลึกถึงคุณของพระรัตนตรัยและบำเพ็ญกุศลเป็นกรณีพิเศษด้วยอามิสบูชา และปฏิบัติบูชา วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา พอสรุปได้ ดังนี้

๑. วันเข้าพรรษา
๒. วันออกพรรษา
๓. วันเทโวโรหณะ
๔. วันธรรมสวนะ (วันพระ)

วันเข้าพรรษา

คำว่า พรรษา มาจากศัพท์บาลีว่า วสส ศัพท์สันสกฤตว่า วรช แปลว่า ฝนหรือฤดูฝน ภาษาไทยใช้ศัพท์ สันสกฤต แปลงเป็น พรรษา การเข้าพรรษาหรือจำพรรษา หมายถึง การที่ พระภิกษุสงฆ์อธิษฐานจิตอยู่ประจำในสถานที่แห่งใดแห่งหนึ่งในฤดูฝน โดยจะไม่ไปค้างแรม ในที่อื่น พิธีเข้าพรรษา จึงเป็นข้อปฏิบัติของพระสงฆ์โดยตรง จะต้องปฏิบัติตามข้อบัญญัติ ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเป็นการเฉพาะสำหรับพระสงฆ์สาวก โดยกำหนดให้ทำพิธีอธิษฐาน เข้าพรรษาในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ของทุกปี หรือเดือน ๘ หลัง ในปีที่มีเดือน ๘ สองหน เป็นวันสำคัญต่อเนื่องจากวันอาสาฬหบูชา ในส่วนที่เป็นงานพระราชพิธี ได้รวมวันสำคัญ ทั้ง ๒ เข้าเป็นพระราชพิธีเดียวกัน เรียกว่า พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศล เนื่องในวัน อาสาฬหบูชาและเทศกาลเข้าพรรษา ทางราชการกำหนดให้เป็นวันหยุดราชการประจำปี

พิธีบำเพ็ญพระราชกุศลวันเข้าพรรษา

ในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ซึ่งเป็นวันเข้าพรรษา มีหมายกำหนดการบำเพ็ญพระราชกุศล พอสรุปได้ ดังนี้

เวลาเช้า ประมาณ ๐๗.๐๐ น. เจ้าหน้าที่ฝ่ายพิธี กองศาสนูปถัมภ์ กรมการศาสนา นิมนต์พระสงฆ์จำนวน ๑๕๐ รูป เข้ารับพระราชทานอาหารบิณฑบาตของหลวง ณ บริเวณ พระวิหารคด วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในพระบรมมหาราชวัง

ครั้นเวลาบ่าย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปยังพระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เสด็จขึ้นไปหลังบุษบก ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปหามณี-รัตนปฏิมากร ทรงประกอบพิธีเปลี่ยนเครื่องทรงพระพุทธรูปหามณีรัตนปฏิมากร จากเครื่องทรง ฤดูร้อนเป็นเครื่องทรงฤดูฝน และทรงถอยยอดพระรัศมีพระสัมพุทธพรรณีประจำฤดูร้อน ออก ทรงเปลี่ยนส่วนยอดพระรัศมีประจำฤดูฝนถวาย (พระสัมพุทธพรรณี ประดิษฐานอยู่ หน้าบุษบก ที่ประดิษฐานพระพุทธรูปหามณีรัตนปฏิมากร) ทรงพระสุหร่าย ทรงวางกระถาง ดอกไม้และจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการตามที่กล่าวแล้วข้างต้น ทรงรับพระมหาสังข์เพชรน้อย บรรจุน้ำที่ซบองค์พระพุทธรูปหามณีรัตนปฏิมากร สรงพระเศียร เสด็จไปทรงสุหร่ายน้ำ พระพุทธรูปองค์แก่ข้าราชการที่เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในพระอุโบสถ หลังพราหมณ์เบิกแว่น เวียนเทียน ๓ รอบแล้ว เสด็จพระราชดำเนินออกจากพระอุโบสถ ทรงพระสุหร่ายน้ำ พระพุทธรูปองค์แก่ประชาชนที่มาเฝ้ารับเสด็จ ฯ บริเวณลานพระอุโบสถ สองข้างทางเสด็จ พระราชดำเนิน จากนั้น เสด็จไปวัดบวรนิเวศวิหาร ทรงถวายพุ่มเทียนพรรษาเป็นพุทธบูชา ณ พระอุโบสถ เป็นอันเสร็จพระราชพิธี

อนึ่ง ในพระอารามหลวงสำคัญอื่น ๆ เช่น วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ผู้แทนพระองค์ไปถวายพุ่ม เทียนพรรษาอีกส่วนหนึ่ง

ความเป็นมาของวันเข้าพรรษา

การเข้าพรรษา เป็นพุทธบัญญัติกำหนดให้พระภิกษุอยู่ประจำสถานที่ ไม่จาริกไปค้างแรมในสถานที่อื่น เว้นแต่มีเหตุจำเป็น ตลอดระยะเวลา ๓ เดือน ช่วงฤดูฝน คือ ตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑

ก่อนพุทธกาล การอยู่จำพรรษา เป็นธรรมเนียมปฏิบัติของนักบวชนอกพระพุทธศาสนา ในชมพูทวีปถือปฏิบัติกันมาก่อนแล้ว แต่คงไม่ได้ปฏิบัติกันเคร่งครัดนัก จึงเป็นเรื่องคุ่นชิน ของคนในยุคนั้น สมัยต้นพุทธกาล ขณะพระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ วัดเวฬุวัน เมืองราชคฤห์ เมื่อถึงฤดูฝน ภิกษุส่วนมากอยู่ประจำสถานที่เช่นเดียวกับนักบวชนอกศาสนา แต่มีกลุ่ม

พระภิกษุฉัพพัคคีย์ คือ พระภิกษุ ๖ รูป ได้แก่ พระมณฑุกะ พระโลหิตกะ พระเมตตियะ พระกุมมชกะ พระอัสสชิ และ พระปุนัพพสุกะ พร้อมทั้งพระภิกษุที่เป็นสาธุศิษย์ประมาณ ๑,๕๐๐ รูป เทียวจาริกไปตามสถานที่ต่าง ๆ เนื่องจากขณะนั้น ยังมิได้มีการอนุญาตให้ภิกษุอยู่จำพรรษา การจาริกของท่านเหล่านั้น มีผลกระทบต่อการทำเกษตรกรรมของชาวบ้าน ทำให้ข้าวกล้าและพืชผักเสียหาย พวกชาวบ้าน จึงพากันตำหนิติเตียนถึงการไม่หยุดจาริกในฤดูฝนของภิกษุเหล่านั้น เมื่อพระพุทธรเจ้าทรงทราบ จึงให้ประชุมสงฆ์และทรงบัญญัติให้พระภิกษุอยู่จำพรรษาเป็นเวลา ๓ เดือนในฤดูฝน

ชาวพุทธในประเทศไทย ได้มีการบำเพ็ญกุศลเนื่องในเทศกาลเข้าพรรษา ตั้งแต่สมัยสุโขทัย ดังความในศิลาจารึก หลักที่ ๑ ว่า “พ่อขุนรามคำแหงพ่อเมืองสุโขทัยนี้ ทั้งชาวแม่ชาวเจ้า ท่วยปั่วท่วยนางลูกเจ้าลูกขุนทั้งสิ้นทั้งหลาย ทั้งผู้ชายผู้หญิง ผูกทวยมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทรงศีลเมื่อพรรษาทุกคน” และได้มีการบำเพ็ญกุศลเนื่องในวันเข้าพรรษา สืบทอดมาถึงปัจจุบัน แม้จะปฏิบัติแตกต่างกันบ้างตามยุคสมัย แต่หลักการใหญ่ที่ไม่แตกต่างกันคือ การทำบุญ ตักบาตร รักษาศีล ฟังพระธรรมเทศนา การปฏิบัติธรรม และการทำความดีอื่น ๆ

การอยู่จำพรรษามี ๒ อย่าง

๑. การจำพรรษาต้น เรียก ปุริมิกาวาสอุปายิกา เริ่มตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ในปีที่มีอธิกมาส คือ เดือน ๘ สองหน ให้เลื่อนการจำพรรษาไปเป็นวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ หลัง

๒. การจำพรรษาหลัง เรียก ปัจฉิมิกาวาสอุปายิกา เริ่มตั้งตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๙ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ปัจจุบันไม่ค่อยมีปฏิบัติ จึงไม่เป็นที่รู้จักกัน

สัตตทากรณียะ

การอยู่จำพรรษา มิใช่เป็นข้อห้ามเด็ดขาดว่า ให้พระภิกษุต้องอยู่ประจำตลอด ๓ เดือน โดยไม่สามารถเดินทางไปไหนได้เลย มีพระบรมพุทธานุญาตให้พระภิกษุไปค้างคืนในสถานที่อื่นได้คราวละไม่เกิน ๗ วัน เรียกว่า สัตตทากรณียะ หรือเหตุพิเศษ ๔ ประการ คือ

๑. เพื่อนสหธรรมิกทั้ง ๕ คือ ภิกษุ ภิกษุณี สิกขมานา สามเณร และสามเณรีป่วย หรือบิดามารดาป่วย ไปเพื่อดูแลพยาบาลได้

๒. ไปเพื่อจะยับยั้งเพื่อนสหธรรมิกที่อยากสึก มิให้สึกได้
๓. ไปเพื่อกิจของสงฆ์ เช่น ภูฏิวินัยชำระเสียหาย ไปเพื่อหาอุปกรณ์มาสร้างซ่อมแซมได้
๔. ไปเพื่อฉลองศรัทธาพุทธศาสนิกชน นิมนต์ไปในพิธีบำเพ็ญบุญได้ หรือไปด้วยเหตุอื่น ๆ อนุโลมเข้ากับทั้ง ๔ ข้อข้างต้นข้อใดข้อหนึ่งก็ได้

พระภิกษุผู้มีกิจธุระ ประสงค์จะเสด็จไปกระทำกิจนั้น พึงบอกลาพระภิกษุที่มีอยู่ และเปล่งวาจาแสดงเจตนาเป็นภาษามคธว่า **อตถิ เม กิจจัง อัมสมิง สัตตาหัพภันตเร นีวัตตีสสามิ** แปลว่า ข้าพเจ้ามีกิจต้องไป จะกลับมาภายใน ๗ วัน หรือเพียงผูกใจอธิษฐานด้วยตนเองก็ได้

ประโยชน์ของวันเข้าพรรษา

๑. ในสมัยพุทธกาล ป้องกันไม่ให้พระภิกษุจาริกไปเหยียบย่ำข้าวกล้าพืชพันธุ์ของชาวบ้าน เป็นเหตุให้ได้รับการติเตียน
๒. พระภิกษุได้หยุดพักผ่อน บรรเทาความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าจากการจาริกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพราะในสมัยก่อน ใช้วิธีเดินเท้าไปยังสถานที่ต่าง ๆ เนื่องจากยังไม่มีถนนหนทางและพาหนะที่สะดวกเหมือนปัจจุบัน
๓. พระภิกษุได้อยู่ประจำ เพื่อศึกษาปฏิบัติธรรมเพิ่มเติม และเตรียมความพร้อมจะจาริกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาหลังออกพรรษาแล้ว
๔. พุทธศาสนิกชนได้มีโอกาสนำบุญกุศลเป็นการพิเศษ เช่น ทำบุญตักบาตร รักษาศีล เจริญภาวนา ถวายจตุปัจจัยไทยธรรม จดเว้นอบายมุข เช่น คนเคยดื่มสุราเป็นประจำ ก็อธิษฐานจิตงดเว้นการดื่มตลอดพรรษา
๕. ทำให้มีพิธีทำบุญอื่น ๆ เกิดขึ้น คือ พิธีถวายเทียนพรรษาและพิธีถวายผ้าอาบน้ำฝน

พิธีถวายดอกไม้ธูปเทียนวันเข้าพรรษา

การถวายดอกไม้ธูปเทียนแก่พระภิกษุในวันเข้าพรรษา เพื่อให้พระภิกษุนำไปบูชาพระรัตนตรัย ได้มีมาแต่โบราณ แต่เป็นเพียงการปฏิบัติเฉพาะบุคคล เฉพาะที่ โดยพุทธศาสนิกชนที่อยู่ใกล้วัดจะนำธูปเทียนและดอกไม้ตามที่หาได้ในชุมชนไปถวายพระภิกษุในวัดใกล้บ้านของตน

พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลในวันเข้าพรรษา ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ผู้แทนพระองค์ไปถวายพุ่มเทียนพรรษาในพระอารามหลวงสำคัญ เช่น วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม เมื่อผู้แทนพระองค์ถวายพุ่มเทียนพรรษาแล้ว ก็มีพิธีถวายดอกไม้ (ดอกบัว) รูปเทียน แต่พระภิกษุทั้งวัด เพื่อให้นำไปบูชาพระรัตนตรัยอีกด้วย

สำหรับพิธีตักบาตรดอกไม้ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายในปัจจุบัน คือ พิธีตักบาตรดอกไม้ที่วัดพระพุทธบาท อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี เดิมนั้นชาวบ้านจะนำดอกไม้ที่เรียกกันว่า ดอกเข้าพรรษาไปถวายพระสงฆ์ ดอกไม้ชนิดนี้จะออกดอกเฉพาะช่วงเข้าพรรษาปีหนึ่งเพียงครั้งเดียวเท่านั้น และเกิดอยู่ตามธรรมชาติบริเวณพื้นที่ใกล้ ๆ วัด โดยมารอถวายพระสงฆ์ที่จะไปยังพระอุโบสถเพื่อประกอบพิธีอธิษฐานเข้าพรรษา และได้ปฏิบัติเช่นนี้มาเป็นเวลานาน จนเป็นที่ทราบไปยังหมู่บ้านอื่น ๆ จึงได้เริ่มมีพิธีตักบาตรดอกไม้ขึ้น ต่อมาภาครัฐและเอกชนได้สนับสนุนให้มีการจัดพิธีตักบาตรดอกไม้ขึ้น เป็นงานประเพณีประจำจังหวัดสระบุรี มีประชาชนจากจังหวัดอื่น ไปร่วมพิธีจำนวนมาก ต้องเพิ่มการตักบาตรดอกไม้เป็น ๒ วัน คือ วันขึ้น ๑๕ ค่ำ และแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ โดยจัดพิธีตักบาตรวันละ ๒ รอบ เพื่อรองรับศรัทธาของพุทธศาสนิกชนทั่วไป

ปัจจุบันมีวัดหลายแห่ง ได้เห็นความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนที่สนใจพิธีตักบาตรดอกไม้ จึงได้จัดพิธีตักบาตรดอกไม้ขึ้นในวัดของตนบ้าง โดยจำลองแบบพิธีกรรมมาจากวัดพระพุทธบาท เพื่ออำนวยความสะดวกแก่พุทธศาสนิกชนในพื้นที่ใกล้เคียง

วันออกพรรษา

วันออกพรรษา คือ วันสุดท้ายของการอยู่จำพรรษาของพระภิกษุสงฆ์ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วันปวารณา เป็นวันพระสงฆ์ทำสังฆปวารณา ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ อยู่ระหว่างเดือนตุลาคม ส่วนวันออกพรรษาหลัง ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒

พิธีปวารณาออกพรรษา เป็นสังฆกรรมประเภทหนึ่ง กำหนดโดยพระวินัยบัญญัติ เพื่อให้โอกาสพระสงฆ์ที่อยู่จำพรรษาร่วมกันตลอดไตรมาส หรือ ๓ เดือน สามารถกล่าวตักเตือนและชี้บอข้อผิดพลาดแก่กันและกันได้ โดยความเสมอภาค ด้วยจิตตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความเมตตาปรารถนาดีต่อกัน เป็นสิ่งแสดงให้เห็นว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งประชาธิปไตยมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ซึ่งการปวารณาออกพรรษาของพระสงฆ์ดังกล่าว พุทธศาสนิกชนสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้เป็นอย่างดี ในการที่อยู่ร่วมกันเป็นครอบครัว

หมู่บ้าน หรือสังคม เพราะถ้ากลุ่มคนที่อยู่ร่วมกัน สามารถกล่าวตักเตือนแนะนำกันได้ เมื่อผู้ใดผู้หนึ่งทำผิด ก็จะช่วยแก้ไขความผิดพลานั้นได้ทันที่ ไม่กลายเป็นเรื่องเสียหายใหญ่โต จนยากจะแก้ไข

ความเป็นมาของการปวารณา

เมื่อพระพุทธเจ้าประทับจำพรรษา ณ พระเชตวันมหาวิหาร เมืองสาวัตถี มีพระภิกษุกลุ่มหนึ่งแยกย้ายกันจำพรรษา ณ อารามรอบ ๆ พระนคร พระภิกษุเหล่านั้นมีความคิดว่ เพื่อไม่ให้เกิดการทะเลาะวิวาทขึ้นระหว่างกัน สมควรจะปฏิบัติมุควัตร คือ การตั้งปฏิญาณ ไม่พูดจากันตลอดพรรษา เมื่อออกพรรษาแล้ว พระภิกษุเหล่านั้นพากันไปเฝ้าพระพุทธเจ้าที่ พระเชตวันมหาวิหาร กราบทูลเรื่องการปฏิบัติมุควัตรให้ทรงทราบ พระพุทธเจ้าทรงดำริว่า เป็นการอยู่ร่วมกันเหมือนปศุสัตว์ แล้วทรงอนุญาตให้พระภิกษุสงฆ์ทำปวารณาต่อกันว่า ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายผู้จำพรรษาแล้ว ปวารณาต่อกันใน ๓ ฐานะ คือ ด้วยการได้เห็น ด้วยการได้ยิน หรือด้วยการรังเกียจสงสัย ดังนั้น วันออกพรรษา จึงได้ชื่ออีก อย่างหนึ่งว่า วันปวารณา

ประโยชน์ของวันออกพรรษา

๑. พระภิกษุสงฆ์ได้รับอานิสงส์การจำพรรษา ๕ ประการ
๒. พระภิกษุสงฆ์สามารถจาริกไปค้างแรมในสถานที่อื่นได้
๓. พระภิกษุสงฆ์ได้นำความรู้จากการศึกษาปฏิบัติธรรมไปสั่งสอนประชาชนดีขึ้น
๔. พระภิกษุสงฆ์ได้ทำปวารณา เปิดโอกาสให้เพื่อนสหธรรมิกกล่าวตักเตือนกันได้
๕. พุทธศาสนิกชนได้แบบอย่างการปวารณา นำไปใช้ในชีวิตประจำวัน และมีโอกาสเข้าวัดทำบุญ สมาทานศีล ฟังธรรม เจริญจิตภาวนา

วันเทโวโรหณะ

เทโวโรหณะ แปลว่า การลงจากเทวโลก หมายถึง วันที่พระพุทธเจ้าเสด็จลงจาก เทวโลกหลังจากเสด็จไปจำพรรษาที่ ๗ ณ บันฑุกัมพลศิลาอาสน์ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และแสดงพระอภิธรรม โปรดพระพุทธมารดาตลอด ๓ เดือน ออกพรรษาแล้ว เสด็จกลับลงมายัง มนุษยโลกโดยบันไดสวรรค์ ณ ประตูเมืองสังกัสสะ เมืองสาวัตถี เมื่อวันเพ็ญเดือน ๑๑

จึงเรียกว่า วันเทโวโรหณะ ในวันนั้นพระพุทธองค์แสดงวิวัฒนาการปาฏิหาริย์บันดาลให้โลกสวรรค์ มนุษย์และสัตว์นรกมองเห็นกัน จึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วันพระเจ้าเปิดโลก วันรุ่งขึ้นเป็น วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ จึงมีการทำบุญตักบาตรเทโวโรหณะเป็นการใหญ่ เพื่อเฉลิมฉลองวัน เสด็จกลับลงมาจากเทวโลกของพระพุทธเจ้า บางแห่งเรียก ตักบาตรดาวดั่งส์ เรียกย่อ ๆ ว่า ตักบาตรเทโว

ความเป็นมาของวันเทโวโรหณะ

ลุลึงพรรษาที่ ๗ แต่วันตรัสรู้ ในวันเพ็ญเดือน ๘ เวลาบ่าย พระพุทธเจ้าทรงแสดง ยมกปาฏิหาริย์ (ปาฏิหาริย์แสดงเป็นคู่) ณ ต้นมะม่วงในเมืองสาวัตถี เพื่อปราบมานะของ พวกเดียรถีย์ นับเป็นความอัศจรรย์ยิ่ง ทำให้มหาชนได้ทราบถึงพระพุทธานุภาพอย่างถ่องแท้

วันรุ่งขึ้นจากวันแสดงยมกปาฏิหาริย์เป็นวันเข้าพรรษา ตรงกับวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ พระพุทธเจ้าทรงประกาศแก่พุทธบริษัทว่า พระองค์จะขึ้นไปอยู่จำพรรษาในสวรรค์ ชั้นดาวดึงส์ ตามธรรมเนียมของอดีตพระพุทธเจ้าทั้งหลาย เป็นที่อาลัยแก่พุทธบริษัทที่ชุมนุม อยู่ในสถานที่นั้น พระองค์เสด็จพระพุทธดำเนินไปยังดาวดึงส์พิภพ ประทับนั่งเหนือ บันฑุกัมพลศิลาอาสน์ ณ ภายใต้ต้นปาริฉัตร เมื่อเทวดาทั้งหลายและสิริมหามายาเทพบุตร พุทธมารดา มาร่วมกันแล้ว ทรงยกพระมารดาให้เป็นประธานแห่งเทพบริษัททั้งปวง ตรัสเทศนาพระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ ประกอบด้วย สังคินี วิภังค์ ธาตุกถา ปุคคลบัญญัติ กถาวัตถุ ยมกและมหาปฏฐาน เป็นเวลา ๓ เดือนติดต่อกัน โดยมีได้หยุดพัก เมื่อจบ พระธรรมเทศนา สิริมหามายาเทพบุตรพุทธมารดา บรรลุโสดาปัตติผล เป็นพระอริยบุคคล ในพระพุทธศาสนา และเทวดาทั้งหลายได้บรรลุมรรคผลตามสมควรแก่ตน ๆ

เมื่อเหลืออยู่ ๗ วัน จะถึงวันปวารณาออกพรรษา มหาชนพากันเข้าไปหาพระโมค- คัลลანะ กราบเรียนถามถึงวันเสด็จลงจากเทวโลกของพระพุทธเจ้า พระโมคคัลลანะ แสดงฤทธิ์เหาะขึ้นไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ทูลถามถึงวัน เวลา และสถานที่ ในการเสด็จลงจาก เทวโลก พระพุทธเจ้าตรัสแจ้งแก่พระโมคคัลลานะ เพื่อนำความไปบอกแก่มหาชนว่า พระองค์ จะเสด็จลงจากเทวโลก ในวันปวารณาขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ไกล่ประตุเมืองสังกัสสะ เมื่อทำว สักกเทวราชทรงทราบ ในวันเสด็จลงจากเทวโลก จึงเนรมิตบันไดทิพย์ ๓ บันได คือ บันไดทอง อยู่เบื้องขวา ให้เทวดาทั้งหลายลง บันไดเงินอยู่เบื้องซ้าย ให้หมู่พรหมทั้งหลายลง และบันไดแก้ว อยู่ตรงกลาง เป็นที่เสด็จลงของพระพุทธเจ้า เชิงบันไดทั้ง ๓ ตั้งลงไกล่ประตุเมืองสังกัสสะ

สถานที่นั้นได้ชื่อว่า อจลเจตีย์ ส่วนหัวบันไดเบื้องบนจรดยอดเขาสิเนรุ เป็นที่ตั้งของสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

ขณะพระพุทธเจ้าเสด็จลงจากดาวดึงส์เทวโลกสู่ภพมนุษย์ ณ ประตุมืองสังกัสสะ ได้ทอดพระเนตรเห็นเทวดาและมนุษย์ถวายเป็นการบูชาสักการะอย่างมโหฬาร พระองค์ทรงแสดงวิวรณปาฏิหาริย์ ให้เทวดามนุษย์และสัตว์นรก ต่างมองเห็นซึ่งกันและกันตลอด ๓ โลก การลงโทษในเมืองนรกหยุดชั่วคราวในวันนี้ ดังนั้น จึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วันพระเจ้าเปิดโลก

เช้าวันรุ่งขึ้น พุทธบริษัทพร้อมใจกันทำบุญตักบาตร ด้วยเสบียงสำหรับบริภคของตน ๆ ถวายพระสงฆ์ทั้งหมดที่อยู่ในที่นั้น มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน โดยมีได้นัดหมายกันปรากฏว่า การทำบุญตักบาตรในวันนั้น ผู้คนแออัดมาก จึงเอาข้าวสาละของตนห่อบ้าง ทำเป็นปั้น ๆ บ้าง โยนเข้าไปถวายพระ เป็นต้นเหตุให้คนสมัยก่อน นิยมทำข้าวต้มลูกโยนเป็นส่วนสำคัญในการตักบาตรเทโวโรหณะ ปัจจุบันการทำข้าวต้มลูกโยน ยังพอมียู่บ้างในชนบท แต่ในส่วนกลางหรือในตัวเมืองเลือนหายไปมากแล้ว เพราะขาดอุปกรณ์และผู้มีความรู้ในการทำข้าวต้มลูกโยน แต่ใช้สิ่งของที่หาได้สะดวกไปตักบาตรแทน ถึงอย่างไร พิธีตักบาตรเทโวโรหณะ ก็ยังเป็นที่ยึดและนิยมจัดกันแทบทุกวัด โดยถือเป็นประเพณีสำคัญอย่างหนึ่ง

การจัดพิธีตักบาตรเทโวโรหณะ

การจัดพิธีตักบาตรเทโวโรหณะในประเทศไทย จัดกันมาแต่โบราณ โดยจำลองเหตุการณ์วันเทโวโรหณะ ถ้าวัดใดอยู่ใกล้ภูเขา มีอุโบสถ วิหาร หรือสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาอื่น ๆ อยู่บนยอดเขา และมีบันไดหรือทางเดินสำหรับขึ้นลงเขา จะจัดพิธีโดยอัญเชิญพระพุทธรูปลงมาจากยอดเขา นำหน้าแถวพระภิกษุสงฆ์ ส่วนประชาชนที่มาตักบาตร จะยืนหรือนั่งหันหน้าเข้าหากัน โดยเว้นระหว่างกลางไว้ สำหรับพระภิกษุสงฆ์เดินรับบิณฑบาต ส่วนสิ่งของที่นำมาตักบาตร ก็อาจแตกต่างกันบ้าง ซึ่งในเมืองนิยมใช้อาหารแห้ง ส่วนในชนบทนิยมอาหารสดเป็นไปตามศรัทธา

พิธีตักบาตรเทโวโรหณะ จัดเป็นงานประเพณีประจำจังหวัด คือ พิธีตักบาตรเทโวโรหณะ ณ วัดสังกัสรัตนคีรี จังหวัดอุทัยธานี ซึ่งตั้งอยู่บนยอดเขาสะแกกรัง มีบันไดทอดลงจากยอดเขาถึงพื้นราบจำนวน ๔๙๙ ขั้น ส่วนทางภาคใต้ จะมีพิธีชักพระ ทั้งทางบกและทางน้ำ โดยทางบก พุทธศาสนิกชนจะประดับตกแต่งรถทรง ด้วยราชวัตรฉัตรธงอย่างสวยงาม อัญเชิญ

พระพุทธรูปขึ้นประดิษฐาน ช่วยกันชักหรือลากไปตามถนน เพื่อให้ประชาชนสักการะและทำบุญ ส่วนทางน้ำก็เช่นเดียวกัน เพียงแต่ใช้เรือแห่ไปตามแม่น้ำลำคลองเท่านั้น สำหรับที่จังหวัดอุทัยธานี เดิมก็จัดในลักษณะเป็นประเพณีท้องถิ่น ต่อมาได้รับการสนับสนุนการจัดงานจากภาครัฐและเอกชน ปัจจุบันเป็นงานมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันไป แต่ละปีมีผู้ไปร่วมพิธีเป็นจำนวนมาก เพราะสถานที่สวยงาม เหมาะสม สร้างศรัทธาให้แก่ผู้ไปร่วมพิธีเป็นอย่างดี พิธีดังกล่าวจัดวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ทุกปี

ระเบียบพิธีตักบาตรเทโวโรหณะ

ก่อนวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ เป็นกำหนดพิธีตักบาตรเทโวโรหณะ ทางวัดจะจัดเตรียม คือ

๑. พระพุทธรูปยืน ๑ องค์ ขนาดพอสมควร ประดิษฐานบนรถทรงหรือคานหามสำหรับชักหรือหามนำหน้าพระสงฆ์เวลารับบิณฑบาต ประดับด้วยดอกไม้ราชวัตรฉัตรธงตามความเหมาะสม มีที่ตั้งบาตรตรงหน้าพระพุทธรูปด้วย ถ้าพระพุทธรูปเป็นปางอุ้มบาตรก็จะเหมาะกับพิธีถ้าไม่มี จะใช้ปางอื่นก็ได้ แต่ควรเป็นพระพุทธรูปยืน

๒. เตรียมสถานที่สำหรับท่ายกทวยิกาตั้งของนำมาตักบาตร โดยจะจัดบริเวณรอบอุโบสถ ลานวัดหรือบันไดลงจากภูเขา ตามความเหมาะสมของแต่ละวัด

๓. แจ้งกำหนดการพิธีให้ท่ายกทวยิกาทราบล่วงหน้า

สำหรับท่ายกทวยิกาผู้มีศรัทธาทำบุญตักบาตรเทโวโรหณะ เมื่อทราบกำหนดการจากทางวัดแล้ว ควรเตรียมการ ดังนี้

๑. เตรียมภัตตาหารหรือสิ่งของสำหรับตักบาตร ตามกำลังศรัทธา นอกจากอาหารหวานคาวสำหรับตักบาตรแล้ว มีสิ่งเป็นสัญลักษณ์ของพิธี คือ ข้าวต้มลูกโยน ปัจจุบันมีน้อยมาก

๒. ถึงกำหนดวันตักบาตร นำเครื่องตักบาตรไปจัดตั้งตามสถานที่ทางวัดจัดให้

๓. เมื่อตักบาตรเสร็จแล้ว เป็นอันเสร็จพิธี

บางวัดให้มีพิธีสมทานศีลก่อน จากนั้นพระภิกษุสามเณรสวดถวายพรพระ อนุโมทนา ยะยา สัพพี จบแล้ว จึงรับอาหารบิณฑบาต

วันธรรมสวนะ

วันธรรมสวนะ แปลว่า วันฟังธรรม หรือรู้จักกันโดยทั่วไปว่า วันพระ คือ วันประเสริฐ พุทธศาสนิกชนกำหนดว่า เป็นวันประชุมทำบุญ สมาทานศีล ฟังพระธรรมเทศนา มักเรียกว่า ไปวัดทำบุญฟังเทศน์ วันธรรมสวนะหรือวันพระ ตามประเพณีไทย คือ วันตรงกับวันขึ้น ๘ ค่ำ ขึ้น ๑๕ ค่ำ แรม ๘ ค่ำ และแรม ๑๕ ค่ำ หรือแรม ๑๔ ค่ำ ในเดือนขาด (เดือนทางจันทรคติ) ในเดือนหนึ่งจะมีวันพระ ๔ วัน

ความเป็นมาของวันธรรมสวนะ

วันธรรมสวนะ มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ในคัมภีร์วินัยปิฎก ตอนว่าด้วยอุโบสถขันธกะ กล่าวว่า พวกปริพาชกและเดียรถีย์ นักบวชนอกพระพุทธศาสนา ประชุมกันทุกวัน ๘ ค่ำ ๑๔ ค่ำ และ ๑๕ ค่ำ ทั้งข้างขึ้นและข้างแรม เพื่อสนทนาเกี่ยวกับลัทธิคำสอนของตน ครั้นต่อมา พระเจ้าพิมพิสารทรงทราบเรื่องนั้นแล้ว จึงเสด็จไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ณ พระคันธกุฎี เขาคิชฌกูฏ ใกล้เมืองราชคฤห์ กราบทูลให้พระพุทธเจ้าทรงทราบพระพุทธเจ้าทรงเห็นว่าเป็นเรื่องดี มีประโยชน์ จึงทรงอนุญาตให้พระภิกษุสงฆ์มาประชุมกันในวัน ๘ ค่ำ ๑๔ ค่ำ และ ๑๕ ค่ำ ดังนั้น วันประชุมของพระสงฆ์ในยุคพุทธกาล จึงมีเดือนละ ๔ ครั้ง

เมื่อพระภิกษุสงฆ์มาประชุมในวันดังกล่าว ก็ไม่ได้ทำอะไร พวกหนึ่งเฉย ไม่ได้ สนทนาธรรม ชาวบ้านที่พากันไปวัดเพื่อฟังธรรม จึงรู้สึกผิดหวัง และกล่าวติเตียนพระภิกษุสงฆ์ พระพุทธเจ้าทรงทราบ จึงทรงอนุญาตให้ภิกษุสนทนาธรรมและแสดงธรรมในวันดังกล่าว ดังนั้น จึงเรียกว่า วันธรรมสวนะ ในสมัยพุทธกาลยังไม่มีจารึกเป็นลายลักษณ์อักษร ได้สืบทอดต่อกันมาด้วยคำพูด การฟังและการท่องจำ ที่เรียกว่า มุขปาฐะ ดังนั้น การแสดง ธรรมและการฟังธรรม จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยขึ้นแล้ว ทรงอนุญาตให้พระภิกษุทำอุโบสถ สังฆกรรมสวดพระปาติโมกข์ในวันธรรมสวนะด้วย ยุคแรกพระภิกษุสงฆ์สวดพระปาติโมกข์ ทุกวันธรรมสวนะ แต่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ลดการสวดพระปาติโมกข์เหลือเดือนละ ๒ ครั้ง คือ วันขึ้น ๑๕ ค่ำและแรม ๑๕ หรือ ๑๔ ค่ำ ในเดือนขาด เรียกว่า วันอุโบสถ หรือ วันพระใหญ่

สำหรับในประเทศไทย วันธรรมสวนะหรือวันพระ มีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ตามหลักฐานที่ปรากฏในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงหลักที่ ๑ ความเป็นว่า “พ่อขุนรามคำแหง เจ้าเมืองศรีสัชนาลัย สุโขทัย ปลุกไม้ตาลนี้ได้สิบสี่เข้า จึงให้ช่างฟันขดานหิน ตั้งหว่างกลางไม้ตาลนี้ วันเดือนดับ เดือนโอก แปรวัน วันเดือนเต็มเดือนบ่าง แปรวัน ผุ่งปู่ครู มหาเถร ขึ้นนั่งเหนือขดานหินสูตรธรรมแก่อุบาสก ผุ่งท่วยจำศีล” และยังถือปฏิบัติมาจนกระทั่งปัจจุบัน คือ กำหนดวันธรรมสวนะ เดือนละ ๔ วัน เหมือนสมัยสุโขทัย คือ วันขึ้นและแรม ๘ ค่ำ ๑๕ ค่ำ หรือแรม ๑๔ ค่ำ ในเดือนขาด

ในปี พ.ศ. ๒๔๙๙ รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม เห็นความสำคัญของพระพุทธศาสนา จึงได้ประกาศให้วันพระและวันอาทิตย์เป็นวันหยุดราชการ ซึ่งใช้ถือปฏิบัติอยู่ระยะหนึ่ง ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๐๒ ประกาศให้วันเสาร์และวันอาทิตย์เป็นวันหยุดราชการตามหลักสากล อย่างไรก็ตาม วันธรรมสวนะหรือวันพระ คงยังเป็นวันสำคัญสำหรับพุทธศาสนิกชนชาวไทย จนถึงปัจจุบัน

วันโกน

วันโกน คือ วันพระภิกษุสงฆ์ปลงผม (โกนผม) รวมถึงโกนคิ้วด้วย (เฉพาะพระสงฆ์ไทย) เป็นวันก่อนวันพระ ๑ วัน เดือนหนึ่งมี ๔ วัน คือ วันขึ้น ๗ ค่ำ ๑๔ ค่ำ และวันแรม ๗ ค่ำ ๑๔ ค่ำ หรือแรม ๑๓ ค่ำ ในเดือนขาด วันโกนดังกล่าวมานี้ ถือตามกำหนดวันโกนผมของพระสงฆ์ไทยในสมัยโบราณ บางท้องถิ่นยังถือปฏิบัติอยู่บ้าง แต่มีจำนวนน้อย ปัจจุบันกำหนดเพียงวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เป็นวันโกนเพียงวันเดียว เดิมวันโกนเป็นสัญลักษณ์ให้รู้ว่า วันรุ่งขึ้นจะเป็นวันพระ เพื่อให้พุทธศาสนิกชนจะได้เตรียมตัวไปทำบุญในวันรุ่งขึ้น เพราะสมัยโบราณปฏิบัติเป็นของหายาก

ประโยชน์ของวันธรรมสวนะ

๑. เป็นวันทำบุญ สมัยก่อนเมื่อถึงวันพระ พุทธศาสนิกชนชาวไทยจะหยุดการงานของตนไว้ จัดเตรียมอาหารคาวหวาน เพื่อไปทำบุญร่วมกันที่วัด
๒. เป็นวันรักษาศีล พุทธศาสนิกชนในสมัยก่อนจะหยุดใช้แรงงานสัตว์ แม้ฆ่าสัตว์นำไปประกอบอาหารก็จะหยุด ชาวประมงจะหยุดออกเรือจับปลา แม้แต่โรงฆ่าสัตว์ก็ห้าม

ฆ่าหมู โค กระบือ เพื่อเข้าวัดทำบุญสมทานศีล ๕ ศีล ๘ หรือศีลอุโบสถ ตามศรัทธาของตน อย่างเคร่งครัด

๓. เป็นวันฟังธรรม ทุกวัดที่ชาวบ้านไปทำบุญก็จะมีแสดงธรรมหรือมีเทศน์ อย่างน้อย ๑ กัณฑ์ ถ้ามีผู้สมทานรักษาศีลอุโบสถ ก็จะมีเทศน์ ๒ หรือ ๓ กัณฑ์ คือ รอบเช้า หลังพระฉันเช้าและผู้ไปร่วมทำบุญรับประทานอาหารเช้า ๑ กัณฑ์ ตอนบ่าย ๑ กัณฑ์ และ ตอนหัวค่ำอีก ๑ กัณฑ์

๔. เป็นวันปฏิบัติธรรม พุทธศาสนิกชนที่ไปทำบุญในวันธรรมสวนะ นอกจากได้ ถวายทาน รักษาศีล ฟังเทศน์ตามปกติแล้ว ยังมีโอกาสได้สวดมนต์ เจริญสมาธิ หรือปฏิบัติ ธรรมอื่น ๆ ตามที่วัดหรือสำนักนั้น ๆ กำหนดอีกด้วย

๕. เป็นวันสวดพระปาฏิโมกข์ ทำสังฆกรรมของพระภิกษุสงฆ์

การเข้าวัดทำบุญและการปฏิบัติตนของชาวพุทธในปัจจุบัน แม้จะไม่เคร่งครัด เหมือนสมัยก่อน แต่เป็นการฝึกฝนอบรมจิตใจของตน ให้น้อมไปในพระรัตนตรัยได้เป็นอย่างดี และมีผู้ถือปฏิบัติกันมากในชนบท แต่ในส่วนกลางกำลังลดน้อยถอยลง คนรู้ว่าวันนี้เป็น วันพระมีจำนวนน้อย จึงควรส่งเสริมให้คนเข้าใจถึงประโยชน์ของเข้าวัดฟังเทศน์ในวันพระ จะทำให้ประชาชนเป็นคนดี มีศีลธรรมประจำใจ สังคมมีความร่มเย็นเป็นสุขตลอดกาล

บทที่ ๒

พิธีเจริญพระพุทธมนต์

ความเป็นมาของพิธีเจริญพระพุทธมนต์

การเจริญหรือการสวดพระพุทธมนต์ มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล เพื่อป้องกันอันตราย และให้เกิดความสุขสวัสดิแก่ผู้ประกอบพิธี การเจริญพระพุทธมนต์นั้น เมื่อเจริญหรือสวดด้วยจิตเมตตาว่า ขออานุภาพพระปริตร จงคุ้มครองปกป้องรักษาทุกเมื่อ มีจิตเป็นสมาธิแน่วแน่มั่น ย่อมทำให้พระปริตรมีพลังและอานุภาพยิ่งขึ้น ดังเช่นการสวดพระปริตรในสมัยพุทธกาล

สมัยหนึ่ง ได้เกิดภัย คือความแห้งแล้งขึ้นในเมืองเวสาลี ทำให้พืชพันธุ์ธัญญาหารเสียหายมาก เป็นเหตุให้ข้าวยากหมากแพง เกิดโรคระบาดอย่างร้ายแรง ชาวเมืองเวสาลีล้มตายจำนวนมาก ข้าวิญญูณที่ยังไม่ได้ไปเกิดใหม่ ก็มาทำร้ายชาวเมืองให้ล้มตายมากยิ่งขึ้น ชาวเมืองจึงไปกราบทูลกษัตริย์ลิจฉวี ให้หาผู้วิเศษมาช่วยจัดปัดเป่าภัยพิบัติ กษัตริย์ลิจฉวีทรงระลึกถึงพระพุทธเจ้าว่า ทรงช่วยจัดปัดเป่าภัยพิบัตินั้นได้ ทรงทราบว่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่เมืองราชคฤห์ จึงแต่งตั้งเจ้าลิจฉวี ๒ องค์ พร้อมเครื่องบรรณาการไปถวายพระเจ้าพิมพิสารที่เมืองราชคฤห์ทันที

เจ้าลิจฉวีทั้ง ๒ องค์ เสด็จถึงเมืองราชคฤห์ ได้เข้าเฝ้าพระเจ้าพิมพิสาร กราบทูลเรื่องราวความเดือดร้อนของชาวเมืองเวสาลี และมีความประสงค์จะกราบทูลนิมนต์พระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรดชาวเมืองเวสาลี จึงพากันเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อกราบทูลอาราธนา พระพุทธเจ้าทรงพิจารณาว่า ถ้าพระองค์เสด็จไป ภัยทั้งปวงจะสงบลง เป็นประโยชน์แก่ชาวเมืองเวสาลี จึงทรงรับการอาราธนาของเจ้าลิจฉวี กษัตริย์ลิจฉวีทรงทราบว่าพระพุทธเจ้าทรงรับนิมนต์แล้ว ทรงประกาศให้ชาวเมืองทราบ และให้จัดเตรียมการรับเสด็จพระพุทธดำเนนโปรดชาวเมืองเวสาลีอย่างยิ่งใหญ่ตลอดระยะทาง ๓ โยชน์

เมื่อพระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระสงฆ์สาวก ๕๐๐ รูป เสด็จถึงเมืองเวสาลี ด้วยเรือแพที่พระเจ้าพิมพิสารรับสั่งให้ต่อถวาย เพื่อเสด็จข้ามแม่น้ำคงคา กษัตริย์ลิจฉวีทรงลุยน้ำไปรับเสด็จพระพุทธเจ้าด้วยความปลื้มปิติ กราบทูลอาราธนาให้เสด็จเข้าเมืองเวสาลีด้วยพระพุทธานุภาพบันดาลให้ฝนตกกระหน่ำอย่างหนัก น้ำท่วมทั่วเมืองเวสาลี เพื่อล้าง

สิ่งสกปรกและซากศพทั่วเมืองให้หมดไป ทำให้เมืองเวสาลีกลับมาสะอาดสงบดังเดิม เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จพระพุทธดำเนินถึงประตูเมืองเวสาลี ท้าวสักกเทวราชพร้อมด้วย เทพบริวารเสด็จมาชุมนุมอยู่ ณ ที่นั้นด้วย ทำให้มนุษย์เป็นอันมากพากันหลบหนีไป แต่ยังมี หลงเหลืออยู่บ้าง

เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จเข้าสู่ประตูเมืองเวสาลี ได้ตรัสกับพระอานนท์ว่า ดูก่อนอานนท์ เธอจงเรียนเอารตนสูตรนี้ จาริกไปภายในกำแพงเมือง ๓ ชั้นกับพวกกุมารลิจฉวี ทำพระปริตร ให้ทั่วเมืองเถิด แล้วตรัสรตนสูตรแก่พระอานนท์

พระอานนท์เถระ เรียนพระพุทธมนต์บทรตนสูตรที่พระพุทธองค์ทรงประทาน ให้แล้ว นำบาตรศิลาของพระพุทธเจ้ามาใส่น้ำ ถือไปยืนที่หน้าประตูเมือง น้อมรำลึกถึง พระคุณของพระพุทธเจ้า จากนั้นเข้าไปภายในพระนคร เดินประพรมน้ำพระพุทธมนต์ไป ทั่วเมืองเวสาลี ภัยทั้งหลายและมนุษย์ที่ยังหลงเหลืออยู่ ก็หายไปหมดสิ้น โรคภัยไข้เจ็บ ของชาวเมือง ก็สงบลง ชาวเมืองเวสาลีต่างพากันออกมาจากบ้านเรือน นำดอกไม้ของหอม เดินตามบูชาพระอานนท์เถระซึ่งเดินประพรมน้ำพระพุทธมนต์ไปทั่วเมืองตลอดคืน

พระโหราจารย์พิจารณาเห็นความศักดิ์สิทธิ์แห่งพระพุทธมนต์ จึงได้รวบรวม พระพุทธมนต์บทรตนสูตรและบทอื่น ๆ มาเป็นพระปริตร เรียกว่า เจ็ดตำนานบ้าง สิบสอง ตำนานบ้าง หรือเรียกชื่อตามพระสูตรนั้น ๆ บ้าง เพื่อให้พุทธศาสนิกชนสวดหรือเจริญ เป็น เครื่องป้องกันภัยอันตราย และเกิดความสุขสวัสดิ์แก่ชีวิต

อนึ่ง พระอานนท์เถระนำบาตรศิลาของพระพุทธเจ้า บรรจุน้ำพระพุทธมนต์จนเต็ม บาตร เดินประพรมทั่วเมืองเวสาลีในคราวนั้น ถือเป็นแบบอย่างในการทำน้ำพระพุทธมนต์ และประพรมน้ำพระพุทธมนต์ปัจจุบันนี้

ความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธมนต์

การเจริญหรือการสวดพระพุทธมนต์ จะเกิดพุทธานุภาพ ธรรมานุภาพ สังฆานุภาพ และปริตตานุภาพอันศักดิ์สิทธิ์สมบูรณ์ ผู้ร่วมประกอบพิธีกรรมต้องมีความพร้อม ๓ ประการ คือ

๑. ผู้ฟังมีศรัทธาความเชื่อความเลื่อมใสในพระพุทธมนต์
๒. ผู้เจริญหรือสวดพระพุทธมนต์มีจิตสงบนิ่ง เป็นสมาธิแน่วแน่
๓. สวดด้วยจิตเมตตา หวังให้ผู้ฟังได้รับอานิสงส์เต็มที่

พิธีเจริญพระพุทธมนต์

คำว่า เจริญพระพุทธมนต์และสวดพระพุทธมนต์ เป็นศัพท์บัญญัติใช้กับพิธีทำบุญทางพระพุทธศาสนา การเจริญพระพุทธมนต์ใช้กับงานพิธีปรารภเหตุ คือ ความสุข ความเจริญของตนเอง ครอบครัวบ้าง สังคมบ้าง นิยมเรียกว่า งานมงคล การสวดพระพุทธมนต์ใช้กับงานปรารภเหตุ คือ การตาย นิยมเรียกว่า งานอวมงคล

แต่กิริยาสาธยายว่า เจริญหรือสวดนั้น ต่างกันเพียงประเภทของงานเท่านั้น เมื่อใช้ภาษาให้เข้าใจง่าย เรียกรวมกันว่า สวดมนต์ ไม่ว่าจะเป็นงานใดก็ตาม

พิธีมงคลจัดขึ้นเพื่อความสุขความเจริญ นิยมสวดพระปริตรและพระสูตรเหล่านี้ คือ

๑. เจ็ดตำนาน หรือ จุลราชนิพนธ์
๒. สิบสองตำนาน หรือ มหาราชนิพนธ์
๓. ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร
๔. มหาสมัยสูตร
๕. โพชฌังคสูตร
๖. คิริमानนทสูตร
๗. มหาสติปัฏฐานสูตร
๘. ชยมงคลคาถา
๙. คาถาจตุเพียรชัยและคาถาดับเพียรชัย

เจ็ดตำนานและสิบสองตำนาน

พิธีทำบุญเนื่องด้วยการเฉลิมฉลองและปรารภความสุขความเจริญ ทำให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่เจ้าภาพ เช่น งานฉลองพระบวชใหม่ งานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน งานวันเกิด การเจริญพระพุทธมนต์ นิยมใช้เจ็ดตำนานเป็นพื้น บทสวดมนต์เจ็ดตำนาน พระโบราณจารย์ท่านกำหนดพระสูตร คาถา และหัวข้อพุทธภาสิต บรรดาที่มีอานุภาพในทางแนะนำและป้องกันสรรพภัยพิบัติ รวมเรียกว่า พระปริตร แปลว่า เครื่องป้องกันหรือเครื่องต้านทาน เจ็ดตำนานหรือจุลราชนิพนธ์ ประกอบด้วย

๑. มงคลสูตร
๒. รตนสูตร
๓. กรณียเมตตสูตร

๔. ชันธปริตร

๕. โมรปริตร

๖. ธชัคคปริตร หรือ ธชัคคสูตร

๗. อาฏานาฏิยปริตร

๘. โพชฌงคปริตร

เมื่อรวมโมรปริตรเข้ากับธชัคคปริตร เหลือเพียง ๗ ปริตร จึงเรียกว่า เจ็ดตำนาน
สิบสองตำนาน หรือ มหาราชปริตร ประกอบด้วย

๑. มงคลสูตร

๒. รตนสูตร

๓. กรณียเมตตสูตร

๔. ชันธปริตร

๕. โมรปริตร

๖. วัฏฏกปริตร

๗. ธชัคคปริตร หรือ ธชัคคสูตร

๘. อาฏานาฏิยปริตร

๙. องคุลิมาลปริตร

๑๐. โพชฌงคปริตร

๑๑. อภยปริตร

๑๒. ขยปริตร

ในการสวดทั่วไป นิยมใช้เพียง ๗ หัวข้อหรือน้อยกว่า พิธีที่ใช้สวดทั้ง ๘ หรือ ๑๒ หัวข้อก็มีทั้งนี้ ขึ้นกับความสำคัญของงานและมีเวลาอำนวยในการสวด ดังนั้น ปัจจุบันจึงมีสวดอยู่ ๓ แบบ คือแบบเต็ม แบบย่อและแบบลัด

อนึ่ง พิธีเจริญหรือสวดพระพุทธรูปในพิธีการต่าง ๆ พระสงฆ์จะสวดบทเบื้องต้นก่อน เรียกว่า ต้นสวดมนต์ หรือต้นตำนาน แล้วจึงสวดพระปริตรหรือพระสูตรต่าง ๆ ตามกำหนด เรียกว่าตัวตำนาน สดท้ายเป็นเบื้องปลายบทสวดมนต์ เรียกว่า ท้ายสวดมนต์ หรือ ท้ายตำนาน ต้นตำนาน เริ่มด้วยบทชุมนุมเทวดา เรียกอย่างสามัญว่า ขัดสัคเค พระสงฆ์รูปที่ ๓ จะเป็น ผู้ขัด จากนั้นสวดบทนมัสการ คือ นโม ตัสสะ จนถึงบทนมการอัญญาคาถา หรือ นโม ๘ บท แล้วจึงสวดบทพระปริตรหรือพระสูตรเป็นลำดับต่อไป

บทชุมนุมเทวดาหรือขัดสัคเค เป็นบทขัดเพื่อเชิญเทวดาผู้สถิตอยู่ ณ สถานที่ต่าง ๆ ให้มาร่วมประชุมฟังธรรม คือ การเจริญพระพุทธมนต์ การขัดสัคเค มีบทนำขัดอยู่ ๓ แบบ ใช้ในพิธีแตกต่างกัน ดังนี้

แบบที่ ๑ ใช้ในงานพระราชพิธีและรัฐพิธี มีบทนำในการขัดสัคเคว่า **สระรัชชัง สะเสนัง สะพันรุง นรินทัง ประิตตานุกาโว สะทา รักขะตุติ ะระิตวานะ เมตตัง สะเมตตา ะกัณฑา อะวิกขิตตะจิตตา ประิตตัง ะณันตุ** แล้วว่าบทขัดสัคเคที่เหลือต่อไปจนจบ

แบบที่ ๒ ใช้ขัดในการสวดพระพุทธมนต์ ๑๒ ตำนาน เริ่มต้นคำว่า **ะสมันตา จักกะวาเหสุ อัตรักจันตุ เทวะตา สัททัมมัง มุนิราชัสสะ สุนันตุ สัคคะโมกชะทัง** แล้วว่าบทขัดสัคเค ที่เหลือต่อไปจนจบ

แบบที่ ๓ ใช้ขัดในการสวดพระพุทธมนต์ ๗ ตำนาน เริ่มต้นคำว่า **ะระิตวานะ เมตตัง สะเมตตา ะกัณฑา อะวิกขิตตะจิตตา ประิตตัง ะณันตุ** แล้วว่าบทขัดสัคเคที่เหลือต่อไปจนจบ

ท้ายตำนาน คือบท **นัตถิ เม สะระณัง อัญญัง ...** ต่อกับบท **ยังกิญจิ ระตะนัง โลเก ...**และต่อด้วยบท **ทุกขุปัตตา** ถ้ามีการถวายภัตตาหารด้วย จะสวดบทถวายพรพระ จบด้วยบท **ะวะตุ สัพพะมังคะลัง ...** เป็นอันเสร็จพิธีเจริญพระพุทธมนต์ สำหรับการสวดมนต์เย็น ไม่มีบทสวดถวายพรพระและจบด้วยบท **ะวะตุ สัพพะมังคะลัง ...** เช่นเดียวกัน

พิธีมงคลสมรส

พิธีมงคลสมรส เรียกอย่างสามัญว่า งานแต่งงาน หรือ งานแต่ง เป็นประเพณีของพุทธศาสนิกชนชาวไทย นิยมให้มีพิธีสงฆ์เข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่คู่บ่าวสาวด้วย สมัยพุทธกาล เรียกพิธีนี้ว่า **วิวาหมงคล** หรือ**อวาหมงคล** คนไทยนิยมนำมาใช้แบบกึ่งทางการว่า งานวิวาห์ ปกติงานมงคลสมรสของไทย จะจัดพิธีที่บ้านเจ้าสาว ถ้ามีบ้านหรือเรือนหอโดยเฉพาะ นิยมจัดที่บ้านหรือเรือนหอ

พิธีทำบุญงานมงคลสมรส ประเพณีไทยโบราณนิยมจัดงานให้เสร็จภายในวันเดียว แบ่งเป็น ๒ ช่วงเวลา คือ ตอนเช้ามีพิธีทำบุญเลี้ยงพระ ให้คู่บ่าวสาวทำบุญตักบาตรร่วมกัน เมื่อเสร็จพิธีสงฆ์ช่วงเช้าแล้ว ตอนสายจะเป็นประเพณียกขันหมาก ไหว้บรรพบุรุษ ไหว้พ่อแม่ ญาติผู้ใหญ่ และอื่น ๆ ตอนบ่ายมีพิธีสงฆ์อีกวาระหนึ่ง จะนิมนต์พระสงฆ์ชุดเดิมมาเจริญ

พระพุทธมนต์ เพื่อทำนํ้ามนต์ใช้หลังนํ้าสังข์ โดยพระสงฆ์จะประพรมนํ้าพระพุทธมนต์ให้เพื่อเป็นสิริมงคลแก่คู่บ่าวสาว บ้านหรือเรือนหอด้วย จากนั้นเป็นพิธีหลังนํ้าสังข์ของบิดา มารดา และญาติผู้ใหญ่ของคู่บ่าวสาว ตลอดถึงแขกผู้มีเกียรติรับเชิญมาร่วมงาน จะไม่ขอลงรายละเอียดพิธีแบบโบราณนี้ เพราะปัจจุบันแทบจะไม่มีการจัดพิธีรูปแบบนี้แล้ว สำหรับพิธีทำบุญงานมงคลสมรสในปัจจุบัน นิยมจัดพิธีสงฆ์ให้เสร็จช่วงเช้า เสร็จพิธีสงฆ์แล้ว จึงประกอบพิธีทางโลกต่อไป ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะพิธีสงฆ์เท่านั้น

การเตรียมการต่าง ๆ ก็คล้ายกับการทำบุญในพิธีทั่วไป การนิมนต์พระสงฆ์ นิมนต์นิมนต์ ๙ รูป สมัยโบราณนิมนต์พระสงฆ์เป็นคู่ คือ ๘ รูป ๑๐ รูป เพื่อให้คู่บ่าวสาวนิมนต์นิมนต์เท่า ๆ กัน สำหรับเครื่องประกอบพิธี นอกจากอุปกรณ์ทั่วไป เช่น พระพุทธรูป โต๊ะหมู่ ยังมีเครื่องประกอบพิธีโดยเฉพาะอีก คือ มงคลแฝด กระแจะ สำหรับเจิมคู่บ่าวสาว เตรียมนำเข้าพิธีเจริญพระพุทธมนต์ เพื่อความเป็นสิริมงคล โดยมีขั้นตอนการปฏิบัติตามลำดับ ดังนี้

ครั้นได้เวลาตามกำหนดแล้ว คู่บ่าวสาวจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัยร่วมกัน โดยเจ้าสาวนั่งด้านซ้ายของเจ้าบ่าว สมาทานศีล ฟังพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ เมื่อถึงบทพาหุง คู่บ่าวสาวตักบาตรร่วมกัน โดยทั้งคู่จับทัพพีเดียวกัน พระสงฆ์สวดมนต์จบ ประเคนภัตตาหารร่วมกันพระสงฆ์ฉันเสร็จแล้ว ถวายจตุปัจจัยไทยธรรม และประพรมนํ้าพระพุทธมนต์ กรณีมีพิธีหลังนํ้าสังข์ในภายหลัง ประธานพิธีจะเป็นผู้เจิมหน้าคู่บ่าวสาว

เมื่อพิธีสงฆ์เสร็จสิ้นแล้ว จะมีพิธีตามประเพณีต่อไป สุดแต่เจ้าภาพจะกำหนด การเจริญพระพุทธมนต์ในสมัยก่อน นิยมสวดมหาสมัยสูตร ปัจจุบันสวดเจ็ดตำนานเหมือนการทำบุญทั่วไป แต่จะสวดอังคุลิมาลปริตรและวัฏฏกปริตรเพิ่มด้วย โดยความหมายว่า อังคุลิมาลปริตรจะช่วยให้คลอดบุตรง่าย และวัฏฏกปริตรเป็นการคุ้มครองบ้านหรือเรือนหอจากอัคคีภัย

พิธีทำบุญอายุ

พิธีทำบุญอายุ เริ่มมีในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ โดยถือเป็นธรรมเนียมว่า เมื่อมีอายุเจริญวัยพอสมควร นิยมทำบุญอายุของตน อาจทำทุกปี ในวันคล้ายวันเกิด เรียกว่า ทำบุญคล้ายวันเกิด มักเริ่มทำเมื่อมีอายุ ๒๕ ปีเป็นต้นไป หรือ

อาจเป็นบางครั้งบางปีก็ได้ แต่ถ้าทำบุญในวันครบรอบใหญ่ คือ ๕ รอบเป็นต้นไป ได้แก่ อายุครบ ๖๐ ปี ๗๒ ปี ๘๐ ปี ๘๔ ปี เรียกว่า ทำบุญอายุใหญ่ นิยมเรียกในปัจจุบันว่า ทำบุญอายุวัฒนมงคล

พิธีทำบุญวันเกิดประจำปี จัดเหมือนการทำบุญโดยทั่วไป พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ บทเจ็ดตำนาน ถ้าเจ้าภาพมีศรัทธาให้สวดธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ก็สามารถทำได้ หรือจะสวดบทย่อของธัมมจักกัปปวัตตนสูตร เฉพาะตั้งแต่ ภูมิมานัง เทวานัง เป็นต้น ก็ได้เช่นเดียวกัน ธรรมเนียมโบราณ ถ้าอายุไม่ถึง ๕ รอบ ไม่นิยมสวดธัมมจักกัปปวัตตนสูตร แต่ไม่ใช่ข้อห้ามตายตัวแต่อย่างใด ส่วนการนิมนต์พระสงฆ์ ถ้าเป็นงานใหญ่จะนิมนต์พระสงฆ์เท่าอายุบวกอีก ๑ หรือนิมนต์ ๙ รูปตามปกติก็ได้ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความศรัทธาความพร้อมของเจ้าภาพ

พิธีทำบุญอายุครบรอบใหญ่

การทำบุญอายุครบรอบใหญ่ มี ๒ อย่าง คือ งานทำบุญอายุตามปกติทั่วไป และงานทำบุญอายุประกอบพิธีโหรหรือพิธีนพเคราะห์

งานทำบุญอายุตามปกติ

การทำบุญอายุตามปกติทั่วไป แต่เดิมจัดงาน ๒ วัน คือ เจริญพระพุทธมนต์เย็น ก่อนวันเกิดวันหนึ่ง รุ่งขึ้นทำบุญเลี้ยงพระวันเกิดอีกวันหนึ่ง ปัจจุบันนิยมจัดงานภายในวันเดียว เรียกทั่วไปว่า สวดมนต์ฉันเช้า หรือ สวดมนต์ฉันเพล มีระเบียบพิธีเหมือนการทำบุญทั่วไป

งานทำบุญอายุจัดพิธีนพเคราะห์

พิธีสวดนพเคราะห์ เป็นการทำบุญอายุ นำเอาคติทางพระพุทธศาสนา คือ การทำบุญอายุมาผนวกกับคติพราหมณ์ หรือคติโหรเข้าด้วยกัน ประกอบพิธีรวมเป็นพิธีเดียวกัน โดยปฏิบัติตามคติพุทธเป็นแกนหลัก มีคติพราหมณ์หรือคติโหรเป็นส่วนประกอบ ปัจจุบันพิธีสวดนพเคราะห์จัดเป็นส่วนบุคคลมีน้อย เพราะต้องใช้งบประมาณและเตรียมการมาก ทั้งคนเข้าใจในวิธีปฏิบัติก็มีอยู่น้อย จึงนิยมทำพิธีรวมเป็นหมู่คณะตามสถานที่ต่าง ๆ ส่วนมากจะจัดในวัด

ดาวนพเคราะห์ทั้ง ๙

คติโหรเชื่อว่า โลกจักรวาลอันมนุษย์และสัตว์เวียนว่ายตายเกิดอยู่นี้ นอกจากเป็นไปตามคติกรรมทางพระพุทธศาสนาแล้ว ยังหมุนเวียนไปตามอิทธิพลของดวงดาว ๙ ดวงรวมกันเป็นกลุ่มจักรวาลนี้ เรียกว่า นพเคราะห์ แปลว่า กลุ่มดาวทั้ง ๙ เรียงลำดับตามวิถีโคจรรอบโลกของเรา จัดลำดับจากเห็นก่อนและหลังตามหลักคัมภีร์ทักษาของโหร คือ อาทิตย์ จันทร์ อังคาร พุธ เสาร์ พฤหัสบดี ราหู ศุกร์ เกตุ มีชื่อเรียกและลำดับปรากฏในวงโคจรดังกล่าวข้างต้น ฉะนั้น บทสวดมนต์กำหนดเป็นบทประจำพระเคราะห์นั้น ๆ จึงนำมาสวดตามลำดับการปรากฏของพระเคราะห์ทั้ง ๙ และคัมภีร์ทักษาได้กำหนดกำลังนพเคราะห์แต่ละดวงไว้ ตามกำลังรอบที่หมุนเวียนรอบจักรวาล คือ พระอาทิตย์ มีกำลัง ๖ พระจันทร์ ๑๕ พระอังคาร ๘ พระพุธ ๑๗ พระเสาร์ ๑๐ พระพฤหัสบดี ๑๙ พระราหู ๑๒ พระศุกร์ ๒๑ พระเกตุ ๙

วัตถุประสงค์ของพิธีนพเคราะห์

พิธีนพเคราะห์เป็นพิธีโบราณ กระทำสืบทอดกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน จัดขึ้นตามความเชื่อทางหลักโหราศาสตร์ว่า ชีวิตของคนเรามีเทวดานพเคราะห์ผลัดเปลี่ยนเข้ามาเสวยอายุตั้งแต่แรกเกิด เมื่อเทวดานพเคราะห์คู่เป็นมิตรกัน เข้ามาเสวยอายุ ก็จะทำให้บุคคลนั้นมีความสุขความเจริญมีโชคลาภ แต่เมื่อเทวดาเข้ามาเสวยอายุเป็นคู่ศัตรูกัน ก็จะทำให้บุคคลนั้น ประสบอุปสรรคหรือบางครั้งอาจถึงเสียชีวิต ตามคำพูดว่าพระศุกร์เข้าพระเสาร์แทรก โบราณจารย์และโหราศาสตร์ได้หาวิธีแก้ไข เพื่อสร้างขวัญกำลังใจแก่บุคคลเจ้าของชะตา โดยรวบรวมหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้บุคคลเจ้าของชะตานั้นไปประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิต จึงจัดทำพิธีบูชานพเคราะห์ขึ้น เพื่อเป็นเครื่องบูชาเทวดาที่ผลัดเปลี่ยนกันมาเสวยอายุ ให้เมตตาปราณีและอดโทษ เพื่อทุเลาความเลวร้ายลงและดลบันดาลประทานความสุขความเจริญให้

การจัดพิธีสวดนพเคราะห์

เนื่องจากพิธีสวดนพเคราะห์นี้เป็นพิธีใหญ่ มีระเบียบพิธีและลำดับขั้นตอนมากมายที่บุคคลทั่วไปจะนำไปปฏิบัติ การทำพิธีต้องอาศัยบุคคลมีความรู้ความเชี่ยวชาญ

โดยเฉพาะเท่านั้น จึงสามารถปฏิบัติให้ถูกต้องสมบูรณ์ สำหรับบุคคลทั่วไป เพียงศึกษาอย่างกว้าง ๆ เพื่อเป็นความรู้ ก็เพียงพอแล้ว ฉะนั้น ในที่นี้จะกล่าวพอเป็นแนวปฏิบัติ ไม่ลงลึกรายละเอียดมากนัก

อุปกรณ์เครื่องประกอบพิธี

พิธีสวดนพเคราะห์เป็นพิธีพิเศษ พระสงฆ์และโหราจารย์ประกอบพิธีร่วมกัน การจัดเตรียมอุปกรณ์เครื่องใช้ในพิธี เจ้าภาพต้องจัดให้ครบ ตามคำแนะนำของโหราจารย์ ที่เชิญมาประกอบพิธีทุกประการ ในปัจจุบันเพื่ออำนวยความสะดวกแก่เจ้าภาพ บางสำนักรับจัดอุปกรณ์พิธีนพเคราะห์ให้ครบถ้วน ส่วนค่าใช้จ่ายตกลงกันทั้ง ๒ ฝ่าย อุปกรณ์เครื่องใช้สำคัญพอสรุปได้ ดังนี้

๑. เทียนชัย เป็นเทียนเล่มใหญ่ ใช้พันด้วยขี้ผึ้งอย่างดี มีความสูงเท่ากับตัวเจ้าภาพ ใส่เทียนใช้ด้ายดิบเท่ากับอายุเจ้าภาพ บวก ๑ ตั้งไว้ในตู้เทียนชัย ต้องดูแลรักษาไม่ให้ดับจนกว่าเสร็จพิธี

๒. เทียนมงคล ใช้ขี้ผึ้งหนัก ๙ บาท ความยาวเท่ากับความยาวรอบศีรษะเจ้าภาพ ใส่เทียนเท่ากับอายุของเจ้าภาพบวก ๑

๓. เทียนประจำบัตร ๑๑ เล่ม หนักเล่มละ ๒ บาท ใส่เทียน ๑๖ เส้น ความยาว ๑ คืบ

๔. เทียนขี้ผึ้งหนัก ๑ สลึง ใส่เทียน ๙ เส้น จำนวน ๑๑๗ เล่ม ใช้จุดบูชาเทวดาพระเคราะห์

๕. เทียนหนัก ๑ บาท ประมาณ ๕ เล่ม

๖. ชันน้ำมันตติยัคขันเชิงใหญ่ ๑ ใบ ถ้าไม่มีใช้กระถางแทนได้ ใส่สำหรับทำน้ำมัน ใส่ไปไม่มั่งคด ๙ ชนิด และมีดอกบัวลอยไว้ ๕ ดอก

๗. พระพุทธรูปปางประจำวันเกิด สำหรับตั้งเป็นประธานบนโต๊ะหมู่บูชา

๘. ของใช้อื่น ๆ เช่น สายสิญจน์ รูปหอมประมาณ ๑๕๐ ดอก บัตรพลี เครื่องกระยาบวช สำหรับบูชาเทวดา จะจัดหาวงปีพาทย์มาบรรเลงประกอบพิธี เพื่อรับส่งเทวดา นพเคราะห์ทั้ง ๙ ตามกำลังวันพระเคราะห์เสวยอายุนั้น ๆ ด้วยก็ได้

ลำดับขั้นตอนพิธี

เมื่อได้เวลาประกอบพิธี เจ้าภาพจัดรูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย จุดเทียนชัย ในขณะที่จุดเทียนชัยพระสงฆ์จะสวดคาถาจุดเทียนชัย เทียนชัยนี้ ต้องระวังรักษาไม่ให้ดับจนกว่าจะเสร็จพิธี ต่อจากนั้น จุดเทียนบูชาพระเคราะห์ตามโหราจารย์กำหนด โหราจารย์อาราธนาศีลทุกคนรับศีลโหราจารย์อัญเชิญเทวดาตามลัทธิ จบแล้วอาราธนาพระปริตร

พระสงฆ์ดำเนินพิธีสวดนพเคราะห์ เริ่มต้นด้วยพระสงฆ์รูปที่ ๓ ชุมนุมเทวดา (ขัดสัคเค) ประธานสงฆ์นำสวดบทต้นตำนาน ต่อด้วยมงคลสูตร จบแล้วโหราจารย์ประกาศคำอำนวยการ และประกาศคำบูชาพระอาทิตย์ พระสงฆ์สวดโมรปริตรประจำวันอาทิตย์ โหราจารย์ประกาศคำบูชาพระจันทร์ พระอังคาร พระพุธ พระเสาร์ พระพฤหัสบดี พระราหู พระศุกร์ และพระเกตุ สลับกับการสวดของพระสงฆ์ทุกพระเคราะห์ตามลำดับดังกล่าวแล้ว ซึ่งแต่ละพระเคราะห์มีบทสวดกำหนดเป็นการเฉพาะ จากนั้นสวดบทท้ายตำนาน จบจบภาวะตุ สัพพะมังคะลัง ต่อด้วยบท นักขัตตะยักกะภูตานัง จึงเสร็จพิธีการสวดนพเคราะห์ สุดท้ายเป็นพิธีดับเทียนชัย โดยพระสงฆ์หรือโหราจารย์เป็นผู้ดับ ในขณะที่ดับเทียนชัยพระสงฆ์สวดคาถาดับเทียนชัย ปะพรมน้ำมนต์ให้เจ้าภาพและผู้เข้าร่วมพิธีทุกคน ถวายไทยธรรมพระสงฆ์ กรวดน้ำรับพร เป็นอันเสร็จพิธี

พิธีเจริญพระพุทธรูปต้นวัคคหายุสมธัมม์

พิธีวัคคหายุสมธัมม์ (อ่านว่า นะ-วัค-คะ-หา-ยุ-สะ-มะ-ทำ) แปลว่า ธรรมเสมอด้วยอายุพระเคราะห์ทั้ง ๙ มีระเบียบพิธีและขั้นตอนการปฏิบัติเช่นเดียวกับพิธีนพเคราะห์ เป็นพิธีจัดขึ้นสำหรับพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ เริ่มจัดเป็นครั้งแรก ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ โดยสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (สา ปุสสเทวมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช องค์ที่ ๙ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทรงคัดเลือกหัวข้อธรรมจากพระสูตรต่าง ๆ กำหนดเป็นบทสวดบูชาพระเคราะห์ทั้ง ๙ ดังปรากฏในหนังสือสวดมนต์ฉบับหลวง จึงถือเป็นธรรมเนียมว่าในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว การจัดพิธีวัคคหายุสมธัมม์ ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม จะต้องนิมนต์พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์จากวัดราชประดิษฐสถิตมหาสีราชมหาวิหารจำนวน ๕ รูป มาประกอบพิธีในวันที่ ๕ ธันวาคม และรับพระราชทานฉันทเพล ในวันที่ ๖

ธันวาคม ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ในส่วนพิธีพราหมณ์ พระครูพราหมณ์สำนักพระราชวัง จัดเตรียมเครื่องใช้ในพิธี และประกอบพิธีร่วมกับพระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ การอาราธนา พระปริตรในพิธีนี้ เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายพิธีกองศาสนูปถัมภ์ กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม

พิธีเจริญพระพุทธมนต์นวัคคหายุสมธัมม์ นอกจากจะจัดในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแล้ว ยังเคยจัดในวันเฉลิมพระชนมพรรษาของสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ วันพระราชสมภพสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ฯ สยามมกุฎราชกุมาร และสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ อีกด้วย

พิธีทำบุญต่อนาม

พิธีทำบุญต่อนาม เป็นการทำบุญของญาติผู้ป่วย ต้องการให้ผู้ป่วยได้ทำบุญกุศล ในช่วงสุดท้ายของชีวิต เพื่อเป็นพลวปัจจัยนำไปสู่สุคติในสัมปรายภพ เสมือนเป็นการเตรียมเสบียงเดินทางให้ผู้ป่วยหนักนำไปใช้สอย เมื่อจะต้องละโลกนี้ หรือเพื่อให้บุญกุศลช่วยให้หายหรือบรรเทาจากอาการเจ็บป่วยนั้น มีชีวิตอยู่ต่อไป จึงเรียกทำบุญต่อนาม หมายถึง สืบต่อชั้น ๕ ส่วนนาม ได้แก่ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ให้กลับมาดำเนินต่อไป โดยปราศจากอันตรายถึงเสียชีวิต หรือเมื่อไม่สามารถหายจากอันตรายนั้นได้ ก็ให้สืบต่อไปสู่ภพใหม่เป็นสุคติ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าทำบุญต่ออายุ เป็นพิธีไม่ค่อยมีให้เห็นบ่อยนักในปัจจุบัน

พิธีทำบุญต่อนาม เป็นพิธีจัดขึ้นแบบกะทันหันเร่งด่วน ระเบียบพิธีไม่มีอะไรมากมายนัก มักจัดในห้องผู้ป่วยตามมีตามได้ ตั้งพระพุทธรูปบูชาด้านหัวนอนของผู้ป่วยตามความเหมาะสม นิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ต่อนาม จำนวน ๕ รูป ไม่เกิน ๗ รูป เนื่องจากเป็นกิจนิมนต์กะทันหันและรับพระสงฆ์มาสวดเต็มนั้นก็มี พระสงฆ์อาจนั่งหรือยืนสวดก็ได้ ขึ้นอยู่กับสถานที่ ถ้าผู้ป่วยอาการไม่หนักไม่ใกล้สิ้นชีวิต แต่ญาติต้องการจัดเป็นขวัญกำลังใจแก่ผู้ป่วยก็ทำได้เช่นกัน การทำบุญต่อนาม มีลำดับพิธีโดยย่อ ดังนี้

เมื่อมีความพร้อมพร้อมแล้ว ผู้ป่วยหรือผู้แทนก็ได้ จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย อาราธนาศีล รับศีล อาราธนาพระปริตร พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ตามบทนิยม... พุทธัง สาระณัง คัจฉามิ และสวดโพชฌงค์สูตรทั้ง ๓ คือ มหากัสสปโพชฌงค์ มหาโมคคัลลานโพชฌงค์ มหาจุนทโพชฌงค์ หรือจะสวดคิริमानนทสูตรแทนโพชฌงค์สูตรทั้ง ๓ ก็ได้

พิธีทำบุญต่อนามนี้ จัดติดต่อกัน ๓ วัน ๓ คืนก็มี เพื่อเพิ่มบุญกุศลแก่ผู้ป่วย ฝ่ายพระสงฆ์ก็สวดพระสูตรไม่ซ้ำกันทั้ง ๓ วัน โดยวันแรกสวดโพชฌงค์สูตร วันที่ ๒ คิริมานนทสูตร วันสุดท้ายมหาสติปัฏฐานสูตร จบแล้วพระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุลให้ผู้ป่วยด้วย เรียกว่า พิจารณาผ้าบังสุกุลเป็น

พิธีวางศิลาฤกษ์

พิธีวางศิลาฤกษ์ เป็นพิธีจัดขึ้นตามธรรมเนียมประเพณีไทย เกิดขึ้นจากความเชื่อทางโหราศาสตร์ ซึ่งต้องเลือกหาฤกษ์ยามอันเป็นมงคล เพื่อความมั่งมีศรีสุข มีโชคลาภ เจริญรุ่งเรืองในการดำรงชีวิต และสุขภาพสบายใจแก่ผู้อยู่อาศัยหรือกิจการ สิ่งก่อสร้างควรวางศิลาฤกษ์ ได้แก่ พระบรมราชานุสาวรีย์ อนุสรณ์สถาน อุโบสถ วิหาร ศาลาการเปรียญ สถานที่ราชการรัฐวิสาหกิจ สำนักงานใหญ่ของบริษัท ถ้าเป็นอาคารบ้านเรือน ไม่นิยมประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์ แต่จะทำพิธี ยกเสาเอก เสาโทของบ้านแทน

พิธีวางศิลาฤกษ์ในการก่อสร้างสถานที่ดังกล่าวข้างต้น นิยมจัดให้มีพิธีสงฆ์และพิธีพราหมณ์รวมอยู่ในพิธีเดียวกัน จะนำมากล่าวพอบเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ดังนี้

อุปกรณ์ประกอบพิธีต้องจัดเตรียม

การประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์ มีอุปกรณ์เครื่องประกอบพิธีมาก นับตั้งแต่โต๊ะหมู่ เครื่องบูชา สำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป โต๊ะวางแผ่นศิลาฤกษ์ อิฐทอง นาค เงิน ไม้มงคล โถกระแจะเจิม พานข้าวตอกดอกไม้ ขุดหลุมศิลาฤกษ์ ขนาดกว้าง x ยาว ๕๐ x ๕๐ เซนติเมตร ลึก ๗๐ เซนติเมตร หรือให้ใหญ่กว่าแผ่นศิลาฤกษ์ประมาณ ๑๐ นิ้ว วัดโดยรอบ ให้ขอบปากหลุมสูงจากพื้น ๗๐ เซนติเมตร เตรียมไม้มงคล คือ ไม้กันเกรา ไม้ชัยพฤกษ์ ไม้ทรงบาดาล (บุนนาค) ไม้ทองกลาง ไม้พยูง ไม้ราชพฤกษ์ ไม้ไผ่สีสุก ไม้ขนุนและไม้สัก จะอยู่ตรงกลางหลุมเนื่องจากถือว่าเป็นพญาไม้ ค้อนสำหรับตอกไม้มงคลทั้ง ๙ ปูนซีเมนต์ผสมทรายเรียบร้อย เกรียงสำหรับปาดปูนให้เรียบร้อย นพรัตน์หรือพลอย ๙ สี ดอกไม้ฉีกกลีบ นิยมดอกดาวเรือง หรือดอกกุหลาบ

ก่อนถึงเวลาประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์ จะประกอบพิธีบวงสรวงสังเวยก่อน เครื่องสังเวย ได้แก่ บายศรีปากชามข้าวขาว เครื่องประกอบฤกษ์ ขนมหวดทั้ง ๕ คือ ขนมหวดแดง ขนมหวดขาว ขนมหวดเขียว ขนมหวดเหลือง ขนมหวดน้ำ ๓ ชนิด เช่น ทองหยิบ ฝอยทอง ขนมหวด ขนมหวดขาว

น้ำชาจีน กล้วยน้ำว่า มะพร้าวอ่อน มัจฉามังสาหารทั้ง ๕ คือ หัวหมู เป็ด ไก่ ปลา ปูหรือกุ้ง
ทุกอย่างต้องสะอาด ต้มสุก ผลไม้ต่าง ๆ ให้มากอย่าง มีทั้งผลใหญ่ ผลกลาง ผลเล็ก ข้าวตอก
ดอกไม้ ๑ พาน สำหรับโปรยหลุม พวงมาลัย ๑ พวง สำหรับวางบนแผ่นศิลาฤกษ์ โต๊ะปูด้วย
ผ้าขาว สำหรับตั้งเครื่องสังเวย รูป เทียน แจกันดอกไม้จัดให้สวยงาม

เมื่อได้ฤกษ์ทำพิธีบวงสรวง โหรหรือพราหมณ์ จะเชิญประธานพิธีจุดธูปเทียนที่โต๊ะ
สังเวย จากนั้นโหรหรือพราหมณ์ จะทำพิธีบวงสรวงตามเวลาเหมาะสม หลังจากเสร็จพิธี
บวงสรวงแล้ว จะเป็นพิธีเจริญพระพุทธมนต์ การประกอบพิธีเจริญพระพุทธมนต์ในพิธีวาง
ศิลาฤกษ์ พึงกระทำเช่นเดียวกับพิธีมงคลอื่น ๆ โดยนิมนต์พระสงฆ์ขึ้นนั่งบนอาสนะ ประธาน
จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย พิธีกรอาราธนาศีล ประธานสงฆ์ให้ศีล อาราธนาพระปริตร
พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ จบแล้ว ถ้ามีการรายงานถึงวัตถุประสงค์ของการก่อสร้าง ก็กล่าว
รายงานในช่วงนี้ เจ้าหน้าที่เชิญเครื่องประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์ไปยังจุดวางศิลาฤกษ์ เมื่อถึง
เวลาฤกษ์และกล่าวรายงานเสร็จแล้ว พิธีกรเรียนเชิญประธานพิธีไปยังบริเวณวางศิลาฤกษ์
และประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์ โดยพระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา วงดุริยางค์บรรเลงเพลง
มหาฤกษ์ ประธานหยิบไม้มงคล ปักลงตรงจุดทั้ง ๙ ตอกลงในทราย หยิบแผ่นอิฐเงิน นาก
ทอง อย่างละ ๓ แผ่น วางบนหลักไม้มงคล ใช้ปูนซีเมนต์ผสมทรายและน้ำแล้วก่ออิฐเงิน นาก
ทอง เป็นชั้น ๆ ให้ครบทั้ง ๙ แผ่น วางแผ่นศิลาฤกษ์บนแผ่นอิฐทอง นาก เงิน วางพวงมาลัย
ลงบนแผ่นศิลาฤกษ์ โปรยข้าวตอกดอกไม้ลงในหลุมศิลาฤกษ์ หลังจากนั้นเชิญผู้มีเกียรติท่าน
อื่น ๆ โปรยดอกไม้ด้วย นิมนต์ประธานสงฆ์พรมน้ำพระพุทธมนต์ ประธานกลับเข้ามาใน
มณฑลพิธีเจริญพระพุทธมนต์ ถวายจุดปัจจัยไทยธรรม พระสงฆ์อนุโมทนา กรวดน้ำ รับพร
เป็นอันเสร็จพิธี

บทที่ ๓

พิธีสวดพระพุทธรูป

พิธีสวดพระพุทธรูป เป็นวิธีการบำเพ็ญกุศลปรารภผู้ตาย เช่น บุพการี คนเคารพนับถือ คนมีพระคุณ ญาติสนิทมิตรสหาย ผู้บังคับบัญชา หรือผู้ใต้บังคับบัญชา แม้กระทั่งศพคนไร้ญาติ เพื่ออุทิศกุศลให้คนเหล่านั้นได้รับความสุขในสัมปรายภพได้แก่ พิธีเกี่ยวกับการบำเพ็ญกุศลศพ เช่น การสวดพระอภิธรรม การทำบุญ ๗ วัน ๕๐ วัน ๑๐๐ วัน การฌาปนกิจศพ การเก็บอัฐิ และการทำบุญครบรอบวันตาย มีการเตรียมงานและขั้นตอนประกอบพิธีเหมือนงานทำบุญทั่วไป ต่างกันเพียงรายละเอียดบางประการ

พิธีสวดพระพุทธรูป เริ่มต้นด้วยเจ้าภาพจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย จุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยเคารพศพหรืออัฐิ ใช้ธูปเทียนธรรมดาแทนก็ได้ อาราธนาศีล รับศีล อาราธนาพระปริตร ฟังพระสงฆ์สวดพระพุทธรูป ถวายภัตตาหาร ถวายจตุปัจจัยไทยธรรม ลาตัญญาโยงหรือสายโยง ทอดผ้าบังสุกุล เป็นผ้าไตรหรือผ้าอื่นสำหรับพระสงฆ์ใช้สอยก็ได้ พระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุลและอนุโมทนา เจ้าภาพกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย เป็นอันเสร็จพิธี

การจัดพิธีกรรมดังกล่าว อาจแตกต่างกันบางโอกาสบางสถานที่ สามารถปรับได้ตามความเหมาะสม เช่น ถวายพัตรรองที่ระลึก แสดงพระธรรมเทศนาก่อนหรือหลังการสวดพระพุทธรูป มีสวดรับเทศน์ สวดมาติกา และสวดพระอภิธรรม เป็นหน้าที่ของพิธีกรของงานจะต้องพิจารณาดำเนินการให้เหมาะสมกับคนตายและความศรัทธาของเจ้าภาพ

การจัดงานศพ

การจัดงานศพมีอุปกรณ์ประกอบพิธีเหมือนงานทำบุญตามปกติทั่วไป เจ้าภาพจัดงานที่วัด ทางวัดจะจัดเตรียมให้ความต้องการของเจ้าภาพ ถ้าจัดพิธีที่บ้าน มีอุปกรณ์ต้องจัดเตรียม ได้แก่ ภูษาโยงหรือสายโยง สำหรับใช้ในงานศพเครื่องทองน้อย ตู้พระอภิธรรมเครื่องบูชากระบะมุก สามารถใช้กระถางธูป เชิงเทียน และแจกันดอกไม้แทนก็ได้

การจัดงานศพมีหลายขั้นตอน ขั้นตอนแรก คือ พิธีรดน้ำศพ การรดน้ำศพมีหลังแต่งศพเสร็จเรียบร้อยแล้ว มีการจัดเตรียมเตียงประดิษฐานศพ สำหรับให้ผู้มาร่วมพิธีได้รดน้ำศพ ถือเป็นกรณขอขมาโทษให้พ้นจากเวรกรรมที่มีต่อกัน ถ้าเป็นบุตรหลาน ก็แสดงถึงการสนองคุณและแสดงความกตัญญูแก่ผู้ตายอีกด้วย เตียงตั้งศพนิยมวางทางด้านซ้ายของโต๊ะ

หมูปูชาพระรัตนตรัยหรือตำแหน่งอันเหมาะสม นำมือขวาของศพออกมาอยู่ด้านนอก เพื่อรดน้ำศพได้สะดวก ห้ามมิให้ผู้ใดเดินผ่านด้านศีรษะของศพ เพราะถือเป็นกิริยาอาการไม่เคารพต่อศพ จัดร่างศพให้นอนหงายเหยียดยาว จัดมือขวาให้เหยียดออกห่างจากตัวเล็กน้อย โดยให้หางยาบออกมาคอยรับการรดน้ำ ซึ่งการจัดลักษณะเช่นนี้ เป็นปริศนาธรรมให้ผู้มารดน้ำพิจารณาว่า มนุษย์เรานั้น เมื่อตายไปแล้ว ไม่สามารถจะนำสิ่งใดติดตัวไปได้ นอกจากคุณความดีเท่านั้น ใช้ผ้าห่มแพรคลุมตลอดร่างศพ เปิดหน้าและมือขวาเท่านั้น จัดเตรียมชั้นน้ำรองรับน้ำจากมือศพ น้ำอบน้ำหอมผสมน้ำอีกชั้นหนึ่ง พร้อมภาชนะเล็ก ๆ ให้บุตรหลานตักน้ำมอมให้ผู้มาร่วมพิธีได้รดน้ำศพ จุดเครื่องบูชา เช่น ธูปหอม ด้านศีรษะศพ เป็นการสักการบูชาพระรัตนตรัยก่อนเริ่มทำพิธีรดน้ำศพ เมื่อถึงเวลาตามกำหนด บุตรหลานวงศาคณาญาติจะรดน้ำศพก่อน จากนั้นเชิญแขกผู้มาร่วมพิธีรดน้ำตามลำดับ ถ้าได้รับพระราชทานน้ำหลวงอาบศพ ให้เชิญผู้อาวุโสหรือผู้เคารพนับถือของบุตรหลาน เป็นประธานพิธีอาบน้ำหลวงพระราชทานเป็นท่านสุดท้ายซึ่งจะไม่มีกรรดน้ำศพอีกต่อไป นำศพบรรจุในหีบศพนำขึ้นตั้ง ณ สถานที่จัดเตรียมไว้พร้อมตั้งเครื่องสักการะศพ เป็นอันเสร็จพิธี

สถานที่ตั้งศพบำเพ็ญกุศล

สถานที่ตั้งศพ ควรคำนึงถึงการจัดตั้งและส่วนประกอบของพิธีศพ คือ

๑. สถานที่ตั้งโต๊ะหมูปูชาพระรัตนตรัย
๒. สถานที่ตั้งอาสน์สงฆ์ สำหรับพระสงฆ์นั่งสวดพระอภิธรรมและพิธีอื่น ๆ
๓. สถานที่ตั้งเครื่องประกอบศพ เช่น เครื่องราชอิสริยาภรณ์ (ถ้ามี) รูปถ่ายผู้ตาย
๔. สถานที่ตั้งพวงหรีดของผู้นำมาแสดงความอาลัยต่อผู้ตาย
๕. สถานที่ตั้งเครื่องไทยธรรมถวายพระสงฆ์และอุปกรณ์เครื่องใช้ในพิธีศพ

การจัดสถานที่สวดพระอภิธรรมศพ

การจัดสถานที่สวดพระอภิธรรมศพ ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของสถานที่ นิยมตั้งโต๊ะหมู่ด้านศีรษะของศพ หันพระพักตร์พระพุทธรูปไปทางทิศตะวันออก ทิศเหนือ หรือทิศใดที่ไม่นิยมหันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันตก เว้นแต่ข้อจำกัดของสถานที่ตั้งอาสนะสำหรับพระสงฆ์นั่งสวดพระอภิธรรม ตั้งตุ้มคัมภีร์พระอภิธรรมด้านหน้าพระสงฆ์ ให้สูงกว่าอาสนะเล็กน้อย

อุปกรณ์เครื่องใช้ต้องจัดเตรียมในพิธีศพ

๑. ผ้าภูษาโยงหรือด้ายสายโยง
๒. เครื่องทองน้อย
๓. ชุดกรวดน้ำ
๔. กระจ่างรูป พร้อมตะเกียงเล็ก
๕. โต๊ะรองกราบหรือหมอนรองกราบ

ผ้าภูษาโยง ใช้ต่อเชื่อมกับด้ายสายโยงจากมือของศพ ทอดลงมาจากปากหีบศพ วางอยู่หัวอาสน์สงฆ์ ถัดจากโต๊ะหมู่บูชา สำหรับลาดด้านหน้าพระสงฆ์ในเวลาทอดผ้าบังสุกุล เช่น สบง จีวร ผ้าไตร หรือผ้าอื่น ๆ ให้พระสงฆ์ใช้สอยได้

เครื่องทองน้อย นิยมใช้ ๒ ชุด ตั้งหน้าหีบศพชุดหนึ่ง สำหรับให้ผู้วายชนม์บูชา พระธรรม โดยหันรูปเทียนเข้าหาหีบศพ พุ่มดอกไม้อยู่ด้านนอกหีบศพ อีกชุดหนึ่งสำหรับ ประธานพิธีหรือเจ้าภาพจุดเคารพศพ หันรูปเทียนเข้าหาคนจุด หันพุ่มดอกไม้เข้าหาหีบศพ มีข้อควรสังเกต คือ การตั้งเครื่องทองน้อย จะให้ใครจุดสักการะสิ่งใด ให้หันรูปเทียนเข้าหาคนจุดและเทียนต้องอยู่ขวามือคนจุดเสมอไป

กระจ่างรูป พร้อมรูปและตะเกียงขนาดเล็ก วางเบื้องหน้าเครื่องตั้งประดับศพ ให้คนมาในงานจุดเคารพศพตามประเพณีนิยม

พิธีบังสุกุลปากหีบ

เมื่อจัดพิธีการตั้งแต่ต้น กระทั่งนำศพบรรจุลงหีบ และนำหีบศพขึ้นตั้งบนโต๊ะเครื่องตั้ง พร้อมประดับตกแต่งเรียบร้อยแล้ว ถ้าเจ้าภาพมีความประสงค์ทอดผ้าบังสุกุลปากหีบ ฟังนิมนต์ พระสงฆ์ ๕ รูป หรือ ๑๐ รูป นั่งบนอาสน์สงฆ์ ประธานหรือเจ้าภาพจุดเครื่องบูชาพระรัตนตรัย จุดเครื่องทองน้อยหรือรูปเทียนหน้าหีบศพ อาราธนาศีล รับศีล ลาดผ้าภูษาโยงหรือสายโยง ประธานหรือเจ้าภาพทอดผ้าบังสุกุล โดยวางขวางทับผ้าภูษาโยงหรือสายโยง พระสงฆ์ พิจารณาผ้าบังสุกุลและอนุโมทนา เจ้าภาพกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย เป็นอันเสร็จพิธี

พิธีสวดพระอภิธรรมศพ

การบำเพ็ญกุศลศพ นิยมจัด ๓ คืน ๕ คืน ๗ คืน หรือมากกว่านี้ ขึ้นอยู่กับความพร้อมของเจ้าภาพ แต่ละคืนจะมีพิธีสวดพระอภิธรรม ญาติเป็นเจ้าภาพบ้าง คนอื่นรับเป็นเจ้าภาพบ้าง เมื่อถึงเวลาตามกำหนด ประธานหรือเจ้าภาพจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย จุดเครื่องสักการบูชาหน้าตู้พระอภิธรรม จุดเครื่องทองน้อยหน้าศพ หันพุ่มดอกไม้เข้าหาศพ จุดเครื่องทองน้อยอีกชุดหนึ่ง หันพุ่มดอกไม้ออกด้านนอก สำหรับให้ผู้วายชนม์บูชาพระธรรม ถ้าเป็นศพคฤหัสถ์หรือฆราวาสจะจุดในคราวเดียวกัน ถ้าเป็นศพพระสงฆ์ จะเชิญประธานหรือเจ้าภาพจุดเครื่องทองน้อยหน้าศพ ประธานหรือเจ้าภาพนั่งประจำที่แล้ว อาราธนาศีล ประธานสงฆ์ให้ศีลจบ พระสงฆ์สวดพระอภิธรรมประจำคืน การสวดพระอภิธรรมพิธีกรไม่ต้องอาราธนาธรรมเพราะการอาราธนาธรรม ถือเป็นการอาราธนาพระสงฆ์แสดงพระธรรม เทศนา หรือเทศน์ มิใช่เป็นการอาราธนาพระสงฆ์สวดพระอภิธรรม ส่วนภูมิภาคนิยมอาราธนาธรรมด้วย เมื่อพระสงฆ์สวดพระอภิธรรมจบ ประเคนจตุปัจจัยไทยธรรม ทอดผ้าบังสุกุล พระสงฆ์พิจารณา ผ้าบังสุกุลและอนุโมทนา ประธานหรือเจ้าภาพกรวดน้ำอุทิศกุศลให้ผู้ตาย กราบลาพระรัตนตรัย เป็นอันเสร็จพิธีสวดพระอภิธรรมประจำคืน

พิธีบำเพ็ญกุศล ๗ วัน ๕๐ วัน ๑๐๐ วัน

การทำบุญอุทิศให้ผู้ตายมีตลอดการตั้งศพบำเพ็ญกุศล พิธีทำบุญให้ผู้ตายหลังจากตายได้ ๗ วัน เรียกว่า สัตตมวาร พิธีทำบุญให้ผู้ตายหลังจากตายได้ ๕๐ วัน เรียกว่า ปัญญาสมวาร พิธีทำบุญให้คนตายหลังจากตายได้ ๑๐๐ วัน เรียกว่า สตมวาร การบำเพ็ญกุศลตามวันดังกล่าว มีระเบียบวิธีปฏิบัติเหมือนงานทำบุญทั่วไป มีความต่างกันอยู่บ้าง คือ ไม่ต้องวงสายสิญจน์และไม่ต้องตั้งขันน้ำมนต์ในการสวดมนต์ เมื่อพิธีกรอาราธนาพระปริตรแล้ว พระสงฆ์ไม่ต้องชุมนุมเทวดาหรือขัดสัคเค สวดพระพุทธรมณฑ์ต่อเลย จบแล้วถวายภัตตาหาร พระสงฆ์ฉันเสร็จแล้ว ถวายจตุปัจจัยไทยธรรม ทอดผ้าบังสุกุล พระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุล และอนุโมทนา เจ้าภาพกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย กราบลาพระรัตนตรัย เป็นอันเสร็จพิธี

บทสวดมนต์ในพิธีบำเพ็ญกุศลให้ผู้วายชนม์ ๗ วัน สมัยโบราณนิยมสวดอนัตตลักขณสูตร ๕๐ วัน สวดอาทิตตปริยายสูตร ๑๐๐ วัน สวดธัมมนิยามสูตร แต่ในยุคปัจจุบัน พระสงฆ์ส่วนใหญ่จะสวดธรรมนิยามสูตรทุกงาน ยกเว้นงานเจ้าภาพนิมนต์ระบุพระสูตรให้

สวด แต่มีธรรมเนียมว่า ไม่สวดเจ็ดตำนาน สิบสองตำนาน ัมมจักกัปปวัตตนสูตร และ มหาสมัยสูตร ในงานทำบุญเกี่ยวข้องกับคนตายไปสู่สัมปรายภพแล้ว

การจัดพิธีบำเพ็ญกุศลในวันดังกล่าว ถือเป็นวันสำคัญในการทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตาย ดังนั้น จึงนิยมทำกันโดยทั่วไป การกำหนดวันจัดงานให้นับวันตายเป็นหลัก คือ ตายลงวันไหน ให้ถือวันนั้นเป็นวันสำคัญในการอุทิศผลบุญเป็นกรณีพิเศษ เช่น ตายวันอาทิตย์ ถ้าจัดงาน ๒ วัน นิยมนิมนต์พระสงฆ์สวดพระพุทธรูปในวันเสาร์ ถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ในวันอาทิตย์ กรณีทำบุญวันเดียว พิธีสวดพระพุทธรูปและการถวายภัตตาหารพระสงฆ์ นิยมทำในวันอาทิตย์ ซึ่งตรงกับวันตายของผู้วายชนม์

การจัดพิธีบำเพ็ญกุศล ๒ วัน ในวันแรก นิมนต์พระสงฆ์สวดพระพุทธรูป แสดงพระธรรมเทศนาพระสงฆ์ ๔ รูป สวดรับเทศน์ พิจารณาผ้าบังสุกุล ตกกลางคืนพระสงฆ์สวดพระอภิธรรม ในวันรุ่งขึ้นพระสงฆ์ที่สวดพระพุทธรูปในวันแรก สวดถวายพรพระ ฉน์ภัตตาหารเรียบร้อยแล้ว เจ้าภาพถวายเครื่องไทยธรรม พระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุลและอนุโมทนา เจ้าภาพกรวดน้ำอุทิศกุศลให้แก่ผู้ตาย เป็นอันเสร็จพิธี

การจัดพิธีบำเพ็ญกุศลวันเดียว นิมนต์พระสงฆ์สวดพระพุทธรูป แสดงพระธรรมเทศนา ถวายภัตตาหารเพล หลังจากพระสงฆ์ฉน์ภัตตาหารเรียบร้อยแล้ว เจ้าภาพถวายเครื่องไทยธรรม ทอดผ้าบังสุกุล (ถ้ามี) พระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุลและอนุโมทนา เจ้าภาพกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย เป็นอันเสร็จพิธี

พิธีทำบุญงานฌาปนกิจศพ

เจ้าภาพตั้งศพบำเพ็ญกุศลตามวันที่กำหนดแล้ว ส่วนใหญ่จะทำพิธีฌาปนกิจศพตามธรรมเนียมชาวพุทธ การจัดงานฌาปนกิจศพ นิยมจัดงานเป็น ๒ เวลา คือ ภาคเช้ากับภาคบ่าย มีระเบียบพิธีควรทราบ ดังนี้

ภาคเช้า เมื่อได้เวลาตามกำหนดแล้ว ประธานหรือเจ้าภาพจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย จุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยเคารพศพ อาราธนาศีล รับศีล อาราธนาพระปริตร พระสงฆ์สวดพระพุทธรูป จบแล้วถวายภัตตาหารเพล ถวายจตุปัจจัยไทยธรรม ทอดผ้าบังสุกุล พระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุลและอนุโมทนา เจ้าภาพกรวดน้ำอุทิศกุศลให้แก่ผู้ตาย เป็นอันเสร็จพิธี

ภาคบ่าย หลังจากเจ้าภาพและผู้ร่วมงานรับประทานอาหารกลางวันเสร็จเรียบร้อยแล้ว มีพิธีแสดงพระธรรมเทศนาก่อนฌาปนกิจศพ เป็นการพรรณนาประวัติเกียรติคุณความดีของผู้ตายให้ผู้อยู่เบื้องหลังได้ระลึกถึง พร้อมทั้งให้คนมีชีวิตอยู่ดำรงตนอยู่ในความไม่ประมาท เมื่อเจ้าภาพและผู้มาร่วมงานพร้อมเพรียงกันแล้ว ประธานจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย จุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยเคารพศพ จุดเทียนส่องธรรม และจุดเทียนเครื่องทองน้อยบูชาธรรม นิมนต์พระเทศน์ขึ้นธรรมาสน์ พิธีกรเชิญเทียนส่องธรรมไปตั้งบนธรรมาสน์ อาราธนาศีล รับศีล อาราธนาธรรม พระสงฆ์แสดงพระธรรมเทศนา จบแล้วอนุโมทนาบนธรรมาสน์ เจ้าภาพ กรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย พระเทศน์ลงจากธรรมาสน์มานั่งบนอาสน์สงฆ์ ประเคนไทยธรรมกัณฑ์เทศน์ เป็นอันเสร็จพิธีเทศน์ ต่อจากนั้นนิมนต์พระสงฆ์สวดมาติกาขึ้นนั่งบนอาสน์สงฆ์ อาราธนาพระปริตร ไม่ต้องอาราธนาศีลซ้ำอีก ฟังพระสงฆ์สวดมาติกา จบแล้ว ถวายไทยธรรม ทอดผ้าบังสุกุล (ถ้ามี) พระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุลและอนุโมทนา เจ้าภาพ กรวดน้ำอุทิศกุศลให้ผู้ตาย เป็นอันเสร็จพิธี

พิธีสวดมาติกาบังสุกุล

การสวดมาติกา คือ การสวดบทมาติกาของพระอภิธรรมเจ็ดคัมภีร์ มีชื่อเรียกอีกอย่างว่า สัตตปปรกณภิธรรม เป็นประเพณีนิยมในการทำบุญหน้าศพอย่างหนึ่ง เรียกว่า สวดมาติกา การสวดมาติกาในพิธีบำเพ็ญพระกุศลศพ พระบรมวงศ์ชั้นพระองค์เจ้าขึ้นไป เรียกว่า สัตตปปรกณ โดยมากเป็นพิธีช่วงบ่าย ก่อนพิธีฌาปนกิจศพหรือพระราชทานเพลิงศพ

พิธีสวดมาติกาไม่มีกำหนดตายตัวว่า ต้องนิมนต์พระสงฆ์จำนวนเท่าไร ส่วนใหญ่จะนิมนต์เท่าอายุของผู้ตาย หรือหรือเท่าจำนวนพระสงฆ์ในวัด แต่ในเมื่อนิยม ๑๐ รูป เหมือนพิธีหลวง การสวดมาติกาที่ดี การสวดพระอภิธรรมที่ดี ตามธรรมเนียมโบราณไม่มีการอาราธนาธรรมและพิธีหลวงก็ไม่มีการอาราธนาธรรมเช่นกัน ควรทราบระเบียบพิธีปฏิบัติดังนี้

การสวดมาติกาต่อจากสวดพระพุทธรูปหรือแสดงพระธรรมเทศนา ไม่ต้องจุดธูปเทียน และไม่ต้องอาราธนาศีล เพราะได้ปฏิบัติต่อเนื่องมาก่อนแล้ว ถ้าเว้นช่วงเวลา จัดพิธีมาติกาเป็นส่วนหนึ่งต่างหาก จึงเริ่มต้นด้วยเจ้าภาพจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย อาราธนาศีล รับศีลแล้ว พระสงฆ์ขึ้นต้นบท นะโม ต่อด้วยบท กุสะลา ธัมมา จบด้วยบท เหตุปัจจัยโย

ทอดผ้าบังสุกุล พระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุลและอนุโมทนา ยะลา สัพพี ต่อด้วยบท อะทาสี เม จบด้วยบท ภาวะตุ สัพพะมังคะลัง กราบลาพระรัตนตรัย เป็นอันเสร็จพิธี

กรณีเจ้าภาพนิมนต์พระสงฆ์จำนวนมาก ต้องจัดพระสงฆ์เป็นชุด เมื่อพิธีกรเก็บ ภาชนะ และพระสงฆ์ชุดแรกลงจากอาสน์สงฆ์แล้ว นิมนต์พระสงฆ์ชุดที่ ๒ ขึ้นสู่อาสน์สงฆ์ ไม่ต้องสวดมาติกาอีก พิธีกรลาดภาชนะให้เจ้าภาพทอดผ้าบังสุกุล พระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุลอย่างเดียวไม่ต้องอนุโมทนา ปฏิบัติเช่นนี้จนหมดพระสงฆ์ที่อาราธนา

การสวดมาติกาในพิธีหลวงต่างจากพิธีฌาปนกิจศพของคนทั่วไป กล่าวคือ งานศพ ได้รับพระบรมราชานุญาต พระสงฆ์ต้องใช้พัดยศและในเวลาอนุโมทนา ต้องถวายอดิเรก คือ บทถวายพระพรเป็นพิเศษแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

พิธีสวดแจง

พิธีฌาปนกิจศพช่วง ๓๐ ถึง ๕๐ ปีที่ผ่านมา เจ้าภาพนิยมจัดให้มีการเทศน์สังคีตึกถา คือจำลองการปลงศพเป็นรูปแบบการเทศน์ เรียกว่า เทศน์แจง แต่ปัจจุบันเริ่มเลือนหายไป ยังพอมิให้เห็นอยู่ในส่วนภูมิภาค เช่น จังหวัดเพชรบุรี คนรุ่นใหม่จึงไม่ค่อยรู้จัก เทศน์แจง

การเทศน์แจง เป็นธรรมเนียมเฉพาะงานฌาปนกิจศพบิดามารดา ญาติผู้ใหญ่ พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสเป็นต้น ไม่นิยมจัดในพิธีฌาปนกิจศพผู้น้อย เช่น บุตรธิดาของเจ้าภาพ การเทศน์แจงธรรมาสน์เดียวก็มี ๒ ธรรมาสน์ก็มี ๓ ธรรมาสน์ก็มี แต่นิยมเทศน์ ๓ ธรรมาสน์ การนิมนต์พระสงฆ์มาสวดแจง เจ้าภาพมีศรัทธามาก จะนิมนต์พระสงฆ์สวดแจงเต็มจำนวน ๕๐๐ รูป เท่ากับพระอรหันต์เข้าร่วมทำบุญสังคายนา หรือนิมนต์พระสงฆ์เหลือเพียง ๕๐ รูป ๒๕ รูป ตามความต้องการของเจ้าภาพก็ได้

การเทศน์แจงหรือสังคีตึกถา นิยมจัดตอนบ่าย ก่อนพิธีฌาปนกิจศพ ถือเป็นการทำบุญมีอานิสงส์มากและเป็นการตอบแทนพระคุณบิดามารดาอย่างสูงยิ่ง เช่นเดียวกับ พระเจ้าอชาตศัตรู ทรงเป็นองค์อุปถัมภ์การทำบุญสังคายนา การเทศน์แจงรูปเดียว เบื้องต้น พระเทศน์ให้ศีลและบอกศักราช แสดงอานิสงส์การฟังเทศน์แจง แสดงบุญสังคายนาโดยย่อ ทั้งส่วนพระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก จบแล้วแผ่เตียงพระสงฆ์ขึ้นนั่งประจำอาสนะ สวดแจงตามลำดับ คือ บทนมัสการ นะโม ตัสสะ ต่อด้วยบทสวดพระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎกตามลำดับ จบแล้วทอดผ้าบังสุกุล พระสงฆ์

พิจารณาผ้าบังสุกุล พระเทศน์ ยถา อนุโมทนาบนธรรมาสน์ พระสงฆ์ทั้งหมดรับสัพพี ต่อด้วยบท อะทาสี เม จบด้วยบท ภาวะตุ สัพพะมังคะลัง กราบลาพระรัตนตรัย เป็นอันเสร็จพิธี

การเทศน์แจง ๒ ธรรมาสน์ เป็นการเทศน์แบบถามตอบ นิยมเรียกว่า เทศน์ปุจฉา วิสัชนา โดยสมมุติพระรูปหนึ่งเป็นผู้ถาม อีกรูปหนึ่งเป็นผู้ตอบ จะถามตอบกันเรื่องการทำ ปฐมสังคายนา เริ่มต้นด้วยพระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก เมื่อจบแต่ละปิฎก องค์เทศน์จะเผด็จให้พระสงฆ์นั่งแจงสวดบทบาลีแต่ละปิฎก สลับกับการเทศน์ ปุจฉาวิสัชนา จนครบ ๓ ปิฎก จบแล้วทอดผ้าบังสุกุล พระสงฆ์ทั้งนั้นพิจารณาผ้าบังสุกุล พระเทศน์ ยถา อนุโมทนาบนธรรมาสน์ พระสงฆ์ทั้งหมดรับสัพพี ต่อด้วยบท อะทาสี เม จบด้วยบท ภาวะตุ สัพพะมังคะลัง ต่อจากนั้น กราบลาพระรัตนตรัย เป็นอันเสร็จพิธี

การเทศน์แจง ๓ ธรรมาสน์ เป็นการเทศน์ถามตอบหรือปุจฉาวิสัชนาเหมือน ๒ ธรรมาสน์แต่มีการสมมุติตนเป็นพระมหากัสสปะ พระอุบาลี และพระอานนท์โดยพระ มหากัสสปะมีหน้าที่ปุจฉา คือถามสาเหตุการทำสังคายนาปิฎกทั้ง ๓ พระอุบาลีมีหน้าที่วิสัชนา คือตอบพระวินัยปิฎก พระอานนท์มีหน้าที่วิสัชนาทั้งพระสุตตันตปิฎกและพระอภิธรรมปิฎก ส่วนการสวดบทบาลีของปิฎกทั้ง ๓ พระสงฆ์รับนิมนต์มานั่งแจง จะสวดตามพระเทศน์เผด็จ ให้สวด หลังจากเทศน์จบ ปิฎกนั้น ๆ ก็ได้ หรือรวมสวดครั้งเดียว ๓ ปิฎก ตอนเทศน์จบก็ได้ พิธีกรรมที่เหลือปฏิบัติเช่นเดียวกับการเทศน์แจง ๒ ธรรมาสน์ข้างต้น

พิธีฌาปนกิจศพและพระราชทานเพลิงศพ

พิธีฌาปนกิจศพและพระราชทานเพลิงศพ เป็นการบำเพ็ญกุศลอุทิศให้ผู้ตายครั้งสุดท้ายตามประเพณีไทย ก่อนสรีระร่างกายจะถูกเผาไหม้ในกองเพลิง เหลือแต่กระดูกเถ้าถ่าน ถือเป็นเรื่องสำคัญ ทุกคนควรไปร่วมงานฌาปนกิจศพคนคุ้นเคยและเคารพนับถือ แม้ไม่ใช่ญาติกันก็ตาม คนเคยเป็นคู่บัดหมางกับผู้ตายตอนมีชีวิตอยู่ ก็ให้อภัยต่อกันและไปร่วมงานด้วย แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของพิธีฌาปนกิจศพดังกล่าว

พิธีฌาปนกิจหรือพระราชทานเพลิงศพ เป็นพิธีต่อเนื่องจากพิธีบำเพ็ญกุศลภาคเช้า และภาคบ่าย หลังจากทำบุญทุกอย่างตามประเพณีเสร็จเรียบร้อยแล้ว เจ้าภาพจัดเตรียม ขบวนเชิญศพ ประกอบด้วยเครื่องทองน้อยหรือกระถางธูป เครื่องราชอิสริยาภรณ์ (ถ้ามี)

รูปถ่าย พระสงฆ์นำศพ ทีบศพ ผู้ร่วมขบวนเชิญศพ ส่วนพิธีหลวงไม่ต้องนำรูปถ่ายและเครื่องทองน้อยเข้าในขบวน นำไปตั้งบนฌาปนสถานก่อนแล้ว ต่อจากนั้นนำศพเวียนเมรุ โดยเวียนซ้าย ๓ รอบ เชิญศพขึ้นตั้งบนเมรุ ทอดผ้าบังสุกุลบนเมรุ พระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุล ประกอบพิธีฌาปนกิจหรือพระราชทานเพลิงศพช่วงสุดท้าย ด้วยการอ่านประวัติผู้ตาย ถ้าเป็นงานพระราชทานเพลิง อ่านหมายรับสั่งสำนักพระราชวังและสำนักพระมหากรุณาธิคุณ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้วย ต่อจากนั้น ประกอบพิธีในขั้นตอนสุดท้าย คือ ประธานทอดผ้าไตรบังสุกุลชุดสุดท้าย พระสงฆ์พิจารณาผ้าไตรบังสุกุล ประธานจุดไฟประชุมเพลิงหรือไฟพระราชทาน ผู้มาร่วมงานเริ่มต้นจากพระสงฆ์ ผู้ทรงเกียรติ และประชาชนทั่วไป ขึ้นวางดอกไม้ไฟตามลำดับ คณะเจ้าภาพยื่นเข้าแถวกล่าวขอบคุณและน้อมส่งผู้มาร่วมพิธีทุกคนแล้ว ขึ้นวางดอกไม้ไฟและประชุมเพลิงเป็นชุดสุดท้าย เป็นอันเสร็จพิธีฌาปนกิจศพหรือพระราชทานเพลิงศพ

พิธีเก็บอัฐิและพิธีสามหาบ

วันรุ่งขึ้นต่อจากวันฌาปนกิจศพหรือพระราชทานเพลิงศพ จะมีพิธีเก็บอัฐิและพิธีสามหาบ คำว่า สามหาบ เป็นชื่อภัตตาหารสำหรับถวายพระสงฆ์ในพิธีเก็บอัฐิ โดยจัดอาหารคาวหวานใส่สำหรับอย่างละ ๑ สำหรับ จำนวน ๓ ชุด สำหรับพระสงฆ์ ๓ รูป ใส่หาบเดินร้องกู่รอบฌาปนสถาน เพื่อเรียกวินญาณผู้ตายมาร่วมพิธีทำบุญ นำถวายพระสงฆ์หลังเสร็จพิธีเก็บอัฐิ ปัจจุบันอาจจัดอาหารใส่ปิ่นโตแทนหรือไม่จัดเลยก็ได้ ถวายแต่ดอกไม้ธูปเทียนและไทยธรรมเท่านั้น

เจ้าภาพจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีให้พร้อม คือ โกศบรรจุอัฐิ ลังบรรจุเถ้ากระดูกที่เหลือ ผ้าขาว ควรเตรียม ๒ ผืน สำหรับห่อลังและเถ้ากระดูกที่เหลือ ผ้าทอดบังสุกุลก่อนเก็บอัฐิ ๓ ชุด อาหารคาวหวาน ๓ ชุด เครื่องทองน้อยหรือกระถางรูปเชิงเทียน ดอกไม้สำหรับโปรยลงบนอัฐิ น้ำอบน้ำหอมสำหรับพรมกระดูก เงินเหรียญสำหรับโปรยอัฐิและบริจาคตาน สิ่งของเหล่านี้จะมอบหมายให้เจ้าหน้าที่ฌาปนสถานจัดเตรียมก็ได้

ก่อนประกอบพิธีเก็บอัฐิ เจ้าหน้าที่ฌาปนสถานจะทำการแปรรูปอัฐิ โดยนำอัฐิของผู้ตายออกมาจากเตาเผา จัดเป็นโครงร่างของคน หันศีรษะไปทางทิศตะวันตก เมื่อถึงเวลาตามกำหนด เจ้าภาพจุดเครื่องทองน้อย ทำความเคารพอัฐิ เจ้าหน้าที่นำผ้าขาวคลุมอัฐิให้เจ้าภาพทอดผ้าบังสุกุล นิมนต์พระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุล ๓ รูป เสร็จแล้วนิมนต์กลับไป

นั่งในศาลาบำเพ็ญกุศล เจ้าภาพพรมน้ำอบน้ำหอม โปยดอกไม้มงคลบนธูปและเก้าอี้กระดูก โปยทาน เกือบธูปบรรจุลงโกศ โดยเลือกส่วนต่าง ๆ ของร่างกายตามความต้องการ คือ กะโหลกศีรษะ กระดูกซี่โครง กระดูกหน้าอก กระดูกแขนสองข้าง กระดูกขาสองข้าง สำหรับ ธูปที่เหลือและเก้าอี้กระดูกห่อด้วยผ้าขาวบรรจุลงในถุง หีบหรือกล่อง ห่อด้วยผ้าขาวให้เรียบร้อย เชิญเครื่องทองน้อย โศกธูป และธูปไปยังศาลาบำเพ็ญกุศล ประเคนภัตตาหารสามหาบแด่ พระสงฆ์ กรวดน้ำอุทิศกุศลให้ผู้ตาย กราบลาพระรัตนตรัย เป็นอันเสร็จพิธี

พิธีทำบุญฉลองธูป

เจ้าภาพบางรายจัดพิธีบำเพ็ญกุศลฉลองธูป หลังจากเกือบธูปเรียบร้อยแล้ว โดยนิมนต์ พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์เหมือนพิธีทำบุญทั่วไป แต่ตั้งโกศบรรจุธูป รูปถ่ายของผู้ตายและ ชันน้ำมันตีไว้ด้วย ไม้วงสายสิญจน์ ตามความเชื่อว่า ถ้าวางสายสิญจน์ วิญญาณผู้ตายไม่สามารถเข้าร่วมพิธีได้ น้ำมันที่ใช้ประพรมให้แก่ญาติผู้ตาย นับว่าเป็นการปลดทุกข์โศกต้อง พลาดพรากจากบุคคลที่รัก สร้างขวัญกำลังใจในการดำรงชีวิตสืบไป และเจ้าภาพถือเป็นวัน ในการออกทุกข์ด้วย พิธีนี้จะจัดที่บ้านหรือวัดก็ได้ ตามความสะดวกของเจ้าภาพ

พิธีบรรจุศพ

เจ้าภาพบางรายต้องการเก็บศพไว้ หลังจากตั้งศพบำเพ็ญกุศลครบ ๓ คืน ๗ คืนแล้ว เพื่อความพร้อมในการจัดงานฌาปนกิจศพหรืองานพระราชทานเพลิงศพ สถานที่เก็บศพส่วนใหญ่เป็นศาลาบำเพ็ญกุศลหรือสถานที่เก็บศพของวัด สุสานของมูลนิธิหรือสมาคมตั้งอยู่นอก วัดก็มีเจ้าภาพต้องการเก็บศพ ควรติดต่อสอบถามตกลงกับทางวัดหรือเจ้าหน้าที่ของสุสานล่วงหน้า เพื่อความสะดวกเรียบร้อยในการประกอบพิธี

การประกอบพิธีบรรจุศพ ควรจัดเตรียมอุปกรณ์เครื่องใช้ในพิธีให้พร้อมก่อนทำพิธี คือ ผ้าไตรหรือผ้าสำหรับทอดให้พระสงฆ์พิจารณาบังสุกุลอย่างน้อย ๑ ไตร ก้อนดินเล็ก ๆ ห่อผ้าดำหรือผ้าขาว ดอกไม้สด รูป เตรียมให้เพียงพอกับผู้เข้าร่วมพิธี และกระถางรูป สำหรับผู้เข้าร่วมพิธีปักธูปเคารพศพ ถึงเวลาประกอบพิธี เจ้าภาพเชิญประธานวางก้อนดิน และดอกไม้ ณ สถานที่บรรจุศพ ถือนธูปประนมมือ พร้อมอธิษฐานให้ผู้ตายไปสู่สุคติปักธูปลงในกระถางรูป ต่อจากนั้น เชิญผู้เข้าร่วมพิธีวางก้อนดินและดอกไม้จนครบทุกคน เป็นอันเสร็จพิธี

บทที่ ๔

เทศกาลสำคัญทางพระพุทธศาสนา

พิธีลอยกระทงตามประเพณี

การลอยกระทงตามประเพณี เป็นประเพณีที่มีมาแต่โบราณ สำหรับประเทศไทย มีหลักฐานการจัดพิธีลอยกระทงตั้งแต่สมัยสุโขทัย วัตถุประสงค์เพื่อบูชารอยพระพุทธบาทของพระพุทธเจ้า ซึ่งประดิษฐานอยู่ริมฝั่งแม่น้ำนัมมทานในชมพูทวีป อีกนัยหนึ่ง เพื่อขอขมาพระแม่คงคา ซึ่งพวกเราอาศัยใช้สอยในการดำรงชีพ เป็นการแสดงว่า คนไทยเป็นผู้มีความกตัญญูต่อสิ่งให้ประโยชน์ตน แม้เป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิตก็ตาม

คติความเชื่อทางพุทธศาสนา

ในอรรถกถาปุณณิสาสูตรกล่าวว่า สมัยหนึ่ง พระพุทธเจ้าเสด็จไปยังแม่น้ำนัมมทานพญานมมทานาคราช ทูลอาราธนาให้เสด็จไปสู่สำนักพิภพด้วยความศรัทธาเลื่อมใส เพื่อถวายบูชาสักการะ พระองค์เสด็จไปตรัสเทศนาโปรดพญานาคราชพร้อมบริวารแล้ว ขณะเสด็จกลับ พญานาคราชได้กราบทูลขอสิ่งระลึกอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อเป็นอนุสาวรีย์สำหรับบูชาสักการะในกาลต่อไป พระพุทธเจ้าทรงประทานให้ตามความประสงค์ โดยประดิษฐานรอยฝ่าพระบาทไว้ ณ ริมฝั่งแม่น้ำนัมมทานั้น ให้เป็นที่สักการบูชาของพญานมมทานาคราชและบริวารสืบมา

ความเป็นมาของพิธีลอยกระทงตามประเพณี

พิธีลอยกระทงของไทย เริ่มมีมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ในรัชสมัยของพระมหาธรรมราชาลิไท ที่ ๕ นิยมทำกันเป็นประจำในวันเพ็ญเดือน ๑๒ โดยปรากฏในหนังสือสำหรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ ซึ่งเป็นพระสนมเอกของพระมหาธรรมราชาลิไท และเป็นพระธิดาของพระศรีมโหสถ ตำแหน่งราชครู ตระกูลพราหมณ์ ได้เรียบเรียงเรื่องเกี่ยวกับราชประเพณี ๑๒ เดือน ในราชสำนักพระมหาธรรมราชาลิไท ความตอนหนึ่งว่า ถึงวันเพ็ญเดือน ๑๒ พระร่วงเจ้ารับสั่งให้บรรดาพระสนมนางใน เจ้าแม่ท้าวทั้งหลาย ตกแต่งประดับกระทงดอกไม้ธูปเทียน นำลอยน้ำหน้าพระที่นั่ง ตามประเพณีของกษัตริย์โบราณที่มีมา

จากข้อความนี้แสดงว่า การลอยกระทงตามประเพณี เพื่อบูชาพระพุทธรูปในวันเพ็ญเดือน ๑๒ ของไทย ทำกันมาแต่ครั้งกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี และในหนังสือพระราชพิธี ๑๒ เดือน พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ก็ทรงกล่าวถึงพิธีลอยกระทงตามประเพณีไว้ แสดงว่าพิธีนี้ได้ปฏิบัติต่อเนื่องมาโดยตลอด

พิธีลอยกระทงตามประเพณี เรียกกันทั่วไปว่า งานลอยกระทง ในภาคเหนือจัดเป็นงานใหญ่เช่น จังหวัดเชียงใหม่ เรียกว่า งานประเพณียี่เป็ง ถือเป็นงานประเพณีสำคัญของจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งชาวไทยและชาวต่างชาติรู้จักกันดี จังหวัดอื่น ๆ ทางภาคเหนือก็ได้จัดงานประเพณีลอยกระทงเช่นเดียวกัน ส่วนจังหวัดสุโขทัยเป็นต้นตำหรับของพิธีลอยกระทงตามประเพณี ได้จัดงานประเพณีเผาเทียนเล่นไฟ เป็นงานใหญ่ประจำปีของจังหวัดในช่วงเทศกาลลอยกระทง เป็นงานประเพณีมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดีของนักท่องเที่ยวทั่วโลก

ก่อนลอยกระทงตามประเพณีบูชาพระพุทธรูป โบราณมีการกล่าวคำบูชาด้วยปัจจุบัน การลอยกระทงโดยทั่วไป เป็นเรื่องเฉพาะบุคคล เฉพาะคนหนุ่มสาวจะชวนกันไปลอยกระทงเป็น คู่ ๆ และส่วนใหญ่จะอธิษฐานเกี่ยวกับความรัก จึงทำให้ไม่ค่อยมีคนนึกถึงวัตถุประสงค์แท้จริงของประเพณีการลอยกระทงตามธรรมเนียมโบราณ

พิธีถวายผ้าป่า

คำว่า ผ้าป่า ในสมัยพุทธกาล เรียกว่า บังสกุลจีวร หรือ ผ้าบังสกุล แปลว่า ผ้าเปื้อนฝุ่น ไม่มีเจ้าของหวงแหน ตั้งอยู่ตามถนนหนทาง ในป่าช้า หรือแขวนอยู่ตามกิ่งไม้ในป่า แรกตรัสรู้พระพุทธเจ้ายังมิได้ทรงอนุญาตให้พระภิกษุรับถวายจีวรจากชาวบ้าน ทรงอนุญาตเพียงให้แสวงหาผ้าบังสกุล ผ้าเปื้อนฝุ่นไม่มีเจ้าของ ผ้าห่อซากศพทิ้งตามป่าช้า และผ้าตกอยู่ตามถนนนำมาซักย้อมตัดเย็บเป็นสบง จีวร สังฆาฏีอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อใช้นุ่งห่ม พุทธศาสนิกชนสมัยนั้น เห็นความลำบากของพระภิกษุเรื่องนี้ มีความประสงค์จะบำเพ็ญกุศลไม่ขัดต่อพระพุทธบัญญัติ จึงจัดหาผ้าควรแก่สมณบริโภค นำไปทิ้งตามสถานที่ต่าง ๆ โดยมากตามป่าหรือป่าช้า ดังนั้น พุทธศาสนิกชนชาวไทย จึงนิยมเรียกกันว่า ผ้าป่า

ประเภทของผ้าป่า

พิธีทอดผ้าป่าในประเทศไทย มีปฏิบัติกันหลายแบบ ไม่จำกัดกาลเหมือนพิธีถวายผ้ากฐิน เดิมการทอดผ้าป่าไม่มีพิธีการอะไร ผู้มีจิตศรัทธาจัดสิ่งของควรแก่สมณบริโภค บรรจุ

ในภาชนะ เช่น กระบุง กระจาด หรือถึงสังกะสี ปัจจุบันใช้ถังพลาสติก ปักกิ่งไม้ตรงกลาง แขนวน้ำฝั้นหนึ่งพาดกิ่งไม้ไว้ สมมุติว่าเป็นป่า ตั้งตามทางพระบิณฑบาตเดินผ่านไปมา หรือนำไปตั้งใกล้วัด ทำสัญญาณให้พระสงฆ์รู้ว่ามิให้นำผ้าป่ามาถวาย เมื่อพระสงฆ์พิจารณานำไปใช้สอย ก็สำเร็จเป็นผ้าป่าทันที ปัจจุบัน ถวายผ้ากฐินเสร็จแล้ว โดยวัตถุประสงค์ให้ทางวัด นำปัจจัยจากต้นผ้าป่าไปเป็นค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด ในการเตรียมงานทอดกฐิน

ผ้าป่าสามัคคี เป็นผ้าปานิยมจัดกันการทอดผ้าป่าดังกล่าว มีการเรียกชื่อตามวิธีปฏิบัติ ๓ ประเภทด้วยกัน คือ ผ้าป่าโยง ผ้าป่าหาง และผ้าป่าสามัคคี

ผ้าป่าโยง เป็นผ้าป่าที่พระพุทธรูปศาสนิกชนมีภูมิลำเนาใกล้เคียงแม่น้ำลำคลอง นิยมจัดกันในสมัยก่อน ผู้มีจิตศรัทธาคนเดียวหรือเป็นหมู่คณะ ทำต้นผ้าป่าจำนวนหลาย ๆ ต้น นำใส่เรือลำใหญ่พร้อมคณะศรัทธา ใช้เรือยนต์ลากจูงไปตามแม่น้ำหรือคลอง เมื่อถึงหน้าวัดจะจอดเรือ นำต้นผ้าป่าไปตั้งบนศาลาท่าน้ำ จุดประทัดสัญญาณ เพื่อให้พระภิกษุในวัดนั้นทราบ จากนั้นลงเรือแล่นต่อไปยังวัดอื่น ๆ ตามริมแม่น้ำ ปฏิบัติเช่นเดียวกันจนหมดต้นผ้าป่าทั้งลำเรือจึงเดินทางกลับ เมื่อพระภิกษุในวัดนั้น ได้ยินเสียงสัญญาณ มาพิจารณาผ้าป่านำไปใช้สอย ถือว่าสำเร็จเป็นผ้าป่า การทอดผ้าป่าโยงนี้ ไม่มีพิธีถวายและพระภิกษุก็ไม่ต้องอนุโมทนา

ผ้าป่าหาง คำเต็มว่า ผ้าป่าหางกฐิน หรือ ผ้าป่าแถมกฐิน เป็นผ้าป่าที่เจ้าภาพทอดกฐิน จัดผ้าป่าต้นหนึ่งประกอบพิธีถวายหลังกฐิน ในปัจจุบัน มีการจัดหาประธานกรรมการ และคณะกรรมการเป็นจำนวนมาก เพื่อบรรวบรวมรายได้จากการทอดผ้าป่าสามัคคี นำไปใช้ก่อสร้างหรือบูรณปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุในวัด อาจเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า ผ้าป่าพัฒนาการ พิธีทอดผ้าป่าต่อหน้าสงฆ์ เช่นผ้าป่าสามัคคี ต้องทำพิธีถวาย ด้วยการนำต้นผ้าป่าขึ้นตั้งบนโต๊ะหรือสถานที่สมควร เจ้าภาพจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย กล่าวคำบูชาพระ กราบพระ อาราธนาศีลรับศีล กล่าวคำถวายผ้าป่า จบแล้วไม่ต้องยกพระเคน นิมนต์พระสงฆ์พิจารณา (ชัก) ผ้าป่าพระเคนจุดปัจจัยไทยธรรม พระสงฆ์อนุโมทนา กรวดน้ำรับพร เป็นอันเสร็จพิธี

คำถวายผ้าป่า

อิมานิ มะยัง ภันเต ปังสุกุละจีวะราणि สะปะริวารานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต ภิกขุสังโฆ อิมานิ ปังสุกุละจีวะราणि สะปะริวารานิ ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ที่ฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ.

คำแปล

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายผ้าบังสุกุลจีวร แต่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์ โปรดรับผ้าบังสุกุลจีวร พร้อมทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ตลอดกาลนาน เทอญ.

พิธีถวายผ้ากฐิน

พิธีถวายผ้ากฐิน เป็นประเพณีทำบุญอย่างหนึ่งของไทย ต้องทำในระยะเวลาตามกำหนด ในรอบปีหนึ่ง ๆ ระหว่างวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ รวม ๑ เดือน เรียกว่า กฐินกาล จะทำก่อนหรือหลังจากนี้ไม่ได้ และวัดหนึ่ง ๆ ปีหนึ่งรับกฐินได้เพียงครั้งเดียวเท่านั้น เรียกอย่างสามัญว่า ทอดกฐิน

ความหมายและเหตุเกิดการทอดกฐิน

กฐิน เป็นภาษามคธ แปลว่า ไม่สะดิง คือ กรอบไม้สำหรับชิงผ้าให้พระภิกษุตัดเย็บจีวรได้สะดวกขึ้น เนื่องจากสมัยก่อน เครื่องมือใช้เย็บผ้าไม่สะดวกเหมือนปัจจุบัน การเย็บจีวรเป็นการเย็บผ้าหลาย ๆ ชิ้นต่อกัน และประสานกันให้มีรูปเหมือนกระตงา จึงต้องอาศัยไม้สะดิงช่วยในการชิงผ้าให้ตึง ดังนั้น ผ้าที่เย็บโดยอาศัยไม้สะดิงนี้ จึงเรียกว่า ผ้ากฐิน และยังใช้เรียกผ้ากฐิน ตามความหมายเดิมเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน แม้จะมีผ้าตัดเย็บสำเร็จรูป โดยไม่ต้องอาศัยไม้สะดิง ก็ตาม นอกจากนี้ คำว่า กฐิน ยังมีความหมายแตกออกไปอีกหลายอย่าง พอสรุปได้ ดังนี้

๑. เป็นชื่อของกรอบไม้สะดิง สำหรับชิงผ้าตัดเย็บสังฆาฏิ จีวร สบง ของพระสงฆ์
๒. เป็นชื่อของผ้าถวายแก่สงฆ์ เรียกว่า ผ้ากฐิน
๓. เป็นชื่อสังฆกรรมในพิธีรับกฐิน เรียกว่า กฐินกรรม
๔. เป็นชื่อช่วงเวลาตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ เรียกว่า กฐินกาล

เรื่องกฐิน เดิมเป็นของสงฆ์โดยเฉพาะ ภิกษุสงฆ์ต้องไปหาผ้ามาจากสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งไม่มีใครเป็นเจ้าของด้วยวิธีบังสุกุลนำผ้านั้นมาเย็บย้อมใช้สอยเองต่อมาพุทธศาสนิกชนมีจิตศรัทธานำผ้ามาถวาย พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตผ้าที่พุทธศาสนิกชนนำมาถวายและให้กรานเป็นกฐินได้ เป็นเหตุให้พุทธศาสนิกชน ได้บำเพ็ญกุศลการทอดกฐินสืบมาตามลำดับ

คำว่า ทอด คือ นำไปวาง การทอดกฐิน จึงหมายถึง การนำผ้ากฐินไปวางต่อหน้า พระสงฆ์จำนวนอย่างน้อย ๕ รูป โดยมีได้ตั้งใจถวายพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งเป็นการเฉพาะ ในพระไตรปิฎก ตอนว่าด้วยกฐินชั้นธกะ ได้กล่าวมูลเหตุการทอดกฐินไว้ว่า

สมัยหนึ่งพระภิกษุชาวเมืองปาฐา ๓๐ รูป ประสงค์จะเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าซึ่งประทับ อยู่ณพระวิหารเชตวันซึ่งท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีสร้างถวายประจำเมืองสาวัตถีชวนกัน เดินทางมา พอถึงเมืองสาเกต ห่างจากเมืองสาวัตถี ๖ โยชน์ (๙๖ กิโลเมตร) จวนถึงวัน เข้าพรรษาจะเดินทางต่อไปก็ไม่ทันจึงต้องจำพรรษาที่เมืองสาเกตระหว่างจำพรรษาก็ร้อนใจ จะเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า เมื่อออกพรรษาปวารณาแล้วรีบเดินทางไปเฝ้าพระพุทธเจ้าทันที ขณะนั้นฝนยังตกชุกอยู่พื้นดินเต็มไปด้วยน้ำหล่มเลนทำให้จิวรเปรอะเปื้อนพอมายังเมืองสาวัตถี ได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าแล้ว พระพุทธองค์ตรัสถามถึงการเดินทางและความยากลำบากอื่น ๆ ภิกษุเหล่านั้นทูลให้ทรงทราบถึงความกระวนกระวายจะมาเข้าเฝ้าพระพุทธองค์และรีบเดินทาง มาจนจิวรเปรอะเปื้อนไปด้วยโคลนตม พระพุทธองค์ทรงยกขึ้นเป็นเหตุและมีพุทธานุญาต ให้มีการถวายผ้ากฐินแก่พระสงฆ์ นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา นางวิสาขามหาอุบาสิกาเป็นบุคคล แรกในพระพุทธศาสนา ขอรับเป็นเจ้าของผ้ากฐินถวายพระภิกษุชาวเมืองปาฐาทั้ง ๓๐ รูป เหล่านั้น

ประเภทของกฐิน

กฐิน แบ่งเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ ๒ ประเภท คือ

๑. กฐินหลวง คือ กฐินพระมหากษัตริย์เสด็จพระราชดำเนินไปทอดถวายด้วย พระองค์เอง หรือทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทานแก่ผู้ขอรับพระราชทาน นำไปทอด ณ พระอารามหลวงต่าง ๆ ทั่วประเทศ

๒. กฐินราษฎร์ คือ กฐินผู้มีจิตศรัทธานำไปทอด ณ วัดราษฎร์

คุณสมบัติของวัดรับกฐินได้

๑. มีพระภิกษุจำพรรษาอย่างน้อย ๕ รูป

๒. พระภิกษุต้องอยู่จำพรรษาครบไตรมาสหรือ ๓ เดือน

ความเป็นมาของประเพณีการทอดกฐิน

พุทธศาสนิกชนชาวไทยทุกระดับชั้น ตั้งแต่พระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนาง ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน ถือกันว่าการถวายผ้ากฐินหรือทอดกฐิน เป็นบุญใหญ่ มีอานิสงส์มาก ทั้งเป็นการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาอีกส่วนหนึ่ง จึงได้มีการจัดพิธีถวายผ้ากฐินเป็นงานใหญ่ ทั้งพิธีหลวงและพิธีราษฎร์ ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ดังความในศิลาจารึกว่า

“คนในเมืองสุโขทัยนี้ มักทาน มักทรงศีล มักโอยทาน พ่อขุนรามคำแหง เจ้าเมืองสุโขทัยนี้ ทั้งชาวแม่ ชาวเจ้า ทั้งท่วยปั่วท่วยนาง ลูกเจ้าลูกขุนทั้งสิ้นทั้งหลาย ทั้งผู้ชายผู้หญิง ฝูงท่วยมีศรัทธาในพระพุทธรศาสนา ทรงศีลเมื่อพรรษาทุกคน เมื่อออกพรรษาเดือนหนึ่งจึงแล้ว เมื่อกรานกฐิน มีพนมเบี๋ย พนมหมาก มีพนมดอกไม้ มีหมอนนึ่ง มีหมอนนอน บริพารกฐินโอยทาน แลปีแล้ญปลาน ไปสวดญัตติกฐิน ถึงอรัญญิกพุ้น เมื่อจะเข้ามาเวียง เรียงกันแต่อรัญญิกพุ้น ทำหัวลานด่าบด่ากลอย ด้วยเสียงพาทย์ เสียงพิณ เสียงเลื้อน เสียงขับ ใครจักมักเล่น เล่น ใครจักมักหัว หัว ใครจักมักเลื้อน เลื้อน เมืองสุโขทัยนี้มีสี่ปากประตูหลวง เทียนญอมคนเสียดกันเข้าดูท่านเผาท่านเทียนเล่นไฟ เมืองสุโขทัยนี้ดังจักแตก”

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาและกรุงธนบุรีเป็นราชธานี ประเพณีการทอดกฐินนี้ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมา มิได้ขาดทั้งเป็นของพระราชาราษฎร์และของหลวงกระทั่งเลี้ยวมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ถือเป็นงานบุญงานกุศลยิ่งใหญ่ นอกจากมีผ้าเป็นองค์กฐินแล้วจัดเครื่องบริวารกฐินเพิ่มอีกมาก เช่น บาตร ที่นอน หมอน มุ้ง กาน้ำชา กระตักน้ำร้อนกระเป่า ชาม ช้อน และเครื่องมือโยธา เช่น ค้อน เลื่อย สิว ตะใบ คีม กบไสไม้ ไม้กวาด สรุ๊ปคือ เครื่องกิน เครื่องใช้ เครื่องมือ ครบบริบูรณ์พร้อมจุปัจจัยไทยธรรมถวายร่วมกับองค์กฐินพิธีทอดกฐินแต่ละวัดเจ้าภาพนิยมเชิญญาติมิตรและผู้เคารพนับถือไปร่วมอนุโมทนาบุญด้วยกัน

ในศาสนพิธีนี้ จะนำกฐินราษฎร์มากล่าวเป็นลำดับแรก เพราะเป็นเรื่องใกล้ตัวชาวพุทธ ทุกคนเคยไปร่วมพิธีทอดกฐินกันโดยมากส่วนกฐินหลวงจะกล่าวในลำดับถัดไป

กฐินราษฎร์

กฐินราษฎร์แบ่งออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ มหากฐินและจุลกฐิน

มหากฐิน เป็นกฐินส่วนบุคคล เจ้าภาพเป็นคนหบดี มีศรัทธาออกทุนทรัพย์ของตน และครอบครัวเป็นหลักในการทอดกฐิน นิยมเรียกสั้น ๆ ว่า กฐิน แต่ถ้าผู้มีจิตศรัทธาหลายคนร่วมกันออกทุนทรัพย์และร่วมกันทอดกฐิน เรียกว่า กฐินสามัคคี

การทำบุญกฐินก่อให้เกิดอานิสงส์ทั้งแก่ ผู้ทอดและพระสงฆ์ สำหรับพระสงฆ์ จะได้รับอานิสงส์ตามพระวินัยว่า พระภิกษุกรานกฐินแล้ว สามารถเที่ยวไปไม่ต้องบอกล ไม่ต้องถือไตรจีวรครบสำหรับ ฉันทาอาหารคณโกชนบรัมพรโกชนได้ ใช้สอยยอติเรกจีวรเก็บจีวรส่วนเกินได้ตามปรารภณา เมื่อมีลาภเกิดขึ้นในวัดตกเป็นของพระภิกษุผู้จำพรรษกาลและกรานกฐินแล้ว สำหรับเจ้าภาพทอดกฐินเชื่อกันว่าได้บุญมาก เพราะในปีหนึ่งมีเพียงฤดูกาลเดียวคือ ฤดูกาลทอดกฐินเท่านั้น เป็นผลให้เจ้าภาพมีจิตใจแจ่มใสอิมในบุญกุศลนอกจากนี้ยังสามารถจัดความโลภในใจทางอ้อมอีกด้วย

ประเพณีการทอดกฐิน หลังจากทอดกฐินเสร็จแล้ว เจ้าภาพนิยมปักธงรูปจระเข้ไว้ตามวัด เพื่อเป็นเครื่องหมายให้รู้ว่า วัดนี้มีคนทอดกฐินแล้ว การปักธงรูปจระเข้เป็นสัญลักษณ์ในเทศกาลทอดกฐิน มีตำนานเล่าขานไว้ ๒ ทางด้วยกัน

เรื่องแรกเล่าว่า สมัยก่อน การเดินทางต้องอาศัยดูดาวเป็นสำคัญ เช่น ยกทัพตอนใกล้รุ่ง ต้องดูดาวจระเข้ขึ้นตอนใกล้รุ่ง การทอดกฐินก็เหมือนกัน มีการตระเตรียมมาก บางครั้งไปทอดตามวัดไกลบ้าน ต้องเดินทางไกล ฉะนั้น การดูเวลาต้องอาศัยดูดาว พอดาวจระเข้ปรากฏบนฟ้า ก็เคลื่อนองค์กฐินไปสว่างที่วัดพอดี ต่อมาผู้คิดทำโรงในงานกฐิน ชันตันคงทำธงทิวประดับให้งาม ภายหลังหวังใช้เป็นเครื่องหมายทอดกฐิน จึงทำเป็นธงรูปจระเข้ขึ้น

อีกเรื่องหนึ่งเล่าว่า ในการแห่กฐินทางเรือของอุบาสกคนหนึ่ง จระเข้ตัวหนึ่งอยากได้บุญ อุตสาห์ว่ายน้ำตามเรือไปด้วย แต่ยังไม่ทันถึงวัดหมดกำลังก่อนว่ายตามต่อไปไม่ไหวจึงร้องบอกอุบาสกว่าตนไม่สามารถว่ายตามไปร่วมการกุศลต่อไปได้ ช่วยเขียนรูปของตนเป็นสักขีพยานว่า ได้ไปร่วมการกุศลด้วย อุบาสกนั้น จึงได้เขียนรูปจระเข้ยกเป็นธงขึ้นในวัดเป็นครั้งแรก ภายหลังมีการทำธงรูปจระเข้ปักในงานกฐินสืบต่อกันมา

จุลกฐิน เป็นกฐินอย่างหนึ่ง พุทธศาสนิกชนทำกันขึ้นมาเป็นพิเศษ ต่างจากกฐินทั่วไป กล่าวคือเริ่มตั้งแต่เก็บฝ้ายมาปั่นทอเป็นผืนกะดัดเย็บย้อมทำเป็นผ้ากฐินให้เสร็จในวันเดียว จุลกฐิน จึงหมายถึง ผ้าทำสำเร็จมาจากสิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ ในบางท้องถิ่นเรียกว่า

กฐินเล่น แปลว่ารีบด่วน เพราะจุลกฐินต้องเร่งทำให้เสร็จภายในวันนั้น มักทำในระยะจวนหมดเขตการทอดกฐิน เช่น ในวันขึ้น ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒

กฐินอีกประเภทหนึ่ง เรียกว่า กฐินโจร หรือ กฐินโจล เป็นกฐินที่พุทธศาสนิกชนทำขึ้น ในวันจวนจะหมดเขตกฐินกาล ราววันขึ้น ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ด้วยการสืบทอด ยังไม่ได้รับการทอดกฐิน และจัดหาผ้ากฐินไปทอด เรียกว่า กฐินตก กฐินตกค้าง หรือ กฐินโจร เพราะเป็นวัดตกค้างไม่มีผู้ใดมาทอดกฐิน ตามธรรมเนียมการทอดกฐิน ต้องบอกกล่าวพระภิกษุสงฆ์ในวัดนั้นให้ทราบล่วงหน้าจะได้เตรียมการต้อนรับและเพื่อมิให้มีการทอดกฐินซ้ำ แต่กฐินโจรไม่มีการบอกล่วงหน้า จู่ ๆ ก็นำไปทอดเลย เป็นการจู่โจมไม่ให้พระสงฆ์รู้ล่วงหน้า เหมือนการปล้นของโจร ส่วนวิธีการทอดนั้น เหมือนการทอดกฐินทั่วไป เจ้าภาพกล่าวคำถวายผ้ากฐิน ถวายบริวารกฐิน พระสงฆ์อนุโมทนา กรวดน้ำรับพร เป็นอันเสร็จพิธี การทอดกฐินด้วยวิธีนี้ ถือกันว่ามีอานิสงส์มากกว่ากฐินอื่น เพราะเป็นการอนุเคราะห์พระสงฆ์ให้มีโอกาสกรานกฐินตามพระวินัย

การเตรียมงานทอดกฐินราษฎร์

เมื่อเจ้าภาพมีจิตศรัทธาจะทอดกฐิน เบื้องต้นต้องจองกฐินก่อน แจ้งความประสงค์ให้วัดทราบว่าจะมาทอดกฐินวัดนี้ การจองกฐินควรทำหนังสือเป็นหลักฐาน แต่ถ้าเจ้าภาพกับทางวัดคุ้นเคยกัน จะจองด้วยวาจาก็ได้ พร้อมนัดวันเวลาทำพิธีทอดกฐิน ทำป้ายติดประกาศไว้หน้าวัด ให้พุทธศาสนิกชนรับทราบ จัดเตรียมไตรจีวรเป็นผ้ากฐิน ให้ถูกต้องตามประเภทของวัด คือ มหานิกายหรือธรรมยุต เพราะวัดธรรมยุตใช้ผ้าไตร ๒ ชั้น จัดเตรียมบริวารกฐินตามความศรัทธา ก่อนวันทอดกฐิน จะมีพิธีฉลององค์กฐินและมหรสพสมโภชด้วยก็ได้ ขึ้นอยู่กับเจ้าภาพ

ลำดับพิธีทอดกฐินราษฎร์

ครั้นถึงกำหนดวันทอดกฐิน เจ้าภาพพร้อมญาติมิตรและผู้เข้าร่วมพิธี นำผ้ากฐินและบริวารกฐินไปจัดตั้ง ณ สถานที่ตามกำหนด เช่น อุโบสถ ศาลาการเปรียญ อารามนาพระสงฆ์นั่งประจำอาสนะ ประธานหรือเจ้าภาพจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย พิธีกรนำบูชาพระรัตนตรัย อาราธนาศีล รับศีล ถวายผ้าห่มพระประธานมอบให้ไวยาวัจกรนำไปห่มพระประธานต่อจากนั้น ประธานหรือพิธีกรกล่าวนำถวายกฐินยกผ้ากฐินประเคนพระสงฆ์รูปที่ ๒ ประเคนเทียนสวด พระปาติโมกข์ (ถ้ามี) พระสงฆ์ประกอบพิธีกรานกฐิน คือ อปโลกน์องค์ครองกฐินฉลองศรัทธา

เจ้าภาพ เสร็จแล้วองค์ครองออกไปครองผ้ากฐิน กลับมานั่งตามเดิม ประธานพระเคนบริวาร กฐินแต่องค์ครองกฐิน พระสงฆ์อนุโมทนา กรวดน้ำรับพร เป็นอันเสร็จพิธี

คำถวายผ้ากฐิน (แบบที่ ๑)

อิมัง สะปะริวารัง กะฐินะทุสสัง สังฆัสสะ โอโณชะยามะ
 ทุติยัมปิ อิมัง สะปะริวารัง กะฐินะทุสสัง สังฆัสสะ โอโณชะยามะ
 ตะติยัมปิ อิมัง สะปะริวารัง กะฐินะทุสสัง สังฆัสสะ โอโณชะยามะ.

คำแปล ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายผ้าเพื่อกฐิน พร้อมทั้งบริวารนี้ แต่พระสงฆ์.

คำถวายผ้ากฐิน (แบบที่ ๒)

อิมัง ภันเต สะปะริวารัง กะฐินะทุสสัง สังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุ โน ภันเต
 สังโฆ อิมัง สะปะริวารัง กะฐินะทุสสัง ปะฏิคคัณหาตุ ปะฏิคคะเหตตะวา จะ อิมินา
 ทุสเสนะ กะฐินัง อัตถะระตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ.

คำแปล

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายผ้าเพื่อกฐิน พร้อมทั้งบริวารนี้
 แต่พระสงฆ์ ขอพระสงฆ์โปรดรับผ้าเพื่อกฐิน พร้อมทั้งบริวารนี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย ครั้นรับแล้ว
 โปรดกรานกฐินด้วยผ้านี้เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลายตลอดกาลนาน เทอญ.

พระกฐินหลวง

กฐินหลวง แบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ กฐินหลวงกำหนดเป็นงานพระราชพิธี
 กฐินต้นและกฐินพระราชทาน

กฐินหลวงกำหนดเป็นงานพระราชพิธี หมายถึง พระกฐินที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 เสด็จพระราชดำเนินไปทอดด้วยพระองค์เอง หรือทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ผู้แทนพระองค์
 เช่น พระบรมวงศานุวงศ์ องคมนตรีฯ นำไปทอดตามพระอารามหลวงสำคัญทั้ง ๑๖ พระอาราม
 ในเขตกรุงเทพมหานคร ๑๒ วัด ได้แก่ วัดบวรนิเวศวิหาร วัดเทพศิรินทราวาส วัดเบญจมบพิตร-
 ดุสิตวนาราม วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม วัดมกุฏกษัตริยาราม วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์
 วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม วัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมาราม วัดอรุณราชวราราม
 วัดราชาธิวาสวิหาร วัดสุทัศนเทพวราราม วัดราชโอรสาราม ในต่างจังหวัด ๔ วัด ได้แก่

วัดนิเวศธรรมประวัติ วัดสุวรรณดาราราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วัดพระปฐมเจดีย์
จังหวัดนครปฐม วัดพระศรีรัตน มหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก

การเสด็จพระราชดำเนินถวายพระกฐินหลวง

การเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐิน ถือเป็นพระราชภารกิจของพระมหากษัตริย์โดยตรง ซึ่งในปีหนึ่ง ๆ เมื่อถึงเทศกาลออกพรรษาแล้ว ราษฎรจะพากันไปทอดกฐินตามวัดต่าง ๆ พระมหากษัตริย์ก็มีวัดต้องเสด็จ ฯ ไปถวายผ้าพระกฐินด้วยเช่นกัน เรียกกันว่า พระอารามหลวง มีจำนวนมาก แต่ได้มีการสงวนพระอารามหลวงไว้สำหรับพระมหากษัตริย์เสด็จพระราชดำเนิน ไปถวายด้วยพระองค์เอง จำนวน ๑๖ พระอาราม ดังปรากฏชื่อข้างต้น

การถวายผ้าพระกฐินทั้ง ๑๖ พระอารามนี้ พระมหากษัตริย์มิได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงถวายทุกพระอาราม จะเสด็จพระราชดำเนินไปทรงถวายเพียง ๑ หรือ ๒ พระอารามเท่านั้น ส่วนพระอารามที่เหลือทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์เสด็จแทนพระองค์ หรือให้องคมนตรี นำไปถวายตามพระอารามดังกล่าว

การเตรียมงานพระกฐินหลวง

สำนักพระราชวังจะออกหมายกำหนดการแจ้งให้ทราบล่วงหน้าว่า พระมหากษัตริย์เสด็จพระราชดำเนินไปถวายผ้าพระกฐิน ณ พระอารามใด วัน เวลาใด สมัยก่อนกำหนดวันแรม ๖ ค่ำ เดือน ๑๑ เป็นวันแรกในการเสด็จพระราชดำเนินทอดผ้าพระกฐิน แม้ปัจจุบันก็ยังถือปฏิบัติอยู่ เพื่อให้ทางวัดเตรียมการรับเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐิน พร้อมวางปฏิทินมนต์พระสงฆ์ ในวัดนั้นๆ ลงอนุโมทนากฐินด้วย และในหมายกำหนดการนั้น ถ้าทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ผู้แทนพระองค์ไปปฏิบัติราชกิจแทน จะแจ้งนามผู้แทนพระองค์ด้วย รวมถึงการแต่งกายของเจ้าหน้าที่ส่วนงานต่างๆ ซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับพระราชพิธีดังกล่าว

เมื่อถึงกำหนดวันเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐิน สำนักพระราชวังจะจัดเตรียมผ้าพระกฐินพร้อมทั้งเครื่องบริวารกฐินต่าง ๆ นำไปตั้งภายในพระอุโบสถ หรือสถานที่รับผ้าพระกฐิน เตรียมสถานที่ประทับ เตรียมเครื่องบูชานมัสการ พร้อมทั้งปฏิบัติงานในความรับผิดชอบ เช่น ถวายผ้าพระกฐิน ถวายเทียนชนวนรับพระราชทานผ้าห่มพระประธาน ถวายพระแต่น้ำ คือ อุปกรณ์สำหรับพระมหากษัตริย์ทรงหลังทักษิณทก เจ้าหน้าที่กรมการศาสนาเตรียมทำบัญชีพระสงฆ์จำพรรษาในพระอารามนั้น ๆ กราบทูลรายงานจำนวนพระสงฆ์

ฝ่ายเจ้าหน้าที่กองศาสนูปถัมภ์ เตรียมกังสดาลสำหรับตีให้สัญญาณวงปีพาทย์ของ
กรมศิลปากร ซึ่งบรรเลงในช่วง องค์ครองกฐินเปลี่ยนผ้าครองใหม่ และเตรียมบุคลากร
ปฏิบัติงานอื่นๆ เช่น รับผ้าจากพระสงฆ์ นำไปครองผ้าใหม่ ขณะพระมหากษัตริย์ทรงประเคน
เครื่องบริวารพระกฐิน ก็รับต่อจากพระสงฆ์ การเสด็จพระราชดำเนินทรงบำเพ็ญพระราชกุศล
ถวายผ้าพระกฐินแต่ละพระอาราม มีกิจกรรมแตกต่างกันออกไป บางพระอารามมีพิธี
สดับปกรณ์ บางพระอารามมีพิธีพระราชทานของที่ระลึกให้แก่ผู้ร่วมโดยเสด็จพระราชกุศล
บางพระอารามเสด็จพระราชดำเนินทางรถยนต์ เรียกว่า สดลมารค บางพระอารามเสด็จ
พระราชดำเนินทางเรือ เรียกว่า ชลมารค ทั้งนี้ เนื่องด้วยพระราชประเพณีปฏิบัติต่อ
พระอารามนั้นๆ

ระเบียบพิธีถวายพระกฐินหลวง

เมื่อพระมหากษัตริย์ เสด็จพระราชดำเนินถึงพระอารามหลวง ตามหมายกำหนดการ
ของสำนักพระราชวัง วงดุริยางค์บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี เสด็จเข้าสู่พระอุโบสถ
ทรงรับผ้าพระกฐินจากเจ้าพนักงานศุภรัต ทูลเกล้าฯ ถวายบริเวณประตูพระอุโบสถ ในขณะ
นี้ วงปีพาทย์กรมศิลปากรบรรเลงเพลง ทรงอุ้มประครองผ้าพระกฐิน ทรงวางบนพานแว่นฟ้า
ตั้งอยู่ด้านหน้าพระสงฆ์รูปที่ ๒ ทรงรับเทียนชนวนจากเจ้าหน้าที่สนมพลเรือน ทรงจุดธูปเทียน
เครื่องนมัสการพระรัตนตรัย ทรงคืนเทียนชนวนแก่เจ้าหน้าที่ ขณะนี้เจ้าหน้าที่กอง
ศาสนูปถัมภ์ จะให้สัญญาณ แก่คนตีกังสดาล คนถือกังสดาลจะตี ๑ ครั้ง ปีพาทย์ต้องหยุด
บรรเลงทันที แม้ยังไม่จบเพลง พระมหากษัตริย์ทรงกราบ เสด็จมายังพานแว่นฟ้าประทับยืน
เจ้าพนักงานภูษามาลาถวายคำนับ เข้ารับผ้าห่มพระประธาน อธิบัติกรรมกาสาสนาถวาย
คำนับ กราบทูลรายงานจำนวนพระสงฆ์ อยู่จำพรรษา ณ พระอารามนั้น จบแล้วถวายคำนับ

พระมหากษัตริย์ทรงอุ้มประครองผ้าพระกฐิน ประนมพระหัตถ์หันไปทางพระประธาน
ในพระอุโบสถ ทรงว่านะโม ๓ จบ หันมาทางชุมนุมสงฆ์ ทรงกล่าวคำถวายผ้าพระกฐิน
จบแล้วทรงวางผ้าพระกฐินบนพานแว่นฟ้า ทรงยกประเคนพระสงฆ์รูปที่ ๒ ต่อด้วยพานเทียน
พระปาติโมกข์ เสด็จไปประทับพระราชอาสน์ พระสงฆ์เริ่มทำสังฆกรรม อปโลกนัยผ้าให้
พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง เป็นองค์ครองผ้าพระกฐิน พระภิกษุผู้ได้รับเป็นองค์ครองผ้าพระกฐิน
ลงไปครองผ้าพระกฐิน ในขณะนี้วงปีพาทย์บรรเลงเพลง เมื่อองค์ครองกฐินกลับเข้ามานั่งบน
อาสน์สงฆ์ เจ้าหน้าที่กองศาสนูปถัมภ์เคาะกังสดาลให้สัญญาณ วงปีพาทย์หยุดบรรเลงทันที

ลำดับนี้ พระมหากษัตริย์ เสด็จ ฯ จากพระราชอาสน์ ทรงรับเครื่องบริวารพระกฐิน จากเจ้าหน้าที่ ทรงประเคนประธานสงฆ์จนครบ เจ้าหน้าที่กองศาสนูปถัมภ์รับเครื่องบริวาร พระกฐินจากประธานสงฆ์นำออกไปวางในที่อันควร เมื่อพระมหากษัตริย์เสด็จฯ ไปประทับ พระราชอาสน์ เจ้าหน้าที่เชิญพระเต้าน้ำเข้าไปถวาย พระสงฆ์ตั้งพัดยศถวายอนุโมทนา ถวาย อติเรกจบแล้ว ทรงกราบพระประธาน ทรงลาประธานสงฆ์ เสด็จพระราชดำเนินกลับ เป็น อันเสร็จพิธี

เนื่องจากพระมหากษัตริย์ ทรงมีพระประสงค์ในการบำเพ็ญพระราชกุศลเป็นกรณี พิเศษ เพื่อพระราชทานกุศลอุทิศแด่พระราชอุปัชฌายาจารย์ จึงจัดพิธีสดับปกรณ์เกิดขึ้น ปัจจุบันมีเพียง ๓ พระอาราม คือ วัดบวรนิเวศวิหาร วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ในการประกอบพิธีดังกล่าว ทำหลังถวายผ้าพระกฐินเสร็จ สำหรับวัดบวรนิเวศวิหาร วัดพระเชตุพนฯ พระสงฆ์สดับปกรณ์จะลงไปครองผ้าพร้อม กับ องค์ครองกฐิน ส่วนวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม แต่เดิมประกอบพิธีสดับปกรณ์ในพระวิหาร ต่อมาเห็นว่าเป็นการไม่สะดวก จึงอัญเชิญพระอัฐิ สมเด็จพระสังฆราชประกอบพิธีใน พระอุโบสถแทน พิธีพระราชทานของที่ระลึกแก่ผู้บริจาค โดยเสด็จพระราชกุศล สดแต่ พระอารามใดจัดให้มี ต้องกราบทูลให้ทรงทราบเป็นการล่วงหน้า เมื่อถึงวันเสด็จพระราช ดำเนินถวายผ้าพระกฐิน จะเชิญผู้ให้การอุปถัมภ์วัดเข้ารับพระราชทาน ของที่ระลึก ภายหลัง การถวายผ้าพระกฐินเรียบร้อยแล้ว

กฐินต้น หมายถึง พระกฐินที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนิน ไปทอด เป็นการส่วนพระองค์ ณ วัดราษฎร์ ตามพระราชอัธยาศัย ส่วนใหญ่เป็นวัดในพื้นที่ ต่างจังหวัดไม่เคยเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐินมาก่อนมีประชาชนเคารพศรัทธา เลื่อมใสมาก และประชาชนท้องถิ่นนั้นไม่ค่อยมีโอกาสได้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท

ระเบียบพิธีถวายพระกฐินต้น

พระกฐินต้น วิธีปฏิบัติในการถวายเหมือนกับพระกฐินหลวงเริ่มมีชื่อเรียกตั้งแต่ เมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐานในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรียกกัน โดยเทียบเคียงการเสด็จประพาสบ้าง อาทิ การเสด็จประพาสหัวเมือง พ.ศ. ๒๔๔๗ ทรงพระ กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดแบบง่าย ๆ พอพระทัยประทับที่ใด ก็ประทับ ทางหัวเมืองไม่ต้อง

เตรียมสถานที่ประทับไว้ การเสด็จประพาสลักษณะนี้ เรียกว่า เสด็จประพาสต้น คราวหนึ่งเสด็จประพาสทางน้ำ มีรับสั่ง ให้จัดหาเรือมาเพิ่มอีกลำหนึ่ง แลตามเรือพระที่นั่ง มิให้ใครรู้จักพระองค์ เรือมาดำนั้น เรียกว่า เรือต้น ดังนั้น พระกฐินที่เสด็จฯ ไปถวายเป็นการส่วนพระองค์ จึงเรียกว่า พระกฐินต้น เหมือนเรียกชื่อเรือมาดลำดังกล่าว แม้ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระองค์ปัจจุบัน ก็เคยเสด็จพระราชดำเนินทรงถวายพระกฐินต้นอยู่หลายครั้ง

กฐินพระราชทาน หมายถึง กฐินทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานแก่หน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจ องค์การ สมาคม มูลนิธิ หรือเอกชน นำไปทอด ณ พระอารามหลวง ในกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัดทั่วพระราชอาณาจักร โดยขอรับพระราชทานผ่านกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม เมื่อถึงเขตกฐินกาลแล้ว กรมการศาสนารวบรวมบัญชีรายนามผู้ได้รับพระราชทานผ้าพระกฐินนำไปถวายพระสงฆ์ ณ พระอารามหลวงทั่วพระราชอาณาจักรนั้นนำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทขอพระราชทานถวายพระราชกุศลในการถวายผ้าพระกฐินประจำปีต่อไป

พระกฐินพระราชทาน ถวายได้เฉพาะวัดเป็นพระอารามหลวงทั่วประเทศ การขอรับพระราชทานและการดำเนินการต่าง ๆ อยู่ในความรับผิดชอบของกรมการศาสนา เช่น การรับจอง การจัดหาผ้าพระกฐินและเครื่องบริวาร การทำบัญชีรายนามผู้ขอรับพระราชทาน การทำบัญชีเงินทอดกฐิน การกราบทูลถวายพระราชกุศล รวมถึงงานธุรการต่าง ๆ พระกฐินพระราชทานนี้ทางการจะจัดเครื่องพระกฐินมอบแก่ผู้ขอรับพระราชทาน ๑ ชุดต่อ ๑ พระอาราม เมื่อรับไปแล้ว เจ้าภาพจะไปจัดหาบริวารพระกฐินอื่น ๆ เพิ่มเติมอีกก็ได้ แต่ไม่นิยมให้จัดหาในลักษณะการเรียไร ผู้ขอรับพระราชทานต้องประสานกับทางวัด ถึงวันเวลา ในการไปทอดให้แน่นอน เพื่อทางวัดจะได้เตรียมความพร้อมในการรับพระกฐินและสมพระเกียรติพระมหากษัตริย์

การเตรียมงานกฐินพระราชทาน

การทอดกฐินพระราชทาน ควรทอดหลังวันเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐินของพระมหากษัตริย์ ๑ วัน เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย จะเตรียมการถวายกฐินพระราชทาน ตั้งแต่จัดโต๊ะถวายราชสักการะ วางผ้าพระกฐินหน้าพระอุโบสถ ตั้งโต๊ะหัวอาสน์สงฆ์ หน้าพระสงฆ์รูปที่ ๒ วางพานแว่นฟ้าเปล่าและพานเทียนพระปาติโมกข์บนโต๊ะนั้น เตรียมรูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย พร้อมเทียนชนวน ชุดกรวดน้ำ เครื่องบริวารพระกฐิน และ

ไทยธรรมสำหรับถวายพระสงฆ์ทั่วไป นำไปวางภายในพระอุโบสถ ท้ายอาสน์สงฆ์ จนเป็นที่เรียบร้อย

ระเบียบพิธีถวายกฐินพระราชทาน

เมื่อถึงเวลาตามกำหนด ประธานพิธีเดินทางถึงพระอุโบสถ เข้าไปยังโต๊ะวางผ้าพระกฐิน ทำความเคารพพระบรมฉายาลักษณ์หรือพระบรมสาทิสลักษณ์ เปิดกรวยดอกไม้ ทำความเคารพอีกครั้งหนึ่ง ยกผ้าไตรอุ้มขึ้นประคอง ยืนตรง ดนตรีบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี จบแล้วเดินเข้าสู่พระอุโบสถ วางผ้าพระกฐินบนพานแว่นฟ้า หน้าพระสงฆ์รูปที่ ๒ รับเทียนชนวนจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย กราบพระรัตนตรัย ๓ ครั้ง มายังโต๊ะวางผ้าพระกฐิน หยิบผ้าห่มพระประธานมอบให้ไวยาวัจกร อุ้มประคองผ้าพระกฐิน ประนมมือหันไปทางพระประธาน วาเนโม ๓ จบ หันมาทางชุมนุมสงฆ์ กล่าวคำถวายผ้าพระกฐิน จบแล้ววางผ้าพระกฐินบนพานแว่นฟ้า ประเคนพระสงฆ์รูปที่ ๒ ต่อด้วยพานเทียนพระปาติโมกข์ ไปนั่ง ณ สถานที่จัดเตรียมไว้ พระสงฆ์กระทำ อปโลกนกรรมและญัตติทุติยกรรม องค์ครองกฐินลงไปครองผ้าใหม่ กลับมานั่งบนอาสน์สงฆ์ ประธานรับบริหารพระกฐินถวายองค์ครองกฐินผู้มาร่วมพิธีถวายไทยธรรมพระสงฆ์ครบทุกรูปเจ้าหน้าที่ประกาศยอดเงินบำรุงพระอาราม ประธานประเคนใบปวารณา พระสงฆ์อนุโมทนา ประธานกรวดน้ำถวายเป็นพระราชกุศล พระสงฆ์ถวายอดิเรก ขณะพระสงฆ์ถวายอดิเรก ไม่ต้องประนมมือ ลดมือลง เพราะการถวายอดิเรกเป็นการถวายพระพรแด่พระมหากษัตริย์โดยเฉพาะ เมื่อพระสงฆ์รูปที่ ๒ รับภาตูลัทธิพระมังคละ จึงประนมมือรับพรต่อไป จบแล้วกราบพระประธานในพระอุโบสถ กราบลาพระสงฆ์ เป็นอันเสร็จพิธี

กฐินพระราชทานเป็นกรณีพิเศษ

นอกจากกฐินพระราชทานดังกล่าวแล้ว ในปัจจุบันมีกฐินพระราชทาน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เป็นกรณีพิเศษ เพิ่มขึ้นอีก ๒ ประเภท คือ

๑. กฐินพระราชทานแก่วัดไทยในต่างประเทศ คือ กฐินที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชทานแก่วัดไทยในต่างประเทศ จำนวน ๒๐ วัด เป็นประจำตลอดไป โดยเจ้าภาพไม่ต้องทำเรื่องกราบทูลขอพระราชทานทุกปี เหมือนกฐินพระราชทานสำหรับพระอารามหลวง

ในประเทศ กรมการศาสนา จะเป็นผู้รับผิดชอบจัดหาผ้าไตรพระราชทาน มอบแก่เจ้าภาพ
กฐินเพื่อดำเนินการถวายตามวัดได้รับพระราชทานต่อไป

๒. กฐินที่พระบรมวงศานุวงศ์ พระราชทานหรือประทานแก่ผู้ขอรับไปทอดตาม
วัดราษฎร์ ต่าง ๆ ที่วราชอาณาจักร ปัจจุบันจะมีผู้ขอรับพระราชทานหรือขอรับประทาน
ไปทอดหลายวัด เป็นการเพิ่มพูนพระราชกุศลโดยยิ่งขึ้นไป

ระเบียบพิธีถวายผ้าพระกฐินทั้ง ๒ ประเภหาดังกล่าว ปฏิบัติเช่นเดียวกับการทอดกฐิน
พระราชทาน สามารถปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมแก่สถานที่และโอกาส โดยอนุโลม

บทที่ ๕

ประเพณีสำคัญทางพระพุทธศาสนา

พิธีบรรพชาสามเณร

บรรพชา แปลว่า การงดเว้นในสิ่งไม่ดีไม่งามต่าง ๆ ในที่นี้ หมายถึง การบวชเป็นสามเณร เรียกสั้น ๆ ว่า บวชเณร การบรรพชาเป็นสามเณร มีมาแต่สมัยพุทธกาล สามเณรรูปแรกในพระพุทธศาสนา คือ ราหุลกุมาร มีพระสารีบุตรเป็นพระอุปัชฌาย์ ผู้จะบรรพชาเป็นสามเณรต้องมีอายุอย่างต่ำ ๗ ปี ปัจจุบันการบรรพชาเป็นสามเณร ต้องขอบรรพชาต่อพระอุปัชฌาย์ ซึ่งได้รับแต่งตั้งตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ บวชด้วยวิธีรับไตรสรณคมน์ เรียกว่า ตีสรณคมนูปสัมปทา และรักษาศีล ๑๐ มิให้ขาดมิให้ต่างพร้อย ทางภาคเหนือของประเทศไทยนิยมให้บุตรหลานตนบรรพชาเป็นสามเณรมากกว่าอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ในบางจังหวัดจัดให้มีประเพณีบวชลูกแก้วเป็นพิธีสำคัญประจำจังหวัดทุกปี

ประโยชน์ของการบรรพชา

การบรรพชาในแต่ละยุคสมัย มีวัตถุประสงค์ในการบวชแตกต่างกันไป ตามวัฒนธรรมประเพณีของสังคมในยุคนั้น ๆ พอสรุปได้ ดังนี้

สมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ ทรงให้พระราชโอรสและพระโอรสของพระองค์ เจริญวัยพอสมควร บรรพชาเป็นสามเณร หรืออุปสมบทเป็นพระภิกษุ เพื่อศึกษาพระพุทธศาสนา ให้มีพระทัยแนบแน่นมั่นคงต่อพระศาสนา จนมีผู้นิยมนำมาปฏิบัติตาม พระราชโอรสและพระบรมวงศานุวงศ์หลายพระองค์ มีพระราชศรัทธาทรงดำรงตนในสมณเพศจนตลอดพระชนม์ชีพก็มี เช่น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระวชิรญาณวโรรส

สมัยนั้น วัดเป็นศูนย์กลางการศึกษา เพราะยังไม่มีโรงเรียน วิชาการทุกแขนงมีสอนในวัด โดยพระภิกษุเป็นผู้สอน ดังนั้น จึงมีผู้นิยมนำบุตรชายหลานชายตน มาขอบรรพชาเป็นสามเณร หรือเป็นศิษย์วัด เพื่อศึกษาศิลปวิทยาต่าง ๆ ยุคต่อมา เมื่อเปิดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม ทั้งแผนกธรรมและบาลีรวมถึงแผนกสามัญศึกษาขึ้นในวัด เป็นเหตุให้ประชาชน

ในชนบทนิยมให้บุตรหลานของตนบรรพชาเป็นสามเณร และเข้ารับการศึกษามาก เพราะค่าใช้จ่ายน้อย ผู้เข้ามาศึกษาตามระบบนี้ เมื่อลาสิกขาแล้ว ได้เข้ารับราชการดำรงตำแหน่งใหญ่โตมากมาย

ปัจจุบันโลกเจริญขึ้น คนมีทางเลือกในการดำเนินชีวิตมากขึ้น สามารถแสวงหาความรู้ได้หลายทาง การบวชสามเณรเพื่อศึกษาพระปริยัติธรรมอย่างสมัยก่อน จึงลดจำนวนลงตามลำดับ เป็นเพียงการบวชระยะสั้นและรักษาประเพณีเท่านั้น

การบวชเป็นสามเณรระยะสั้น ช่วงปิดภาคเรียนในฤดูร้อน เรียกว่า บวชเณรภาคฤดูร้อน โดยกำหนดเวลา ๑๕ วัน หรือ ๑ เดือน ตามแต่ทางวัดจะกำหนด เพื่อให้เด็กนักเรียนได้เข้ามาศึกษาพระพุทธศาสนาทั้งปริยัติและปฏิบัติมีพระภิกษุเป็นผู้สอน เป็นการนำเด็กเข้าพระศาสนาตั้งแต่เยาว์วัยเพื่อปลูกฝังให้เด็กเป็นคนดีมีศีลธรรม ไม่เป็นปัญหาของสังคม การบวชเป็นสามเณรด้วยวิธีนี้ ได้รับความนิยมและจัดบวชกันทั่วประเทศ

การบวชเป็นสามเณรในพิธีฉาบปูนกิจศพหรือพระราชทานเพลิงศพของบุพการี เรียกว่า บวชหน้าไฟ เป็นการบวชรักษาประเพณี เป็นการแสดงถึงความมีกตัญญูต่อบุพการีและอุทิศกุศลแก่ ผู้ล่วงลับไปแล้ว เชื่อกันว่าผู้ตายจะได้อนุโมทนาบุญและไปสู่สุคติ นิยมบวชตอนเช้าในวันปลงศพ และลาสิกขาตอนเย็นหลังเสร็จพิธีฉาบปูนกิจศพ หรือในวันรุ่งขึ้นถือเป็นการตอบแทนคุณบุพการี ทำให้วิญญาณท่านได้เห็นชายผ้าเหลืองเกะชายผ้าเหลืองขึ้นสวรรค์

การเตรียมบรรพชาสามเณร

กุลบุตรปรารถนาจะบวชเป็นสามเณร ในเบื้องต้นควรให้บิดามารดาหรือผู้ปกครองพาไปมอบตัวต่อเจ้าอาวาสหรือพระอุปัชฌาย์ในวัดต้องการจะอยู่อาศัย เพื่อให้ตรวจดูคุณสมบัติ และกำหนดวันบวชให้ ก่อนถึงวันบวช ๓ วัน ๗ วัน ผู้ขอบวชต้องท่องคำขอบรรพชาและศีล ๑๐ ให้ได้ ถูกต้อง คล่องปาก อย่าให้ติดขัดอีกอีก ตามแบบพระอุปัชฌาย์กำหนดให้ หมั่นฝึกซ้อมขึ้นตอนพิธีบรรพชา กับพระอุปัชฌาย์ให้ชำนาญ ฝึกหัดกิริยามารยาท เช่น การกราบ การไหว้ ให้ถูกต้อง

สิ่งต้องจัดเตรียมในพิธีบรรพชาสามเณร

๑. ดอกไม้ ธูป เทียน สำหรับบูชาพระรัตนตรัย
๒. ดอกไม้ ธูป เทียน หรือธูปเทียนแพ สำหรับถวายพระอุปัชฌาย์

๓. ไตรจีวรสำหรับสามเณร ประกอบด้วย จีวร สบง อังสะ ประคตเอว ผ้ารัดอก

๔. บาตร พร้อมฝาบาตรและเชิงรอง

๕. ของใช้อื่น ๆ เช่น ยาม ผ้าเช็ดตัว รองเท้า สบู่ ยาสีฟัน เสื้อ หมอน มุ้ง

กรณีทางวัดจัดพิธีบรรพชาหมู่ เช่น การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ทางวัดจะจัดเตรียมสิ่งของจำเป็นไว้ให้ เพียงแต่ผู้ปกครองนำบุตรหลานไปสมัครบวชเท่านั้น

ระเบียบพิธีบรรพชาสามเณร

ก่อนถึงเวลา ผู้ขอบรรพชาควรปลงผม โกนขนคิ้ว โกนหนวดให้เรียบร้อย ถึงเวลาบรรพชา จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย กราบด้วยเบญจางประดิษฐ์ ๓ ครั้ง รับผ้าไตรจากบิดามารดาหรือผู้ปกครอง เข้าไปหาพระอุปัชฌาย์ ถวายเครื่องสักการะพระอุปัชฌาย์ กราบ ๓ ครั้ง อัมมผ้าไตรระหว่างแขน ประนมมือ กล่าวคำขอบรรพชา คำขอบรรพชา มี ๒ แบบ คือ อุกาสะ และ เอสาห์ จะกล่าวแบบใด พระอุปัชฌาย์เป็นผู้กำหนดให้ท่องพระอุปัชฌาย์รับผ้าไตรไปถือไว้ ให้โอวาท และสอนตบปัญจกัมมัฏฐาน โดยอนุโลมและปฏิโลม เสร็จแล้วมอบผ้าไตรให้นุ่งห่ม ผู้ขอบรรพชาครองผ้าเรียบร้อยแล้ว กลับเข้ามาหาพระอุปัชฌาย์ นั่งคุกเข่าประนมมือ เปล่งวาจาขอสรณคมน์และศีล ๑๐ พระอุปัชฌาย์ว่านะโม ๓ จบ ต่อด้วยสรณคมน์และศีล ๑๐ ผู้ขอบรรพชาเปล่งวาจาตามไปทุกบท จบแล้วกราบพระอุปัชฌาย์ ๓ ครั้ง เป็นอันเสร็จพิธี

สามเณร แปลว่า เหล่ากอของสมณะ จัดเป็นบรรพชิตในพระพุทธศาสนา ๕ ประเภท ประกอบด้วย ภิกษุ ภิกษุณี สิกขมานา สามเณร สามเณรี รวมเรียกว่า สหธรรมิก ปัจจุบันในประเทศไทยเหลืออยู่เพียงภิกษุและสามเณรเท่านั้น สามเณรต้องรักษาศีล ๑๐ ข้อ คือ

๑. เว้นจากการฆ่าสัตว์

๒. เว้นจากการลักขโมย

๓. เว้นจากการเสพกาม

๔. เว้นจากการพูดโกหก พูดคำหยาบ พูดยุยงให้เขาแตกกัน และพูดเรื่องไร้สาระ

๕. เว้นจากการดื่มสุราเมรัยและของมีเมาต่าง ๆ

๖. เว้นจากการฉันอาหารในเวลาวิกาล หลังจากเที่ยงวันเป็นต้นไป

๗. เว้นจากการฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรี และดูการละเล่น

๘. เว้นจากการตกแต่งร่างกาย ทัดทรงดอกไม้ ถูบไล่ด้วยของหอม

๙. เว้นจากการนั่งนอนบนเตียงฟูกตั่งสูงใหญ่ ภายในยัดหนุนสำลี มีลวดลายวิจิตรงดงาม

๑๐. เว้นจากการรับเงินและทอง รวมทั้งของมีค่าอื่น ๆ

ถ้าสามเณรทำผิดศีลทั้ง ๑๐ ข้อนี้ เรียกว่า ศีลขาด หมายถึง ขาดจากความเป็นสามเณร แต่สามเณรสามารถสมาทานศีล ๑๐ ข้อนั้นอีกได้ เรียกว่า ต่อศีล นอกจากนั้นสามเณรยังต้องศึกษาและปฏิบัติตามเสขียวัตร ๗๕ ข้อเช่นเดียวกับพระภิกษุ เพื่อฝึกกิริยามารยาทให้เรียบร้อย เป็นที่เจริญศรัทธาเกิดความเลื่อมใสแก่ผู้พบเห็น

พิธีอุปสมบทเป็นพระภิกษุ

การอุปสมบท คือ การบวชกุลบุตรเป็นพระภิกษุ เรียกให้เต็มรูปแบบของพิธีบวชว่า พิธีบรรพชาอุปสมบท เพราะผู้บวชเป็นพระภิกษุ ต้องผ่านการบวชเป็นสามเณรในเบื้องต้นก่อน คำว่า อุปสมบท มาจากคำว่า อุปสัมปทา แปลว่า ความถึงพร้อม ผู้จะอุปสมบทต้องมีคุณสมบัติพร้อมสมบูรณ์ เช่น เป็นผู้ชาย มีอายุครบ ๒๐ ปี ได้รับอนุญาตจากบิดามารดา มีอัฐบริวารครบ ไม่มีบรรพชาโทษหรือข้อห้ามในการอุปสมบท เช่น เป็นโรคเรื้อรัง เป็นทาสเขา มีหนี้สินติดตัว เป็นข้าราชการ ยังไม่ได้รับอนุญาตให้ลาบวช

การเตรียมตัวอุปสมบทเป็นพระภิกษุ เหมือนการเตรียมตัวบรรพชาเป็นสามเณร ข้างต้น เพียงแต่เดิมผู้ขออุปสมบทต้องไปอยู่วัด ประมาณ ๑๕ วัน ถึง ๑ เดือน เพื่อฝึกท่องขานนาค นอกจากนี้ ยังต้องท่องบทสวดมนต์อื่น ๆ ซึ่งจำเป็นต้องใช้หลังจากอุปสมบทแล้ว แต่ปัจจุบันการปฏิบัติเช่นนี้น้อยแล้ว ผู้ขออุปสมบทส่วนมากท่องขานนาคที่บ้าน พอใกล้ถึงวันบวช จึงไปฝึกซ้อมต่อหน้าพระอุปัชฌาย์หรือผู้ได้รับมอบหมาย อย่างไรก็ตาม ผู้บวชต้องท่องขานนาคจนจำได้และกล่าวคำขอบรรพชาอุปสมบทได้ถูกต้องชัดเจนด้วยตนเอง

สิ่งต้องจัดเตรียมในพิธีอุปสมบท

สิ่งต้องจัดเตรียมในพิธีอุปสมบทประกอบด้วยสิ่งจำเป็นตามข้อกำหนดในพระวินัย ได้แก่ อัฐบริวาร เรียกว่า บริวารแปด และเครื่องใช้สอยสำหรับพระบวชใหม่ คือ

๑. ไตรครอง ประกอบด้วย สังฆาฏิ จีวร สบง ประคตเอว อังสะ ผ้ารัดอก
๒. บาตร พร้อมฝาบาตร เชิงบาตร ถลกบาตร สายสะพาย

๓. มิดโกน พร้อมหินลับมีด
๔. เข็มเย็บผ้า พร้อมด้ายเย็บผ้า
๕. ธมกรก อ่านว่า ทะมะกะหฺรก คือ ที่กรองน้ำ
๖. เสื่อ หมอน มุ้ง ผ้าห่ม ผ้าเช็ดตัว
๗. ตาลปัตร ย่าม ร่ม รองเท้า
๘. จาน ช้อนส้อม กระตักน้ำ แก้วน้ำ
๙. ชันอาบน้ำ สบู่ ยาสีฟัน แปรงสีฟัน

สิ่งของข้อ ๑ ถึง ๕ ขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ได้ เพราะเป็นอัฐบริวารของพระภิกษุ จำเป็นต้องมีส่วนข้อ ๖ ถึง ๙ จะมีหรือไม่มีก็ได้ เพราะสามารถจัดหาเพิ่มเติมได้ภายหลัง สำหรับการเตรียมอัฐบริวาร ผ้าไตรครองควรวางไว้บนพานแว่นฟ้า มิดโกน พร้อมหินลับมีด กล่องเข็ม และธมกรก รวบรวมใส่ไว้ในบาตร นำบาตรสวมในถลกบาตรอีกชั้นหนึ่ง

พิธีปลงผมและทำขวัญนาค

งานอุปสมบท เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า งานบวช หรือ งานบวชนาค ตามประเพณีภาคกลาง ถือเป็นงานใหญ่ มีการออกบัตรเชิญหรือแจกกάρต แก่ญาติมิตรของเจ้าภาพและเพื่อนนาคด้วย เดิมนิยมจัดงานเป็น ๒ วัน วันแรกเป็นวันทำขวัญนาค หลังจากปลงผมแต่งตัวนาคเรียบร้อยแล้ว อาจมีพิธีเจริญพระพุทธมนต์ตอนเย็น แต่จะไม่เลี้ยงพระเช้า เพราะตอนเช้าเจ้าภาพต้องเตรียมแห่นาคไปวัด พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์จบ เจ้าภาพถวายไทยธรรม พระสงฆ์อนุโมทนา เจ้าภาพและนาคกรวดน้ำรับพร เป็นอันเสร็จพิธี ภาษาท้องถิ่นเรียกว่า สวดมนต์ปล่อย ตกตอนกลางคืน จึงให้มีพิธีทำขวัญนาค หรือบางงานนิมนต์พระมาเทศน์ สอนนาคแทน เพื่อให้นาคเข้าใจถึงวัตถุประสงค์และอานิสงส์ของการบวช อาจมีมหรสพมาแสดงสมโภชด้วยก็ได้

ความหมายคำว่า นาค

นาค แปลว่า ผู้ประเสริฐ หรือ ผู้ไม่กลับมาสู่ความชั่ว หมายถึง มีจิตศรัทธาบวช ตั้งใจละความไม่ดีต่าง ๆ เคยทำมาแล้ว และจะไม่หวนกลับมาทำสิ่งนั้นอีก ผู้บวชแล้วกลับมาทำความชั่วความเลวอีก โบราณบอกว่า บวชเสียผ้าเหลือง ความเป็นมาของคำว่า นาค มีเรื่องเล่าว่า

ครั้งหนึ่ง พระพุทธเจ้าเสด็จไปแสดงธรรมโปรดเวไนยสัตว์ พญานาคตนหนึ่งจำแลงกาย เป็นชายหนุ่มมาฟังพระธรรมเทศนาด้วย เกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา มีความประสงค์จะบวชเป็นพระภิกษุ จึงเข้าไปหาพระสงฆ์ เพื่อขอบวชพระ พระสงฆ์ไม่ทราบว่พญานาคจำแลงมา จึงบวชให้ เมื่อท่านบวชแล้ว ได้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเหมือนพระสงฆ์รูปอื่น ๆ ต่อมาวันหนึ่งพระภิกษุนาคจำแลงนั้น นอนเผลอสติหลับไป ร่างมนุษย์ได้กลับคืนเป็นพญานาคตามเดิม พระภิกษุรูปหนึ่งมาเห็นเข้า ตกใจกลัว ไปกราบทูลพระพุทธเจ้าให้ทรงทราบ พระองค์สั่งให้ตรัสเรียกพระภิกษุนาคจำแลงนั้นมา ตรัสบอกว่า สัตว์ดิรัจฉานไม่สามารถอุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาได้ พญานาคจึงสละเพศพระภิกษุ แต่ด้วยความเลื่อมศรัทธาในพระพุทธศาสนา จึงทูลขอพรว่า ภายภาคหน้า ถ้ากุศลบุญมีศรัทธาขอบวชพระให้เรียกผู้นั้นว่า นาค พระพุทธเจ้าทรงประทานพรนั้น คำว่า นาค จึงเป็นคำเรียกผู้ขอบรรพชาอุปสมบทมาจนบัดนี้

การจัดขบวนแห่นาค

การจัดขบวนแห่นาค มีรูปแบบการจัดแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ ในเขตภาคกลางเดิมมีการจัดขบวนแห่นาคจากบ้านงานไปวัด ทั้งทางน้ำและทางบก ปัจจุบันการคมนาคมทางบกสะดวกกว่า จึงนิยมแห่นาคทางบกเป็นหลัก ขบวนแห่นาคจัดการแสดงนำหน้า เช่น สิงโต พ้อนรำ ตามด้วยดนตรี กลองยาว หรือแตรวง ลำดับต่อมาเป็นผู้ถือของสักการะพระอุปถัมภ์และคู่สวด ผู้ถือไทยธรรมพระอันดับ บิดาหรือญาติผู้ชายสะพายบาตร ถือตาลปัตร มารดาหรือญาติผู้หญิง อุ้มพานแว่นฟ้า ผ้าไตรครอง ส่วนนาคประนมมือ ถือดอกบัว ๓ ดอก รูป ๓ ดอก เทียน ๒ เล่ม เดินตรงกลางขบวน ญาติผู้หญิงอุ้มพานแว่นฟ้า ผ้าไตรอาสัย ผู้ถือบริวารสำหรับพระบวชใหม่ และ ผู้ร่วมขบวนแห่ทั้งหมด เดินตามหลังนาค กระทั่งนาคเข้าโบสถ์

การเวียนนาครอบโบสถ์

ในการเวียนนาครอบอุโบสถ ๓ รอบ เป็นการเวียนขวาตามเข็มนาฬิกา เรียกว่า ประทักษิณ เป็นการแสดงความเคารพแบบชาวอินเดียในสมัยพุทธกาล นาคเดินด้วยความสำรวม ในรอบที่ ๑ ภาวนาว่า พุทโธ ๆ รอบที่ ๒ ภาวนาว่า ธัมโม ๆ รอบที่ ๓ ภาวนาว่า สังโฆ ๆ เพื่อให้จิตแน่วแน่ในพระรัตนตรัย ไม่ควรชี้คอคนอื่น และผู้ร่วมขบวนแห่ไม่ควรนำสุราของมีนเมามาตี๋มในขบวนแห่ เพราะอุโบสถเป็นเขตพุทธาวาส เป็นสถานที่ประทับ

พระพุทธเจ้า พระประธานถือเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า การชീคอ การตี๋มของมึนเมา ทุกชนิด ถือเป็นการแสดงอาการไม่เคารพต่อพระพุทธเจ้า ปัจจุบันในกรณีไม่มีการจัดงานใหญ่ ไม่นิยมจัดดนตรี เครื่องประโคม มีขบวนแห่เฉพาะเจ้าภาพ และญาติมิตร เดินเวียนโบสถ์ ด้วยความสงบ นับว่าเป็นการปฏิบัติที่ถูกต้อง

พิธีวันทาสมานานาคเข้าโบสถ์

เมื่อแห่หน้าเวียนประทักษิณอุโบสถครบ ๓ รอบแล้ว ขบวนแห่หน้าสิ่งของถือมาเข้า ไปตั้ง ในอุโบสถให้เรียบร้อย ส่วนนาคก่อนเข้าอุโบสถ ต้องวันทาเสมาก่อน โดยนั้งคุกเข่า หน้าเสมาด้านหน้าอุโบสถ ประนมมือ ถือดอกไม้รูปเทียน กล่าวคำวันทาเสมา บางแห่งจัด ดอกไม้รูปเทียน อีกชุดหนึ่งสำหรับให้นาควันทาเสมา ส่วนชุดในขบวนแห่ ใช้สำหรับจุดบูชา พระรัตนตรัยในอุโบสถ การวันทาเสมา เป็นการแสดงความเคารพต่อสถานที่ อันเป็นปูชนียสถาน เพื่อขอขมาโทษต่อ พระรัตนตรัยหรือสถานที่นั้น หากตนเคยทำผิดหรือล่วงเกิน ทั้งเจตนา และไม่เจตนา เพราะนาคต้องอาศัยสถานที่นั้นประกอบพิธีอุปสมบท ยกฐานะเป็น พระคือผู้ประเสริฐ

เมื่อวันทาเสมาแล้ว ก่อนเข้าอุโบสถให้นาคโปรยทานด้วย เพื่อแสดงให้เห็นว่า ผู้บวช สละทรัพย์สินภายนอกแล้ว ไม่อาลัยในทางโลก พร้อมจะดำรงเพศสมณะ ดำเนินชีวิตใน ทางธรรม การน่านาคเข้าอุโบสถ มีคติเป็น ๒ อย่าง คือ อย่างแรกพ่อแม่ນ่านาคเข้าอุโบสถ มีความหมายว่า พ่อแม่น่านาคไปมอบแก่พระสงฆ์ เพื่อให้พระอุปัชฌาย์ทำการอุปสมบทให้ อย่างที่ ๒ คือ นาคนำพ่อแม่เข้าสู่อุโบสถ มีความหมายว่า ลูกชายน่านาคเข้าสู่ประตู พระพุทธศาสนา ตามคำกล่าวว่ เกาะชายผ้าเหลืองขึ้นสวรรค์

นาคเข้าสู่อุโบสถแล้ว นำดอกไม้รูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย กลับมานั่งกลางอุโบสถ ถ้านาคยังไม่ได้ขอขมาโทษต่อบิดามารดา จะขอขมาช่วงนี้ก็ได้ จากนั้นรับผ้าไตรจากบิดามารดา เข้าไปหาพระอุปัชฌาย์ขอบรรพชา ตามพิธีบรรพชาข้างต้น

ระเบียบพิธีอุปสมบทพระภิกษุ

เมื่อกุลบุตรได้รับการบรรพชาเป็นสามเณรแล้ว จากนั้นสามเณรรับบาตรจากบิดา มารดา อุ่มเข้าไปหาพระอุปัชฌาย์ วางบาตรไว้ข้างตัวด้านซ้าย รับเครื่องสักการะถวายแด่ พระอุปัชฌาย์ กราบ ๓ ครั้ง ยืนหรือนั่งคุกเข่า ตามวิธีการบวชแบบ เอสาห์ หรือ อุกาสะ

ประนมมือ กล่าวคำ ขอนิสัย คือ การขออยู่เป็นศิษย์ของท่าน ต่อด้วยคำฝากตัวต่อพระอุปัชฌาย์ ซึ่งมีความหมายว่า ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป พระอุปัชฌาย์เป็นภาระของพระบวชใหม่ในการปรนนิบัติ แม้พระบวชใหม่ ก็เป็นภาระของพระอุปัชฌาย์ในการอบรมสั่งสอน จบแล้วกราบ ๓ ครั้ง

พระอุปัชฌาย์บอกฉายานามของท่าน คือ ชื่อในทางพระพุทธศาสนา บอกฉายานามของสามเณร เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า อุปสัมปทาเปกขะ คือ ตั้งชื่อให้ใหม่เมื่อเข้ามาบวช ในพระศาสนาบอกชื่อบริหารสำคัญ ๔ อย่าง คือ บาตร สังฆาฏิ จีวร สบง จบแล้วพระสงฆ์ นำสายบาตรคล้องตัวสามเณร บอกให้สามเณรออกไปยืนนอกที่ประชุมสงฆ์

พระคู่สวด มีชื่อเรียกตามวิธีอุปสมบทว่า พระกรรมวาจาจารย์ และพระอนุสาวนาจารย์ สำหรับพระกรรมวาจาจารย์ มีพรรษามากกว่าพระอนุสาวนาจารย์ ทั้งสองรูปสวดสมมุติตน แล้วออกไปสวดชักถามอันตรายกธรรม คือ สิ่งเป็นข้อห้ามในการอุปสมบทถามนามพระอุปัชฌาย์ และนามผู้ขอบวช เบื้องหน้าอุปสัมปทาเปกขะ จบแล้วกลับเข้ามาสวดเรียกอุปสัมปทาเปกขะ กลับเข้ามายังที่ประชุมสงฆ์ กราบพระสงฆ์ ๓ ครั้ง นั่งคุกเข่าประนมมือ เปล่งวาจาขออุปสมบท ๓ จบ ต่อหน้าพระสงฆ์ทุกรูป

ลำดับนั้น พระอุปัชฌาย์เผด็จสงฆ์ให้รับรู้การเข้ามาขออุปสมบทของอุปสัมปทาเปกขะ พระคู่สวดสมมุติตนสอบถามอันตรายกธรรม ถามฉายาพระอุปัชฌาย์ ถามฉายาอุปสัมปทาเปกขะต่อหน้าสงฆ์อีกครั้งหนึ่ง จากนั้นผู้ขอบวชนั่งฟังการสวดญัตติจตุตถกรรมวาจาอุปสมบทไปจนจบ นับจากนี้ไป ผู้บวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาอย่างสมบูรณ์ ทรงศีล ๒๒๗ ข้อตามพระวินัย โดยไม่ต้องต่อศีลใหม่เหมือนศีลของสามเณร วิธีอุปสมบทนี้ เรียกว่า ญัตติจตุตถกรรมอุปสัมปทา ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระสารีบุตรเถระเป็นพระอุปัชฌาย์องค์แรก ทำการอุปสมบทราหุลเป็นพระภิกษุรูปแรก ด้วยวิธีอุปสมบทนี้

เมื่อเสร็จการสวดญัตติจตุตถกรรมวาจาแล้ว พระใหม่ นำบาตรออกจากตัว กราบ ๓ ครั้ง นั่งพับเพียบประนมมือ ฟังพระอุปัชฌาย์บอกอนุศาสน์ คือ คำสอนการปฏิบัติตนในเบื้องต้น ๘ ประการ แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ นิสัย ปัจจัยเครื่องอาศัยของบรรพชิต ได้แก่ อาหาร บิณฑบาต ผ้าบังสุกุลสำหรับนุ่งห่ม เสนาสนะสำหรับอยู่อาศัย ยารักษาโรค และอภรณ์ยกิจ ข้อห้ามไม่ให้ พระภิกษุกระทำ รูปใดขึ้นกระทำลงไป ต้องขาดจากความเป็นภิกษุทันที จะกลับมาบวชอีกไม่ได้ ได้แก่ เสพเมถุน ฆ่าคนตายโดยเจตนา ลักขโมยทรัพย์ของคนอื่น เทียบเท่าราคาแต่ ๑ บาทขึ้นไป พุดอวดคุณวิเศษไม่มีในตน เพื่อหลอกลวงคนอื่นหวังจะได้ลาภสักการะ

เมื่อพระอุปัชฌาย์บอกอนุศาสน์จบ พระบวชใหม่รับว่า อามะ ภันเต กราบ ๓ ครั้ง เจ้าภาพถวายไทยธรรมแด่พระสงฆ์ พระสงฆ์อนุโมทนา พระบวชใหม่และเจ้าภาพกวาดน้ำรับพรจบแล้ว พระสงฆ์และพระบวชใหม่กราบพระประธาน ๓ ครั้ง เป็นอันเสร็จพิธี

คำสำหรับเรียกผู้ได้รับการอุปสมบทแล้ว

บุคคลผู้ได้รับการอุปสมบทแล้ว มีสมัญญานามยกย่องหลายประการ โดยมีความหมายแตกต่างกันไป เช่น พระ มาจากคำว่า วร แปลว่า ผู้ประเสริฐ หมายถึงผู้ประเสริฐด้วยศีลภิกษุ แปลได้ ๒ ความหมาย อย่างแรกแปลว่า ผู้ขอ คือ ดำรงชีพอยู่ด้วยการรับอาหารบิณฑบาต บางแห่งเรียก ออกโปรด หมายถึง ออกโปรดชาวบ้านให้ได้ทำบุญตักบาตร สร้างเสถียรบุญให้ตน อีกอย่างหนึ่งแปลว่า ผู้เห็นภัยในวัฏสงสาร หมายถึง เห็นโทษการเวียนว่ายตายเกิด ออกบวชเพื่อแสวงหาความหลุดพ้น เหมือนพระสาวกในอดีต บรรพชิต แปลตามศัพท์ว่า บวชแล้ว เว้นแล้ว หมายถึง เป็นนักบวชประเภทหนึ่ง งดเว้นการทำบาปและความชั่วทั้งปวง สมณะ แปลว่า ผู้สงบ หมายถึง สงบกาย สงบวาจา สงบใจ จากสิ่งยั่วยู่ให้เกิดกิเลสทั้งปวง

ประเพณีการบวชของพุทธศาสนิกชนชาวไทย เดิมนิยมให้บุตรหลานที่มีอายุครบ ๒๐ ปี เรียกว่า ครอบบวช เข้ารับอุปสมบทอย่างน้อย ๑ พรรษา เพื่อศึกษาเล่าเรียนปฏิบัติ ตามพระวินัย จนมีคำพูดติดปากว่า บวชเรียน คนยังไม่ได้บวช เรียกว่า คนดิบ ไปขอลูกสาวใคร พ่อแม่ฝ่ายหญิงจะไม่เต็มใจกลูกสาวให้ เมื่อบวชแล้วสึกออกมา เรียกว่า คนสุก หมายถึง เป็นคนโดยสมบูรณ์ เรียกว่า ทิด ย่อมาจาก บัณฑิต แปลว่า ผู้มีปัญญา หรือ ผู้ดำเนินชีวิต ด้วยปัญญา แต่ปัจจุบันคนอุปสมบทแล้ว อยู่ครบพรรษา มีจำนวนน้อย โดยมากบวชกันเพียง ๗ วัน ๑๕ วัน หรือเดือนหนึ่ง เป็นการบวชพอเป็นพิธี บวชไม่ทันได้ศึกษาเล่าเรียน ก็ลาสิกขาแล้ว มีภาระการงานเป็นเหตุอ้าง ทำให้การบวชเปลี่ยนไปจากวัตถุประสงค์เดิม

วัตถุประสงค์การบวช

วัตถุประสงค์การบรรพชาและอุปสมบทมีมาแต่โบราณ เพื่อเป็นทายาททางพระศาสนา ได้เล่าเรียนศึกษาและปฏิบัติธรรม ตอบแทนค่าน้ำนมและข้าวป้อนของพ่อแม่ เผยแผ่ พระศาสนา รักษาประเพณีอันดีงามของชาวพุทธ ต่ออายุพระศาสนาให้คงอยู่สืบไป トラบใด ยังมีพระสงฆ์ พระพุทธศาสนายังดำรงอยู่ トラบนั้น จึงเปรียบชีวิตของพระสงฆ์เป็นธงชัย พระอรหันต์

พิธีฉลองพระบวชใหม่

งานฉลองพระบวชใหม่ เป็นพิธีทำบุญฉลองกุลบุตร ผู้ได้รับการอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ในพระพุทธศาสนาเรียบร้อยแล้ว สมัยก่อนนิยมจัด ๒ วัน คือ สวดมนต์เย็น เลี้ยงพระเช้า เรียกกันว่า สวดมนต์ฉันเช้า ปัจจุบันนิยมจัดเพียงวันเดียว โดยจัดพิธีอุปสมบทในช่วงเช้า นิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ฉลองพระบวชใหม่ และถวายภัตตาหารเพล

พิธีฉลองพระบวชใหม่ มีระเบียบวิธีปฏิบัติเหมือนพิธีมงคลอื่น ๆ ข้างต้น อาจต่างกันบ้าง ในรายละเอียด ซึ่งการประกอบพิธีส่วนใหญ่เป็นเรื่องของพระบวชใหม่ กิจกรรมต่าง ๆ จึงมุ่งเน้นพระบวชใหม่เป็นหลัก ดังนั้น ในวันฉลอง พระบวชใหม่จะเป็นผู้จุดธูปเทียนบูชา พระรัตนตรัย พิธีกรนำไหว้พระกราบพระตามปกติ พระใหม่ไม่ต้องประนมมือตามคฤหัสถ์ ประธานสงฆ์ให้ศีล ก็ไม่ต้องรับศีล เมื่อพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ จึงประนมมือขึ้น พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ถึงบทพาหุง พระใหม่รับประเคนอาหารจากคฤหัสถ์นำไปตักบาตร รับประเคนอาหารจากคฤหัสถ์ อีกครั้งหนึ่ง ถวายแด่พระสงฆ์ เมื่อพระสงฆ์ทำภัตตกิจเสร็จแล้ว ถวายไทยธรรม กรวดน้ำรับพร รับการประพรมน้ำมนต์จากประธานสงฆ์ กราบลาพระรัตนตรัย เป็นอันเสร็จพิธี

